ביבליאטעק און לעז צימער פון אידיש
נאציאנאלע: אר־יו־טער פערבאנד

LIBRARY AND READING ROOM OF THE
Jewish National Workers' Alliance

ספריה עממית בטורונטו
יידישע
פאלקס ביבליאטעק
פארנטע
JEWISH PUBLIC LIBRARY, TORONTO

ייִדישע
פאלקס ביבליאטעק
מארקאנע
JEWISH PUBLIC LIBRARY, TORONTO

דר. חיים זשיטלאָווסקי

געזאַמעלטע שריפטען

צעהנטער באנד

דר. ח. זשיטלאָווסקי פּערלאַג געזעלשאַפט

ניו יאָרק

Copyright 1919
by
Dr. Ch. Zhitlowsky, N. Y.

All rights reserved

אינהאלט:

די רוסישע רעוואלוציע און דאָס אידישע פאָלק — — — — 9
גלות פסיכאָלאָגיע — — — — — — — — — — — — — — 49
הערמאן באהר וועגען אידישען נאציאָנאליזם — — — — — 58
א פאָר ווערטער וועגען אידישען אנארכיזם — — — — — 67
דער אינגסטער שבט — — — — — — — — — — — — — 79
אונזער צוקונפט דאָ אין לאנד — — — — — — — — — 85
א פערשאָלטענע שאלה — — — — — — — — — — — — 92
נאָך אמאָל די געלע פרעסע — — — — — — — — — — 103
א פאָר ווערטער וועגען אינטעליגענץ און עם הארצות — — 114
סמנים פון א נייעם לעבען ביי די אידען אין אמעריקא — — 164
א אידישע דאָרף און א אידישע פאָלקס באנק — — — — 180
גרויס וואָס איז קליין און קליין, וואָס איז גרויס — — — — 190
א ביסעל נחת — — — — — — — — — — — — — — — 197
נאציאָנאל־קלעריקאל — — — — — — — — — — — — 201
די ארבייטער און דאָס פאָלק — — — — — — — — — — 214
נאציאָנאליזם און קאָסמאָפאָליטיזם ביי דער אידישער ארביי־
טערשאפט — — — — — — — — — — — — — — — 220
די אידישע ארבייטער אָרדענס — — — — — — — — — — 226
דער ארבייטער רינג — — — — — — — — — — — — — 232

דר. ח. זשיטלאָווסקי

די רוסישע רעוואלוציע און דאָס אידישע פאָלק.

1.

די רוסישע רעוואלוציע האָט דערפרעמדט אלעמענס הערצער. סאי דער אסימיליאטאָר, סאי דער גלות־נאציאנאליסט, סאי דער טעריטאריאליסט־ציוניסט, סאי דער אידישיסט, סאי דער העברעאיסט, — זיי אלע האָבען זי בעגעגענט מיט א פערליכטערטען אבזיץ: „אט איצטער", — קלערט יעדערער, — „האָט זיך ערשט געעפענט דער בריטער וועג פאר דער פערווירקליכונג פון מ י נ ע אידעאלען".

קיין חידוש איז דאָס נישט. דער צאריזם איז געשטאנען א ל ע מ ע ן, ווי א ביין אין האלז; קיינער האָט ניט נעקאָנט פריי פאנדערפיהרען די הענד. ערשט מיט זיין מפלה איז מעגליך געווא־רען אן אינטענסיווע אידישע טהעטיגקייט אין רוסלאנד; ערשט איצטער קאָנען די אינוועניגסטע טענדענצען פון דעם אידישען לעבען זיך פריי און אָפען ארויסווייזען און אויסקעמפען זייער היסטאָרישען קאמף. און אזוי ווי יעדע פארטיי איז איינגענלויבט, אז א י ה ר פראָגראם איז דער לאָגישסטער ענטפער אויף דער שטאַרקסטער און נאטיליכסטער טענדענץ אין דעם אידישען לעבען, האָט יעדע פארטיי גאנץ זיכער א סוביעקטיוון רעכט צו האָפען, אז אין דעם פרייען קאמף פון די אידישע קרעפטען וועט דער נצחון מ מ י ל א אויספאלען אויף דעם גורל פון איהר אידעאל.

עס איז אָבער פון דער אנדער זייט אויך קלאָר, אז די רעוואָלוציע וועט ניט קאָנען ממילא זיין אלעמענס פרעטענזיעס מיט אמאָל. ווער עס איז וועט מוזען אוועק געהן מיט לעדיגע הענד. ווער וועט דאָס זיין?

איך ווייל מיך דא קודם אבשטעלען אויף די שאנסען פון דער א ס י מ י ל א צ י ע. איז דא באמת א וועלכער עס איז גרונט אנצונעהמען אין איינעם מיט דעם אידישען אסימיליאטאָר, אז זיין

אידעאל איז איצטער דער אמת'ער „זכה בגורל" ? ברענגט די רו־
סישע רעוואלוציע מיט זיך די פערווירקליכונג פון זיינע שטרעבונ־
גען;

אין פלוג קאן אויסדוכטען, אז דאס איז אזוי. דער אסימי־
ליאטאר קאן בויען זיינע האפענונגען אויף דער גאנצער געשיכטע
פון דעם אידישען פאלק אין מעריב־אייראפא און צום טייל אויך
אין אמעריקא.

וואס איז די גרונד־טענדענץ פון דעם אידישען לעבען אין יענע
לענדער, זינט די מאדערנע ציוויליזאציע האט זיך אריינגעריסען אין
איהם און האט אונטערגעגראבען די יסודות פון אן איבערנאטיר־
ליכען גלויבען אין משיח און וואונדער?

יעדער אביעקטיווער היסטאריקער וועט מוזען צוגעבען, אז די
גרונד־טענדענץ איז אומעטום געווען — א רייסען זיך פון די איי־
גענע פייער וועגד, א שטופען זיך מיט אן אומגעהויערן אימפעט צו
דער וועלט פון דער הערשענדער קולטור, א וואונדערבאר שנעלער
אריינדרינגען אין איהר און, ווי א רעזולטאט דערפון, די צוברעק־
לונג פון אלע נאציאנאל־אידישע יסודות, דער זיעג פון דער פרעמ־
דער שפראך און דער פרעמדער קולטור אין דעם לעבען פון דעם אי־
דישען פאלק, דער באנקראט פון דעם אייגענעם אידישען נאציאנא־
לען לעבען.

פאר וואס זאל דאס אין רוסלאנד אנדערש זיין? האט זיך
דער אסימילאציאנס־פראצעס ביי דער רוסישער אידענשאפט ניט
אנגעהויבען שוין אין די פערציגער יאהרען פון דעם פאריגען יאהר־
הונדערט?

האט ער דען ניט געמאכט קיין ריעזיגע פארטשריטען פאר דער
גאנצער צייט? און דער פראצעס וואלט שוין לאנג געקומען צו זיין
נאטירליכען סוף אדער לכל הפחות, וואלט זיין זיעג שוין לאנג ge־
ווען פערזיכערט, ווען ניט די שוידערהאפטע פערפאלגונגען פון דער
רוסישער רעגיערונג.

צונויפגעפרעסט אין א פאר פראווינציעס, אבגעשניטען פון
דער אלגעמיינער בילדונג, קינסטליך איינגעענגט אין געוויסע ספע־
רען פון'ם עקאנאמישען לעבען, האט דאס אידישע פאלק זיך ge־
האלטען אין איינעם, ווי עס האלט זיך נאך אן אלטער אויוועז אין

אן אָרעמער אידישער שטוב: א דאנק דעם חסד פון די שטריק, מיט וועלכע ער איז פון אלע זייטען ארומגעבונדען. נעהם צו די שטריק, און ער צופאלט אין שטויב.

זענען אָט די אלע „רעאקציאָנערע", נאציאָנאלע טענדענצען, וואָס זענען אין דער לעצטער צייט אויסגעוואקסען ביי דער אידישער אינטעליגענץ עפעס אן אנדער זאך, איידער א פּשוט'ער קנייפּען די באקען און שטעלען די פּאָרב? איז דער קאמף אנטקעגען דער אסימיליאציע אין תוך אריין עפעס אן אנדער זאך, איידער דיזע לעביגע אסימיליאציאָנס־טענדענץ, וואָס איז נאָר פערהאלטען געוואָרען אין איהר לויף?

אן אלטער כלל: אז די ווייטרויבען הענגען צו הויך און דער פוקס קאָן ניט קלעטערן אויף דער וואנד, זאָגט ער: „זיי זענען פאר מיר צו זויער" אבער קוים גראבט איהר אראָב די וואנד. וועט שוין דער אידישער פוקס אריינדרינגען, וואו מען דארף, און זיך פאנאנדערלעגען, ווי אין זיין פאטער'ס ווייגאָרטען.

מיט דער אבשאפונג פון דעם תחום וועלען זיך די אידען צו־שפּריצען ווי איינצעלנע טראפענס איבער'ן גאנצען גרויסען לאנד. מיט דער אבשאפונג פון די פּראצענט־נארמען וועט דער גאנצער קינסטיגער דור, לפחות דער דור פון דער באלעבאטישער וועלט, בעקומען זיין ערציהונג אין די רוסישע שוהלעם און אוניווערזיטעטען אין א פּאָר דורות ארום וועט איהר שוין קאָנען זאָגען דעם לעצטען קדיש נאך דער אידישער נאציע אין רוסלאנד.

אזוי האָפט — און בענרינדעט זיין האָפענונג — דער אסימיליאטאָר.

דער בעהלער פון זיין חשבון בעשטעהט אבער אין א פּאָר קליי־ניגקייטען: ער פערשטעהט ניט, ערשטענס, דעם כאראקטער פון דער דעמאקראטישער פרייהייט אין דעם צוואנציגסטען יאָהרהונ־דערט און דערנאך איז ער אבסאָלוט אין טעות וועגען די אינווע־ניגסטע טענדענצען פון דעם אידישען פּאָלק.

די אידישע אסימיליאטאָרען זענען אויסגעוואקסען אין דער פעריאָדע פון דעם צ ע נ ט ר א ל י ס ט י ש־דעמאקראטישען גע־דאנק. דער פרייער שטאאט איז, ווי צ. ב. לאסאל האָט זיך איהם פאָרגעשטעלט, אן אויהויטליכער אָרגאניזם, מיט אין אויינצינער

שפראך און איין־אייניציגער קולטור. דאָס איז געווען דער אידעאל פון דער פראַנצויזישער רעוואָלוציע. דער אידעאל פון דער נאַרר־אמעריקאַנישער רעפובליק און ער איז אויך כמעט פערווירקליכט געוואָרען אומעטום, וואו די גרויס־בורזשואזיע האָט אייסגעקעמפט דעם טריאומף פאַר די פרינציפען פון דער פראַנצויזישער רעוואָלוציע.

אָבער שוין אין דער רעוואָלוציע פון דעם יאָהר 1848 האָבען געוואָלט קלינגען נייע שטימען, פיינדליכע צו דעם צענטראַליסטישען שטאַטס־אידעאל, צו דער בורזשואזיע, אבסטראַקטער, בירגערלישער אויסגלייכונג פון אלע פעלקער אין איינע אייניציגע קולטור. און פון יעמאַלט אָן האָט דער אידעאל פון א פעדעראַליסטישער רעפובליק, וואָס זאל יעדען אייניצעל־פאָלק געבען די מעגליכקייט זיך נאַציאָנאל פריי צו ענטוויקלען אין די גרעניצען פון דעם אלגעמיינעם שטאַט, געוואָלט ערָאַבערען אלץ מעהר און מעהר אָנהענגער צווישען דער ראַדיקאַלער דעמאָקראַטיע, דערהויפט אין יענע לענדער, וואו מעהרערע פעלקער זענען געצוואונגען צו לעבען אין איינעם.

די סאָציאַל־דעמאָקראַטיע האָט אַ־פריהער ניט געוואָלט וויסען דערפון, געוואָהען אין דעם אָן אויסדרוק פון דער קליין און מיטל־בורזשואזיע פסיכאָלאָגיע, אנטקעגען וועלכער מען מוז קעמפען, ווי מען מוז בכלל געהן האַנד אין האַנד מיט דער גרויס־בורזשואזיע דאַרטען, וואו איהרע אינטערעסען און אידעאלען שטויסען זיך פיינדליך צונויף מיט די אידעאלען און אינטערעסען פון דער מיטלער און קלענערער באלעבאטישער וועלט.

די אידישע סאָציאַל־דעמאָקראַטען זענען נאָך דאָפעלט פאַנאַטישער אין דעם פונקט, אידער די ניט־אידישע, און זיי זענען דעריבער אומעטום געווען, — ווי זיי זענען נאָך דאָס רוב איצטער, — די פאָהנען־טרעגער פון דעם גרויס־בורזשואזען, צענטראַליס־טיש־אסימילאַטאָרישען אידעאל.

אָבער אויך די סאָציאַלע דעמאָקראַטיע האָט אין דער לעצטער צייט אין גאַנצען געמוזט איבערבייטען איהר פאָזיציע אין דער נאַציאָנאַליטעטען־פראַגע. זי האָט געמוזט איינזעהען, אז אין דעם פּרט פון דעם קולטורעלען לעבען זענען די גרויסע ארבייטערמאסען

אויסגעבונדען אין איינעם מיט אַלע אנדערע דעמאָקראַטישע שיכטען פון זייער פֿאָלק, און זיי מוזען דעריבער, אין איינעם מיט יענע, שטרעבען צו א נייער דעמאָקראַטיע, וואָס זאָל בעשאַפֿען א פרייען פֿלאַץ פאַר דער ענטוויקלונג פון דעם אייגענעם נאַציאָנאַלען לעבען. זי האָט געמוזט אינזעהען, אז עס לוינט זיך בעסער פאַר דעם פּראָלעטאַריאַט — זעהען וואָס גיבער צו ווערען דער פּ י ה ר ע ר אין דעם קאַמף פון די מאַסען פאַר אַזא נייער דעמאָקראַטיע, אויידער צו זיין געצוואונגען נאָכצושלעפּען זיך נאָך זיי אין אַזא וויכטיגען פונקט פון דעם פֿאָלקס־לעבען.

די רוסישע רעוואָלוציע שוידט זיך אָב פון דער פראַנצויזישער רעוואָלוציע צוישען אנדערע פּרטים אויך אין דעם פּרט, וואָס די גרויס־בורזשואזע אינטערעסען און אנשויאונגען שפּיעלען אין איהר א קנאַפּע ראָלע. דאָס איז א רעוואָלוציע, וואָס איז געצוואונגען אָנצושפּאַרען זיך אויף די בריי־טעסטע שיכטען פון דעם פֿאָלק, און דעריבער מוזען די פֿאָדערונגען פון דער מ א ד ע ר נ ע ר דעמאָקראַטיע, די פֿאָדערונגען פון נ א צ י א נ א ל ע גלייכע רעכט פאַר אַלע פעלקער, וואָס וואוינען אין דעם לאַנד, שטעהן ביי איהר אין דער פֿאָדערגרונד.

עס איז דעריבער קיין חדוש ניט, וואָס עס איצטער ניטאָ קיין איין אייניגיג דעמאָקראַטישע פּארטיי אין רוסלאַנד (א חוץ אפשר א פּאָר עקסטרעמיסטישע גרופּען), וואָס זאָל ניט האָבען אָנגענעהריע־בען דעם לאָזונג פון נאַציאָנאַלע גלייכבערעכטיגונג און זעלבסט־פערוואַלטונג אויף איהר פֿאָהן.

אין די ערשטע זאַך, וואָס די רוסישע רעוואָלוציע האָט געטהאָן, איז געווען די פֿראַקלאַמירונג אָט פון דעם מ א ד ע ר ן ־ דעמאָקראַטישען פרינציפּ: גלייכע נ א צ י א נ א ל ע רעכט פאַר אַלעמען. עס קאָן נאָר קיין בערעכל ספּק ניט זיין, אז די רוסישע קאָנסטיטוציע וועט אין דער פּולסטער מאָס דורכפיהרען אָט די נייע יסודות פון נאַציאָנאַלער זעלבסט־פערוואַלטונג, פון וועלכע די גרויסע פראַנצויזישע צענטיראַליסטישע רעוואָלוציע האָט קיין בערעכל אהנונג נעהאַט.

אָבער דורך דעם גופא וועלען אין רוסלאַנד בעשאפען ווערען אַזעלכע בערינגונגען פון׳ם פֿאָליטישען לעבען, וואָס וועלען

צ ו ו י נ ג ע ן דאָס אידישע פאָלק, צו אָרגאַניזירען זיך, ווי א נאַציע, צו געניעסען דיזעלביגע רעכט ווי אַלע, ביי איהר אייגענעם טיש און ניט צו שטופען זיך אין א פרעמדער מסיבה.

.2

די דערהאַלטונג פון דעם אידישען פאָלק אין גלות אין א משך פון באַלד צוויי טויזענד יאָהר דערקלעהרט דער אסימיליאַטאָר אויף א גאַנץ פשוט'ען אופן: דורך די שטענדיגע פערפאָלגונגען און גזירות אויף אידען. וואָלטען די פעלקער זיך בענאַנגען מיט אונז, ווי מיט מענשען, וואָלטען מיר שוין לאַנג אָבגעזאָגט זיך פון אונזער נאַציאָנאַלער עקזיסטענץ און וואָלטען נאָר אשר פערבליבען ווי אנגעהעריגע פון א בעזונדער רעליגיעזען גלויבען, א מעהר אָדער וועניגער רעפאָרמירטען. אזוי גלויבט דער אסימיליאַטאָר.

דער בעווייז פאַר איהם איז דער ביישפיעל פון יענעם אסימילאַציאָנס־פראָצעס, וואָס די אידענשאפט האָט דורכגעמאכט אומעטום, וואו נאָר מען האָט זיי עמאַנסיפירט בירגערליך און פאָליטיש. עס איז דעריבער פאר דעם אסימיליאַטאָר קיין ברעקעל ספק ניט, אז אויף אין דעם בעפרייטען רוסלאַנד וועט דאָס אידישע פאָלק מוזען דורכמאכען דעם זעלביגען אסימילאַציאָנס־פראָצעס.

אָבער דאָ מאכט ער א געואַלדיגען טעות, און בעווייזט נאָר דערמיט, וואָס כאר א קנאפע ידיעה ער האָט אין די קרעפטען, וואָס בעהערשען דאָס לעבען פון פעלקער, און ווי בעזונדערס פאַלש איז זיין אבשעצונג פין יענער חויפּט־קראפט, וואָס בעהערשט דאָס היסטאָרישע לעבען פון דעם אידישען פאָלק.

פעלקער זענען לעבעדיגע אייניהייטליכע אָרגאַניזמען, וואָס קעמפען עקשנות'דיג פאר זייער קיום אויף דער וועלט. מיט גוטען זאָגט זיך קיין פאָלק ניט אָב פון זיין אייגענער נאַציאָנאַלער עקזיסטענץ; בזרט יענע פעלקער, וואָס זענען שוין געקומען צו א שארפען אין קלאָדען נאַציאָנאַלען זעלבסט־בעוואוסטזיין.

אזעלכע פעלקער קאָנען פערשווינדען — און זענען אפט אין דער געשיכטע פערשוואונדען — נאָר א רעזולטאט פון א ו י ס־ר א ט ו נ ג ע ן, פון א געואַלטזאמען נאַציאָנאַלען מאָרד. מיט

דעם אידישען פאָלק קאָן אזוינס שוין ניט מעהר פּאַסירען. זיין צעשפּרייטונג איבער דער גאַנצער וועלט איז געווען אַזוינער פון יענע מיטלען, וואָס האָבען איהם געהאָלפען אויסצומיידען דעם טויט דורך געוואַלטזאַמע פערטילונג. און וען ער וועט זיך איצטער אימקעהרען אהיים און אויפבויען אַן אייגענעם נאַציאָנאַלען לעבען, וועט דאָס נעשעהן אין אַ צייט, וועלן קריעגעריש אויסראָטונגען פון גאַנצע פעלקער זענען שוין נעווארען אַן אונמעגליכע זאַך.

אין דער צעשפּרייטונג האָט זיך אָבער דאָס אידישע פאָלק פערהאלטען ניט דערפּאַר, וואָס די פעלקער האָבען איהם ניט גע־וואָלט אייניזויגען אין זיך, נאָר דערפּאַר, וואָס ער האָט מיט זיין גאַנצער מאַכט נעקעמפט אַנטקעגען דעם, די אַרומיגע פרעמדע סביבה זאָל איהם איינשלינגען. די גאַנצע אידישע רעליגיע, דאָס גאַנצע גייסטיגע שאפען פון אונזער פאָלק, דער גאַנצער בוי פון זיין לעבען האָט נעהאָט נאָר אַיין אויסקוק אין זין: ווי אזוי ארום צו רינגלען זיך מיט אַן אייגענער נאַציאָנאַלער אטמאָספערע, וואָס זאָל אויפהאלטען די גאַנצקייט פון דעם פאָלק.

דער וואָס שטודירט די אידישע געשיכטע, ווי אַן אָביעקטיווער היסטאָריקער און ניט ווי א פּראַגמאַטערעסירטער פאַנאַטישער אסי־מילאַטאָר, וויים שוין פון לאַנג אָן, אז די פערפּאָלגונגען האָבען קיין מאָל ניט געהאָלפען דעם אידישען פאָלק אין זיין קאַמף פאר עקזיס־טענץ. אדרבה, זיי זענען תמיד נעווען דער גרעסטער שטעהר דערצו. שוין אין דעם יאָהר 1887 האָב איך, אין מיין היסטאָרישען אבהאנד־לונג וועגען דעם נעשיכטליכען גורל פון דעם אידישען פאָלק, געקאָנט מיט פאקטען בעווייזען, אז די פערפּאָלגונגען פלעגען תמיד פיהרען אדער צום שמד, אדער צו עמיגראַציע, אדער צו א וועלכע עם איז משיח־בעוועגונג, וואָס פלעגט אונטערגראָבען די יסודות פון דער אידישער עקזיסטענץ אין גלות. דאָס נאַציאָנאַלע לעבען און שאַ־פען פלעגט אָבער אויפבליהען נאָר דאָרטען אין יעמאַלט, וואו און וען עם פלעגען בעשאפען וועלען בעדינגונגען פאר אַן אומגעשטער־טער אינוועניגסטער ענטוויקלונג.

כלומרש'טיגע אויסנאהמען פון דעם כלל זענען די שיקזאַלען פון דעם אידישען פאָלק אין די מעריב־איראָפּאַאישע פעלקער, איז יענע לענדער, וואו די אידען זענען געווארען עמאַנסיפירט: אבער

אָט די אויסנאהמען דערקלעהרען זיך דורך נאָנץ בעזונדערע אומ־
שטענדען.

ק ו ד ם האָבען מיר דאָ צוטהאָן ניט מיט דעם רוב בנין פון
דעם פאָלק, נאָר מיט איינצעלנע אָבגעשפרונגענע קלייניע פראגמענ־
טען, וואָס קאָנען אלע מאָל נעהן פערלאָרען ביי א פאָלק.

צ ו ו י ט ע נ ס, בעלאָנגען יענע פראגמענטען צו די הע־
כערע, בורזשואָזערע שיכטען, וואָס זענען אָפט מאָל ביי אלע פעלקער
עלול צו ווערען אומטרויי צו זייער אייגענער אומה, ווי נאָר די צוגע־
הריגקייט צו זייער פאָלק טרעט אריין אין א קאָנפליקט מיט זייערע
עקאָנאָמישע אינטערעסען (פערגלייך, צ. ב. די פוילישע „אוגא־
דאָווצעס").

ד ר י ט ע נ ס, האָט דער אידישער גייסט יעמאָלט דורכגע־
לעבט דעם שווערסטען קריזיס אין זיין לעבען: דעם באַנקראָט
אין זיינע האָפענונגען אויף אן איבערנאַטירליכען משיח. עס האָט
זיך געדוכט, אז אויף א נאַטירליכען אופן קאָן דאָס אידישע פאָלק
קיינמאָל ניט אויפגעריכט ווערען, און אז אידען, ווי א נאַציע, זענען
כאָי ווי סאי פערפאַלענע, — האָט מען זיך אונטערגענעבען דעם
יצר־הרע פון נאַציאָנאַלען זעלבסט־מאָרד, וואָס האָט זיך געלוינט
פאר די עקאָנאָמישע און סאָציאָלע אינטערעסען פון דעם מעהר
אָדער וועניגער זיכער געשטעלטען יחיד.

פ ע ר ט ע נ ס, איז די אסימילאציע געווען א לעבענס־נויט
פאר דער קולטורעלער ענטוויקלונג פון דעם פאָלק, ווייל נאָר א דאנק
איהר, האָט זיך דער אידישער נעראנק געקאָנט בעפריען פון די רע־
ליגיעזע יסודות, אויף וועלכען זיין נאַנצער לעבען איז געווען אויפ־
נעבויט.

פ י נ פ ט ע נ ס, איז יעמאָלט דער אל־מענשליכער פראָגרע־
סיווער נעראנק געשטאַנען אונטער דער שליטה פון דער גרויס־בור־
זשואָזער קאָסמאָפאָליטישער פסיכאָלאָגיע, וואָס פאר איהר איז
יעדער מענש געווען א „סתם־מענש", א פראָדוצירער פון עקאָנאָמי־
שע וועדטהען, אָדער א פערמיטלער אין דעם פראָצעס פון מקח־
וממכר, אן אבסטראקטע עקאָנאָמישע ציפער, וועמעס נאַציאָנאלע
אייגנשאפטען עם ווערען ניט געזומען אין בעטראכט; אָדער וע־
מעס נאַציאָנאלע אייגענשאפטען עס קאָנען אקוראט אזוי לייכט

אויסגעביטען ווערען אויף אנדערע נאציאנאלע אייגענשאפטען, ווי לייכט מען קען אן אמעריקאנישען דאלאר אויסבייטען אויף רוסישע רובלעס, רוסישע רובלעך אויף דייטשע מארקען א. ז. ו.

אט דאס זענען געווען די פינף וויכטיגסטע מאמענטען, וואס האבען אין דער נייעסטער צייט ארויסגערופען די אסימילאציאנס־שטרעמונגען אין דעם לעבען פון די ווענסט־אייראפעאישע אידען. און אויך דארטען, אין ווענסט־אייראפא, האבען זיי ניט געקאנט אין גאנצען פערטויבען דעם נאציאנאלען אינסטינקט, ניט געקאנט מאכען א תל פון דעם אידישען פאלק; אויך דארטען איז זייער צייט שוין אריבער; אויך דארטען האבען די אסימיליאציאנס־אידעאלען שוין געפלאצט, און די בעסערע קינדער פון אונזער פאלק רייבען זיך אן אומצוקעהרען „א היים", ווערען וואס מעהר, אלץ מעהר דורכגעדרונגען מיט דעם גייסט פון דער אידישער נאציאנאלער וויעדערגעבורט.

נאך וועניגער קאנען אט די פינף קוואלען פון דער אסימילאציע שפיעלען א וועלכע עם איז ענטשיידענדע ראלע אין דעם לעבען פון אונזער פאלק אין די מזרח־אייראפעאישע לענדער.

ע ר ש ט ע נ ס, האבען מיר דא צו טהאן ניט מיט אבנעמען שפרונגענע פראנמענטען פון אונזער פאלק. די אידען פון די סלאווישע לענדער און פון רומעניען זענען ד א ס א י ד י ש ע פ א ל ק, זיין גרעסטער רוב מנין און רוב בנין. אין זיי, אין אט די מאסען, לעבט דער נאציאנאלער זעלבסט־דערהאלטונגס־טריעב, דער אייגענע'עקשנ'טער ארגאנישער קאמף פין יעדען פאלק פאר זיין זיין אויף דער וועלט; דאס בעוואוסטע און אומבעווואוסטע וטרעבען צו דערהאלטען זיך ווי א בעזונדער מענשליכער מין.

צ ו ז י ט ע נ ס, בעשטעהט אונזער פאלק דאס רוב פון ארעמע אדער קוים באלעבאטישע מאסען, וואס לעבען צווישען זיך, וואס האבען ניט נאר נאר נישט ניט צו געווינען פון דער אסימילאציע, נאר וואס מוזען זעהר אפט ל י י ד ע ן פון איהר, ווייל זי שלעפט אוועק פון פאלק די גרעסטע כוחות, אין וועלכע מען נוטיגט זיך אזוי שטארק אין דער היים.

ד ר י ט ע נ ס, איז דער אידישער געדאנק שוין ארויס א לעבעדיגער, א פערשטארקטער און א בעפרייטער, פון יענעם קריזיס,

אין וועלכען ער האָט זיך נעפונען אין דעם סוף פון דעם אכצעהנטען יאָהרהונדערט: א דאנק דער אומגעהויער פרוכטבאַרער ארבייט פון דעם נאציאָנאל־פראָגרעסיוון דור, — פון די פינסקערס, לילי־ענבליומס, אחד־העם׳ס, הערצלס, נאָרדויס, דובנאָוס, ראטנערס, זשאבאטינסקיס און נאָך א סך אנדערע, איננערע און עלטערע, א דאנק דער טהעטיגקייט פון א ל ע אידישע פאָליטישע פארטייען: פון דעם ציוניזם, דעם „בונד", פון די נאציאָנאלע סאציאָליסטען, איז די נאציאָנאלע אידעע אבנעטיילט געוואָרען פון דעם רעליגי־עזען גלויבען אין משיח און וואונדער, און דער באַנקראָט פון יענעם גלויבען ריהרט שוין ניט אָן די יסודות פו דעם אידישען נאציאָנאלען זיין.

פ ע ר ט ע נ ס, איז די אסימיליאציע שוין ניט מעהר קיין קולטורעלע לעבענס־נויט פאר׳ן אידישען פאָלק. עס איז אין דערהיים בעשאפען געוואָרען א רייכע אייגענע ליטעראטור וואָס קאָן צופיה־רען מאָדערנע וועלטליכע בילדונג צו די מאסען אין זייער איינע־נער שפראך, און מיר האָבען שוין א גאנצען דור יונגע געלערנטע, וואָס שעפען זייערע דערקענטניסען אין דער פרעמד, מיט ניט קיין אנדער צוועק, ווי נאָר מיט דעם, כדי צו ברענגען עס צוריק אהיים, כדי צו בעפרוכפערען מיט זיי די אייגענע פעלדער.

און וויכטיגער פאר אלץ איז די ענדערונג אין דעם פ י נ ק־ט ע ן פונקט: דער מאָדערנער פראָגרעסיוויער נעראַנק פון דער מענשהייט האָט זיך שוין אין נאנצען און אבסאָלוט אבנעוואַנט פון דעם נרויס־בורזשואזען קאָסמאָפאָליטיזם.

אויף דער עקזיסטענץ פון אייגצעלנע פעלקער קוקט מען שוין ניט ווי אויף אן אומגליק, פון וועלכען מען דארף זעהען, וואָס גיכער פטור צו ווערען, אדער מיט וועלכען מען דארף זיך העכסטענס רע־כענען מיט קללות אין הארצען. נאָנץ נייע אידעאלען בעהערשען איצטער די וועלט.

שוין דער ערשטער א ר ב י י ט ע ר־קאָנטערנאציאָנאל האָט אין די זעכציגער יאָהרען פון דעם פאָריגען יאָהרהונדערט אָפיציעל נעבראכטן מיט דעם קאָסמאָפאָליטיזם פון דער נרויס־בורזשואזיע און האָט אויף זיין פלאַץ וויעדער־אויפגעבויט דעם אלט־אידישען אידעאל פון אונזערע נביאים, דעם א י נ ט ע ר נ א צ י א נ א ל ע ן

אידעאל פון „שבת אחים" צווישען פעלקער, פון ליעבע און רעס־פעקט צו יעדעם אייגצעלנעם פאלק, צו זיין שפראך, זיין קולטור, זיין אייגענעם דרך אין דער מענשליכער ענטוויקלונג.

אט די פעלקער־פרייהליכע טענדענצען פון די אלט־אידישע פאלקס־מענשען, וועלכער דער מאדערנער פראלעטאריאט, דער אוואנגארד פון די פאלקסמאסען, האט וויעדער לעבעדיג נעמאכט אין דעם עפענטליכען גדאנק, — זיי ווערען איצטער די הערשענדע אין דעם פאליטישען לעבען, א דאנק דעם איצטיגען קריעג און דער רוסישער רעוואלוציע.

3.

מיר האבען נעוועהען, וואו עס ליענט דער נרונד־פעהלער פון אונזערע אסימיליאטארען פאר רוסלאנד. זייער אידעאל איז נעבלי־בען הינטער אונזער צייט אויף מינדעסטענס א דריי דורות צורוק, סאי אין דער אלגעמיינער פראגרעסיווער פאליטיק, סאי אין דעם פראגרעסיוון גדאנק פון דעם אידישען פאלק.

אין דער פראגרעסיווער פאליטיק פון דער וועלט טרעט דער פעדעראליסטישער פרינציפ זיעגרייך ארויס אנטקעגען דעם צענ־טראליסטישען; אין דעם אידישען לעבען איז פערשוואונדען דער נעגענזאץ פון פראגרעס און נאציאנאליטעט — א נעגענזאץ וואס האט נעהערשט סאי ביי דעם פרום־נאציאנאלען דור, סאי ביי דעם פראגרעסיוו־אסימילאטארישען. די אויבערהאנד אין דעם אידישען לעבען, די פיהרענדע ראליע נעהט אריבער צו דעם נאציאנאל־פרא־גרעסיוון דור, וואס זוכט אויפצובויען דאס אידישע לעבען אויף דיזעלבינע פאליטישע יסודות, וואס ווערען הערשענד אין דער איי־ראפאישער דעמאקראטיע.

אבער ניט נאר די פרינציפען פון דער מאדערנער דעמאקראטיע און פון דעם אידישען נאציאנאל־פראגרעסיוון גדאנק וועלען טרייי־בען די אידען אין רוסלאנד דערצו, זיי זאלען זיך קאנסטיטואירען נאציאנאל, זיי זאלען קעמפען אנטקעגען דער אסימילאציע און זיי זאלען אלע כחות אנווענדען, כדי אבצוהיטען דעם איינעגם קיום און די איינענע נאציאנאלע עטוויקלונג: דאס פאליטישע לעבען אין דעם פרייען רוסלאנד וועט זיי צווינגען דאס צו טהאן.

די רוסישע דעמאָקראַטיע וועט זיין א פרייער נאַציאָנאַליטעטן־שטאַאט. די אינצעלנע פעלקער, לפחות די קולטורעלע, וועלען בעקומען נאַציאָנאַלע רעכט, ד. ה. נאַציאָנאַלע אויטאָנאָמיע. דאָס איז די פּאָדערונג פון אַלע פּראָגרעסיווע פּאַרטייען אין לאַנד.

לויט דעם פּרינציפּ פון דער נאַציאָנאַלער אויטאָנאָמיע, וועט דער שטאַאט אריבערטראָגען אויף די איינצעלנע פעלקער א טייל פון זיין מאַכט און וועט זיי איבערגעבען די אויפגאַבע, זיי זאָלען אויספיהרען געווייסע עפענטליכע ענינים, וואָס האָבען פריהער געהערט נאָר צו זיין איינענער קאָמפעטענץ.

לאָמיר נעהמען א ביישפּיעל, די פּאָלקס־בילדונג. פּאָלקס־בילדונג איז אַן ענין, וואָס געהערט צום שטאַאט. ער בילדעט די ערציהונגס־אַנשטאַלטען אויף זיין חשבון, אָבער אויך אין זיין שפּראַך, אין דער אָפּיציעלער שטאַאטס־שפּראַך. גיט ער א וועלכער עם איז נאַציאָנאַליטעט אויטאָנאָמיע אין בילדונגס־זאַכען, יעמאָלט בעפּאָלמעכטיגט ער די נאַציאָנאַליטעט, זי זאָל אויף זיין חשבון און אונטער דער קאָנטראָל פון זיינע געוועצען בויען די נויטיגע ערציהונגס־אַנשטאַלטען פּאַר איהרע קינדער, אין איהר אייגענער שפּראַך. דער שטאַאט איז דעריבער מחויב צו געבען די הוצאות דערצו, ד. ה. אַוועקגעבען דער נאַציאָנאַליטעט א געוויסען טייל פון זיין יעהרליכען ביודזשעט פאַר פּאָלקס־בילדונג. און די נאַציאָנאַליטעט איז זיך מתחיב אויסצופילען דעם ווילען פון דעם שטאַאט, לויט איהרע אייגענע נאַציאָנאַלע נויטען און לויט די אלגעמיינע אינטערעסען פון דעם לאַנד.

און אזוי איז דאָס אויך מיט אַלע אַנדערע ענינים, וואָס קאָנען אריבערגעטראָגען ווערען פון דעם שטאַאט אויף דער נאַציאָנאַלער אויטאָנאָמיע.

נאַציאָנאַלע רעכט זענען דערי־בער ניט נאָר רעכט, נאָר אויך נעגענזיי־טיגע פליכטען: פליכטען פון דער נאַציע צו דעם שטאַאט און פון דעם שטאַאט צו דער נאַציע.

פון דעם אַליין ווערט שוין קלאָר, ווי אויסגעבונדען עם זענען דערבייַ די אינטערעסען פון דעם אלגעמיינעם שטאַאט און די אינטערעסען פון די איינצעלנע נאַציעס; וואָס נעראַמער עם זיינען די

גרעניצען פון דער נאציאנאלער אויטאנאמיע, וואס מעהר עס ווערט דורכגעפיהרט דעם פרינציפ פון פעדעראליזם, וואס מעהר ענינים דער שטאאט טראגט אריבער אויף דער נאציאנאליטעט, אלץ מעהר ווערט ער פעווארנדעלט אין א פעלקער־פעראייניגונג, אין א ש ו ת פ ו ת, וואו דער איינצעלנער שותף איז ניט דער בירגער, ניט דער יחיד, — נאר ד א ס פ א ל ק, צו וועלכען דער יחיד געהערט.

דערפון אליין איז שוין אבער אויך ממילא געדרונגען, אז יעדער אייגער מוז דערביי זיין פעראינטערעסירט, זיין פאלק זאל האבען פון דער שותפות דעם גאנצען חלק שטאאטס־הילף, סאי אין א מאטעריעלען, סאי אין א גייסטיגען זין, — וואס איהם קומט, לויט דעם דעמאקראטישען יוושר; קיין אנדער פאלק זאל ניט האבען קיין איין ברעקעל איבערוואג איבער איהם, וואס זאל ניט זיין בעל־רעכטיגט לויט דעמזעלביגען דעמאקראטישען יוושר. די נאציאנאלע אויטאנאמיען דארפען ווערען געבויט אויף דעם יסוד פון נאציאנאלער גלייכבערעכטיגונג.

די נאציאנאלע גלייכבערעכטיגונג ווערט גאראנטירט דורכ'ן געזעץ, אבער דורכגעפיהרט אין לעבען קאן זי נאר ווערען דורך די אנשטרענגונג פון די אייגענע נאציאנאלע כוחות. און ווי פינקטליך דער נעזעץ זאל ניט פערוואָרענען אלע רעכט, וועט אבער די נאציע זיין געצוואונגען צו ענטוויקלען איהר גאנצע מאכט, כדי צו דער־גרייכען אין דער ו ו י ר ק ל י כ ק י ט יענע וואג און בעדיי־טונג אין דעם אלגעמיינעם שטאאטס־לעבען, צו וועלכער זי איז פעהיג לויט איהרע אינוועניגסטע קרעפטען.

ניט נאר דארף זי זיין שטארק אין צאהל, נאר אויך קרעפ־טיג אין איהר קולטורעלען לעבען, אין איהר עקאנאמישער ענטוויק־לונג, כדי צו ווערען א פאקטאר, מיט וועלכען ניט נאר דאס געזעץ, נאר די גאנצע ווירקליכקייט זאל זיך דארפען רעכענען.

דאס מוז פיהרען דערצו, וואס קיינער וועט ניט וועלען ליידען, אז דעם אנדערענס וואג און בעדייט אין עפענטליכען לעבען זאל פערגרעסערט ווערען ניט א דאנק די אייגענע אינוועניגסטע כוחות, נאר א דאנק יענע כוחות, וואס זענען אוועקגעווארפען פון דער פרעמד. מיט אנדערע ווערטער היים עס, אז קיין פאלק וועט

ניט וועלען לייִדען, א וועלכעם עס איז אַנדער פאָלק זאָל שטאַרקער ווערען א דאנק דעם, וואָס עס וועט אסימילירען אין זיך וועלט טיילען פון אַן אַנדערען.

יעדע נאציאָנאליטעט, וואָס וועט דערלאָזען, אז די אסימילאציע זאָל זיך ערנסט אריין רייסען אין איהר לעבען און אוועקשלעפען איהרע קינדער צו אַן אַנדער פאָלק, וועט דורכדעם גופא בעגעהן א דאָפּעלטען פאָליטישען פעהלער: ערשטענס, וועט זי אבשוואכען איהר אייגענע וואָג און בעדייטונג, און צווייטענס וועט זי ארויסרופען די שנאה צו זיך מצד יענע פעלקער, מיט וועלכע זי א ס י מ י ל י ר ט ז י ך נ י ט.

אין דעם צוקינפטיגען פרייען רוסלאנד וועט אזא אסימילאטאָרישע טאקטיק פון דעם אידישען פאָלק, — אויב זי זאָל ווייטער אָנגעפיהרט ווערען, — ווערען נאָך געפעהרליכער פאר אונז, איידער איצטער, ווייל יעמאָלט וועלען א סך נאציאָנאלע גרופען זיין פעראינטערעסירט, מיר זאָלען מיט אונזער גרויס־רוסישער אסימילאציע ניט שטערען דעם נאטירליכען באלאנס פון די נאציאָנאלע קרעפטען אין דעם לאנד.

און וען אפילו דאָס אידישע פאָלק זאָל זיך אָנהויבען טיילווייז אסימילירען מ י ט א ל ע מ ע נ ט אין א גלייכער מאָס, — ווערען ניט נאָר גרויס־רוסיש, נאָר אויך קליין־רוסיש, ווייס־רוסיש, טאָטעריש, ארמעניש און גרוזיניש, — וועט ער דערמיט ניט אָבּווענדען דעם אומווילען פון די פעלקער אנטקעגען זיך.

די גרויס־רוסישע אינטעליגענץ וועט זיין אנטקעגען אונז אייניקאָל דערפאר, וואָס מיר קאָנקורירען מיט איהר גופא אין דער גרויס־רוסישער קולטור, און א־חוץ דעם וועט זי נאָך מאָהנען פון אונז, פאר וואָס מיר פערשטאַרקען מיט אונזערע קינדער די נומערישע קראפט און די קולטורעלע מאכט, פון דעם קליין־רוס, דעם ווייס־רוס, דעם טאָטער און דעם גרוזין.

און אקוראט אזא פ י ע ל פ א כ ע ר אנטי־סעמיטיזם וועט מחמת די אייגענע טעמים מוזען דערוועקט ווערען ביי דעם קליין־רוס, דעם ווייס־רוס, דעם טאָטער און דעם גרוזין. יעדע פון די נאציאָנאלע גרופען וועט אונז פיינט האָבען סיי דערפאר וואָס מיר רייסען זיך אריין אין איהר קולטור און לעגען ארויף אונזער אידישען

שטעמפּעל אויף איהר ענטוויקלונג, סיי דערפאר וואָס מיר רייסען זיך אריין אין פרעמדע קולטורען און מאכען נאָך שטארקער זייער קראפט. — דאָס וועט אמת זיין א גרויסער אינוועניגסטער ווידער־שפּרוך; וועלען מיר יעמאָלט האָבען ביי זיי א לאָגישע עולה.

עס וועט פאר דעם אידישען פּאָלק דעריבער קיין אנדער ברירה ניט זיין, סיידען צו קאָנצענטרירען זיך ארום דער אייגענער נאַציאָנאַלער פאָהן, זעהען אז אלע אויפטהוען, וואָס די אידען טהוען־אויף אויף דעם פעלד פון דער פריעדליכער קולטור, זאָלען פערשרי־בען וועלען אויף דעם אידישען חשבון און ניט אויף קיין אנדערן׳ס: אז יעדער איד זאָל בלייבען אין דער היים, אז יעדער טראָפען אידישע ענערגיע זאָל פערשטארקען די אייגענע פאָזיציע און פערמעהרען די אייגענע חשיבות אין דעם אלגעמיין־שטאאטליכען לעבען; ד. ה. זעהען, אז דער אסימי־לאציאנס־פראָצעס זאָל אין גאנצען אויפהערען.

און נאָך א פונקט. די אינוועניגסטע לאָגיק פון א נאציאָנא־ליטעטען־שטאאט וועט בעשאפען א גאנץ אנדער בענריף פון עפענטליכען יחוס, פאר וועלכען דער מאָדערנער איד איז אזוי עמפינדליך. אין א צענטראַליסטישען שטאאט איז דאָס הערשענדע פּאָלק דער יחוס. זיין שפּראָך, זיין קולטור איז די נע־הויבענע און די עקאָנאָמיש פּאָרטיילהאפטערע. דאָס איז אייגע פון די אורזאכען, פאר וואָס א סך אידען זענען אזוי לוהט ארויסצו־שפּרינגען פון דער אייגענער הויט און ארויפצויהען אויף זיך די פרעמדע הויט פון דעם מיוחס. אין א פערראַליסטישען שטאאט וועט דער גרעסטער יחוס זיין — די טריקיט צו דער אייגענער פאָהן, דער שטאָלץ מיט דער אייגענער נאציע, דער איד מיט זיין עמפינדליכען חוש פאר עפענטליכען יחוס — וועט תיכף דערשפּירען, וואוהין עס בלאָזט דער נייער ווינד און ווי מען דארף דעריבער אָנשטעלען די לייוועניטען פון זיין נאציאָנאלען אקרענט...

4.

די שפּראַכען־פּראָגע.

אין דעם אויטאָקראַטישען רוסלאַנד איז דער אידישער עפענט־ליכער געדאַנק געשטאַנען פאַר מינדעסטענס דריי גרונד־פּראָבלעמען בנוגע צו דעם נאַציאָנאַלען לעבען:

זאָל מען זיך אסימילירען, מיט דער ניט־אידישער וועלט, אָדער אָנהאַלטען און ענטוויקלען די אייגענע אידישע נאַציאָנאַליטעט? נאַציאָנאַליזם אָדער אסימיליאציע?

זאָל מען קעמפען פאַר'ן קיום הלאום נאָר אין אן אייגענעם אי־דישען לאַנד, אָדער נאָר אין די גלות־לענדער? אָדער אפשר אי דאָ אי דאָרטען? טעריטאָריאַליזם, גלות־נאַציאָנאַליזם, אָדער א סינ־טעז פון ביידען?

זאָל די נאַציאָנאַלע שפּראַך זיין העברעאיש אָדער אידיש? העברעאיזם אָדער אידישיזם? אָדער ביידע שפּראַכען צוזאמען?

מיר האָבען שוין פריהער נעזעהן, ווי אזוי דאָס ער־שטע פּראָבלעם, — נאַציאָנאַליזם אָדער אסימילאציע, — וועט מוזען פערענטפערט ווערען אין דעם פרייען רוסלאַנד. די רוסישע רעוואָלוציע וועט פּראָקלאַמירען און דורכפיהרען אין לעבען דעם פרינציפּ פון נאַציאָנאַלע אויטאָנאָמיען פאר אלע קולטורעלע פעלקער פון דעם לאַנד (מ י נ ד ע ס ט ע נ ס פאר זיי). די נע־שאפענע פאָליטישע לאַגע וועט צווינגען דאָס אידישע פאָלק ארויפ־ציטרעטען אויף דעם וועג פון אייגענער סאַציאַלער ענטוויקלונג, — א וועג, וואָס שטימט צונויף סאי מיט די פּאָדערונגען פון דער מא־דערנער פעדעראַליסטישער דעמאָקראַטיע, סאי מיט די אינוועניגם־טע היסטאָרישע טענדענצען פון דעם אידישען פאָלק.

דערמיט גופא וועלט אויף פערענטפערט א גרויסער טייל פון דעם צווייטען פּראָבלעם. עס וועלט אבסאָלוט און שארף אָבגע־שניידערט דער ריינער טעריטאָריאַליזם, וואָס וויל וויסען פון א אידישען פאָלק נאָר אויף אזוי פיעל, אויף וויפיעל עס האָט אן איי־גען לאַנד, אָדער לעבט אויף אן אייגענער טעריטאָריע. די רוסישע רעוואָלוציע וועט אין ערשטער ליניע ברענגען דעם טריאומף פון דעם אידישען גלות־נאַציאָנאַליזם. ווי עס זאָל ניט האַלטען אין

דער צוקונפט מיט א אידישען לאַנד, אין רוסלאַנד וועט דאָס אידישע פאָלק מוזען בויען אַן אייגענעם נאציאָנאַלען לעבען אַזוי לאַנג, ווי לאַנג עס וועט דאָרטען וואוינען א אידיש פאָלק.

אָט די צוויי פאַקטען, — די אידישע נאציאָנאַלע אויטאָנאָמיע און די נויטוועדיגקייט אָנצושטרענגען דעם נאציאָנאַלען ווילען אין דעם קאמף אַנטקעגען דער אסימילְיאציע, — ברענגען מיט זיך אָבער דעם פולען און קלָארען ענטפער אויף אויף דעם דריטען פראָבלעם: די פראגע וועגען דער אידישער נאציאָנאַלער שפראַך, וועגען העברעאיש אָדער אידיש.

אין דער פאר־רעוואָלוציאָנערער צייט איז דער העברעאיזם אַרויסגעטרעטען מיט דעם פאָרמעל: „או עברית, או רוסית"; אונזער שפראַך אין רוסלאַנד דארף זיין אָדער די העברעאישע, אָדער די רוסישע.

פאַר יעדען איינעם, וואָס האָט זיך נאָר אריינגעטראַכט אין דעם ענין פון נאציאָנאַלע אוטאָנאָמיע פאַר די רוסלענדישע פעלקער, מוז זיין קלָאר ווי דער טאָג, אז וועגען רוסיש, ווי אַן אָפיציעלע שפראַך פון דער אידישער נאציאָנאַלער אויטאָנאָמיע, ווי דער שפראַך פון די אידישע ערציהונגס־אנשטאַלטען אין דעם אידישען עפענטליכען לעבען, קאָן איצטער נאָר קיין רעד ניט זיין.

שפראַך־נעמיינשאפט איז קולטור־נעמיינשאפט. א פאָלק וואָס הערט א שפראַך און לעבט אין א קולטור פון אַן אנדער פאָלק, קאָן אין אונזערע צייטען נאָר יעמאָלט אָבהיטען זיין נאציאָנאַלע זעלבסט־שטענדיגקייט, ווען עס האָט אַן אייגענע, פאָליטיש אונאָבהענגיגע טעריטאָריע, — ווי די אמעריקאַנער אין פערגלייך מיט די ענגלענדער, די דייטש־שווייצער אין פערגלייך מיט דייטשלאַנד, די בעלגישע וואלאָנען אין פערגלייך מיט פראַנקרייך.

אין א נאציאָנאַליטעטען־שטאַט פאלט דערביבער נאציאָנאַליטעט צונויף מיט שפראַך. וועלכע שפראַך דו געבוירן ביסט, צו יענער נאציאָנאַליטעט ביסטו צוגעשריבען. אָט פארוואָס אין עסטרייך און אויף דעם באלקאַן־האלב־אינזל מאכען די פאָליטיקער אזוי פיעל קונצעז מיט דער שפראַך־סטאַטיסטיק. אָט פארוואָס אין עסטרייך טהאָר א איד ניט אָנגעבען אידיש פאַר זיין מוטער־שפראַך.

אָט פאר וואָס אין בוקאָווינא ווערט אידיש פערערבענט פאר דייטש און אין גאַליציע נאָר ניט פערערבענט, אקוראט, ווי ער וואָלט אי־ בערהויפט ניט עקזיסטירט. אין בוקאָווינא ווערט גערעבענט מיט אזוי פיעל מעהר דייטשען, וויפיעל עס זיינען דאָ אידען, און אין גאַליציען מיט אזוי פיעל מעהר פוילען, ווייל... נעה, פרעג קשיות אויף נאַליציע! ווייל אידיש איז קיין שפראך ניט.

אָננעהמען רוסיש פאר דער אָפיציעלער שפראך פון דער אידי־ שער אויטאָנאָמיע וואָלט נעהייסען צושרייבען זיך צו דער גרויס־ רוסישער נאציאָנאַליטעט און — ארויס־רופען אנטקעגען זיך דעם פראָטעסט און דעם קאמף מצד אַלע ניט גרויס־רוסען אין דעם לאנד.

הייסט עס, אז די ברירה פון „או רוסית" איז אין רוסלאנד לנמרי אָבנעפרענט. אגב, וואָלט די ברירה פון „או רוסית" נע־ דאַרפט אין דעם רוסישען נאציאָנאַליטעטען־שטאָאט פאָנאנדער־ נעצוינגען ווערען אין: „או רוסית, או טאטארית, או טשוואושית, או יאקוטית וכו", לויט די נעמען פון די אַלע רוסלענדישע שפרא־ כען, וואָס וועלען בעקומען די שטאָאטליכע גלייכבערעכטיגונג. אָבער דאָס וואָלט אין קיין פאַל ניט געענדערט דעם גרונד־כאראק־ טער פון אָט דער ברירה. דאָס וואָלט אין אַלע פעלען געווען ניט קיין אנדער זאך, ווי די אָפיציעלע אסימיליאציע, וואָס איז איצטער דעם אידישען פאָלק אונמענליך נעווארען אין רוסלאנד.

בלייבען אויף די שאָלען פון דער וואָג נאָר די צוויי שפראכען, אין וועלכע אונזער פאָלק שאפט: אידיש און העברעאיש. אויף ווילכער שאַל וועט די רוסישע רעוואָלוציע ארויפלענען איהר נאנצע נעוויכט?

עס קאָן קיין ברעקעל ספק ניט זיין, אז נאָר אויף דער א י־ ד י ש ע ר. די רוסישע רעוואָלוציע וועט, לפחות פאר רוסלאנד, ברענגען דעם טריאומף ניט נאָר פון דעם גלות־נאציאָנאַליזם, נאָר אויך פון יענעם אידעאל, מיט וועלכען ער איז לאָגיש פערבונדען: די שטאָאטליכע אנערקענונג און די אינוועניגסטע פאנאנדערבלי־ הונג פון דער אידישער שפראך.

מיר האָבען שוין נעזעהען, אז א נאציאָנאַלע אויטאָנאָמיע איז א שותפות'ער עסק, אין וועלכען עס זענען גלייך פעראינטערע־ סירט סאי דער דעמאָקראטישער שטאָאט, סאי דאָס פאָלק, וועמען

זי ווערט נענעבען. דער שטאַט איז אָבער פעראינטערעסירט, אז די נאציאָנאלע אויטאָנאָמיע זאָל נעבויט ווערן אויף דעם יסוד פון יענער שפראַך, וואָס ווערט ווירקליך גערעדט און פערשטאַנען פון פאָלק.

עס זענען דאָ א סך טעמים, פאר וואָס דער שטאַט מוז שטעלן דעם פאָלק אזא בעריגג. מיר וועלען ברענגען דאָ נאָר דעם וויכטינסטען.

מעהר פון אלץ איז דער שטאַט פעראינטערעסירט, אז יעדער איינער זאָל זיין בעקאַנט מיט זיינע געזעצען און זיינע פעראַרבונגען. עס איז אן אלטער כלל אין דער יוריספרודענץ, אז קיינער קאָן זיך ניט בערופען אין נעריכט אויף דעם פאקט, וואָס איהם איז ניט בעקאַנט דער נעזעץ אָדער די פעראַרדנונג.

אין א נאציאָנאליטעטען־שטאַט מוזען אלע וויכטיגע פערַאָרדנונגען און געזעצען ארויסגעבען ווערן אין אלע יענע שפראַכען, וואָס זענען אָפיציעל בערעכטיגט דערצו, כדי אלע אויטאָנאָמע פעלקער זאלען זיי קענען פערשטעהן. פאר גאָר גלייכבערעכטיגטע פעלקער מוז דער שטאַט אליין בעזאָרגען די וויכטיגע איבערזעצונגען, און זיי, די איבערזעצונגען, האָבען דעמזעלביגען יורידישען ווערט, ווי אן אָרגינאל: אין אלע פעלען קאָן מען זיך אויף זיי בערופען אין געריכט. אין אנדערע פעלען ווערן נאָך צוגעלאָזען בעגלויביגטע איבערזעצונגען, אָדער שטאַטליך־אויטאָריזירטע איבערזעצונגען, וואָס זייער יורידישע גילטונג איז א ביסל שמעלער אייידער די פון דעם אָריגינאל. (האָט א פאָלק ניט קיין שפראַך־גלייכבערעכטיגונג, ווערן זיינע איבערזעצונגען בעטראַכט פאר פרוואטע און האָבען ניט קיין יורידישע גילטונג פאר'ן געריכט).

עלכל־פּנים אנערקענט דער שטאַט נאָר אזא שפראַך, וואָס קאָן אהם צוניץ־קומען, אין וועלכער ער קאָן זיך צונויפהערען מיט דער בעפעלקערונג. עס איז דעריבער קלאָר, אז וועו א פאָלק זאָל פערלאַנגען גלייכבערעכטיגונג פאר א שפראַך, וועלכע ער נעברויכט ניט אין זיין טאָג־טעגליכען לעבען, וועט דער שטאַט מוזען איהם אבוזאָגען אין זיין פערלאַנג.

זאָלען די ר׳טענער, צום ביישפּיעל, פּלוצלונג בעשלִיסען, אז זיי ווילען אָנהויבען רעדען פּראָנצויזיש און בויען זייער קולטור אין פּראָנצויז, און זאָלען זיי אַרויסטרעטען מיט דער פּאָדערונג, פּראָנצויז זאָל ווערען דער יסוד פון זייער נאַציאָנאַלער אויטאָנאָמיע, וועט זיי דער שטאָט מוזען ענטפֿערען:

„ווי פּרייע בירגער פון לאַנד, זייט איהר בערעכטיגט אויסצוּויען וועלכע שפּראַך איהר ווילט, ווילט איהר פּראָנצויז, קאָנט איהר, אויף אייער אייגענעם חשבון, ווי פֿרי וואָט מענשען אויסבויען אַלע נויטיגע אַנשטאַלטען, אז פּראָנצויז זאָל ווערען די גערעדטע שפּראַך פון אייער פּאָלק. און דען זיי וועט דאָס ווערען, וועט אייער אויטאָנאָמיע קאָנען גענבויט ווערען אויף דעם יסוד פון יענער שפּראַך. ביז צו יענער צייט אָבער וועט פּאַר מיר עקזיסטירען נאָר אייער מוטערשפּראַך, רוטעניש, אָדער איהר וועט איבערהויפּט ניט האָבען קיין אויטאָנאָמיע און וועט מוזען נאציאָנאַל צוגערעכענט ווערען צו א וועלכע עם איז אנדערער נאציאָנאַליטעט. און די מיטלען, וואָס איך בעווילִיג פּאַר אייער אויטאָנאָמיע, קאָן איך בעווילִיגען נאָר אויף דעם תנאי, וועז זי זאָל זיין געבויט אויף דעם יסוד פון אייער אייגענער גערעדטער שפּראַך, אָדער — איהר וועט איבערהויפּט ניט בעקומען קיין מיטלען פון מיר. כל־זמן פּראָנצויז איז נאָך ניט קיין גערעדטע שפּראַך ביי א בעדייטענדען טייל פון אונזערע בירגער, קאָן זי ניט רעכענען אויף א וועלכער עם איז הילף מצד דעם שטאָט".

וואָס פּראָנצויז פּאַר דעם רוטענער, דאָס איז העברעאיש פּאַר דעם אידען. פון א שטאָטליכען שטאַנדפּונקט, פערשטעהט זיך: דאָס איז א שפּראַך, וואָס דאָס פּאָלק רעדט ניט און פערשטעהט ניט. ממילא קאָן די אידישע אויטאָנאָמיע ניט געבויט זיין אויף איהר יסוד, אפילו וועז דאָס אידישע פּאָלק זאָל דאָס וועלען.

און פּאַר וואָס זאָלען די אידישע מאַסען, ד. ה. דאָס אידישע פּאָלק, וועלען העברעאיש ווי א נאציאָנאַל־שפּראַך? וואָס פּאַר א ניצען וועלען זיי האָבען פון איהם אין דעם שטאָטליכען לעבען? ויעלכע לעבענס־נויטען פון די אידישע מאַסען וועט ער בעפריעדי־

נען? קיינע לעבענס־נויטען קאָן ער ניט בעפֿריעדיגען, קיין נוצען קאָן ער די אידישע מאסען ניט בריינגען.

.5

אין דעם פּאָרינען ארטיקעל האָבען מיר געזעהען, אז דער פֿרייער רוסישער נאציאָנאַליטעטען־שטאַאט וועט פון זיין זייט מוזען זיין פֿעראינטערעסירט, די נאציאָנאַלע אויטאָנאָמיע פון די פֿעלקער זאָל זיין אויפֿגעבויט אויף דעם יסוד פון דער גערעדטער פֿאָלקס־שפּראַך. ממילא קאָן ער ניט געבען קיין נאציאָנאַלע גלייכבערעכטיגונג דעם העברעאיש, כל זמן יענער לשון איז נאָך ניט די גערעדטע שפּראַך פון די אידישע מאסען. פֿאר דער אידישער אויטאָנאָמיע מוז ער שטעלען דעם בעדינג, זי זאָל געבויט ווערען אויף דעם יסוד פון אידיש.

אָבער אויך דאָס אידישע פֿאָלק האָט ניט קיין אַנדער אינטערעס אין דער שפּראַכען־פֿראָגע, ווי נאָר דעם, אז דער שטאַאטליכער יסוד פון זיין נאציאָנאַלער גלייכבערעכטיגונג זאָל זיין ניט העברעאיש, נאָר אידיש.

און וועז איך רעד פון דעם אידישען פֿאָלק אין רוסלאַנד, האָב איך דאָ אין זין דעם פֿאָליטישען טייטש פון דעם וואָרט, וואָס האָט אין א דעמאָקראַטישער צייט קיין אַנדער בעדייט ניט, ווי נאָר דעם: דאָס אידישע פֿאָלק, דאָס זענען די אידישע מאסען, דער סכום אידישע שטאַאטס־בירגער, וואָס בעקומט א רעכט אויף א נאציאָנאַלער אויטאָנאָמיע. אין זייערע לעבענס־אינטערעסען און נויטען ליעגט, זאָג איך, אז זייער אויטאָנאָמיע זאָל געבויט ווערען אויף דעם פונדאַמענט פון אידיש.

דאָס ליעגט אין זייערע קולטורעלע לעבענס־נויטען, אין זייערע נאציאָנאַלע לעבענס־נויטען, אין זייערע בירגערליכע, פֿאָליטישע און אינטערנאציאָנאַלע אינטערעסען.

דער אויפבוי פון דער אידישער אויטאָנאָמיע אויף דעם יסוד פון דעם ניט גערעדטען העברעאיש וואָלט קולטורעל נאָך מעהר פערטיעפט דעם תהום וואָס עקזיסטירט איצטער צוויישען די נידעריגערע מדרגות און די העכערע מדרגות פון דער אידישער קולטור.

עס איז נאָך ניטאָ אויף דער וועלט קיין איין פאָלק, וואָס ביי איהם זאָלען אַלע זיינע שיכטען שטעהן אויף דערזעלביגער מדרגה פון קולטור און בילדונג. אָבער ווייל ביי קיין ציוויליזירטען פאָלק אין דער וועלט איז ניטאָ קיין שפראכען־דואליזם, — איין לשון פאר די נידעריגערע קולטור־שטופען, די „עם־הארצים", און אן אנדער שפראך פאר די געבילדעטע און געלערנטע, — קאָן יעדער אייניגער פון פאָלק, וואָס האָט נאָר דעם ווילען און די פעהיגקייט דערצו, זיך אויפהויבען ביסלעכווייז פון די נידעריגסטע ביז צו די העכסטע שטאפלען פון דעם אלגעמיין־מענשליכען פראָגרעס, און ער איז ניט גענוואונגען דערביי אָנצוקומען צו א וועלכער עס איז פרעמדער, איהם ניט בעקאָנטער שפראך.

אזוי האָבען די ארבייטער פרודאָן, פיערר ליערו און בענוא מאלאָן אין פראנקרייך געקאָנט זיך אויפהויבען פון דעם נידעריגסטען קולטורשטאנד צו דער מדרגה פון פיהרער און וועג־ווייזער ניט נאָר פאר זייער קלאָס, נאָר אויך, ווי פרודאָן, פאר דער גאנצער מענשהייט. אזוי האָבען בעבעל און האָזענקלעווער אין דייטשלאנד געקאָנט ארריננעהמען אין זיך די רעזולטאטען פון דער רייכער דייטשער בילדונג און פיהרען ניט נאָר דעם פאָליטיש־עקאָנאָמישען קאמף פון דער סאָציאלער דעמאָקראטיע, נאָר אויך איהר נייסטיגען קאמף מיט דער בירגערליכער וועלט. אזוי האָט מאקסים גאָרקי געקאָנט ארוויפקלעטערען פון דעם „באָדוועסען שיינעץ" (דעם באָסיאָק) צו דער מדרגה פון א בעדייטענדען קינסטלער און אן ערנסטען וואָרט־פיהרער פון דעם רוסישען פאָלק.

ביי די אַלע און עהנליכע פאָלקס־קינדער איז דער איבערגאנג פון נידעריגער צו העכערער קולטור ניט געווען פערבונדען מיט א שפראך־רעוואָלוציע. זיי האָבען זיך געהויבען ביסלעכווייז פון שטופע צו שטופע, אין יעדען מאָמענט פון זייער ענטוויקלונג האָבען זיי ארויסגעשטראָלט אַלץ מעהר בילדונג און אויפקלעהרונג אין זייער סביבה און מיט די שטראהלען האָבען זיי מאָנעטיש נעצויגען אין דער הויך אַלץ מעהר עלעמענטען פון דער נידערער.

די איינהייטליכע שפראך־אטמאָספערע פאר אַלע גראדען פון דער פאָלקס־קולטור ניט די מעגליכקייט אויפצוואוועקען א סך שאָפענדע כחות פון דעם פאָלק, וואָס וואָלטען ביי אנדערע אומשטענ־

דען ניט געקאָנט אריבערשפרייזען דעם אָבגרונט, וואָס די צוויי־שפראכיגקייט בעשאפט צווישען מאסע און אינטעליגענץ.

זאָגט ניט: דאָס האָט געקאָנט זיין נאָר ביי יענע פעלקער, וואָס האָבען שוין א רייכע פּראָגרעסיווע קולטור אין זייער אייגענער שפראך. איך וויים אליין, אז אונזער קולטור איז זעהר אָרעם אין יענע אלגעמיין־מענשליכע בעשאפונגען, וואָס זיינען נויטיג, כדי מען זאָל קאָנען באמת זיין א מאָדערנער געביל־דעטער מענש. אָבער אָט דער פּראָגרעסיוו־קולטורעלער דלות הערשט ניט נאָר אין דער אידישער שפראך, נאָר אויך אין דער העברעאישער, און אין דער העברעאישער אפשר נאָך אין א גרעסערער מאָס, איידער אין דער אידישער.

וואָס עס זאָל ניט זיין די שפראך פון אונזער נאציאָנאלער אוי־טאָנאמיע, וועט א היבשע סומע געלט מוזען אָנגעווענדעט ווערען, כדי איבערצוזעצען אין איהר די וויכטיגסטע אוצרות פון דער מענש־ליכער קולטור, אָנגעזאמעלט אין אלע צווייגען פון דעם מענשליכען וויסען און שאפען.

די דעמאָקראטיש־אידישע נאציאָנאל־פערוואלטונג וועט נאָנץ זיכער בעוויליגען די ראָזיגע סומען פאר איבערזעצונגען אין א י־ד י ש, וואָס עפענען אויף פ א ר ׳ ן ג א נ צ ע ן פאָלק אלע טהירען צו אלע מענשליכע קולטור־אוצרות, און ניט אין העברעאיש, וואָס בעשאפט נאָר אן אָראנזשערייע פאר א פאָר אויסדערוועהלטע יחידים; אין א י ד י ש, וואָס בעפרוכפערט א ל ע שאפונגס כוחות פון דעם פאָלק, און ניט אין העברעאיש, וואָס בלייבט אייג־נעשלאָסען אין דער וועלט פון אונזערע העכערע באלאָבאטישע קרייזען.

מיט א פאָנד פון א מיליאָן רובעל — וואָס איז אין אונזערע צייטען א מיליאָן רובעל פאר א שטאָאטליך געשיצטער נאציאָנאל־פערוואלטונג? — און מיט דער ארבייט פון יענעם דור א י ד י־ש ע שריפטשטעלער, וואָס לעבט מיט אונז היינט, קאָן אויפגעבויט ווערען דער בנין פון דער מענשליכער פּראָגרעסיווער קולטור פאר׳ן אידישען פאָלק, קאָנען איבערגעארבייט ווערען די נויטיגע ענצי־קלאָפּעדיעס און גרונד־ווערק פון אלע וויסענשאפטען, קאָנען אי־בערגעזעצט ווערען די קלאסיקער פון דעם טעאָרעטישען און קינסט־

לערישען שאפען. און מיט א צונאָב פון נאָך א ריש אלף קערבלעך קאָנען בעארביט ווערען אין אידיש אויך אלע ווי כטיגסטע, אמת מענשליכע שאפונגען, וואָס געפינען זיך אין דעם אוצר פון אונזער העברעאישער קולטור.

און מערקט אייך: די אידישע שפראך איז פאר די לעצטע פופצעהן יאָהר געווארען אזוי רייך, אז אין דעם פרט פון איבערזעצונגען קאָן זי אלע מאל אויפנעהמען די קאָנקורענץ מיט העברעאיש; דערהויפט נאָך מיט יענעם כלומרש"ט „מאָדערנעם" העברעאיש פון אונזערע טעג, וואָס איז געווארען נאָך ערגער איידער א זשארגאָן, וואָס קלינגט ווי א קינסטליכע גהיימ־שפראך, פערשטענדליך נאָר פאר די „אנשי שלומינו", וועלכע ווייסען דעם סוד.

משוגע וועט זיין וועלן, די אידישע נאציאָנאלע דעמאָקראטיע, וועלן זי זאל געבען דעם פאלק די קולטור אין א שיפרי־שפראך. דאָס וואלט געהייסען געבען דעם פאלק שטיינער אָנשטאט ברויט.

אגב גלויב איך — און מבינים וועלען מיר מודה זיין אין דעם— אז אויך אין דעם ענין פון ניי־שאפונגען האָט אונזער יונגער אידיש שפראכליך שוין באלד־באלד אָנגעיאָגט דעם גלענצענדסטען העברעאיש. אין בויגינקייט, ריהרעווידינקייט, פלינקען לויף און שטיפע־רישען האָזען־שפרונג קאָן זיך זעלטען וועד פון די העברעער פערגלייכען מיט א משה נאדיר, וועמעס רייכער טאלאנט עם מוז נאָך לייד אוועקגעהן דאָס רוב אויף שפראכליכע מוסקול־גימנאסטיק. און משה נאדיר איז ניט דער אייניציגער פון אונזערע יונגע, וואָס קאָנען באלאנסירען אויפ'ן נאָז א שטאנג מיט א ברענענדיגען לאָמפ. מיט א זעלכע עלאסטישע מוסקולען קאָן אונזער שפראך שוין איצטער געפינען איהר גלייכגעוויכט אין יעדער לאגע, אפילו דאָרטען, וואו מען מוז טאנצען אויף א דראָהט, וואו מען דארף קאנען זיך אויסגעפונען אין די צארטעסטע שאטירונגען פון דער פאָעזיע און אין די שפינוועב־דינע גראנקען פון דער פילאָסאָפיע.

דערביי האלט אידיש נאָך גאָר ביי דעם אָנהויב פון זיין ענטוויקלונג. געמאָסטען מיט דעם מאסשטאב פון דער רוסישער לי־טעראטור־געשיכטע, לעבען מיר איצטער נאָך אין דעם פעריאָד פון

א קאראמזין, א זשוקאווסקי, א גריבאיעדאוו, וועלן דער גרעסטער טייל פון דער רוסישער פראנצוזיש־ערצויגענער אינטעליגענץ האט נאך מיט אן אריסטאקראטישען בטול געקוקט אויף דער אייגענער פאלקס־שפראך. אבער עס קלאפט שוין אין אונזער טיר די עפאכע פון די אידישע פושקינס און ליערמאנטאווס, גאגאלס, טורגענייוום און טאלסטאיס, — די עפאכע פון דעם זעלבסט־זיכערען אויסגעוואקסענעם שאפען.

כוחות צו בעשאפען גרויסע און אריגינעלע ווערק זענען ביי דעם אידישן פאלק דא. די זעפטען וואס האבען ארויסגעבראכט א יהודה הלוי אין א שפאניען און א היינריך היינע אין דייטשלאנד, זענען ניט אויסגעטריקענט געוואָרען אויך אין רוסלאנד און קאנען זיך פאנאנדערבליהען אין דער אידישער שפראך.

ביז אהער זענען זיי אויפגעהאלטען געוואָרען דורך די אבגעשטאנענקייט פון די פרום־נאציאנאלע דורות און דורך די אבגעריסענקייט פון דעם פראגרעסיוו־אסימילאטאָרישען דור. דער נאציאנאל־פראגרעסיווער אידישער דור וועט, א דאנק דער רוסישער רעוואלוציע, בעשאפען די נויטיגע בעדינגונגען פאר זייער פרייען ארויסטרעט אין לעבען.

אין דער צייט, וען די רוסישע אריסטאקראטיע האט נעמוזט אבטרעטען איהר פלאץ פאר דער הערשאפט פון דער רוסישער דעמאקראטיע, וועט אויך די אידישע אריסטאקראטיע „גברת" זיך מוזען אונטערגעבען דעם רעוואלוציאנערען אויפשטאנד פון דער „שפחה". זי וועט דאס מוזען טהאן דערפאר, וויל די „שפחה" קאן בעסער איידער זי בעפרידיגען ניט נאר די קולטורעלע נויטען פון דעם אידשען פאלק, נאר אויך זיינע נ א צ י א נ א ל ע לעבענס־נויטען.

6.

מיינער א פריינד, אן אלטע קלוגע אידשע פרוי, פלעגט מיר אפט זאגען: „קינדער וואקסען ניט אזוי ווי עפעלעך אויף א בוים". און אויך נייע געזעלשאפטליכע רעוואלוציעס ענטוויקלען זיך ניט אזוי רוהיג און ארגאניש ווי דאס וואקסען פון א פלאנץ. זיי דארפען אויך דורכמאכען זייערע „פאקעלעך און מאזעלעך", און אלע אנדערע

קינדער־קרענק, וואס קאנען אמאל אמת ווערען געפערלעך פאר'ן לעבען.

בעת איך שרייב דעם איצטיגען ארטיקעל איז דער ביולעטין פון דער רוסישער רעוואלוציע ניט גאר קיין פרעהליכער: איהר פולס איז נאנץ זיכער ניט נארמאל. קיין געפערליכער פיבער איז נאך ניטא, און על פי סברא דארף מען אננעהמען, אז דאס איז נאר א קליינע שטערונג אין דעם יונגען ארגאניזם.

ווי די היענע בורזשואזע צייטונגען דערקלערען, שטאמט די שטערונג פון אן איבעריגען ביסען „פרייהייט". אין נארמאלע אומשטענדען קאן אן איבעריגער ביסען פרייהייט קיין מאל ניט שאדען, ווי עס קאן ניט שאדען א דאפעל־פארציע פרייע, פרישע לופט. אזוי, קומט אוים, לויט מיין דאקטאריע. אבער אויף א הונגערי־גען מאגען, פאר אן ארגאניזם מיט בלוטענדע וואונדען, — ווער ווייס? אפשר האט דער שנעלער איבערגאנג פון שטיקענעם צו אבסאלוטער פרייהייט פארט א ביסעל אננעריהרט דעם גלייכגעוויכט פון דעם ארגאניזם.

על־כל־פנים צו אונזער ענין, — דעם ענין פון רוסישע רעוואלוציע און אידישע אינטערעסען, — האט דאס ניט קיין דירעקטע שייכות.

אויב אין רוסלאנד זאל באמת שוין איצטער זיך פאנאנדער־ברענען דער קאמף צווישען דער בירגערליכער און דער סאציאלער דעמאקראטיע, איז, ווער עס זאל ניט זיענען, ווערט אלץ זיענען די דעמאקראטיע אין גרעסערער אדער קלענערער מאס. וועגען א זיעג פון די אלטע אבגעלעבטע כוחות, פון די „אמאנאווס מיט זייערע „שוואַרצע מאות", פון די „זוברעס" — די פריצים אדער אפילו — אקטאבריסטישער גרויס־בורזשואזיע, קאן נאך דער־ווייל קיין רייד ניט זיין.

יעדע דעמאקראטיע אין רוסלאנד וועט אבער מוזען שטרעבען צו ווערען א פרייער נאציאנלי טעטן־שטאט און וועט מוזען בעזארגען יעדען קולטורעלען פאלק מיט א סכום פון נאציאנאלער אויטאנאמיע אויף דעם יסוד פון יענער שפראך, וועלכע דער שטאט וועט אנערקענען פאר'ן פאלק.

מיר האבען אין די פריהערדיגע ארטיקלען געזעהן, אז פאר

אידען קאָן דער רוסישער שטאָאט ניט אנערקענען קיין אַנדער שפּראָך, ווי נאָר די פּאָלקס־שפּראָך, דעם א י ד י ש, ווייל דער שטאָאט איז, ווי א צד, אין דער נאציאָנאַלער אויטאָנאָמיע פערפֿאַסט, אז ער זאָל זיך קאָנען וועלדען צו דעם פּאָלק אין א שפּראָך, וועלכע דאָס פּאָלק פערשטעהט.

אָבער אויך דאָס אידישע פּאָלק איז פון זיין צד פעראינטערעסירט, אז די שפּראָך פון זיין נאציאָנאַלער אויטאָנאָמיע אין רוסלאַנד זאָל זיין ניט קיין אַנדערע, ווי נאָר אידיש. מיר האָבען אין דעם פּאָרגען אַרטיקעל אויפגעוויזען אויף די קולטורע־לע נויטען פון דעם פּאָלק. איצטער לאָמיר זעהן, וואָס דיקטירען אים זיינע נאציאָנאַלע נויטען.

די ערשטע און וויכטיגסטע נאציאָנאַלע לעבענס־נויט איז די פערזיכערונג פון דער איינענער נאציאָנאַלער עקזיסטענץ. דער בעסטער מיטל דערצו איז, אן אייגען לאַנד. אָבער וועגען דעם רעדען מיר איצט ניט: די נאציאָנאַלע אויטאָנאָמיע ווערט דאָך נעגעבען די אידען אין רוסלאַנד ניט אויף דעם באזיס פון אן אייגענער טעריטאָריע.

בלייבען די צוויי אַנדערע מיטלען, א בעזונדער רעליגיע און אן איינענע שפּראָך.

די אידישע רעליגיע קאָן ניט ווערען דער באזיס פון דער אידיש־נאציאָנאַלער אויטאָנאָמיע. וואָס פאר א ראָליע זי זאָל ניט האָבען נעשפּיעלט אין דער פערגאַנגענהייט אין דעם פּרט פון אויפֿהאלטען דעם קיום פון דעם אידישען פּאָלק, — מיר לעבען איצטער אין א ווע לט לי כ ע ר פעריאָדע, וואָס זוכט אומעטום ראַדיקאַל פאַנאַנדערצושיידען שטאָאט און רעליגיע. דער גלויבען ווערט דערקלערט ווי אן אבסאָלוטע פריוואַט־זאַך, א ריין־אינדיווידועלע אנגעלעגענהייט פון יעדען איד, אין וועלכע דער שטאָאט האָט קיין ברעקעל רעכט ניט אריינצומישען זיך, ניט דירעקט, ניט אינדירעקט.

בעשאפען א נאציאָנאַלע אויטאָנאָמיע אויף דעם יסוד פון דער אידישער רעליגיע, ווי דאָס האָבען די דייטשען געמאכט אין פוילען, הייסט פאָליציליך פּאָרשרייבען יערען אידען, אין וואָס ער מוז גלויבען, כדי ער זאָל קאָנען געניעסען די פּאָרטייל פון

א נאציאָנאלער זעלבסט־פערוואלטונג. אין א פ ר י ה י ט־ל י ך־דעמאקראטישען שטאאט אין אזא זאך אונמעגליך. אגב וואלט דאס געהייסען, אז מען אנערקענט דערביי ניט די אידישע נ א צ י ע, וואס נעהמט ארום, ווי יעדע נאציע, אלערלייי מענ־שען מיט אלערלייי גלויבונגען און אפיקורסות'שען, נאר די אידישע ר ע ל י ג י ע, וואס האט צו טהאן נאר מיט די „בני דת משה". א פרייהייטליכער נ א צ י א נ א ל י ט ע ט ן־שטאאט קאן ניט געבען קיין בעשטימטע שטאאטליכע פרעראגאטיוון צו די מיטגליעדער פון א געוויסער רעליגיע אדער א געוויסער סעקטע.

דעם קיום הלאום וועט דאס אידישע פאלק אין רוסלאנד דאר־פען פערזיכערען מיט די מיטלען פון זיין ש פ ר א ך. אין דער ערשטער ליניע וועט ער דעריבער דארפען קעמפען אנטקעגען דער ש פ ר א ך־א ס י מ י ל א צ י ע מיט דער ארומיגער וועלט.

וואס קאן איהם אין דעם קאמף בעסער העלפען: אידיש אדער העברעאיש?

די אנהענגער פון דעם העברעאיזם האבען אפט אויפגעוויזען אויף דעם ווערט פון העברעאיש אין דעם קאמף אנטקעגען אסי־מיליאציע. דארטען, וואו די אויסערע אומשטענדען פון דעם שטאאטס־לעבען האבען געצוואונגען די אידישע בעפעלקערונג אין נאנצען צו פערלאזען זייער אייגענע שפראך און אנצונעהמען דעם לשון פון דעם הערשענדען פאלק, — דארטען איז דאס שטודיום פון העברעאיש אלעמאל געווען א מיטעל, ווי אויפצוהאלטען דאס אייגענע קולטורעלע לעבען און ממילא די אייגענע נאציאנאלע עק־זיסטענץ.

איך ווייל בשום אופן ניט אבליקענען אט דעם פאקט. אדרבה, עס איז זעהר וויכטיג צו האבען איהם אין זין. ער דערקלעהרט אונז, ווי אזוי און פון וואנען דער העברעאיזם האט זיך געגומען אין אונזער לעבען.

געשיכטליך איז דער העברעאיזם אויסגעוואקסען אין דער השכלה־צייט, ניט ווי א פראטעסט אנטקעגען דער שפראכען־אסי־מילאציע, נאר ווי א ג ע ג ע ן־ג ע ו י כ ט צו איהר. אז אידען מוזען אנהויבען רעדען די שפראך פון דעם לאנד, אין וועלכען זיי וואוינען, דאס האט די השכלה־צייט ניט געלייקענט. אדרבה, זי

האָט דאָס געוואָלט. „היה אדם בצאתך ויהודי באהליך" — זיי א מענש מיט מענשען גלייך אין גאָס און א איד נאָר ביי זיך אין דער היים, — איז געווען די פּאָרמעל פון דער השכלה. אין גאָס דאַרף מען רעדען די שפּראַך פון דער הערשענדער גאָס, אָבער אַזוי ווי דאָס וואָלט דאָך מוזען פיהרען סוף־כל־סוף צו דעם פערשווינדען פון דעם אידישען פּאָלק, איז — זאָל מען אין דער היים שאפען זיך א יום־טוב'דיגען לעבען אין דער העברעאישער קולטור, וואָס זאָל ווי עס איז אויפהאלטען דאָס אייגענע חיות.

מען זעהט דערפון, אז די ראָליע פון העברעאיש און דעם קאמף אנטקעגען דער אסימיליאציע קאָן זיין נאָר די פון א געגען־געוויכט. דאָס הייסט, אז אויף איין שאָל פון אונזער לעבען און שאפען זאָל טאקע ליגען די שפּראַכליכען אסימיליאציע מיט דער פרעמד. נאָר היות ווי דאָס קאָן אונז אַראָבציעהען אין · א נאציאָנאָלען שאוֹל תחתית, זאָל מען אויף דער אנדער שאָל פון דער וואָג ארויפלענען דעם העברעאיזם, כדי וויעדער ארויסצוברענגען א גלייכגעוויכט.

אין דעם קאמף אנטקעגען דער אסימיליאציע נויטיגט זיך אונזער פּאָלק אָבער ניט אין א געגען־געוויכט, וואָס האָלט זי שטענדיג אויף, נאָר אין א ג ע ג ע ן־ג י פ ט, וואָס זאָל זי אינגאנצען ארויס־יאָגען פון אונזער אַרגאַניזם. אזא געגען־גיפט קאָן נאָר זיין די ג ע־ר ע ד ט ע שפּראַך.

רעדען מיר די פּרעמדע שפּראַך, איז יעמאָלט האָלטען מיר אויף די אסימיליאציע מיט יעדען אָטהעם, וואָס מיר עטהעמען, מיט יעדען וואָרט, וואָס מיר לאָזען ארויס פון מויל. רעדען מיר אָבער אונזער אייגענע שפּראַך איז יעמאָלט פערקעהרט: מיט יעדען אָטהעם, וואָס מיר עטהעמען, מיט יעדען וואָרט, וואָס מיר לאָזען ארויס פון מויל, דאָקומענטירען מיר אונזער צוגעהעריגקייט צו דעם אידישען פּאָלק, פיהרען מיר א קאמף אנטקעגען דער אסימיליירענדער ווירקונג פון דער פרעמד.

וואָלט העברעאיש געווען אזא ג ע ר ע ד ט ע שפּראַך אין רוסלאַנד, יעמאָלט וואָלט ע ר געקאָנט נעהמען אויף זיך די בע־פריעדיגונג פון דער וויכטיגסטער נאציאָנאָלער לעבענס־נויט: די נויט פון דעם קאמף אנטקעגען דער אסימיליאציע. כל־זמן אָבער העברעאיש קאָן ניט זיין די גערעדטע שפּראַך פון די מאסען, קאָן

ער אויך ניט זיין קיין נאציאָנאַלער געגען־גיפט אנטקעגען דער פרעמדער שפראַך. און ממילא וועט ער, אונטער דעם בעפעהלענדען דרוק פון די אידישע נאציאָנאַלע נויטען אין רולאַנד, מוזען אָבטרעטען זיין פלאַץ דער ג ע ר ע ד ט ע ר שפראַך פון דעם פאָלק, דעם א י ד י ש.

און וויבאַלד די אידישע שפראַך וועט אויך מ ו ז ע ן בעזאָרגען די ק ו ל ט ו ר ע ל ע בעדערפניסען פון אונזער פאָלק, וועט אויך די קולטורעלע ראָליע פון העברעאיש אין אונזער לעבען מוזען אין נאנצען אריבערגענהן אויף דער אידישער שפראַך.

דאָס לייגט אין דער אינוועניגסטער טענדענץ פון דער אידישער נאציאָנאַלער אויטאָנאָמיע, אין די אייזערנע נויטוועגדיגקייטען פון א קולטורעלען און א נאציאָנאַלען לעבען אין גלות, און יעדער אלף־בית־אינגעל אין דער פאָליטיק וויים, ווי די אייזערנע נויטוועגדיגקייטען פון א פראָגרעסיוון נאציאָנאַלען לעבען בענגען זיך מיט יענע ראָמאַנטישע געלוסטען און חלומות, וואָס ווילען זיך אוועק שטעלען אנטקעגען זיי.

אָבער ניט נאָר די קולטורעלע און די נאציאָנאַלע נויטען, — אויך די בירגערליכע און פאָליטישע אינטערעסען פון דעם אידישען פאָלק אין רוסלאַנד טרייבען אהם ארויפצוטרעטען אויף דעם וועג פון דעם קאָנסעקווענטען אידישיזם.

7.

דער רוסלענדישער שטאַאט וועט בשום אופן ניט איינשטימען די אידישע נאציאָנאַלע אויטאָנאָמיע זאָל זיין געבויט אויף דעם יסוד פון העברעאיש. ער וועט נעבען נאציאָנאַלע גלייכבערעכטיגונג נאָר דער א י ד י ש ע ר שפראַך, ווייל אידיש ווערט געהערט און פערשטאַנען פון פאָלק.

דאָס אידישע פאָלק, ווי א נאנצעס, וועט אויך מוזען ארויסשטעלען דיזעלבינע פאָדערונג; אידיש, ווי די שפראַך פון פאָלק און אינטעליגענץ, לייגט אין די אינטערעסען פון אונזער ק ו ל ט ו ר ע ל ע ענטוויקלונג, וויייל נאָר די שפראַך קאָן אָבשאפען דעם תחום צווישען די ניעדעריגערע און די העכערע שטופען פון בילדונג און קולטור און קאָן געבען יעדען אידען די מעגליכקייט,

אויפצוהויבען זיך פון די נידעריגסטע צו די העכסטע. אידיש ליענט אויך אין די נאציאָנאַלע אינטערעסען פון דעם אידישען פאָלק, ווייל נאָר מיט אידיש קאָן מען אם בעסטען בעקעמפען די אסימילאציע. העברעאיש קאָן אין דעם קאמף שפּיעלען העכסטענס די ראָליע פון א ג ע ג נ ע ו י כ ט, וואָס ליענט אויך איין שאָל פון דער וואָג, בעת די אסימיליאציע בלייבט ליענען אויף דער אַנדער שאָל. אידיש אָבער, ווירקט, ווי א ג ע ג נ ע נ ג י פ ט, וואָס יאָגט ארויס פון דעם אָרגאַניזם דעם שעדליכען סם.

דאָס אלץ האָבען מיר געפּרואווט דערקלערען אין די פריהערדינע ארטיקלען.

אָבער ניט נאָר דאָס גאנצע פאָלק איז פעראינטערעסירט, אידיש זאָל ווערען די אנערקענטע און גלייכבערעכטיגטע נאציאָנאַלשפּראַך פון׳ם אידישען פאָלק אין רוסלאנד. עס איז אין דעם פאַראינטערעסירט אויך יעדער אייניצעלנער איד אין זיין בירגערליכען און פּאָליטישען לעבען.

דאָס בירגערליכע לעבען נעהמט ארום אלע טאָג־טעגליכע עריישיינונגען פון האנדעל און וואנדעל, פון בעציהונגען צווישען עלטערן און קינדער, צווישען מאן און פרוי, צווישען ארבייט־נעהמער און ארבייט־געבער, צווישען דעם פּראָפעסיאָנאלען מענשען און זיינע קינדען, צווישען דעם לוה און דעם מלוה. די אלע ערשיינונגען זענען נאָרמירט דורך נעווויסע געזעצען, וואָס הערשען אין לאנד. דאָס רוב ווערען די בירגערליכע בעציהונגען באזירט אויף מינדליכע צדער שטיל־שווייגענדע, זעלבסט־פערשטענדליכע אָבמאכונגען, וואָס נייטיגען זיך ניט אין קיינע שריפטליכע דאָקומענטען. אין די וויכטינסטע פעלען ווערען אָבער די אָבמאכונגען פערפעסטיגט אין א שריפטליכען דאָקומענט: א קאָנטראקט, א וועקסעל, א צואה, א שטר־מכירה און דג"ל. דער שטאַט נעהמט אויף זיך די התחיבות צו זאָרגען, אז דער ווילען, וואָס איז אויסגעדריקט געווארען אין אזעלכע דאָקומענטען, זאָל דורכגעפיהרט ווערען אין לעבען, אויב יענער ווילען נעהט ניט לחיפך צו דעם הערשענדען נעזעץ. צו דעם בירגערליכען לעבען מוז מען אָבער צורכענען ניט נאָר אלץ, וואָס ווערט פאראויסגעזעהען אין דעם אזוי אָנגערופענעם „בירגערליכען רעכט", נאָר אויך אלץ, וואָס ווערט בעהאנדעלט אין דעם קרימי־

נעלען רעכט, אין דעם פאָליציי־רעכט און אלע אנדערע מיני רעכטען, וואָס פאסען אויף אויף די האנדלונגען און דעם אויפפיהר פון יעדען אייגצעלנעם און וועלכע בעשטימען אויך, וואָס עס דארף געטהאָן ווערען מיט יעדען אייגצעלנעם, אויב ער זאָל האָבען די העזה, זיך ניט אויפצופיהרען, ווי דאָס געזעץ האָט געבאָטען.

די טעאָריע פון נאַציאָנאלע גלייכבערעכטיגונג האָט שוין לאַנג ארויסגעשטעלט די פאָדערונג, אז אלע געזעצען און פעראָרדנונגען זאָלען ארויסגעלאָזען ווערען אויף אין דער שפראָך פון דער נאַציאָנאלער אויטאָנאָמיע. אז אלע שריפטליכע אָבמאכען און דאָקומענטען זאָלען קאָנען פערפאסט ווערען אין איהר און זאָלען האָבען די פולע יורידישע גילטונג אין די אויגען פון דעם געזעץ; אז אלע פערהאנדלונגען פאר'ן גערימט זאָלען קאָנען געפיהרט ווערען אין די שפראכען, וואָס זענען פערשטענדליך פאר די צדדים, און אז אלע עפענטליכע אנגעשטעלטע פון א וועלכען עס איז נעגענער, — פון דעם ריכטער ביז צו דעם פאָליציי־מאן, פון דעם קאנצליי־שרייבער ביז צו דעם שומר, — זאָלען גוט בעהערשען אלע יענע שפראכען, וואָס האָבען נאַציאָנאלע גלייכבערעכטיגונג אין יענעם נעגענד.

אין קאזאן וועלען זיי, א חוץ רוסיש, דאַרפען קענען טאָטעריש. אין באקו — נאָך, א חוץ דעם, גרוזיניש און ארמעניש. אין ריגא — דייטש און לעטיש. אין יאקוטסק — יאקוטיש (אויב די יאקוטען וועלען, ווי איך האָף, שוין איצטער בעקומען א נאַציאָנאלע אויטאָנאָמיע). אין בעריטשעוו, אדעס און אלע אנדערע ערטער מיט א בעדייטענדער אידישער בעפעלקערונג וועלען זיי מוזען בעהערשען אויך יענע שפראָך, וואָס וועט אנערקענט ווערען אין דער אידישער נאַציאָנאלער אויטאָנאָמיע.

אָט די פאָדערונג פון דער נאַציאָנאלער גלייכבערעכטיגונג איז איך פערבונדען מיט נאָך א פאָדערונג, אז אלע וויכטיגערע בעאמטע און אָנגעשטעלטע פון דעם שטאאט און דער אָרטיגער פערוואלטונג זאָלען זיין גוט בעקאנט מיט די יסודות פון דעם לעבענספיהר, וואָס הערשען ביי די פעלקער פון זייער ראיאָן.

ביידע פאָדערונגען שטאמען פון יענעם אלף־בית־כלל אין דער פאָליטיק, מיט וועלכען מען רעכענט זיך אָבער נאָך אזוי וועניג אפילו אין די פראָגרעסיוועסטע דעמאָקראטיעס: דעם כלל, וואָס זאָגט, אז

דער שטאאט, דאס געזעץ און די פערוואלטונג עקזיסטירען צוליעב דער בעפעלקערונג, און ניט די בעפעלקערונג צוליעב דעם שטאאט, דעם געזעץ און דער פערוואלטונג.

ווי אייגפאך, דורכזיכטיג און זעלבסטפערשטענדליך דער כלל זאל ניט זיין, האט נאך קיין מאדערנער שטאאט ניט געפרואווט דורכפיהרען איהם ערנסט אין לעבען. אפילו ניט שווייצאריע. אויף וויפיעל מיר איז בעקאנט, האט מען נאר אין בעלגיע, — א דאנק דער בעמיהונג פון די סאציאליסטען, — דורכגעפיהרט דעם געזעץ, אז דער שטאאט איז מחויב צו פערעפענטליכען זיינע געועצען אויך אין ד י י ט ש צוליעב די פופצעהן טויזענד דייטשען, וואס וואוינען אין יענעם לאנד.

אבער די רוסישע רעוואלוציע, אויב זי זאל בלייבען טריי איהר אינוועניגסטער, מאדערן־דעמאקראטישער לאגיק, וועט די ערשטע קאנסעקווענט דורכפיהרען אין לעבען יענעם וויכטיגסטען פון אלע פאליטישע כללים.

און אויב דאס וועט מקוים ווערען, — און רוסלאנד'ס פעלקער זענען פעראינטערעסירט אין דעם, עס ז א ל מקוים ווערען, — איז דארף מען נאך דא א סך טראכטען, וועלכע שפראך עס ליעגט אין די בירגערליכע לעבענס־נויטען פון יעדען אידען: העברעאיש אדער אידיש?

וואס קאן איהם דא העברעאיש נוצען? וואס געווינט ער דערפון, וועז די געזעצען און פערארדנונגען וועלען איבערזעצט ווערען אין העברעאיש? — פאר זיין פערשטענדניס וואלט שוין גלייכער געווען, זיי זאלען בלייבען אין רוסיש. — וואס וועט ער האבען דערפון, וועז זיינע דאקומענטען און קאנטראקטען זאלען געמאכט ווערען אין העברעאיש? — ער וועט בלייבען א פערקויפטער ביי דעם העברעאישען אדוואקאט, ווי ער איז איצטער א פערקויפטער ביי דעם רוסאק. — וואס וועט גרינגער מאכען זיין לאגע בעת א משפט, וועז די פערהאנדלונגען זאלען געפיהרט ווערען אין העברעאיש? — אפילו אויף א דין־תורה ביים רב האט ער געהאט א רעכט צו רעדען זיין אייגענעם לשון. מיט וויפיעל וועט ער זיך פיהלען גליקליכער, ווען ער וועט ווייסען, אז מיט דעם פאליציי־מאן, וואס שלעפט איהם

אין קאָזע, קאָן ער זיך אויס'טענה'ען אין דעם „רבור העברי" מיט'ן פּתח און דעם מלרע?

די נויטען און די אינטערעסען פון דעם בירגערליכען לעבען זענען די וויכטיגסטע לעבענס־נויטען, און זיי רעדען אַלע אין איין קול, אז די אידישע נאציאָנאַלע אויטאָנאָמיע מוז געבויט ווערען אויף דם יסוד פון אידיש, און בשום אופן ניט אויף דעם פון העברעאיש; סיידען מען וויל, זי זאָל ברענגען דעם אידישען פּאָלק שאָדען אנ־שטאָט נוצען.

שוין פון אַלע ארגומענטען, וואָס מיר האָבען נעבראכט ביז אהער, מוז יעדען איינעם קלאָר ווערען, אז פאר די אידען אין רוס־לאנד קאָן, צוליעב זייערע אייגענע קולטורעלע, נאציאָנאַלע און בירגערליכע אינטערעסען, גאָר קיין רייד ניט זיין וועגען העברעאיש, ווי דער שפּראַך פון דער אידישער נאציאָנאַלער אויטאָנאָמיע.

די וואָס וואַלטען וועלען, אז אונזער אָפּיציעל אנערקענטע נא־ציאָנאַלע שפּראַך אין רוסלאנד זאָל זיין ניט אידיש, נאָר העברעאיש, קאָנען דאָס טהאָן אָדער אויס גרענצלאָזען עם הארצות אין די ענינים פון נאציאָנאַלער גלייכבערעכטיגונג, אָדער אויס אומפּראַנטוואָרט־ליכער בטלנות אין די וויכטיגסטע פראגען פון דעם פּאָלקס־לעבען, אָדער אויף אויס דעם פערבאָרגענעם מיין: אונטערצושטעלען מיט העברעאיש א הינטער־פיסעל דער אידישער נאציאָנאַלער אויטאָ־נאָמיע, זי זאָל בלייבען נאָר אויפ'ן פאפּיער און ניט דורכגעפיהרט ווערען אין לעבען.

.8

דאָרט וואו די אידישע מאַסען רעדען אידיש.

אויף דעם בעריהמטען פּרעסבורגער רב, דעם „חתם סופר", דערצעהלט מען אזא מעשה:

די אָרטאָדאָקסישע אידען האָבען איהם אויסגעקליבען פאר א דעפוטאט צו דער ווינער פאָרלאָמענט. פלעגט ער אויף אַלע זי־צונגען פון דעם פּאָרלאָמענט קומען „זיצען", האָט אבער קיינמאָל ניט ארויסגעלאָזט קיין איין וואָרט פון זיין מויל.

איינמאָל איז פאָרגעקומען זעהר א היציגע דעבאַטע וועגען א

פּראָגע, וואָס האָט אויפגערודערט דאָס גאַנצע לאַנד. האָט איהם זיין שכן א פּרעג געטהאָן אין דייטש:

— וואָס האָלט אייער עהרווירדען פון דעם ענין?

האָט דער פּרעסבורגער רב אויסגעשטעלט אויף איהם א פּאָר גרויסע אויגען און האָט אָבגעשניטען שארף און קאָלט:

— ניקס דאיטש!

דער פּרעסבורגער רב האָט א וואָרט ניט פערשטאַנען פון די אַלע פּערהאַנדלונגען, צוליעב וועלכע מען האָט איהם געשיקט קיין ווין „זיצען".

די מעשה'לע האָב איך געלייענט מיט א סך יאָהרען צוריק ערגעץ־וואו אין צ קריטיק פון דער אידישער אַרטאַדאָקסיע אין עסטרייך, פון איהר פּאָליטישער אומבערייטענקייט און אָבגעשטאַנענקייט.

דער אסימילאַטאָרישער קריטיקער פון דעם פּאָרפּאָל איז גאַנץ זיכער געווען נערעכט, וועו ער האָט פערלאַנגט, אז די אידישע דעפוטאטען צום פּאַרלאַמענט זאָלען קאַנען גוט פערשטעהן דייטש. אויב אָבער מען וואָלט דערפון געוואָלט אַרויסדרינגען, אז יעדער דעפוטאט מוז אויך קאַנען ר ע ד ע ן די הערשענדע שפּראַך פון דעם לאַנד, וואָלט מען נעמאכט א גרויסען טעות.

שוין איצטער האָבען אַלע עסטרייכישע פעלקער א רעכט, זייערע פערטרעטער זאָלען האַלטען זייערע רעדעס אין רייכסראַט אין זייער אייגענעם לשון, און די רעדעס מוזען אויפגענומען ווערען אין דעם אַלגעמיינעם פּראָטאָקאָל.

אָט די שפּראַכען־גלייכבערעכטיגונג אין דעם העכסטען פּאָליטישען אינסטיטוט פון דעם לאַנד איז א פועל־יוצא פון יענער נאַציאָנאַלער גלייכבערעכטיגונג, וואָס די פעלקער האָבען „על פי פרינציפ" אין עסטרייך. ווי אונבעקוועם דאָס זאָל א מאָל ניט זיין פּאַר די פיהרונג פון די פערהאַנדלונגען, איז אָבער דער פרינציפ פון שפּראַכען־גלייכבערעכטיגונג א סך וויכטיגער, איידער די פּאָליטישע בעקוועמליכקייט.

די וויכטיגקייט בעשטעהט אין דעם, וואָס דורך דאָס רעכט צו געברויכען די איגענע שפּראַך אין פּאַרלאַמענט ווערט פּאַר אַלע מען דעמאָנסטרירט די גלייכע רעכט פון אַלע אומות און לשנות, דעם

גלייכען ווערטה זייערען פאר'ן שטאָט. אָבער ניט נאָר דאָס אליין. נאָך אַנ'אַנדערער מאָמענט קומט דאָ אין בעטראַכט.

וואָלט אין עסטרייך איין שפּראָך געווען א הערשענדע, יעמאָלט וואָלט מען קיין אַנדערע דעפּוטאַטען נאָר ניט געקאָנט אויסקלייבען, כיידען די, וואָס בעהערשען די אָפּיציעלע שפּראָך פון דעם שטאָט. דאָס וואָלט פאקטיש בעשאפען א נעווּיסען שפּראַכליכען צענזו, א בעגרעניצונג פון דעם אבסאָלוט פרייען וואהל־רעכט.

איך וואָלט יעמאָלט נעקאָנט אויסקלייבען ניט די, וואָס פערשטעהן מיך און וועמען איך פערשטעה; ניט די, מיט וועמעס געדאנקען איך שטים איין, אָדער וועלכע דריקען אויס מיינע אידעען און פערלאַנגען. אויב די מענשען, צו וועמען איך האָב דעם גרעסטען צוטרוי, האָבען ניט געפונען פאר נויטיג אויסצולערנען זיך די פרעמדע הערשענדע שפּראָך, האָב איך פאקטיש קיין מעגליכקייט ניט צו פערטרויען זיי מיינע פאָליטישע אינטערעסען. איך מוז שוין זוכען אַנדערע פערטרעטער, וואָס בעזיצען דעם נויטיגען ש פ ר א כ ל י כ ע ן צ ע נ ז, — מענשען, מיט וועמען איך בין אפשר נאָר ניט אזוי צופריעדען.

די שפּראַכען־גלייכבערעכטיגונג אין פּאַרלאַמענט גיט מיר צוריק מיין וואהל פרייהייט. איך קלויב אויס די מענשען, וואָס זענען מיר טייער פאר זייערע אַנדערע מעלות און ניט פאר זייערע לינגוויסטישע קענטניסען, און איך קאָן ארויסשטעלען אויך מיין אייגענע קאַנדידאַטור, וועו איך זאָל אפילו זיין שטום אין אַלע שפּראַכען, א חוץ מיין אייגענעם מאמע־לשון.

די פּרעסבורגער אידען האָבען נאָנץ געווים געהאָט א רעכט צו שיקען אין פּאַרלאַמענט יענע פּערזאָן, צו וועלכער זיי האָבען געהאָט דעם גרעסטען צוטרוי, ניט קוקענדיג דערויף, וואָס זי האָט פון דער גאנצער דייטשער שפּראָך געווּיסט נאָר די צוויי וועדטער: „ניקם דאיטש".

די צרה מיט יענער פרעסבורגער קאַנדידאַטור איז נאָר בעשטאָנען אין דעם, וואָס אידען זענען ניט א גלייכבערעכטיגטע נאציע אין עסטרייך; וואָס אידיש, די אמת'ע שפּראָך פון דעם פרעסבורגער רבון זיינע וועלער, איז ניט אַנערקענט אין דעם עסטרייכישען פּאַרלאַמענט. וואָלטען די אידען אין עסטרייך פערעכענט געווען, ווי

צלע אנדערע פעלקער, וואלט שוין דער פרעסבורגער גאון גאנץ
ייבער געקאנט ארויסזאגען זיינע געדאנקען אין זיין שפראך, ווי דאס
טהוען די איטאליענער און די רוטענער אין דעם זעלבען עסטרייי־
כישען פארלאמענט. און אלע די, וואס וואלטען זיך בעדארפט רע־
כענען מיט די מיינונגען פון א גלייכבערעכטיגטען פאלק, וואלטען
שוין געפונען מיטלען ווי אזוי אויסצוגעפינען אין וואס די מיינונגען
בעשטעהען...

אויך אין רוסלאנד וועט די נאציאנאלע גלייכבערעכטיגונג זיך
קודם כל אויסדריקען אין שפראכען־גלייכבערעכטיגונג. אויף אלע
פעלדער פון דעם עפענטליכען לעבען און ממילא אויך אויף דעם רוס־
לענדישען פארלאמענט וועלען צוגעלאזען ווערען אלע יענע שפרא־
כען, אויף וועלכע עס וועלען אויפגעבויט ווערען די נאציאנאלע אוי־
טאנאמיעס פון די פעלקער.

קאנט איהר זיך שוין משער זיין, וואס עס וואלט געווארען פון
דער אידישער דעמאקראטיע וועגן העברעאיש זאל דערקלערט ווערען
פאר דער נאציאנאלער שפראך פון דעם אידישען פאלק. אידען
וואלטען געקאנט שיקען נאר יענע דעפוטאטען אין פארלאמענט,
וואס בעהערשען דעם „דבור העברי", און דער „בונד" וואלט קיין
אנדער ברירה ניט געהאט; ער וואלט געמוזט אבגעבען זיינע שטי־
מען פאר די אושינסקי'ס און די קלויזנערס.

איך ווייל נאר ניט לייקענען, אז פאר די אושינסקים און די
קלויזנערס וואלט דאס געווען נאר ניט קיין שלעכטער משא־ומתן.
אבער איך צוויפעל זעהר שטארק, צי דער „בונד" — און ניט נאר
ער, נאר אויך די פויעלי־ציון און די ס. ס. און די „סיימאווצעם" און
די גאנצע אידישע דעמאקראטיע, — וואלטען מסכים געווען אויף
אזא אידישער אויטאנאמיע, וואס זאל דורך די אויבערשאפט פון
העברעאיש בעשאפען די פאקטישע אויבערהערשאפט פון דעם העב־
רעאיסט.

נאך וויכטיגער, איידער צו מעגען רעדען די אייגענע שפראך
אין דעם אלגעמיינעם פארלאמענט, איז די שפראכען־פראגע און
די ארגאנען פון דער אייגענער נאציאנאלער זעלבסט־פערוואלטונג.

עס וועלען גאנץ זיכער זיין דעמאקראטישע אידישע קהילות,
געבויט אויף א ריין וועלטליכען יסוד, פריי פון יעדער רעליגיעזער

בייַמישעצע. עס וועט גאָנץ זיכער זיין אַ וועלכע עס איז צענטראַלע פערוואַלטונג פון אַלע קהילות אין לאַנד.

וואָס פאַר אַ פאָרם אָט די אַלע אָרגאַנען פון דער אידישער אייטאָנאָמיע אין רוסלאַנד זאָלען ניט אָננעהמען, וועלען די דעמאָקראַטישע וועהלער מוזען זייַן בלוטיג פּראַינטערעסירט אין דעם, אַז אַלע פערהאַנדלונגען, ווי אויך רעזאָלוציעס, בעשלוסען און פעראָרדנונגען, — זאָלען פאָרקומען אין אַרויסגעטראָגענע וועלט אין דער גערעדטער און פערשטאַנענער שפּראַך פון דעם פאָלק, אין אידיש.

קוים שטעלט מען אַוועק העברעאיש אנשטאָט אידיש, אזוי ויערט תיכף בעשאָפען פאַר די וואהלען א פאקטישער שפּראַכענצ. אין די אָרגאַנען פון דער אידישער זעלבסטפערוואַלטונג, וועלען אידישע וועהלער קאָנען אויסקלייבען נאָר יענע דעפוטאַטען, וואָס קאָנען זיך פליסיג אויסדריקען אין העברעאיש.

עס איז גענוג צו האָבען קלאָר אין זיך נאָר אָט דעם אייניציגען פונקט — די שפּראַכען פראָגע און דער נאַציאָנאַל־אידישער פערוואַלטונג, און דער שפּראַכען־צענט, וואָס העברעאיש וואָלט אַרויפגעלעגט אויף דעם אידישען דעמאָקראַטישען וועהלער, — כדי קלאָר אייניצוזעהן, אז העברעאיש האָט קיין ברעקעל שאָנס ניט צו ווערען די שפּראַך פון דער אידישער נאַציאָנאַלער אויטאָנאָמיע אין רוסלאַנד.

דער אידישער בורזשואָזיע וואָלט זיך אפשר גרייַלעך געלויגט, העברעאיש זאָל זיין די אָפיציעלע שפּראַך פון דעם אידישען פּאָליטישען לעבען, און די „פּנקסים" פון דער אידישער זעלבסט־פערוואַלטונג זאָלען אויך געפיהרט ווערען אין העברעאיש. אָזוי איז דאָס שוין א מאָל געווען אין דער צייט פון דער אידישער אויטאָנאָמיע אין פוילען, — דעם „ועד ארבע הארצות", — און אין די טעג פון דעם אידישען „קהל" אין רוסלאַנד. אָבער אין רוסלאַנד איז דאָס איצטער א זאַך פון דער אבסאָלוטער אונמעגליכקייט: די אידישע מאסען וענען, א דאנק פריהער דעם רב'שע און דערנאָך דעם „בונד", נאָך פאַר דער רעוואָלוציע אַרויסגערישען געוואָרען פון זייער פּאָליטישער אפאטיע, און וועלען שוין ניט קאָנען בלינד נאָכגעהן נאָך די „באָלאָבאָטים".

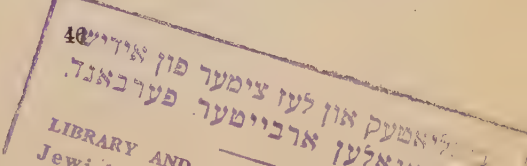
LIBRARY AND
Jewi

זיי וועלען זיין פראינטערעסירט צו האבען די פולסטע קאנטראל איבער אלע ארגאנען פון דער אידישער זעלבסט־פערוואלטונג; ניט צו זיין נעבונדען אין זייערע וואהלען מיט אזא שפראכען־צענז, וואס קאן נאר צוניץ קומען דער בורזשואזיע מינאריטעט און צו זעהן, אז אין דער אייגענער נאציאנאלער אויטאנאמיע זאל א ל ץ פארקומען אין יענער שפראך, וועלכע דאס פאלק פערשטעהט. די דעמאקראטישע מאסען האבען איצטער נעגוג ארגאניזירטע פאר־שטעהער אין דער פארם פון די פערשיידענסטע דעמאקראטישע פארטייען, וואס וועלען גאר חוצפה'דיג בעווייזען דער בורזשואזיע. ווער גרעסער איז. זיי וועלען איהר אין איינם און צווי ארייגשלאג־ען אין מוח דעם אלגי־בית פון דער פאליטישער וויסענשאפט, אז די נאציאנאלע גלייכבערעכטיגונג ווערט אריינגעפיהרט אין לעבען ניט צוליעב די אינטערעסען פון דער בורזשואזיע מינאריטעט, נאר צוליעב די קולטורעלע, נאציאנאלע, בירגערליכע און פאליטישע לעבענס־נויטען פון די גרויסע מאסען, וואס קאנען בעפריעדיגט וועד־רען נאר אויף דעם יסוד פון דער אידישער שפראך.

עס איז מיר, דעם אמת געדעדט, זעהר פריקרע, וואס איך פער־נעהם זיך אזוי לאנג מיט דער אידישער שפראכען־פראגע אין רום־לאנד און זיך מיט אלערליי ארגומענטען צו בעווייזען, אז פיער מאל פיער איז זעכצעהן, וויל אין תוך אריין איז איינם און איינם אלע מאל צוויי.

אבער — בין איך דען שולדיג אין דעם, וואס די נאציאנאלע מאטעמאטיק פון אונזערע העברעאיסטען הערט נאך ניט אויף צו טענה'ן, אז פיער מאל פיער מוז א מאל זיין א חלב'נע ליכט, וויל עס טרעפט א מאל, אז איינם און איינם איז א שטרויענער דאך?

איך וויים צו גוט, אז ניט נאר ביי אונז, אידען, נאר אויך ביי די אומות העולם איז די שאווענישטישע וועלט אפט מאל קאפאבעל אריסצוברענגען משונה'דיגע חשבונות, פאר וועלכע די פעלקער דער־פען זיך דערנאך פאנאנדער צאהלען מיט שווערע מזומנים, לויט די כללים פון דעם אלגעמיין־מענשליכין חשבון.

איך האב דעריבער געהאלטען פאר מיין חוב ארויסצוברענגען אזוי קלאר ווי מעגליך די רעכנונג פון העברעאיש און אידיש פאר אונזער קינפטיגען לעבען אין רוסלאנד און נאך א מאל צו בעווייזען,

אז אויב אין דעם פאל קאן פיער מאל פיער ניט זיין קיין חלב'נע ליבט, וויל איינס און איינס איז קיין מאל ניט געווען און קאן קיין מאל ניט זיין קיין שטרויערנער דאך.

דארטען, וואו די אידישע מאסען רעדען אידיש, וואו זיי זענען געצוואונגען צו פיהרען אן אייגענעם נאציאנאלען לעבען, וואו עם זענען דא פארטייען, וואס דערקלעהרען זיי זייערע קולטורעלע, נאציאנאלע, בירגערליכע און פאליטישע לעבענס־נויטען, — דארטען קאן זייער נאציאנאלע שפראך ניט זיין העברעאיש נאר מוז זיין דוקא אידיש.

מײ־יוני, 1917.

גלות־פסיכאָלאָגיע

איך ווייס ניט, ווער עס האָט צום ערשטען מאָל ארויסגע־
בראַכט דעם אויסדרוק: „גלות־פסיכאָלאָגיע". איך בין מיר אָבער
משער, אז ער מוז שטאַמען פון ציוניסטיש־טעריטאָריאַליסטישע
קרייזען און אז ער דארף אָנטייטען אויף עפעס אזוינס אין אונזער
גייסטיגען לעבען, וואָס פערדיענט אויסגעריסען צו ווערען מיט די
וואָרצלען.

אָבער וואָס אזוינס איז עס? איך מיין דאָ ניט דעם גאַנצען
קאָטאַלאָג פון יענע פסיכישע ערשיינונגען, וואָס דארפען ארומגע־
נומען ווערען מיט דעם נאָמען גלות־פסיכאָלאָגיע, ניט די גאַנצע
באָטאַניק פון יענע ווילדע גייסטיגע פלאַנצונגען, וואָס דארפען
אויסגעוואָרצעלט ווערען פון אונזער נשמה. איך מיין דאָ יענעם
ג ר ו נ ד - פ ר י נ צ י פ וואָס מיט זיין הילף זאָלען מיר קאָנען
אין אַלע פעלען ריכטיג און קלאָר בעשטימען, וועלכע נשמה־געוויק־
סען זענען „גלות־פסיכאָלאָגישע", און מוזען דעריבער אויסגעוואָר־
צעלט ווערען, אָהן א ברעקעל רחמנות.

אויב איך האָב ניט קיין טעות, האָבען אונזערע טעאָרעטיקער
ביז אַהער זיך זעהר וועניג אָדער אפשר גאָרניט בעשעפטיגט מיט
דער דאָזיגער פראַגע. איך וויל דעריבער מאַכען דעם ערשטען
פרוב צו פערענטפערען זי.

אין פלוג איז א ברעקעל ניט שווער ארויסצוגעפינען דעם
גרונד־פרינציפ, די נויטוועندיגע אייגענשאפט פון יעדער גלות־פסי־
כאָלאָגיע. און אין דער אמת'ן! די „פסיכאָלאָגיע" בכלל איז דער
גאַנצער סכום פון אַלע אונזערע פסיכאָלאָגישע ערשיינונגען, פון
אַלע אונזערע געדאַנקען, געפיהלען, „וועלטנישען", שטרעבונגען, שטי־
מונגען, גוסטען און געווהנהייטען. די „גלות־פסיכאָלאָגיע" בפרט
איז ממילא יענער טייל פון אַלע געשעהענישען אין אונזער נשמה,

וועלכער שטאַמט פון דעם באַקט, וואָס מיר לעבען אין גלות און ניט אין אַן אייגענער פרייער היים. און אַלע מאָל, וועון מיר געפינען אין זיך אַ פסיכישען צושטאַנד, — אַ גראַנק, אַ געפיהל אָדער אַ שטרעבונג, — וואָס איז אַרויסגעוואַקסען פון יענעם פאַקט, איז דאָס גאַנץ געווים אַ „גלות'דינער" און מוז פער'משפט וווערען צום טויט.

ס'איז געווג נור אביסעל נעהנטער צו צוטראָגען צום אויג אָט דעם אויבען־אויפינען ענטפער, כדי אויפ'ן שטעל איינצוזעהן, אַז ווי ריכטיג ער זאָל ניט זיין טעאָרעטיש, קאָן ניט אין איהם לייגען דער אמת'ער מיין פון יענעם גראַנק, וועלכען מיר מוזען פערבינדען מיט דעם אויסדרוק: „גלות־פסיכאָלאָגיע". אויב דער ענטפער, וואָס ליגט אויבען־אויף, וואָלט געווען אמת, וואָלטען מיר דעמאָלט קודם כל געמוזט פער'משפט'ן צום טויט אַלע יענע געפיהלען פון פ ר א ט ע ס ט אנטקעגען דעם גלות, די גאַנצע בענקשאפט נאָך בעפריאונג פון איהם און דעם גאַנצען סכום פון גראַנקען, ווי אַזוי פון איהם אויסגעלייזט צו ווערן, וויל זיי אַלע שטאַמען בלי ספק פון דעם פאַקט, וואָס מיר לעבען אין גלות.

און ניט נור דאָס. לעבען אין גלות הייסט לעבען אין דער פרעמד; לעבען אין דער פרעמד הייסט אָבער אויך: וווערען בע־קאַנט מיט דער פרעמד און אריינגעהמען אין זיך אַלץ, וואָס מיר האָבען אריינגענומען אין דער נשמה פון דער פרעמד — גלות־פסיכאָלאָגיע. אָבער שוין־זשע וואָלט אַ וועלכער עס איז בר דעת באמת געוואָלט פערשטיקען אין זיך אַלץ, וואָס די פרעמד האָט איהם געגעבען? שוין זשע איז אונז נאָך ניט קלאָר געווארען יענער פונדאַמענטאַלער כלל פון יערען מענשליכען פראָגרעס, אז אַ פאָלק קאָן זיך ענטוויקלען נור דעמאָלט, וועון עס שליסט זיך ניט אָב פון דער מענשהייט, וועון צוויישען איהר און דער „פרעמד" קומט־פאָר אַ שטענדיגער אויסבייט־שטראָם פון נעהמען און געבען, געבען און נעהמען? וואָלטען מיר באמת געוואָלט פערטיליגען פון אונזער נשמה אַלץ, וואָס דער מענשליכער פראָגרעס האָט ארויסגעבראכט אין דעם משך פון אונזער גלות־לעבען, — אַלע וויסענשאפטליכע, קינסטלעריש, פילאָזאָפיש און קולטורעלע ערהבערונגען, וועלכע

ער האָט געמאכט און וועלכע מיר האָבען אין דער לעצטער צייט אריבערגענומען פון איהם?

איך גיב צו, אז מיר האָבען געוג רעאקציאָנערען, וואָס וואָלטען זיך ניט נור ניט אָבגעשראָקען פאר אזא ראדיקאַלען קאמף אנטקענען דער „גלות־פסיכאָלאָגיע", נאָר וואָס זעהען דעם גאנצען זין פון זייערע שטרעבונגען און אידעאַלען אין דעם קאמף אנטקענען דער מאָדערנער אייראָפּאישער קולטור. אָבער וועגען זיי ריידען מיר ניט. די, פאר וועמען דער פרייער געדאנק, דאָס פרייע זוכען, פאָרשען און שאפען איז די ביטערסטע פרי פון דעם גלות־לעבען, געפינען זיך אין א גייסטיגער אטמאָספערע, וואָס איז אזוי וויט פון אונזערער, אז מיר קאָנען נור מיט גרויס מיה איינע די אנדערע פערשטעהן.

פאר א מאָדערנעם אידען איז די מאָדערנע מענשליכע קולטור דער באזיס פון זיין נשמה און ווי הויך ער זאָל ניט שעצען די גייסטיגע שעהנקייט, וואָס ליגט אין דער אלטער אידישער קולטור, ווי שטארק ער זאָל ניט בעוואונדערען די גייסטיגע גאונות, וואָס דאָס אידישע פאָלק האָט אָנגעוועגדט אויף איהר אויסבוי, איז פאר איהם אונמענליך אומצוקעהרען זיך צוריק אין דעם אלטען מדבר פון שולחן־ערוך און קבלה. יענער טייל פון אונזער נשמה, וואָס איז צונויפגעוואקסען מיט דער מאָדערנער קולטור, איז דורך־און־דורך אָנגעזאפט מיט „גלות־פסיכאָלאָגיע", ווייל די קולטור איז אויסגעוואקסען אין „גלות".

און בכלל: ניט אלץ, וואָס איז שלעכט אין אונז, שטאמט פון דעם „גלות", און ניט אלץ, וואָס איז פון „גלות" אין אונז, איז שלעכט. דאָס גוטע און דאָס שלעכטע, וואָס איז אין אונז, שטאמט צום טייל פון אונז אליין, פון אונזער כאראקטער און דעם בוי פון אונזער נשמה, און צום טייל פון דער סביבה, אין וועלכער מיר לעבען. מען קען אָבער נאָך זיכער ניט איינטייליען דאָס אזוי, אז אל־דאָס־גוטס זאָל שטאמען פון אונז און אל־דאָס־בייז זאָל קומען פון דער סביבה.

ממילא, קאָן דער פאקט, וואָס א וועלכער־עס־איז צושטאנד אין אונז איז ארויסגעוואקסען פון דעם גלות, נאָך בשום אופן ניט זיין קיין בעווייז, אז ער איז א „גלות"־פסיכאָלאָגישער. און אנ־

דער מאַשטאַב מוז דעריבער געפונען ווערען, וואָס זאָל קלאָר ארויס־בריינגען דאָס „פחות־ערך־דיגע" און שענדליכע פון יענער פסיכאָלאָגיע.

אויב איך האָב ניט קיין טעות, לויגט דער וואַרצעל פון דער גלות־פסיכאָלאָגיע ניט אין דעם אלגעמיינעם פאַקט, וואָס מיר לעבען אין גלות, נאָר אין דער ספעציעלער ערשיינונג, וואָס מיר לעבען אין גלות פערשקלאפט. דער שקלאפישער זין, — אָט דאָס איז דער מקור, פון וואַנען עס שלאָגט די גלות־פסיכאָלאָגיע, און די בעסטע פאַרמעל פאַר איהר האָט דער איד בעשאַפען אין זיין פסח־דיגען שפרוך פון „השתא עבדי, לשנה הבאה בני חורין": „איצט זענען מיר קנעכט, איבער־א־יאָהר ווילען זיין פרייע מענשען". אין דעם השתא עבדי, — אין דעם אָבטרעטען פאַר דער געגנווארט, אין דעם אויסאיינען זיך מיט דעם געדאַנק, אז איצט מוזען מיר בלייבען קנעכט, אין דעם אויסיגען אָבלעגען פון פרייהייט אויף „איבער־א־יאָהר", — אָט דאָ לויגט דער איינגעטלכער סם־המות פון דער גלות־פסיכאָלאָגיע.

יעדען געדאַנק, וואָס איך אונטערשטיץ — ניט דערפאַר, ווייל איך גלויב אין איהם, נאָר ווייל „השתא עבדי"; יעדעם געפיהל, וואָס דערוועקט זיך אין מיין ברוסט, מיט וועלכען איך וואָלט מיך געשעמט, וועז איך וואָלט געווען א „בן־חורין"; יעדע האַנדלונג, וואָס איך טהו אָדער פון וועלכער איך זאָג מיך אָב, ניט דערפאַר, ווייל איך זעה־איין איהר נוצען אָדער שאַדען, נאָר ווייל — „וואָס זאָל מען טהאָן: מיר זיינען איצט אין גלות!" — דאָס אלץ איז גלות־פסיכאָלאָגיע.

ווייל מען באמת בעפרייט ווערען פון איהר, מוז מען תמיד האלטען פאַר די אויגען איהר היפּך, איהר ערגסטען און ביטערסטען פיינד: די פסיכאָלאָגיע פון דעם פרייען, שטאָלצען, זעלבסטשטענדיגען מאַן. אלץ, אַנטקעגען וואָס עס פראָטעסטירט דער „בן־חורין" אין דיר, איז גלות־פסיכאָלאָגיע, איז יענע גיפטיגע פלאַנץ, וועלכע מוז אויסגעראָט ווערען „עד לחרמה".

איך ווייס גאַנץ גוט, אז די פאַרמעל איז צו אלגעמיין, צו אבסטראקט, מען זאָל קאַנען מיט איהר הילף אלע מאל פאַנאַנדערשיידען צווישען די „גלות"־פלאַנצען און די פרייע מענשליכע פלאַנ־

צען אין אונזער נשמה. די שוועריקייט לייגט ניט אין דער פאָר־מעל גופא, נאָר אין דעם אומשטאַנד, וואָס יעדערער האָט זיך זיין „בן־חורין" אין דער ברוסט. די „בני־חורין" וואָלטען אויך אין אַן אייגענער פרייער היים פערשיידען אויפגענומען די פראָבלעמען פון דעם אינדיווידועלען און געזעלשאַפטליכען לעבען און וואָלטען נעשטרעבט צו פערשיידענע אידעאַלען, אין איין און דיזעלביגע געזעלשאַפטליכע ערשיינונג וואָלט אויך דאָרט איינעם אָנצינדען מיט דעם אש־להבה פון רעוואָלוציאָנערען פראָטעסט און דעם אנדערן מיט דער פריידיגסטער התלהבות. אָבער פאַר יעדען פון אונז איז זיין אייגענער בן־חורין, — דער אידעאַל פון א שטאָלצען, פרייען חשוב'ען לעבען, — דער בעסטער שופט איבער דער גלות־פסיכאָ־לאָגיע.

כדי צו וויסען, צי עפעס אין דיין נשמה איז גלות־פסיכאָלאָגיע, אָדער ניט, איז דערביי דאָ נאָר א פשוט מיטל:

זיי דיר משער, אז דו ביזט א פרייער מענש אין אַן אייגענער פרייער היים. מאָל דיר קלאָר אויס, וואָס וואָלסטו דאָרט בע־קעמפט און פאַר וואָס וואָלסטו דיך דאָרט איינגעשטעלט, און דאָס, וואָס דו וואָלסט דאָרט אונטערשטיצט, אונטערשטיץ אויך דאָ. איצט בעטראַכט דיינע געפיהלען און דיינע האַנדלונגען אין גלות, אויב דו געפינסט, אז דו זאָגסט דיך אָב פון א קאָמף, וואָס איז טייער דיין נשמה, אָדער דו אונטערשטיצסט א זאַך, וואָס איז איהר צו־ווידער, מאַהר ניט דערפאַר, וויל השתא עבדי, — וויל „איצט זענען מיר אין גלות", — איז זיי וויסען, אז דו שטעהסט אונטער דער גיפטיגער שליטה פון דער גלות־פסיכאָלאָגיע.

א פאַר ביישפיעלען וועלען אונז נאָך קלאָרער מאַכען דעם ענין.

אויב אייגער גלויבט באמת, אז פאָליטיק דארף געמאַכט וועי־רען נור פון א פאַר „גדולים"; אז דאָס פאָלק האָט קיין רעכט ניט אריינצומישען זיך אין אזוינע זאַכען, וואָס ריהרען־אַן די יסודות פון זיין לעבען, און אויב אזא מענש זוכט צו פערענטפערען די פראָבלעמען פון דעם פאָלק־לעבען דורך שתדלנות ביי די „גדולים", די אייגענע אָדער די פרעמדע, דורך „מה־יפית"־טאַקטיקען און פאַרהויז־אינטריגען, איז ער פ ר י י פון גלות־פסיכאָלאָגיע, מחמת דעם פשוט'ען טעם, וואָס דער צרה'דיגער „בן־חורין" זיינער וואָלט

אויך אין א פרייער אייגענער היים ניט געוואוסט פון קיין אנדער פאָליטיק, ווי נאָר קריכען אויף דער ערד און לעקען ביי די „נרויסע" און „שטאַרקע" דעם שטויב פון זייערע שטיוועל.

אָבער אויב אייגעמ׳ס „בן־חורין" איז שוין אויסגעוואקסען, ברוך־השם, צו דער מדרגה פון א שטאָלצען, פרייען דעמאָקראָט, און ער בויגט פאָרט זיין נאקען פאר די, וואָס האָבען די מאכט אין די הענד, און ער טרייבט שתדלנות־פאָליטיק און מה־יפית־טאקטיק, ווייל „דאָ און איצט קאָן מען ניט אנדערש", איז דאָס די נעמיינסטע גלות־פסיכאָלאָגיע.

אויב אייגער גלויבט באמונה שלמה, אז די אידישע רעליגיאָן איז דער העכסטער שטאפּל פון אמת און, אפילו ווען מיר וואָלטען נעלעבט אין אונזער אייגענעם פריייען לאנד, וואָלט ער, דער בן־חורין, געקעמפט פאר יעדען אות פון דעם שולחן־ערוך, איז זיין קאמף דאָ אין גלות פאר די אלטע רעליגיעזע קייטען, אנטקעגען יעדען פערזוך אראָבצוואוארפען זיי פון זיך, בשום אופן ניט קיין גלות־פסיכאָלאָגיע, ווען אפילו מיר קאָנען זיין ווי איבערצייגט, אז די איבערגעבענקייט צום שוחן־ערוך האָט געקאָנט אויסוואקסען נאָר אין גלות.

נאָר אויב אייגער איז שוין אינווייניג בעפרייט פון דעם גלוי־בען אין איהם, אבער ער שטעלט זיך פאָרט פאר איהם איין שטאָל און אייזען, מחמת דעם אייגיגען טעם, וואָס דער שולחן־ערוך איז די בעוטע שמירה פאר דעם נאציאָנאלען קיום אין גלות, איז דאָס ניט קיין אנדער זאך, ווי „גלות"־פסיכאָלאָגיע.

איך קען מענשען, גאנץ פריידענקענדע, וואָס ביי זיי איז אזוי קלאָר ווי דער טאָג, אז אין אן אייגענעם לאנד וועלען מיר מוזען דורכ־פיהרען דעם פאנאנדעררייס פון „רעליגיע" און „נאציע" אקוראט אזוי שארף, ווי ער איז דורכגעפיהרט ביי אלע פראָגרעסיווע פעל־קער. מיר וועלען מוזען געבען יעדען אידען דאָס רעכט צו גלויבען אָדער ניט צו גלויבען אין וואָס ער וויל. און פונדעסטוועגען וועט־רען אָט די פריידענקער פערציטערטע, ווי נאָר מען וויל דורכפיהרען דעם פרינציפ פון אבסאָלוטער רעליגיאָנס־פרייהייט אין דעם אידי־שען לעבען שוין דאָ, אין גלות. אָט די אבסאָלוטע רעליגיאָנס־פריי־הייט קאָנען א סך פון אונזערע „נאציאָנאל־ראדיקאלען" ניט צולאָזען

פֿשוט דערפאר, ווייל „דאָ, אין גלות", זאָגען זיי, וואָלט דאָס געווען א געפאַהר פאר דעם קיום־הלאום. אין דער אמת'ן זענען זיי ניט קאָנסעקווענט דערפאר, וואָס זיי טרויען ניט דעם אייגענעם „בן־חורין": פערשטאָפען איהם דאָס מויל מיט דעם „השתא עבדי" און טרייסטען איהם מיט דער הלשות'דיגער טרייסט פון „לשנה הבאה". אָט דאָס איז אמת'ע גלות־פסיכאלאגיע.

נאָכאמאל: דעם פרומען אידען בעשולדיג איך ניט אין דעם דאָזיגער פסיכאלאגיע. איך פערשטעה זיין וועהטאָג און האָב דערפֿאַרט פאר זיין קאמה, ווייל איך וויים, אז אויך אין דער פרייער היים וואָלט ער געשטאנען אויף זיין קלעריקאלען שטאנדפונקט און וואָלט געקעמפט פאר זיין אמת. איך בעשולדיג אין דער ערגסטער גלות־פסיכאלאגיע נאָר יענע, פאר וועמען אי אידישע רעליגיאָן איז ניט קיין אינווייניגסטער אמת פון זייער הארצען; וואָס בעגעהען זיך מיט רעליגיעזע אמת'ן, ווי מען בעגעהט זיך מיט שטיינער און בלעקער; וואָס וויל־לען אויסבויען פון זיי א דרויסער־דיגע צאָם אָרום זיך, ווייל עס ל ו י ג ט זיך אזוי צו טהאָן — אין גלות!

איך קען נאָך אנדערע פריידענקענדע מענשען, שוין, ניט צו פערזינדיגען, סאָציאָליסטען, וואָס גלויבען, ווי כשר'ע סאָציאָליסטען, באמונה שלמה, אז יעדע איינע פערבינדונג פון דעם פראָלעטאריאט מיט דער בורזשואזיע מוז פיהרען צו דער אבשוואכונג פון דעם פראָלעטאריאט'ס ענערגיע, און פון דעסטוועגען דערלאָזט זיי זייער „ריין־פראָלעטאָרישער" יושר, זיי זאָלען איינשפאנען דעם אידישען ארבייטער אין איין וואָגען מיט דער בורזשואזיע, ווייל „דאָ, אין גלות, קאָן מען אנדערש ניט", ווייל, אז ניט, וועט די בורזשואזיע נאָר ניט וועלען „פאָדערן". אויך דאָ האָבען מיר פאר אונז א פאָל פון רייניגער, אויסגעקריסטאָליזירטער גלות־פסיכאלאגיע.

ווידער אמאָל: איך האָב דאָ אין זינען נאָר די גאנץ כשר'ע, מארקסיסטישע סאָציאָליסטען־טעריטאָריאָליסטען און די „פועלי־ציון", וואָס גלויבען, אז ווי נאָר מיר קומען אין אונזער פרייער היים, אזוי שפייען מיר אָן אין פנים דער בורזשואזיע, פערקאַשערן תיכף די ארבעל און הויבען־אָן פיהרען א קוממיות'דיגע קלאַסען־קאמף... דאָס דאַרף אָבער געשעהן נאָר „לשנה הבאה". איצט, צי־

ריק, דאַרף מען ציטירען פֿאַר יעדען ערנסטערן אַרויסטרעטען פֿון דעם אידישען פּראָלעטאַריאַט, ווייל — השתא עבדי. די האַלב־כשר'ע און גאָר „טריף פּסול'ע" סאָציאַליסטען, וואָס גלויבען, אַז אפילו אין דער אייגענער היים וועלען מיר מוזן אין נעוויסע גרע־ניצען געהן האַנד אין האַנד מיט דער בורזשואַזיע, — זיי בעשולדיג איך ניט אין „גלות־פּסיכאָלאָגיע", ווייל זיי בלייבען טרוי זייער אייגענעם „בן־חורין".

איך וואָלט געקאָנט אָנפיהרען נאָך א גאַנצע מאַסע ביישפּיע־לען, וואָס וואָלטען אונז אילוסטרירט די „גלות־פּסיכאָלאָגיע" דוקא פון יענע נאַציאָנאַליסטען, וואָס לאָזען דאָס וועלט ניט אַרויס פון מויל און שלייַדערען עס אין פּנים פון זייערע נעגנער, וואָס זענען אין דעם פונקט א סך ריינער, אידער זיי אַליין.

אָבער מיין היינטיגער אַרטיקעל איז ניט קיין פּאָלעמישער, נאָר אַ ר ש ט ע ר ל י נ י ע א ריין־טעאָרעטישער. מיט יעדען פערזעל פון מיינע נערוועז האָב איך אַליין פּיינט „גלות" און „גלות־פּסיכאָלאָגיע". איך האָב מיר געוואָלט אַליין קלאָר ווערען אין דעם ענין, כדי אויף זיך אַליין צו קאָנען האַלטען דעם קאָנטראָל, און דאָס איז דער רעזולטאַט, צו וועלכען איך בין געקומען:

עס איז ניטא קיין אבסאָלוטע גלות־פּסיכאָלאָגיע. יערער אי־נער האָט זיין אייגען שטיקעל צרה אין דעם פּרט, און זי הענגט אָב פון דעם אייגענעם פּרייוויטס־אידעאַל. פּריי פון גלות־פּסיכא־לאָגיע איז דער, וואָס קעמפט פאַר זיינע פּרייוויטס־אידעאַלען אין דער פּרעמד ניט מיט א קלענערער ענערגיע, אַיידער ער וואָלט גע־קעמפט פאַר זיי „אין דער היים". פּריי פון גלות־פּסיכאָלאָגיע איז דער, וואָס פיהלט שטאַרק אין זיך דעם בן־חורין, און לאָזט ניט קרי־כען אויפֿ'ן קאָפּ און פאַדערט אומעטום דאָס רעכט, וואָס איהם גע־הערט, ווי א פּרייען מענשען, אַלץ איינס, ווואו ער זאָל זיך ניט געפינען: אין דער היים, אַדער אין דער פּרעמד. די „גלות־פּסי־כאָלאָגיע" הויבט זיך אָן מיט דעם מאָמענט, וועו מען הויבט־אָן צו מאַכען קאָמפּראָמיסען מיט דעם אייגענעם „בן־חורין", וועו מען הויבט־אָן צו פערריידען איהם די צייהן מיט דער זויערער „נעביך"־טענה, אַז — „הויב זיך ניט אָן מיט דעם גוי", „פערגעס ניט, מיר

זענען אין דער פּרעמד", און — „וואָס זאָל מען טהאָן? דער בי־טערער גלות!"

דער אידעאל פון דעם פרייען, שטאָלצען מענשען אין דער זייגענער היים איז דער אינציגער מאָטיוו, מיט וועלכען מיר קאָנען מעסטען און דורך וועלכען מיר קאָנען בעשטימען די גלות־פסיכאָלאָגיע: זי איז אַלע מאָל די פרוכט פון א געבראָכענער פרייהייט און א פערטונקעלטען שטאָלץ.

די אויפלעבונג פון דעם דאָזיגען אידעאל אין אונזער ברוסט זיין דורכפיהרונג אין יעדען מאָמענט פון אונזער לעבען, אין יעדען אָרט פון אונזער זין איז דאָס אינציגע מיטעל אנטקעגען דער גלות־פסיכאָלאָגיע. זי איז אָבער אויך דאָס אינציגע מיטעל אנטקעגען דעם גלות, ווייל נאָר די, וואָס וועלען אינגאנצען זיין פריי פון דער דאָזיגער פערשאָלטענער פסיכאָלאָגיע, וועלען קאָנען בויען אן אייגענע פרייע היים.

אין דער „פאָלקס־שטימע", ניו יאָרק און אין „פריינד", פעטערסבורג.

הערמאַן באַהר וועגען אידישען נאַציאָנאַליזם

אין דעם נומער 8 פון דער ציוניסטישער „די וועלט" איז אויבערגעבען דער אינהאַלט פון א זעהר בעלעהרענדער פּאָרלעזונג וועלכע הערמאַן באַהר האָט ניט לאַנג געהאַלטען אין דער „אידישער לעזע־האַלע" אין פּראַג. די פּאָרלעזונג רופט זיך „דאָס יודענפּראָבלעם".

הערמאַן באַהר איז איינע פון די אינטערעסאַנטעסטע פיגורען אין דער נייער דייטשער ליטעראַטור. אויף זיין נאָמען פאַלט אויס א גאַנץ גרויסער חלק פון יענעם רוהם, וועלכע די „יונגע" האָבען פערדיענט דורך זייער בעשאַפען די מאָדערנע ריכטונגען אין דער דייטשער קונסט. צו דעם סוף אַכטציגער און דעם אָנהויב נייַנציגער יאָהרען פון דעם פאָריגען יאהרהונדערט איז באַהר געווען דער אייגענטליכער פאָהנען־טרעגער פון דער נייער בעוועגונג; ניט נאָר דער טהעאָרעטישער וואָרט־פיהרער, נאָר אויך דער בעשאַפער פון קונסט־ווערקען, אין וועלכע די נייע פרינציפּען האָבען געזאַלט זיין אויסגעדריקט.

א ראַמאַניסט, וואָס האָט גליקליך פעראייניגט דאָסטאָיעווסקי'ס מיקראָסקאָפישען אַנאַליז פון צורודערטע נשמות מיט דעם מאָדערנעם עסטעטיזם, דעם פאַלען כורעים פאַר דער רייַנער שהניהייט, איז באַהר געוואָרען דער פאָטער פון יענער ריכטונג אין'ם ראַמאַן, וואָס האָט איצטער זיין גלענצענדסטען פערטרעטער אין פּויל פישיבישעווסקי; א דראַמאַטורג פון קראַפט און ווירקונג; א גלענצענדער סטיליסט און קריטיקער, וואָס האָט קאַמענטירט פאַר'ן דייטשען עולם די מאָדערנע ריכטונגען פון די אויסלענדישע ליטעראַטורען און האָט געקעמפט זייער קאַמף, איז הערמאַן באַהר אָבער ניט נאָר ליטעראַט און קונסט־קריטיקער: ער האָט אויך נאָר ניט קיין שלעכטען קאָפּ אין רייַן טהעאָרעטישע ענינים.

איך וויים ניט, אויב אַלעמען, וואָס האָבען זיך מיט איהם אינטערעסירט, איז בעקאַנט דער פאַקט, אז באהר איז א לענגערע צייט געווען א פּאַרקעמפער פון דעם יונגען מאַרקסיזם. ער האָט מיט פיעל טהעאָרעטישער עלענאנץ און שארפזין געפרובט אָנוועגדען מאַרקס' היסטאָריישען כאַטעריאַליזם אויף דעם אַנאַליז און דער דערקלעהרונג פון דער קינסטלערישער עוואָלוציע פון זיין צייט.

שפּעטער האָט זיך באהר אָבגעזאָגט פון'ם מאַרקסיזם. אָבער זיין מאַרקסיסטישעם הויפּט־ווערק „צור קריטיק דער מאַדערנע" האָט נאָך עד היום ניט פערלאָרען זיין ווערט ניט נאָר ווי א היס־טאָרישער דאָקומענט, נאָר אויך ווי א טהעאָרעטישער בנין. די פונדאַמענטען פון דעם בנין זענען, אמת, פעראַלטעט און צושאַ־קעלט, אָבער פון זייגע אייגצעלנע טיילען קאָן מען נאָך עד היום עפּעס לערנען, בפרט יענע, וואָס אינטערעסירען זיך מיט דעם רייכען און פערפֿלאָנטערטען פּראָבלעם, ווי אזוי „די געזעל־שאפטליכע מאַטעריע" ווירקט אויף די קינסטלערישע בעוואוסט־זיין'ס־פאַרמען.

פון דערזעלבינער צייט (א ביסעל פריהער) שטאַמט נאָך א מאַרקסיטיש־פאַלעמישעם ווערק פון איהם, וואָס איז אָפּט אַוועק־גענטעלט געוואָרען אויף דיזעלבינג הויף, ווי די בעריהמטע פּא־לעמיקען פון לאַסאַל אנטקענען שולצע־דעליטש און פון ענגעלס אנטקענען דיורינג. (ליידער איז מיר איצטער ארוים פון זכרון סיי דער נאָמען פונ'ם ווערק, סיי דער נאָמען פון'ם אונגליקליכען, וואָס האָט צונעצוינגען צו זיך דעם כעם אין די פאַלעמישע פיילען פון הערמאן באהר).

נעוואָרען „אויס מאַרקסיסט", איז הערמאן באהר נעוואָרען אויך „אויס סאָציאַל־דעמאָקראַט", — אן ערשיינונג, וואָס ער־קלערט זיך ביי באהר'ן, ווי ביי א סך אנדערע, נאָר פשוט. זיין סאָציאַליזם איז צו בעסט נעווען צונויפגעוואקסען מיט די ריין־פילאָסאָפישע און נעשיכטס־פילאָסאָפישע טהעאָרעמען פון'ם מאַרק־סיזם. האָט זיך ארויסגעוויזען, אז יענע זענען פאַלש, — וועג־ניגסטענס האָט עס זיך אזוי ארויסגעוויזען אין באהר'ס אויגען, —

האָט ממילא אויך דער סאָציאַליזם פערלאָרען פאַר איהם יעדע בע־
רעכטיגונג.

אָבער א פּראָגרעסיוו־ראַדיקאַלער מענש איז באַהר נעבליבען,
און כמעט אויף יעדעם פעלד פון דעם עפענטליכען בעוואוסטזיין,
וואו דאָס נייע קעמפט אנטקעגען דאָס אַלטע, קאָנען מיר טרעפען
באַהר'ן וועג ניט אין א פיהרער־ראָליע איז לכל־הפחות אין דער
ראָליע פון א פּהיגען סאָלדאַט, וואָס פערשטעהט צו בענוהן זיך
מיט אַלע ארטען געווהר: ער פעכט גוט מיט'ן שווערד, אָבער
כערשטעהט אויך ווי צו ציעלען פון א שוערען האַרמאַט.

אַלס סאָלדאַט פון דער פּראָגרעסיווער ארמיע איז הערמאַן
באַהר אָפט צונויפגעקומען זיך מיט ראַדיקאַלע אידען און איז א
לאַנגע צייט געווען א מיט־ארויסגעבער פון דער וויענער צייטשריפט
„די צייט", וואָס צוויי ראַדיקאַלע אידען זענען געשטאַנען אויף איהר
שפיץ, און איבערהויפט איז די ניסטיגע אטמאָספערע, אין וועל־
כער א הערמאַן באַהר בעווענט זיך, פול אָנגעפראָפט מיט ראַדיקאַלע
אידען, וואָס האָבען, פערשטעהט זיך, שוין לאַנג פערלאָרען זייער
ניורת איד (אָדער וועניגסטענס גלויבען זיי אין דעם) און פאַר וועלכע
דאָס וואָרט „אידישער נאציאָנאַליזם" איז א פּערזענליכע בעליידי־
גונג.

עס איז דעריבער זעהר אינטערעסאַנט צו הערען, וואָס אזא
מענש האָט צו זאָגען וועגען דאָס „אידען־פּראָבלעם".

אין וואָס בעשטעהט דאָס דאָזיגע פּראָבלעם? פאַר אונזער
איינעם וואָלט נאָר ניט שווער געווען צו געבען אַן ענטפער אויף
דער שאָלה: דאָס הויפּט־פּראָבלעם פון דעם אידישען פאָלק איז
דאָס פּראָבלעם פון א זעלבסטשטענדיגען נאציאָנאַלען לעבען, דער
קאַמף פון דעם מאָדערנעם פּראָגרעסיוון נאציאָנאַליזם אנטקעגען
דער אַסימילאַציע. צום גליק האָט אויך באַהר פערשטאַנען זיין
טהעמא אין דעם זעלביגען זין, און זיין נאָנצער רעפעראַט איז
געווען א טיפע קריטיק פון דעם אַסימילאַציאָנס־איד און אַן
אויפפּאַרונג, אידען זאָלען זיך אין אייראָפּא ארגאניזירען וויי א
בעזונדער נאציע.

דער גערַאנק, פערשטעהט זיך, איז ניט נייי. נייי איז אָבער,
וואָס אַן אייראָפּעאישער ר א ד י ק א ל רעדט אזוינע רעד, וויל

ביז אהער האָט דער אייראָפּעאישער ראַדיקאַל אָדער ריין ענגאָאיס־טיש צוגעבאַמקעט צו דער אַסימילאַציע, ווייל זי האָט פערמעהרט זיין ארמעע מיט פעהיגע שטרייטערס, אָדער ער האָט געמאַכט א שווייג וועגען זיינע אמת'ע נעפיהלען און געדאַנקען, כדי נישט צו בעליידיגען די אידישע ענאָסען.

דענקט זיך באמת ערין אין דער לאַגע פון אן אויפגעקלערטען ראַדיקאַל. ער זעהט איין די גאַנצע לעבערליכקייט פון דער אי־דישער אַסימילאַציע, דעם אונגעהויערען שווינדל פון דעם אידי־שען „דייטש", „רוס", „פראַנצויז" א. אז. וו., אָבער וואָס זאָל ער טהאָן? ער זעהט אין דער זעלביגער צייט, אז דער א נ ט י ־ ס ע מ י ט י ז ם, וואָס איז אויך זיין פיינד, איז די איינציגע געזעלשאפטליכע ריכטונג, וועלכע קעמפט אנטקעגען דעם דאָזיגען „בלאָף". האָט ניט א רעכט זיין אידישער גענאָסע צו פערלאַנגען פון איהם, ער זאָל אין דעם פונקט ניט געהן האַנד אין האַנד מיט דעם אנטיסעמיטיזם? און וועט דער אידישער גענאָסע ניט האָ־בען א רעכט אויך איהם צו בעשולדיגען אין אנטיסעמיטיזם, ווען ער וועט ארויסגעהן און זאָגען צו זיינע אידישע פיינד. „איך גלויב ניט אין אייערע אָנשטעלען. איהר וועט קיינמאָל ניט זיין קיין „רוסען", „דייטשען", „פראַנצויזען". אידען זענט איהר געווען און אידען מוזט איהר בלייבען"...

כדי אויסצומיידען דעם חשד אין אנטיסעמיטיזם, מוז דער ראַ־דיקאַל מאַכען אזא מינע, אקוראַט ווי ער וואָלט באמת געגלויבט אין דער פערוואַנדלונגס־מיסטעריע פון א אידען אין א רוס אָדער א דייטש, — אן איבערנאַטירליכער וואונדער, וואָס אין איהם איז נאָך שוועראר צו גלויבען איידער אין די פערוואַנדלונג פון וויין און ברויט אין פלייש און בלוט.

הערמאן באהר איז אָבער אלע מאָל געווען אן „ערץ־עזות־פנים" און אויך איצטער זאָגט ער אָפען און עהרליך, אז ער פערשטעהט ניט ווי אזוי אזא וואונדער קאָן געשעהן. שילדערענדיג די לעבער־לִיכקייט פון די רייכע אידען, וואָס וויל נאָכטאַנצען נאָך דעם פרעמדען לעבען פון דער פרעמדער אריסטאָקראַטיע, בעמערקט באהר, אז די מיאוסע ערשיינונג קאָן מען געפינען אומעטום, אפילו אין דער לִיטעראַטור. „ווי אונגעהויער נאריש איז דער געהיימנים־

פּוילער אינטערעס, די געהיימניספּוילע סימפּאטיע, וואָס די אידישע אויטאָרען ווייזען אַרויס בנוגע צו דעם נערמאַנישען לעגענדען־קרייז! יעדער פון די דאָזיגע בערלינער מאָדערנע אידען מאכט אַ פערהימלטען פּנים, ווי נאָר ער הערט דעם נאָמען פון דעם קעניג אַרטוס. פּאַר וואָס? וואַר איז דער קעניג אַרטוס? מיר געפּעלען ניט יענע אידען, אָבער פּסיכאָאָנאַליזיש בעוואוסטער איך זיי, איך בעווואוסטער דעם געהיין־קונץ־שטיק, וואָס זיי ברענגען אַרויס".

אין אַן אַנדער שטעל ווייזט ער אויף אויף דעם אַלט־בעקאַנטען פּאַקט, אז דער בעסטער לויב פּאַר אַן אַסימילירטען אידען איז ווען מען זאָגט איהם, אַז ער איז אייגענטליך גאָר קיין איד ניט. „וואָס זענען דאָס", פרעגט באָהר, „פּאַר מענשען, וואָס דער העכסטער לויב ביי זיי איז ווען מען זאָגט זיי: דאָס וואָס איהר זענט, זענט איהר אייגענטליך ניט? איך האָב אמאל געלעזען אַ וואונדערשהנעם בריעף, וועלכער איז זעהר כאַראַקטעריסטיש פּאַר די דאָזיגע נאַנצע פערווירונג אין די אויפגעקלערטע אידישע קעפּ, וואָס איך קאָן ניט פערשטעהן. אַ דיכטער, אַ איד, — איך רוף איהם דאָ דער איד א., האָט אַנגעשריעבען אַ שטיק. אַן אַנדער איד, דער איד בע, האָט איהם שטאַרק אַרונטערגעריסען אין אַ קריטיק. אַ דריטער איד, וועמען דאָס שטיק פון דעם אידען בע איז שטאַרק געפעלען געווא־רען, שרייבט צו איהם אַ בריעף וועגען יענער אַרונטערריסענדער קריטיק און זאָגט: דער הערר בע איז אַ נידערטראַכטיגער קערל. עס ברענגט איהם אַריין אין כעס, ווי געמיין יענער הערר האָט גע־שריעבען וועגען דאָס פיינע שטיק. „אָבער עסט זיך ניט אָפּ די האַרץ דערפון", זאָגט ער צום סוף, „ווי קאָן דען א איד וואָן עס איז פערשטעהן די הערליכקייט פון אייער שעפּפונג!"

איך קען, זאָגט וויטער באָהר, „אַלע דריי־העררען, אַלע דריי זענען אידען, אַלע דריי אַנשטענדיגע מענשען, און דער וואָס האָט געשריעבען יענעם בריעף, האָט איהם געשריעבען אין דעם טיעפּס־טען ערנסט. איך קאָן געבען אַ שבועה, אז דער אַנעקדאָט איז אַן אמת. און איצטער שטעלט זיך פּאַר די בריטע מאַסע פון׳ם פּאַלק, די דורכשניט־אינטעליגענץ פון דעם דייטשען, פראַנצויזישען, טשע־כישען פּאַלק, פּאַר וועמען אויגען עס שפּיעלען זיך אָב אזעלכע ער־שיינונגען"....

א נאַטירליכער מענש מיט א נאַטירליכען נאַציאָנאַל־געפיהל קאָן דאָס טאקע באמת ניט בעגרייפען, ער פערשטעהט דאָס פּשוט ניט.

נאָך אַן אינטערעסאַנטען פאַנקט ברענגט באַהר, כדי צו אי־ליוסטרירען זיין געדאַנק.

„איך בין איינמאָל געקומען אין אָרט אין דרום־עסטרייך, וואו צוויי נאַציאָנען, — אגב, ביידע סלאַווישע, זענען געשטאַנען אין א ביטערען קאַמף, איינע געגען דער אנדערער. יעדע פון די דאָזיגע נאַציאָנען האָט געהאַט אַן אויסגעצייכענטען פיהרער, ביידע זעהר קלוגע, טיכטיגע און געשייטע מענשען. איינער פון זיי, דר. א., איז נעווען — אַן אונגארישער איד. דער אנדערער, דר. ב. — אַן עסט־רייכער איד.

ניט ווילענדיג פרענגט מען זיך: וואָס איז דאָס פאר א ראַסע? ווי מוז דאָס דאָרטען אויסזעהן אין די געהירן פון אזעלכע לייט? די דאָזיגע אידען מאכען בעשיינפערליך א גרויסען טעות. געווים, וועו איך וואָהן אָב א סך יאָהרען צווישען פראנצויזען אָדער יאַפּא־נער, קאָן איך ביז צו א געוויסען גראד אריינגעהמען אין זיך דעם נאַנצען געדאַנקען־אינהאַלט פון די פראַנצויזען. וואהרשיינליך קאָן איך אפילו אין אַלע זיטליכע ענינים זיך צופאַסען צו דעם עמפּפינ־דונגס־לעבען פון א פרעמדער נאציאָן. און דאָס, מיינען אזעלכע אידען, איז נענוג כדי פערוואַנדעלט צו ווערען אין א קינד פון יענער פרעמדער נאציע.

דאָס איז אָבער ניט אמת. אין׳ם נאַציאָנאַלען לעבען שפּיעלען די הויפּט־ראָליע די אינסטינקטיוועז זאכען. איך קאָן ווערען א פאָל־קאַמענער ענגלענדער אין דענקען און אין עמפינדען. אָבער אפילו ווען איך זאָל האָבען אבגעלעבט צוואנציג יאָהר אין ענגלאַנד, חתונה גהאט מיט אן ענגלענדערין און לפּנים זיך אין נאַנצען אסימילירען, וועלען נאָך יעמאָלט ארויסשפּרינגען קלייניגקייטען, וואָס וועלען בעווייזען, אז איך בין פאָרט ניט קיין ענגלענדער.

איך וועל ניט קאָנען לאָכען דאָרטען וואו דער ענגלענדער לאַכט פונ׳ם גאַנצען האַרצען און צוריק וועל איך דערצעהלען לוסטיגע מעשיות, ביי וועלכע דער ענגלענדער וועט בלייבען קאלט און ערנסט. אָהן א שום גרונד וועט פאר מיר זיין סימפּאַטיש עפעס אזוינס, וואָס

איז אומסימפּאטיש דעם עכטען ענגלענדער און אומנעקעהרט. אינ־סטינקטיוו זאכען קאָן מען ניט בענעהמען מיט די געהירן. אָט דאָ, גלויב איך, ליגט דער טיעפער פּסיכאָלאָגישער טעות פון דעם אסי־מילאציאָנס־איד".

עס פערשטעהט זיך, אז דער ראדיקאל, פּאר וועמען דער אסי־מילאציאָנס־איד איז אָדער א לעכערליכע ערשיינונג, אָדער אניט־פערשטאַנענע חדה, מוז קוקען גאָר מיט אַנדערע אויגען אויף יענע פּראָגרעסיוו אידען, וואָס בעקענען זיך שטאַרק צו דער אידישער נאציע. אזא איד איז געווען טהעאָדאָר הערצל, און הערמאַן באהר רעדט זעהר וואַרעם וועגען איהם. ער דערצעהלט אונז וועגען אייניגע מאַמענטען פון הערצל׳ס לעבען, וואָס האָבען אויך אַן אלגע־מיינעם אינטערעס.

„איך רעכען פּאר אייניעם פון די ווירקליך גרויסע גליקס־פאלען אין מיין לעבען", זאגט ער, „וואָס איך האָב פון מיין יוגענד־אָן פּער־זענליך געקענט דעם גרעסטען אידען פון אונזער צייט און וואָס איך בין מיט איהם געווען זעהר בעפרייַנדעט: מיט טהעאָדאָר הערצל. וויסט איהר וואָס טהעאָדאָר הערצל איז געווען, בעת איך בין מיט איהם בעקאַנט געוואָרען? ער איז געווען א דייטש־נאציאָנאלער בורשענשאפטער. דאָס איז געווען זיין אָנהויב. און ער איז געווען אַן אויסגעצייכענטער דייטשער בורשענשאפטער".

באהר דערצעהלט אונז, ווי הערצל האָט אריינגענומען אין זיין געהירן דאָס גאַנצע דייטשטהום און ווי ער פלעגט עס פלאסטיש אויסדריקען אין אלע ערשיינונגען פון דעם וויענער שטודענטישען לעבען, אינ׳ם רעדען, טרינקען און ביי די דועלען. דערפאר האָט די „פּאַרביגע" פערבינדונג, צו וועלכער הערצל האָט געהערט, אין איין פּריה־מאָרגען בעשלאָסען, מען זאל אלע אידען אַרויסיאָגען „פון דער פּאַרב" „קום אינפּאמיא" („מיט שמאָך")...

אָך אוהא! אויב דער אמעריקאַנער אידישער לעזער מיינט, אז א „פּאַרביגע פערבינדונג" איז א נעגער־פערבינדונג אָדער אן אינדיאַנער־פעראיין, האָט ער א טעות. דאָ רעדט זיך עס וועגען שטודענטען־פעראיינען, וואָס טראָגען געוויסע פּאַרבען, ווי סמנים, וואָס בעדייטען... אסור, אויב איך הויב אָן צו וויסען, וואָס זיי בע־דייטען! ער כל פּנים געהערען יענע שטודענטען צו דער וויסער

ציוויליזירטער ראַסע. דאָס מוז מען תמיד געדענקען. אַז ניט, קאָן מען באַמת מיינען, אַז זיי געהערען צו די אינדיאַנער.

„דאָס איז געווען", זאָגט באַהר, „הערצל'ס גרויסע יוגענד ערלעבנים". איהם, דעם פּעהיגסטען פון זיי אַלעמען, האָבען זיי ארויסגעשטויסען, און האָבען געהאַט א געוויסען לאָגישען רעכט דערצו. זיי האָבע איהם געזאָגט: „מיר מוזען ציעהען די קאָנסעקווענצען פון ד י י ן דייטש־נאַציאָנאַלען געדאַנקען".

הערצל איז אַוועק קיין בערלין, פון דאָרטען קיין פּאַריז, וואו ער האָט דורכגעלעבט די גאַנץ גרויסע, אויפרודערנדע טראַגעדיע פון זיין לעבען: אַלס א קאָרעספּאָנדענט פון דער „נייער פרייער פּרעסע" איז ער געווען דערבי, ווי מען האָט פון דרייפוסען אַראָבגעריסען די עפּאָלעטען. הערצל האָט אָפט דערצעהלט פּאר באַהר'ן יענעם וויכטיגען מאָמענט פון זיין לעבען. דערהויפט האָט געווירקט אויף איהם דער אויסדרוק פון האַס, וועלכען ער האָט געזעהען אויף אַלע פּנים'ער, א האַס ניט נאָר צו דעם קאַפּיטאַן דרייפוס, נאָר צו דעם גאַנצען יודענטום.

ער האָט זיך געפּיהלט אקוראַט ווי ער וואָלט זיין גאַנץ לעבען אָבגעלעבט אין א פינסטערער נאַכט און פלוצלונג איז געקומען אַן אונגעהויערער בליץ, וואָס האָט מיט אמאָל אויף א רגע אויפגעדעקט פּאַר איהם דעם גאַנצען אמת. אין דעם מאָמענט האָט ער זיך געמוזט זאָגען: „דו שטעהסט צווישען די דאָזיגע מענשען, דו שפּיעלסט מיט דער קולטור פון די דאָזיגע מענשען, דו פיהלסט דיך נאָך שטאַלץ, וואָס מען גיט דיר דאָס רעכט אָנצופּאַסען זיך צו דער קולטור פון די דאָזיגע מענשען, וואָס שטעלען זיך אַזוי צו דיר און דיין גלייכען, אָט מיט דעם פערצוקטשען האַס אין פּנים"...

דאָס איז געווען דער מאָמענט וען הערצל איז צוריק געווארען א איד.

הערמאַן באַהר בעטראַכט די דרייפוס־אַפערע ניט ווי א צופעליגע עפּיזאָדע אין דעם לעבען פון דעם פראַנצויזישען פאָלק, נאָר ווי א נויטוועניגע ערשיינונג פאר אַלע צייטען און פעלקער, צווישען וועלכע די אידען וואוינען. די געשיכטע מיט דרייפוס'ען, זאָגט ער, „וועט זיך אַלע מאָל וויערהאָלען, כל זמן די אידען וועלען זוכען זייער עקזיסטענץ אין א פרעמדער וועלט. זי וועט אויפהערען אין

דעם מאָמענט, ווען די אידען אין אייראָפּא וועלען זיך אוועקשטעלען אקוראט אזוי ווי אלע אנדערע נאציאָנען,ווי צוגעהעריגע פון א בעשטימטער בעוואוסטער ארגאניזירטער נאציאָן".

באהר'ס פאָרלעזונג האָט נאָך אייניגע אנדערע אינטערעסאנטע נעדאנקען וועגען דער ראָלע, וועלכע די אידישע נאציאָן קאָן שפּילען אין דעם אייראָפּעאישען לעבען. מיר וועלען דאָ ברענגען נאָר דעם פּועל־יוצא, צו וועלכען ער קומט נאָך אלע זיינע בעטראכטונגען:

„דאָס אייניגע נויטוועניגע פאר אידען און דאָס אייניג נויטוועניגע פאר די אנדערע נאציאָנען אין אייראָפּא איז, אז די אידען זאָלען זיך דערמאָהנען אָן זייער אייגענער נאציאָנאלי־טעט, אז זיי זאָלען זיך ארגאניזירען אין אייראָפּא ווי א נאציאָן, — זיי קאָנען נאָך דערביי בלייבען זעהר גוטע, בראָווע שטאאטס־בירגער אין יעדעם אייגצעלנעם שטאאט, — און אז זיי זאָלען זיך דערקלערען אין לעבען ווי א נאציאָן, וועלען זיי, ווילענדיג — ניט ווילענדיג, זיך מוזע אוועקשטעלען אויף דער ריכטיגער זייט פון דער מענשהייט, אויף דער זייט פון פרייהייט, אויף דער זייט פון דעם פאָלק. אומעטום וואו עס זענען דאָ געדריקטע, דאָרטען זענען דאָ זייערע פריינד, און ניט ערגעץ אנדערסוואו. זייט די פריינד פון די בעדריקטע, און איהר וועט תמיד זיין אויף דעם ריכטיגען וועג".

הערמאן באהר'ס פאָרלעזונג בעווייזט אונז, ווי פאָלש עס איז דער פּחד פון אייניגע אסימילאטאָרען, אז אונזער ריקקעהר צו דעם נאציאָנאליזם קאָן אָבשטויסען פון אונז די פּראָגרעסיווע עלעמענטען פון לאנד. אדרבה! נאָר אט דער ריקקעהר, אויב ער איז נאָר פערבונדען מיט אן אמת־פּראָגרעסיוון פּראָגראם, קאָן בעפרייען ביידע צדדים פון יענער אוננאטירליכע לאגע, אין וועלכע די אסימילאציאָן האָט אונז ארייין געבראכט און קאָן נאָר שטארקער מאכען די סימפאטיע צו אונזערע פאָלקס־אינטערעסען ביי אלע אמת ראדיקאלע און אמת פּראָגרעסיווע מענשען.

„דאָס נייע לעבען", מארץ, 1911.

אַ פּאָר ווערטער וועגען אידישען אַנאַרכיזם

(צו דעם 10־יעהריגען יובילעאום פון דער „פרייער אַרבייטער שטימע")

ווי יעדע געזעלשאפטלעכע בעווענונג פון אַ פּאָלק, וואָס נעהמט אַנטייל אין דעם מאַדערנעם פּראָגרעס, געהערט אויך דער אידישער אנארכיזם צו צווייי וועלט־ספערען: צו דער אַלגעמיין־מענשלעכער ספערע פון דער בעווענונג, און צו דער נאַציאָנאַלער ספערע פון דעם פּאָלק. דער אידישער אנארכיזם, — ווי קלייַן און אָרעם ער זאָל ניט זיין, — איז אַ אידישער צווייג אויף דעם אַלגעמיין־אנארכיסטישען בוים און אַן אנארכיסטישער צווייג אויף דעם בוים פון דער אידישער קולטור.

וועלכע אייגענשאפט איז אין איהם גובר די אַנדערע: זיין אנארכיסטישקייט אָדער זיין אידישקייט? אין וואָס ליעגט די וויכטיגקייט פון דעם אויפטהו, וואָס ער האָט אויפגעטהאָן? אין דעם, וואָס ער האָט די אַלגעמיין־אנארכיסטישע בעווענונג בעריי־כערט מיט אַ אידישען צווייג, אָדער אין דעם, וואָס ער האָט די אידישע קולטור בעריכערט מיט דער אנארכיסטישער ריכטונג?

צי די נעשיכטע פון דער אַלוועלטלעכער אנארכיסטישער ליטעראַטור און זשורנאַליסטיק וועט זיך וועז עם איז אָבשטעלען אויף די צעהן יאָהר־נענג „פרייע ארבייטער שטימע" און מיט אַ גוטען וואָרט דערמאָנען זיי, בין איך שטארק אין ספק: אזוי וועניג האָט דער אידישער צווייג אויפגעטאָן פאַר דער ענטוויקלונג פון דעם אנארכיזם איבערהויפּט. אָבער דאָס איז פאַר מיר קלאָר ווי דער טאָג, אז דער געשיכטס־שרייבער פון דער אידישער ליטעראַטור און זשורנאַליסטיק וועט זיך מוזען אָבשטעלען אויף די צעהן יאָהרנענג, כדי אויסצופאָרשען און אָבצושעצען זייער ווירקונג אויף די ענטוויקלונג פון דער אידישער קולטור.

דער פאקט, אז די „פרייע ארבייטער שטימע" איז אַ אי־

ד י ש ע צייטונג, שפּיעלט אין איהר לעבען און אין איהר בע־דייטונג א סך א גרעסערע ראָליע, איידער דער פּאקט, אז זי פּרע־דיגט א נ א ר כ י ז ם. סאי איהרע לעזער, סאי איהרע מיטאר־בייטער, סאי איהר רעדאקטאָר זיינען איידן, אויסגעווייקט אין אידישקייט, געזאלצען, און גע'כשר'ט מיט אידישען זאלץ אין דער אטמאָספערע פון דעם אידישען לעבען, — זיי מעגען אפילו דריי מאל א טאָג אבלייקענען זייער מינדעסטע שייכות צו אלץ, וואָס שמעקט מיט א אידען. די ענינים, וואָס אינטערעסירען די „פרייע ארבייטער שטימע", זיינען דאָס רוב געגנומען פון דעם אידישען לעבען. אויף וויפיעל די „פר. ארב. שט." קאָן אויסווירקען א וועל־כען עס איז דרוק אויף די טעגליכע ערשיינונגען פון דעם אידישען טאָג.

שטעהט אָט דער פּאקט נאָענט קלאָר פאר די אויגען פון איהר רעדאקטאָר, פון איהר אייגענעם פיהרער, וועמעס צעהן־יעהריגע אונערמיעדליכע ארבייט האָט זי דערהאלטען ביים לעבען? לייזער, ניין. לייזער, מיינט ער בתמימות, אז ער און די „אידישקייט" קעהרען זיך איינע די אנדערע ניט אָן; אז זיין צייטונג איז ניט קיין אידישע און אז ער און זיינע אנארכיסטישע לעזער זיינען ניט קיין אידען, נור „מענשען", מענשען בכלל, סתם־מענשען. פון אָט דער קאָסמאָפּאָליטישער בלינדקייט לייזעט די קולטור פון דעם אי־דישען פאָלק און עס לייזט דער אנארכיזם.

אין מיין היינטיגען ארטיקעל ווילּ איך זיך אבשטעלען נאָר אויף דעם צווייטען פונקט.

ווי יעדע טיפּ־גרייפענדע נעזעלשאפטליכע לעהרע, האָט דער אנארכיזם א בעשטימטען „גייסט" און — צו יעדער נעגעבענער צייט — א בשטימטען „בוכשטאב". דער בוכשטאב, דאָס זיינען די בעשטימטע מיינונגען און פאָרדערונגען, וועלכע די לעהרע שטעלט ארויס אין דער נעגעבענער היסטאָרישער עפּאָכע; דאָס זיינען, לאָמיר זאָגען, די „באָמבע", די „פרייע ליעבע", דער „אטע־איזם". דער ג י י ס ט פון דעם אנארכיזם — דאָס איז דער גייסט פון א י נ ד י ו י ד ו א ל י ט ע ט, און אריגינאליטעט: דער שטאָלצער פראָטעסט פון דעם אינדיווידואום און פון דער מינדערהייט, וועו די ארומיגע סביבה ווילּ איהם אָדער זי אייג־

שלינגען, וויל איהם אדער זי אבפארבען אין א פרעמדע פארב, וויל ארויסזעצען אין איהם אדער איהר א פרעמדע נשמה. דאס איז דער קאמף אנטקעגען דער צופאסונגס־קראפט פון דער מאיא־ריטעט. אינדיווידואן וויל דער אנארכיזם, שטארקע, קאנקרעטע, מיט אייגען־וויליגן און מיט אן אייגענעם קאפ אויף די אקסלען.

די לעהרע פון דעם „סתם מענשען" איז ניט קיין אנארכיסטישע לעהרע. דער סתם־מענש איז ניט קיין אינדיווידואם, מיט אייגענע בולטע סמנים. דער סתם־מענש — דאס איז ניט שמעריל, ניט פייווייש. דאס איז דאס, וואס עס בלייבט איבעריג, וועז איך וואלט אראב פון חשבון אלץ, וואס מאכט שמערליז פאר א שמעריל אוז פייווישען פאר א פייווייש; ווען איך ריים מיט געוואלד פון זיי אראב אלץ, אין וואס עס בעשטעהט זייער קאנקרעטער זיין אויף דער וועלט. דער „סתם־מענש" איז דער קבר פון דער אינדיווידואליטעט. די ווייסטע אבסטראקציע, וואס בלייבט, וועז מען טוט זי אין נאנצען אב: א לעהמענער גולם, א גלאמפ מיט צוויי אויגען.

אט דער גלאמפ מיט צוויי אויגען, אט די לעהמענע פערקורקענישע, אט דער פאטש אין פנים דעם אנארכיסטישען גייסט איז געווארען דער ליעבלינגס־פרינציפ פון דעם אידישען אנארכיזם.

א לעהמענער גולם קאן ניט עקזיסטירען אין דער ווירקליכער וועלט פון מענשליכער קולטור; אין דער ווירקליכער וועלט זיינען ניטא קיין לעהמענע גולם'ס, נאר מענשען פון א נאנץ בעשטימטער נאציאנאלער פארם, מיט א נאנץ בעשטימטער נאציאנאלער נשמה. עס איז דעריבער פאר דעם אידישען אינדיווידואם אין אמעריקא פארהאן נאר אזיין ברירה: אדער בלייבען ביי דער אייגענער אידישער נאציאנאלער פארם, אדער אננעהמען די אמעריקאנער. האט דער „גלאמפ־מיט־צוויי־אויגען־שטאנדפונקט" געגען פאר דעם אידישען אינדיווידואם אזא'ן ענטפער: ווארף אוועק דיין אייגענע נאציאנאלע פארם פון דער אידישער מינאריטעט אוז גיס זיך צונויף מיט דער פרעמדער נאציאנאלער פארם פון דער ארומיגער אמעריקאנער מאיאריטעט, — אז ענטפער, פון וועלכען עס מוזען זיך שטעלען די האר קאפויר ביי יעדען איינעם, וואס האט נאר אין זיך א טראפען פון דעם באמת אנארכיסטישען גייסט. עס קומען אהער א מיליאן אידען, א קליינינקער מעוט, וואס

האָט זיין אייגענע שפראַך, אין וועלכע ער דריקט אויס זיינע געדאַנקען און געפיהלען. דער מעוט לעכצט נאָך בילדונג און וויל האָבען שוהלען פאר זיך און זיינע קינדער. די נאַטירליכסטע זאַך אין דער וועלט וואָלט געווען, ער זאָל האָבען די שוהלען אין דער שפראַך, וועלכע ער פארשטעהט, וועלכע ער ליעבט פון קינדוויז אויף, וואָס איז אויסגעארבייט געוואָרען פון איהם און וואָס איז צוגעפאסט צו זיין אינדיווידואַליטעט. קומט דער אמעריקאַנישער שטאַאט און זאָגט: אזאָס! דאָס ניט! וויל סט בילדונג? הויב אָן רעדען און דענקען ווי איך...

וואָס האָט בעדארפט זיין די שטעלונג פון דעם אידישען אנאר־כיזם אין דעם קאָנפליקט?

וואָלט אין איהם געלעבט דער אנארכיסטישער גייסט, דער גייסט פון פראָטעסט אנטקעגען די ארומיגע סביבה, דער גייסט פון קאמף אנטקעגען די שאבלאָניזירטע מאיאריטעט, וואָלט ער מיט זיין גאנצען פייער געדארפט ארויינרייסען זיך אין דער אידישער מחנה און ארויינבריינגען אין איהר דעם גייסט פון רעוואָלט און זעלבסטשטענדיגען שטאָהלענעם ווילען.

„ניט אונטערגעבען זיך, אינדיווידואַליסטן! ניטאָ קיין שפראַכען־מיוחסים און שפראַכען־בעטלער! אלע שפראַכען האָבען גלייכע רעכטע. זייט ניט קיין לעהמענע גוים, אין וועלכע מען קאָן פון דרויסען ארויינבלאָזען א נשמה און א קולטור. ענטוויקעלט די מענשליכע קולטור פון ז י ך ארויס! זייט דאָס, וואָס איהר זייט. לאָזט זיך ניט איינשלינגען פון דעם ארומיגען שאבלאָן. און אויב איהר האָט ניט קיין כח צו צווינגען דעם שטאָאט, ער זאָל טהאָן אייער ווילען, טהוט אייער ווילען אָהן איהם. לאָמיר זיי בעווייזען, וואָס שטאָלצע, שטארקע, בעוואוסטזיניגע אינדיווי־דועז קאָנען אויפטהאָן א ה ן א ש ט א א ט: לאָמיר בויען אונזערע אייגענע שוהלען! לאָמיר לערנען אין זיי דאָס וואָס מיר ווילען, וואָס א ו נ ז איז נויטיג, נאָך א ו נ ז ע ר שכל, גע־נומען פון ו ו א נ ע ן מיר ווילען, ו ו א ס מיר ווילען און ניט דאָס, וואָס עס לויגט זיך פאר די פינף און אכציג מיליאָנען, וואָס ארום אונז און וואָס ווילען אונז אויספרעסען. דאָס וועט דארפען קאָסטען קרבנות? קלייניגקע ברואים'לעך! איז וועז עס

איז וואס איז בעשאפען געווארען גרויסען אין דער וועלט אהן קרבנות? אין דעם בראנד פון קרבנות ברענט זיך פאנאנדער און לייכט פאר די דורות דער שטאלץ און דער מוטה און דער רייכטהום פון דעם אינדיווידואום'ס נשמה!"

אט דאס וואלטען געווען אנארכיסטישע רייד!

האט מען וועז עס איז געהערט זיי פון דער „פרייער ארבייטער שטימע"?

אדער נעהמט די שבת־פראגע: טויזענדער, צעהנדליגע טויזענדער אידישע ארבייטער און קליינע העגדלער וואלטען זיך גע־פיהלט גליקליך, וועז זיי וואלטען ניט דארפען געהן שבת אין שאפ און אין קראם און אין „גאס"; וועז זייער וועכענטליכער רוהע־טאג וואלט געווען שבת און ניט זונטאג. קומט דער אמעריקאנער שטאאט און די אמעריקאנער מאיאריטעט און לייגט א פראטעסט: „דער נעזעצליכער רוהע־טאג איז זונטאג און ניט שבת". אויף וועמעם זייט האט זיך געשטעלט דער אידישער אנארכיזם? האט ער אריינגעדונערט אין דער אידישער מחנה דעם רוף פון זעלבסט־אכטונג און טראטץ? האט ער געהאלטען פאר זיין חוב אויפצוקלערען דעם אידישען עולם, אז זונטאג איז ניט מעהר מיוחס, ווי שבת? אז פרייהייט מיינט לעבען, ווי „א י ך" וויל, און ניט ווי דאס געפעלט דער מיליאנען־קעפיגער סביבה? אז עס איז א חוב פאר יעדעם — זעהען דורכצוועצען זיין ווילען, אויף וויפיעל דאס גרייפט ניט אין דעם בערעכטיגטען ווילען פון דעם אנדערען? אז דער איה, ו ו י י ל ע ער איז אין מינאריטעט, האט אין דעם פאל א רעכט צו לעבען נאך דעם אייגענעם גוסט און ניט נאכצוטאנצען נאך א פרעמדען אונגערעכטען געזעץ?

איך בין ניט קיין אנארכיסט. איך בין א סאציאליסט־רעוואלוציאנער. איך נעהם אן דעם שטאאט און גלויב אין די נויט־וועגדיגקייט פון געוויסע געזעצען בכלל. וואס איך האב צו זאגען אין דער פראגע פון דעם געזעצליכען רוה־טאג, איז אן אנדער זאך, וואס אינטערעסירט אונז היינט ניט. אבער איינס איז זיכער; דאס, וואס דער אידישער אנארכיסט האט צו זאגען אין דער פראגע, פערשווייגט ער, אדער ער רעדט אזוי, אז דעם אנארכיזם וועלען דערביי איבערגעבראכען רוק און לענד.

איך וואָלט נאָך געוואָגט: דער אידישער אנארכיזם מישט זיך ניט אין די לעבענס־פראָגען פון דעם אידישען קווארטאָל. ער וויים נאָר איין זאַך: פּרעדיגען דעם אבסטראקטען אנארכיזם; קאָן מען פון איהם ניט פערלאַנגען, ער זאָל האָבען א וועלכע עם איז מיי־נונג וועגען אידישע פראגען. אין דער אמת'ען אָבער מוז מען מודה זיין צו דעם שבח פון דער „פרייער ארבייטער שטימע", אז זי האָט א סך לעבען אין זיך, אז זי זוכט זיך אריינצופעלכטען אין אלץ, וואָס קומט פאָר אין אונזער קווארטאָל, לכל הפחות, אין זיין ראדיקאלען טייל. ס'איז ניטאָ קיין איין שטיקעל זייט־מיר־מוחל, וואו די „פרייע ארבייטער שטימע" זאָל ניט אריינשטעקען איהרע הענד. עם איז ניטאָ קיין איין אייניגיגער גאָנזער, צוליעב וועמען אונזערע „איוואַן־איוואָנאָוויטשעס" צוקריעגען זיך מיט אונזערע „איוואָן־ניקיפאראוויטשעס", וואָס אויך די „פרייע ארבייטער שטימע" זאָל ניט האָבען געצופט איהם פאר די פעדערן. איך מאָך דערפון קיין פאָרוואורף ניט דער „פרייער ארבייטער שטימע". דאָס איז א סך גליכער און א סך וויכטיגער פאר דעם אנארכיזם, איידער האַלטען אין איין „בראָקען" דעם דרייפאַלטיגען „אני מאמין" פון דעם וואולגערען אנארכיזם: „קיין גאָט איז ניטאָ, א כפרה דער שטאָט, ווילסט א נקבה — נעהם". אָבער — בעשטעהט דען דאָס אידישע לעבען נאָר פון די זייט־מיר־מוחל'ס און די נאָנזערס? און וואו זוגען יענע גרויסע פראָבלעמען, וואָס די געשיכטע האָט אוועקגעשטעלט פאר דעם איצטיגען אידישען דור, וואָס האָט צוגעצויגען צו זיך די בעסטע קעפ און די בעסטע הערצער פון דער אידישער יוגענד און האָט זיי פונאנדערגעשפאַלטען אין פערשיעדענע פארטייען און לאגערן? וואו איז דער ציוניזם? דער בונדיזם? דער סיימיזם? האָט דער אידישער אנארכיזם גאָר נישט וואָס צו זאָגען וועגען זיי?

מיר דאכט, אז ער האָט. וואָלט זיין געדאנקען ניט געווען פערהיפנאָטיזירט פון דעם בלייערנעם בליק פון דעם גלאָמפּ מיט צוויי אויגען, וואָלט ער געהאָט א ברעקעל חוש ארויסצוגעפינען וואו עס ליגט דער מאגנעט פון לעבען, וואָלט ער איינגעזעהען, אז דאָ, און ניט ביי די „גאָנזערס", שלאָגט נאָך דער דופק פון אינדיווידועלע ענערגיע, פון א דראנג צו א זעלבסטשטענדיגען שאפען. יעמאָלט

וואָלט ער ניט געקאָנט בלייבען גלייכגילטיג צו די אַלע פראַגען און וואָלט זיך געמוזט קרעפטיג אַרײַנמישען, כדי דורכצופיהרען זײַן שטאַנדפונקט.

„אויך ציהט קיין ציון? וויעדער צוריקקעהרען זיך צו דער נאַטור, צו דעם אויך טהייערען פערלאָזענעם לאַנד? בויען א נייעם, זעלבסטשטענדיגען, פרייען לעבען? ניטאָ קיין שעהנערען אידעאל פון אַנארכיסטישען שטאַנדפונקט! פערווירקליכט איהם מיט אַלע אייערע כחות! הערט ניט די כלומרשט וויסענשאפטליכע פיליסטער, וואָס זיי וועלען אייך אָנפּלוידערן גאַנצע זעק מיט „אייזערנע געזעצען פון דער נאַטירליכע ענטוויקלונג", מיט דער „אָהנכיעבטיגקייט פון דעם אינדיווידואום לגבי די געזעצען פון דער געזעלשאפט"!

איהר, די אינדיווידואַן, זײַנט די בעשאפער פון די געזעצען. ווילט! ווילט שטארק און גאַנץ מיט יעדען טראָפען זאפט פון אייערע נערווען און זעהט, אז די ווירקליכקייט זאָל זיך בויגען אונטער אייער ווילען. אָבער — אויף וואָסער פייער דאַרפט איהר די „טשארטערס", מיט די דיפּלאָמאַטישע אָבמאַכונגען צוויישען מלוכות? אין פרייע געזעלשאפטען, פון קיינעם ניט בעשיצט, א חוץ אייך, געהט און מאַכט וויעדער א גן־עדן פון יענעם פיצעלע ערד, וואָס איז אמאָל געווען אין די הענד פון אונזערע אבות. און האַלט ניט אין אײַן פֿרעדיגען פאַר די אַנדערע! געהט אַליין! טהוט אַליין! זייט זיך מקריב! מיט אייער בלוט און לעבען בעווייזט, אז איהר זייט אינדיווידואַן, אז איהר האָט אַן אייגען ציעל און אַן אייגענעם ווילען. דער וועג, וואָס פיהרט צו דעם אידעאל, איז תמיד אויסגעפלאַסטערט מיט קרבנות!..."

„איהר ווילט אַן אייגענע אידישע פּראַגרעסיווע קולטור אין גלות? א נייע שעהנע פלאַנץ אין דעם גאַרטען פון דער מענשהייט? ניטאָ קיין שעהנערער אידעאל פון דעם אַנארכיסטישען שטאַנדפונקט, ווי האָבען די מענשליכע קולטור אין פערשיידענע אַריגינעלע פאָרמען: רייך און פערשיידען־פּאַרביג אין זייערע געשטאַלטען? ווילט! ווילט שטארק און גאַנץ מיט יעדען טראָפען זאפט פון אייערע נערווען און זעהט, אז די ווירקליכקייט זאָל זיך בויגען אונטער אייער ווילען. אָבער אויף וואָסער פייער דאַרפט

איהר דערצו די הסכמה פון דעם שטאַט? וואָס יאָגט איהר זיך נאָכדעם, אז אויף אייער אידעאל זאָל דער מיניסטער ארויפלעגען זיין שטעמפעל און דער זשאנדאר זיין לאפע? קומט, לאָמיר אין איינעם, אין פרייע געזעלשאפטען, בויען אידישע פראָגרעסיווע שולען, ביבליאָטהעקען, מוזעען, קונסט־פעראיינען. לאָמיר אָהן זשאנדארען און אָהן פאָליציי פונאנדערלאָזען די שאפונגספלאָם פון אונזער פאָלק אזוי, אז זי זאָל לייכטען און וואַרעמען אין יערער אידישער שטוב און מאכען שפראָצען די שאפונגס־כחות פון יעדען אידישען אינדיווידואום...“

נאָך אמאָל: איך בין ניט קיין אנארכיסט און וואָלט געקאָנט ענטפערן, וואָס איך האָב דאַרויף צו ענטפערן. אָבער אויף אזוי פיעל אנארכיסטישען־גייסט האָב איך אין זיך — צו שפירען, אז א שטיק אמת וואָלט געלענגען אין אזעלכע ריין־אנארכיסטישע רייד; אז דער אידישער אנארכיזם וואָלט, — אין זיין גאנצער איינזייטיגקייט, אין זיין גאנצען עקסטרעם, — געקאָנט ווערען א טרייבענדע מאכט, וואָס וואָלט אַרויסגעשטאָכען אין אונזער פערשלאָפענקייט זיינע רויטע אָנגענגליהטע שטעק־אייזענס פון טהאטען־דראָנג און שאפונגס־לוסט, פון זעלבסט־אויפאָפערונג און דעם קאמף פאר אינדיווידואליטעט.

האָט די אידישע צייטונג פאר אנארכיזם, די אנארכיסטישע „פרייע ארבייטער שטימע“ וועלכע־עס־איז געווארט צו אונז אזעלכע רייד? האָט זי פערשטאנען איהר פלאָץ און איהר מיסיע אינ'ם אידישען לעבען? האָט זי געוועקט דעם אידישען אינדיווידואום? אויפגעמונטערט איהם צום קאמף פאר זיין „איך“? אדער לכל הפחות אונטערשטיצט יענע א י נ ד י ו י ד ו ע ל, וואָס האָבען זיך געוועגדעט צו איהר נאָך ראָטה און הילף אין זייער קאמף פאר אינדיווידואליטעט?

לאָזט מיר אייך ברענגען נור איין קלייניגקען ביישפיעל, אויף וועלכען דער רעדאקטאָר פון דער „פרייער ארבייטער שטימע“ האָט מיר אָנגעוויזען וויי אויף א מוסטער פון דער ריכטונג, אין וועלכער ער ווירקט אלס אידישער אנארכיסט.

א יונגער מאן, וועמען עס ווילט זיך אויסבילדען זיין שווי־שפיעלער־טאלאנט אויף א א י ד י ש ע ר ביהנע, האָט זיך נע־

וועגדעט צום רעדאקטאר נאך אן עצה. דער רעדאקטאר גיט איהם צו מוטה און קוראזש בזה הלשון: „... א חוץ אלעם פערשטעהן מיר ניט, וואהרום איהר זיינט דוקא אזוי איינגעשפארט צו שפיעלען אידיש טהעאטער. איהר זיינט א יונגער מענש, איהר קענט זיך אויסלערנען ענגליש, בעווכען א דראמאטישע שולע און ווערען דא אן ענגלישע אקטיאר... די אידען וואקסען אונטער, לערנען זיך ענגליש, נעהן אין מוזיק־האל, אין ענגלישען טהעאטער אדער נאר צו דער אפערא. דאהרום איז פאר א יונגען מאן נאר א קנאפע צו־קונפט די אידישע ביהנע". (בריעפקאסטען פון דער „פ. א. ש." פון דעם 18טען סעפט. 1909).

א יונגער מאן האט זיך „איינגעשפארט צו שפיעלען אידישען טהעאטער". דאס איז אפשר דער בעסטער טרוים פון זיין נשמה, דער קלארסטער און שארפסטער אויסדרוק פון זיין אינדיווידואלי־טעט. לייבע צו דער דראמאטישער קונסט האט זיך פעראיניגט מיט דער ליבע צו דער אידישער שפראך און האט ארויסגעבראכט א שטרעבען צו א טהעטיגקייטם־פעלד, וואס איז פערבונדען מיט אפפער און איז פאר א יונגען מאן „גאר א קנאפע צוקונפט".

וואס האט דער אידישער אנארכיזם דערפון נעדארפט אבלער־נען און וועלכען ריכטונג האט ער בעדארפט ווירקען? ער האט דערפון בעדארפט איינזעהן קלאר ווי דער טאג, אז די אידישע אינ־דיווידואליטעט ווייל נעפינען איהר אויסדרוק אויך אויף יענעם פעלד פון קולטור, וואס מען רופט דראמאטישע קונסט. ער האט בע־דארפט אויפמונטערען דעם יונגען מאן און אלע יונגע לייט, וואס שפירען אין זיך דעמוזלביגען דראנג צו דער אידישער דראמאטי־שער קונסט, זיי זאלען אזוי גיך זיך ניט לאזען אונטערגעבען, ניט וואהרפען אין אייליניש דעם פייל־און־בויגען און ניט אנטלויפען פון קאמפפלאץ. אנשטאט דעם קרעהט ער, ווי אן אלטער פיליסטער־האהן, וועגען דעם גרויסען טאפ לינזען, וואס די גרויסע אמעריקאנער מאיאריטעט האט אויסגעקאכט פאר גוטע אמעריקאנער אקטיארען...

ווי א טראפען וואסער שפיעגעלט אין זיך אב די גאנצע זון, אזוי האט דער טראפען אידישען לעבען, אידישען קאמף פאר אינ־דיווידואליטעט, אבגעשפיעגעלט אין זיך דעם גאנצען איצטיגען מהות פון דעם אידישען אנארכיזם אין אמעריקא.

דער אנארכיזם, דער הימעל־שפּאלטער, דער גאָט־בעשטורעמער, דער הערלד פון אריגינעלער טהאט און קאמף מיט דער מאיאדי־טעט איז דאָ געווארען דער פּאהנענטרעגער פון דעם גרויסען אמע־ריקאנער לינזען־טאפּ, א קאמי־וואיאזשער ביי דעם אמעריקאנער שאבלאן...

ניו יארק, צום גדליה, תר"ע.

אן ענטפער פון דער רעדאקציע פון דער „פ. א. ש."*)

קיינע דעבאטען איצט. און אייגענטליך איז נאָר ניטא וואָס צו דעבאטירען. יעדע בעשולדיגונג פון אונזער פרייַנד דר. זשיט־לאווסקי וואלטען מיר געקאנט ווידערלייגען מיט הונדערטע ציטא־טען פון דער פ. א. ש. נאָר פאר דעם איז איצט קיין פלאץ ניטא, און מיר ברענגען דאָרום בלויז איין נאטיץ אונזערען איבער די שבת־פראגע, געדרוקט דעם 23טען יאנואר, אין נומער 18 פ. א. ש. פון דיעזען יאהר. זאל דער לעזער זעהען, אויב מיר האבען ניט געטהאן גראדע דאָס, וואָס דר. זשיטלאווסקי בעהויפּטעט מיר האבען געראפט טהאן און ניט געטהאן. אויף האט אונז דר. זשיטלאווס־קי געטהאן א ביסעל אונרעכט, איבערגעבענדיג בלויז א שטיקעל פון דעם בריעפקאסטען ענטפער. וואלט ער איהם געגעבען אין נאכ־צען, וואלט עס געווים ניט געמאכט דעם איינדרוק, אז דער רעדאק־טאָר פון דער פ. א. ש. איז נעווארען דער קאמי־וואיאזשער פון דעם אמעריקאנער לינזען־טאפּ. נאָר אפילו פון דאָס ביסעלע, וואָס דר. זשיטלאווסקי האט אבגעדרוקט, איז דאָס אויך ניט צו זעהן. האבען מיר דען דעם יונגען־מאן געראטהען, ער זאל נאָר ניט דענקען פון ווערען א קינסטלער, און ווערען א ביזנעס־מאן און לעבען א טאג? פערקעהרט, מיר האבען איהם געראטהען צו ארבייטען מיט אלע

*) אזוי ווי איך דרוק איבער מיין ארטיקעל פון דער „פ. א. ש." האלט איך אויך פאר מיין חוב איבעצודרוקען אויך דעם ענטפער פון דער רעדאקציע.

קרעפטען צו ווערען אן ענגלישער אקטיאר, עטוואס צו וואס עס פאדערט זיך פיעל מעהר כחות און אנשטרענגונג, ווי צו ווערען א אידישער אקטיאר און וואס עס בעצאהלט זיך פיעל ערגער. נאר וועגען דעם אלעס אן אנדערש מאל. דערווייל נאט אייך אונזער שטעלונג צו דער שבת־פראגע:

אונזערע לעזער פערשטעהען געווים, אז מיר וואלטען זיך די הארץ שטארק ניט אבגענעמען, ווען אלע אידען אין אמעריקא וואלטען אנגענומען אלס רוהע־טאג דעם טאג זונטאג אנשטאט שבת. פערקעהרט, וואלטען זיי עס אנגענומען פרייוויליג, ווייל אזוי פער־לאנגען די אלגעמיינע פערהעלטניסע, וואלט אונז די מעשה ניט נאר ניט געערגערט, נאר גראדע הנאה געטהאן. פאר אונז וואלט עס בעדייט, אז די אידען פערגעסען ביסלעכווייז זייער רעליגיאן, וואס טהיילט זיי אב פון אלע אנדערע מענשען בלויז דורך אויסערליכע און אלטע פערשימעלטע מנהגים, און ווערען מענשען, וועלכע טהוען דאס, וואס עס פאדערען פון זיי געווים לעבענס־בעדינגונגען, און ניט א פערשטיינערטע רעליגיאן. אבער אין אמעריקא, אין דער פרייער אמעריקא, וואו יעדער האט א רעכט צו דיענען זיין גאט, ווי ער פיהלט, ווייל מען פשוט מיט געוואלד ארויפצווינגען אויף געווים מענשען א רוהע־טאג. מען ווייל, אז דער זונטאג זאל זיין דער געזעצליכער, דער צוואנג־רוהע־טאג פאר אלע, און געגען דעם דארף קעמפען סאי דער רעליגיעזער מענש און סאי דער פריידענקער, און דער פריידענקער נאך מעהר, ווי דער רעליגיעזער.

ערשטענס, דערפאר, ווייל דא האנדעלט זיך אום פרייהייט פון געווים־סען; צווייטענס, דערפאר, ווייל דא האנדעלט זיך אום די אונטערדריקונג פון איין רעליגיאן א שוואכערע לויט דער צאהל פון איהרע אנהענגער, דורך א שטארקערע, א מעכ־טיגערע. דריטענס, ווען ניט דיזער צוואנג, וואלטען די רע־ליגיאן־אונטערשיידונגען במילא פערשוואונדען מיט דער צייט. דוקא דערפאר, ווייל מען הויבט אן געבריכען צוואנג, קען עס פא־סירען, אז דער רעליגיעזער פאנאטיזמוס פון ביידע זייטען זאל זיך

ערשט שטאַרק צופּלאַקערען — עטוואָס, וואָס איז אפשר זעהר וויכ־
טיג פאַר די כלי־קודש פון די ביידע צדדים, אָבער ניט פאַר די פריי־
דענקער פון די ביידע צדדים. און דערפאַר דארפען אַלע פריידענ־
קער, אַלע די, וועלכע פערשטעהען, וואָס פאַר א פּלוך דאָס איז די
רעליגיאָן, אָנווענדען אַלע קרעפטען, אז דיזער פינסטערער פערזוך
פון דער זייט פון פיעלע קריסטליכע גלחים — צו מאַכען דעם זונ־
טאג פאַר אַן אַלגעמיינעם רוהע־טאג — זאָל ניט געלינגען.

„אום דאָס דורכצופיהרען איז, ערשטענס, נויטיג, אז דער זונ־
טאג־טאג זאָל ווערען פּראַקטיש א קאמפּס־טאג. זאָל לכל הפחות
די פאַליציי האָבען דעם גאנצען טאג זונטאג וואָס צו טהאָן; רוהיג
בלייבען, צומאכען די געשעפטען, און וואַרטען אויף עלעקשאָן־טאג,
דאָס איז לעכערליך און וועט צו גאָרניט פיהרען. צווייטענס, האָבען
די פריידענקער פון אַלע פעלקער א גוטען טשאנס איצט צו לאָזען
פון זיך הערען. דערווייל איז איצט דער קאמף בלויז צווישען צווי
פינסטערע קרעפטען, און דער פריידענקער שטעהט נאָר פון וויטען,
אזוי ווי ער וואָלט געוואָלט זאָגען" „מיין באָבעם דאנה, שלאָגט זיך
ביידע קאָפּ אַן וואנד". אָבער אזא שטעלונג צו
דער פראַגע איז ווירקליך א פאַלשע. עס
איז א קאמף, אין וועלכען דער פריידענ־
קער האָט א זעהר וויכטיגען אינטערעס.
ער מוז שריפטליך, דורך בראָשורען, ארטיקלען און פערשיידענע
צייטשריפטען, און מינדליך — דורך פערשיידענע מאסמיטינגען —
קלאָר מאכען וועגען וואָס דא האַנדעלט זיך און זיך שטעלען אויף
דער זייט פון די אונטערדריקטע געגען די אונטערדריקער. ער
דארף ניט מורא האָבען, אז ער העלפט דא איין רעליגיאָן געגען א
צווייטער. ניין, ער העלפט הויפטזעכליך דעם פריין געדאנק.
אָבער וועז אפילו דא וואָלט זיך ניט
געהאַנדעלט אום עטוואָס אַנדערעס, ווי
נאָר אום ניט צו לאָזען איין מחנה פינ־
סטערלינגע אונטערדריקען א צוויי־טע,
איז עס אויך די פליכט פון דעם דענ־
קענדען מענשען אימער צו שטעלען זיך
געגען די אונטערדריקער".

דער אינגסטער שבט

אין גלות זענען מיר אוועק, ווי א געאיניגט פאלק. אין דער צייט פון חורבן בית שני איז שוין קיין זכר ניט געבליבען פון אונזער פריהערדיגער אייגטיילונג אין שבטים. אבער דאס גלות־לעבען האט אונז וויערער דיפערענצירט. מיר זענען פאנאנדער געפאלען אין איינצעלנע שבטים, וואס שיידען זיך זעהר שטארק אב איינער פון דעם אנדערען. צווישען דעם רוסיש־אידישען שבט און דעם ענגליש־אידישען שבט ליעגט א סך א גרעסערער תהום איידער א מאל צווישען יהודה און אפרים.

און פאר אונזערע אויגען ווערט געבוירען א נייער שבט, דער אינגסטער, און ער ווערט געבוירען אונטער אזעלכע בעדינגונגען, וואס פערשפרעכען איהם א גלענצענדען וואוקס און א בכבוד'ע ראלע אין דעם לעבען פון דעם גאנצען פאלק. סאי עקאנאמיש, סאי קולטורעל האט ער שוין אריבערגעשטיגען דעם מעמד פון זיינע ברידער אויף יענער זייט ים.

אין פערגלייך מיט דער לאנג אין רוסלאנד און גאליציע, וואו עם געפינען זיך די מאיאריטעט פון אונזער פאלק, איז די עקאנאמישע לאגע פון דעם נייעם, — א מ ע ר י ק א נ י ש ־ א י ד י ש ע ן, — שבט כמעט א גן־ערן.

נאך די ערשטע פאר יאהר גיהנום, וואס דער נייי אריבערגעקומענער האט דא אין דורכשניט אויסצושטעהן, הויבט ער אן צו בעררייענען זיין חיונה דאס רוב דורך האנד־ארבייט, און ווען אפילו די שכירות זענען זעהר ווייט פון צו זיין א גערעכטער לוין פאר דער ארבייטס־קראפט, וואס ער גיט אויס, — אין דערינען זענען שוין שולדיג די יסודות פון דעם איצטיגען סאציאלען פיהר, — זענען זיי דאך דורכשניטליך אזוי הויך, אז זיי גיבען דעם אידישען ארבייטער די מעגליכקייט צו פיהרן א לעבען, פון וועלכען ער האט קיין אהנונג ניט געהאט אין דער אלטער חיים.

„מיר עסען דאָ אַלע טאָג פֿלייש", האָט מיר אַ מאָל אַן אַר־ בייטער געזאָגט, ווען מיר האָבען זיך פּאַנאַנדער געריבן. אַ וועג ווי מען זאָל זיך נישט פֿאַרשטיין מיט אַ מענטש, אַז ער רעדט מיט אַ מויל פֿול מיט מאַמעליגע

נאניזירט אין איהר עקאָנאָמישען קאמף, כדי צו בעקומען העכערע שכירות, וועלן זי וואָלט דורך קאָאָפעראטיווע אונטערנעהמונגען בעסער אויסגענוצט די שכירות, וואָס זי בעקומט: וועלן זי וואָלט געשטאַנען אויף א העכערער קולטורעלער מדרגה און וואָלט פערשטאַנען, ווי אָנצואוועגדען די איינפאכסטע כללים פון דער היגיענע, און וועלן זי וואָלט ניט בעדארפט אזוי פיעל ש פ א ר ע ן און א ב־ש פ א ר ע ן מזומנים, טיילס צו העלפען די קרובים אין דער אלטער היים, טיילס אָנצוקלייבען א ביסעל קאפיטאל אויף ארויסצוריסען זיך פון דעם ארבייטער־שטאַנד.

דער לעזער פערשטעהט, האָפענטליך, אז איך בין זעהר ווייט פון צו בעטראכטען דאָס עקאָנאָמישע לעבען פון דעם אידישען אַרבייטער אין א ראָזאָוועון שיין. זאָל דאָס איהם, דעם ארבייטער, אין גיכען צוקומען, וואָס איהם פעהלט, און הלואי בעקומט ער באלד מיטה און שכל ווי דאָס צו קריעגען! אבער עס איז אלץ ר ע ל א־ט י ו ו אין אונזער וועלטעל. איך זאָג נאָר, אז אין פערגלייך מיט די ארעמע שיכטען פון דער אידישער בעפעלקערונג אומעטום, איז דאָס עקאָנאָמישע לעבען פון דער היגער ארבייטערשאפט שוין דערפאר אליין א גן־עדן, וואָס זעהר א גרויסער פראָצענט פון איהר עסט זיך דא אן צו־דער־זאָט, וואָס אזא קליינער פראָצענט פון איהר איז דא געצוואונגען צו פיהרען דעם הונגעריגען, אדער האלב־הונגעריגען לעבען פון דער היים.

די ארבייטער זענען דער ארעמסטער טייל פון דער אידישער בעפעלקערונג, און אויב וועגען זייער מעמד קאָן מען שוין זאָגען א גוט וואָרט, קאָנט איהר זיך משער זיין, ווי גינסטיג עס מוז זיין דער מעמד פון די העכערע באלאבאטישע שיכטען. דא דארפען מיר שוין אפילו ניט געברויכען דעם שטאַנדפונקט פון רעלאטיוויטעט. דער איינדרוק, וועלכער יעדער איינער געווינט פון דעם מיטעלערען און העכערען באלאבאטישען לעבען איז אזא, אז דא איז אמעריקא פערדיענט מען די „גשמאקע דאלארס" און מען פיהרט פאר זיי א גשמאקען בעטען לעבען, מיט דעם שמאלץ, וואָס רינט אריבער די ליפען.

איך האָב מיך אביסעל לענגער אבגעשטעלט אויף דער מאטעריעלער זייט פון אונזער עקזיסטענץ אין „גלות־אמעריקא", ווייל

מיר מענען זיין ווי אידעאַליסטיש געזינט, מיר מענען ווי נוט נע־ דענקען, אז ניט צוליעב דעם שמאַלץ, וואָס רינט אריבער די ליפּען, לעבט דער מענש אויף דער וועלט, מוזען מיר פּאָרט איינזעהען, אז דער עקאָנאָמישער מעמד איז דער י ס ו ד פון דעם פּאַלקס־לע־ בען. עס איז דעריבער זעהר וויכטיג צו האָבען אַן אויג, אז וועג־ גיגסטענס אין איין פּרט קענען מיר זיין שטאַלץ אויף אונזער עקא־ נאָמישער לאָגע: אין דעם פּרט, וואָס אונזער פּאַלק הונגערט ניט מזוי אָפט און אזוי אינטענסיוו, ווי אין דאָס רוב אַלטע היימען. דער „חומר" האָט דאָ די מעגליכקייט צו קומען צו זיין רעכט און זרויסצוברענגען נייע אידישע דורות מיט א העכערן וואוקס, אן אויסגענגליכטען הוט השדרה, א בריייטערען ברוסט־קאסטען, שטאר־ קערע מוסקלען און א סך א רייכערען בלוט אין די אָדערן.

דאָס איז מכוח דעם גוף. וואָס איז שויך די „נשמה", איז דאָס ב־לד פון אונזער יונגען שבט שוין ניט אזא דערפרעהליכעס, אָבער אויך דאָ דארפען מיר ניט פערגעסען דעם שטאַנדפונקט פון ר ע־ ל א ט י ו י ט ע ט און נאָך מעהר מוזען מיר נעדענקען, אז היסטאָריש גענומען, זענען מיר ערשט אייערנעכטען פון שוף אראָב, און אראָב זענען מיר הונגעריגע און אויסגעצעהרטע, אזוי אז עס איז קיין ברעקל חדוש ניט, וואָס מיר האָבען זיך אין דער ערש־ טער מינוט א וואַרף געטהאָן אויף דער בעפריעדיגונג פון די מאַטע־ ריעלע בעדערפניסען, און די „העכערע עולמות" אָבגעשטופט א בי־ כעל אָן א זייט.

האָט מען אָט די צוויי אומשטענדען אין זין, וועט מען בע־ טראַכט דעם קולטור־מעמד פון דעם אידישען פּאַלק אין אמעריקא, מוז מען, דוכט זיך, קומען צו דעם רעזולטאַט, אז אויך אין דעם פּרט פון דער קולטור, — אין דעם געוועהנליכען זין פון בילדונג און אויפקלעהרונג, האָבען מיר זיך ניט וואָס צו שעהמען פאר אונ־ זערע ברידער ערגעץ וואו אנדערש, און מיר קאָנען אין א סך פּרטים נאָך זיין שטאַלץ מיט דער קולטור־מדרגה, אויף וועלכער עם האָט זיך דאָ אויפגעהויבען אונזער פּאַלק.

איך רעד שוין ניט וועגען יענע צעהנדליגער טויזענדער אי־ דען, דאָס רוב פון דער יונגער אריבערגעקומענער אָדער הינער נע־ בוירענער יוגענד, וואָס זענען צוגעשטאַנען צו דער אמעריקאַנער־

קולטור און זעהר אָפט אריבער נעיאָגט אין איהר דעם איינגעבאָרענעם אמעריקאנער. נעהמט מען אפילו די קולטור אין דער אידישער שפּראַך, — א קולטור, וואָס איז אזוי אָרעם אין שאַפענדע כוחות, ווייל די שאַפענדע כוחות שטודירען נאָך אין דער פרעמד, — א קולטור וואָס ווערט בדרך כלל בעשאַפען פון דעם עם־הארץ אויף דעם עקאָנאָמישען חשבון פון דעם עם־הארץ, — מוז מען אויך מודה זיין, אז אזא רייכע מ א ס ע ן ־ קולטור האָט אונזער פאָלק ניט אַרויסגעבראכט אין ערנעץ ניט.

טענליכע צייטונגען מיט א לעזערשאפט, וואָס צעהלט אין הונדערטטויזענדער; זשורנאַלען פאר א קליינער צאָהל היימישער אויפנעצוינענער האלב־ און פערטעל־אינטעליגענץ, וואָס שטייגען אריבער אין זייער ערנסטקייט, ליטעראַרישען ווערטה און סאָציאל־פראָגרעסיווער טענדענץ דעם געווענליכען אמעריקאנער „מאַגאַזין"; טהעאטערע און וואָדעוויל הייזער; לעקציעס, וואָס ווערען גוט בעזוכט, און ביכער, וואָס ווערען גוט געקויפט, — בעסער איידער ערנעץ־וואו אנדערש, — דאָס אלץ האָט שוין בעשאפען אן אייגענע אידישע קולטור־אטמאָספערע, וואָס האלט אויס, גוט אדער שלעכט, דעם זשורנאַליסט, און דעם לעקטאָר, און דעם דיכטער, און דעם פובליציסט, און דעם טהעאָרעטיקער.

און אָט די אמעריקאנישע־אידישע קולטור־אטמאָספערע האלט נאָך אין נאָר די ערשטע קינדער־יאָהרען. מען קאָן זיך לייכט פאָרשטעלען ווי מעכטיג זי ווערט זיך מוזען פאנאנדערוואקסען, אין יענער צייט, ווען אונזערע קינדער, אָנגעזעטיגט מיט קולטור אין דער פרעמד, ווערען זיך אומקעהרען צו זייער אויפגאבע אין דער היים. יענע צייט איז שוין ניט ווייט פון אונז. זי ווערט געבוירען פאר אונזערע אויגען. די ערשטע שוואלבען זענען שוין געקומען צו פליהען, און זיי בויען זייערע נעסטער, און עס הערט זיך שוין אין דער לופט זייער פרעהליכער צוויטשערן.

איהר זאָגט איך קוק אויף דער זאך צו אפּטימיסטיש? איך ווייס אייך זאָגען, פון וואנען מיין אָפּטימיזם שטאמט. ער פליסט ארויס פון מיין אבסאָלוטען גלויבען אין די לעבענס־כוחות און דעם לעבענס־דורשט פון אונזער פאָלק.

מיר זענען דאָ אין אמעריקא א פאָר מיליאָן אידען און בעלד

וועט אפשר פערדאָפּעלט ווערען אונזער צאָהל. עס לעבט אין אונז ווי ביי אונזערע עלטערן און עלטער־עלטערן, דער דאָרשט צו לעבען ווי א פאָלק, וואָס קאָן נאָר אויף א ווילע אונטערדריקט ווערען אָבער קיינמאָל ניט אויסגעלאָשען ווערען. נאָך די ערגסטע רדיפות. נאָך די געפעהרליכסטע שמד־מנפות, נאָך די וויסטעסטע משיח־פאנטאזיעס, וועו דער לעצטער פונק פון דעם פאָלקס־לעבען האָט, דאכט זיך, געהאלטען ביים אויסגעהן, האָט אונזער פאָלק אלע מאָל וויעדער אויפגעבליהט, זיך אלע מאָל וויעדער אויפגעבליהט, זיך אלע מאָל וויעדער פאנאנדערוואקסען מאטעריעל און גייסטיג, ווי נאָר ער האָט געפונען א פלאץ, וואו ער האָט געקאָנט פריי אָבעטהעמען.

אמעריקא איז איצטער אָט דער פלאץ. און דאָ פאר אונזערע אויגען שפּיעלט זיך איצטער אָב א וויכטיגער פראָצעס אין דער געשיכטע פון אונזער פאָלק: דאָס געבוירען ווערען פון א פרייען, שטאָלצען אידישען שבט, וואָס וועט אפשר איבערנעהמען די העגעמאָניע אין דעם ווייטער שפּינען פון דעם אידישען געשיכטליכען פאָדים, וואָס וועט על־כל־פּנים זיין א טייל פון דעם אוואנגארד אין יענעם לעבענס־קאמף, וואָס אונזער פאָלק איז געצוואונגען צו פיהרען פאר א חשוב'ער געזיכערטער עקזיסטענץ און פאר א פראָגרעסיווער ענטוויקלונג.

19טער מאי, 1915.

אונזער צוקונפט דאָ אין לאַנד

קיינער קאָן ניט וויסען, וואָס עס וועט זיין די צוקונפט פון אונזער פאָלק ניט דאָ אין לאַנד, ניט ערגעץ־וואו אין דער וועלט. פון דעסטוועגען מוזען כּמעט אַלע אונזערע האַנדלונגען, — איך מיין, פערשטעהט זיך, די עפענטליכע, — אַבהענגען פון דעם, ווי אזוי מיר שטעלען זיך פאָר יענע צוקונפט. אָפט מאָל שמועסען מיר זיך איין, אז מיר ווייסען נאָך פאָזיטיוו, וועלכער גורל עס איז אונז בעשערט; אז מיר קאָנען איהם אויסרעכענען אויף דעם סמך בון נאָך זיכערע וויסענשאפטליכע הנחות. נאָך עפטער זענען מיר זיך משער ווי אן ערך עס וועט זיך על פי וואהרשיינ־ליכקייט אויסקריסטאַליזירען אונזער לעבען אין אזוי פיעל און אזוי פיעל דורות ארום.

די גאָר וועניגע, וואָס זענען שוין מעהר בעהאוועגט אין די בעדינגונגען פון היסטאָרישען וויסען, פערשטעהן, ווי שווער עס איז אפילו על פי וואהרשיינליכקייט צו זאָגען נביאות וועגען דער צו־קונפט פון א פאָלק, און אנשטאט צו פרעגען: וואָס וועט זיין די צוקונפט? — שטעלען זיי אוועק די שאלה: וואָס זאָל יע־נע צוקונפט זיין? צו וועלכען ציעל זאָלען מיר שטרעבען אין אונזער ארבייט צוליעב איהר? אָבער אויך זיי מאָלען זיך אוים די קינפ־טיגע צייט, לויט די פאָדערונגען פון זייער אידעאל.

וואָלטען מיר, צ. ב., געוואוסט אויף זיכער, אז די געשיכטע האָט פער׳משפט די אידען אין פוילען צונויפצוגיסען זיך מיט דעם פוילישען פאָלק אין שפראך, קולטור און אלע אנדערע פרטים פון דעם נאציאָנאלען לעבען, וואָלטען מיר אסור געהאט דעם מוטה צי קעמפען פאר דער נאציאָנאלער גלייכבערעכטיגונג פון דעם אידי־שען פאָלק און פאר יענע רעכטליכע אינסטיטוציעס, וואָס זאָלען איהם געבען די מעגליכקייט צו פיהרען דאָרטען אן אייגענעם אידי־שען לעבען.

עס וואלט אונז וועניג געארט, וואס דערווייל, אין א משך פון פופציג אדער הונדערט יאהר, וועלען די אידען ניט קאנען פול אוים־נוצען זייער בירגערליכע גלייכבערעכטיגקייט, וויבאלד זיי וועלען ניט אויסגענליכען ווערען אויך אין זייערע נאציאנאלע רעכט: — וואס פאר א ראלע שפיעלען א פופציג — הונדערט יאהר אין דעם לעבען פון א פאלק? צוליעב וואס לעגען שטיינער אין וועג דער אונפער־מיידליכער אסימילאציע? צוליעב וואס בעשאפען מיטלען, וואס קאנען האבען נאר איין זין: אויפצוהאלטען א פאלק אין א צו־שטאנד פון א הין־הער־פלעט, פערלענגערען זיין אנאניע און נאך שווערער מאכען זיין אונפערמיידליכען טויט?

מיר קעמפען פאר נאציאנאלע רעכט אין פוילען, ווי אין אלע סלאווישע לענדער דערפאר, וויל מיר שטעלען אונז פאר, אז די צוקונפט פון אונזער פאלק וועט דארטען אננעהמען די פארם פון א זעלבסטשטענדיגען נאציאנאל־אידישען לעבען. אייניגע פון אונז גלויבען זיכער און פעסט, אז אנדערש קאן עס ניט זיין, אנדערע מיי־נען, אז דאס וועט מ ס ת מ א ארויסוואקסען פון די טענדענצען וואס בעהערשען דאס געזעלשאפטליכע לעבען. וויעדער אנדערע קעמפען פאר אזא צוקונפט דערפאר, וויל זיי ווינשען מיט'ן גאנ־צען הארצען, אז אזוי ז א ל דאס זיין, וויל זיי ו ו י ל ע ן עס, וויל דאס איז גוט פאר אונז.

אויך בנוגע צו אמעריקא מוז יעדער עפענטליכער אידישער טהויער האבען א קלארען בעגריף וועגען אונזער צוקונפט דא אין לאנד, מיט וואס פאר א וויסענשאפטליכען אדער מארכסישען סאום ער זאל ניט בעגיסען זיין צוקונפטס־בילד. נאר יעמאלט, ווען ער זעהט פאר זיינע גייסטיגע אויגען די יסודות פון אונזער צוקונפטי־גער עקזיסטענץ, קאן ער האבען א קלארען ציעל, צו וועלכען ער זאל שטרעבען אין זיין געזעלשאפטליכער טהעטיגקייט, קאן ער אויסקלייבען און אבשאצען די מיטלען, וואס זאלען פיהרען צו יע־נעם ציעל.

אויך דער שרייבער פון די ציילען האט, ווי יעדער איינער פון אינז, אויסגעארבייט א פארשטעלונג וועגען דעם, אין וואס פאר א פארם עס וועט זיך אויסגיסען אונזער לעבען אין אמעריקא. עס איז דא ניט מיין אויפנאבע אויסצושפינען אלע יענע אר־

גומענטען, וואָס האָבען מיך נעפיהרט צו א נעוויסען בילד פון אונ־
זער צוקונפט דאָ אין לאנד, דאָס דאָרף איבערגעלאָזען ווערען פאר
גרעסערע אונטערזוכונגען. דאָ ווייל איך איבערגעבען נאָר די יסודות
פון יענעם בילד. איך מוז אבער דערביי בעמערקען, אז ער האָט
שוין לאנג אויפגעהערט צו זיין א פריוואט־מיינונג פון א פאָר אייג־
צעל־מענשען. עס מעהרען זיך גרופען און יחידים, וועלכע האָבען
דיזעלביגע פאָרשטעלונג וועגען אונזער צוקונפט דאָ אין לאנד, ווי
מיר, און ביי וועמען יענע פאָרשטעלונג הויבט אָן צו שפיעלען די
ראָלייע פון דעם ע נ ד צ י ע ל, וואָס בעהערשט אלע בעשטרע־
בונגען אין זייער אמעריקאנישׂ־אידישער טהעטיגקייט.

ראשית גלויבען מיר, אז דער יסוד פון אונזער לעבען אין אמע־
ריקא וועט זיין נ י ט די אידישע רעליגיע, נאָר די אידישע נא־
ציאָנאליטעט. אין דער אמת'ן איז דאָס אויך איצטער אזוי און
עס איז אלעמאל און אומעטום אזוי נעווען. אידען האָבען אומעטום
אין גלות געלעבט ווי א נאציאָנאלע מינאָריטעט, אומעטום געפיהרט
דעם קאמף פאר דער מעגליכקייט צו לעבען ווי א נאציאָנאלער
מענש. ביז דער צייט פון דער אסימילאציע האָבען מיר קיין מאל
אוז אין ערנעץ ניט געלייקענט דעם נאציאָנאלען כאראקטער פון אונ־
זער עקזיסטענץ. מיר האָבען געדולדיג אריבער געטראָגען די גרוי־
זאמסטע פערפאָלגונגען, כדי נאָר צו בלייבען טרייו צו אונזער פאָלק.
מיר זענען תמיד געווען אָנגעגרייט אָבצוטרייסלען פון אונזערע פיס
דעם שטויב פון יענעם לאנד, וואָס האָט ניט געקאָנט אריבערטראָ־
גען אונזער בעזונדערע עקזיסטענץ, ווי א פאָלק.

ס'איז אמת: די כלי־זיין אין אונזער קאמף פאר אן אייגענער
עקזיסטענץ, ווי א נאציאָנאלער מעוט, איז געווען די רעליגיע. אָבער
ניט די רעליגיע האָט אונז בעשאפען ווי א פאָלק און ניט א דאנק
איהר זענען מיר נעווען און זענען נאָך עד היום א בעזונדער פאָלק.
מ י ר האָבען בעשאפען די רעליגיע, און דאָס יודענטהום עקזיס־
טירט א דאנק דעם פאקט, וואָס עס איז דאָ א אידיש פאָלק אויף
דער וועלט. מיר האָבען אונזער רעליגיע דערהויבען צו דער מדרגה
פון א נאציאָנאלען חוב פאר יעדען אידען, וויייל אונזער פאָלק האָט
זיך נענויטיגט אין דעם און וויייל זי האָט נעהאט אין זיך די קראפט
צו דערהאלטען אונז ווי א נאציע. איצטער פ ע ר ו א נ ד ל ע ן

מיר זיי אַ רשות פאר יעדען איינצעלנעם, ווייל אין אונזער צייט מוז דעם יחיד געגעבען ווערען דאָס רעכט צו גלויבען אין וואָס ער ווייל.

דערמיט גופא פערלירט די רעליגיעזע אידישקייט איהר נאַציאָנאלען ווערטה, און אונזער עקזיסטענץ הויבט זיך אָן איבערצוועווען אויף ריין וועלטליכע יסודות, וואָס האָבען קיין ברעקעל שיכות ניט צו איינעם'ס גלויבען אָדער ניט גלויבען.

ערגעץ טרעט ניט ארויס אזוי בולט דער וועלטליך־נאַציאָנאלער כאַראַקטער פון אונזער עקזיסטענץ, ווי גראד ביי אונז אין לאנד. די „קאָנגרעגיישאָנס", — די אָפיציעלע רעליגיעזע פערבאנדען, — שפיעלען קיין שום ראָליע ניט אין אונזער עפענטליכען לעבען, און די אינסטיטוציעס, וועמעס שטים עס לאָזט זיך הערען אין אונזער עפענטליכקייט, האָבען קיין ברעקעל שיכות ניט צו דעם רעליגיעזען גלויבען. דאָס זענען אָרדענס, רינגען, אָרטשאָפטס־פעראיינען („די אנשי בני"), פּאָליטישע פּאַרטייען, געווערקשאפטען, צייטונגען און זשורנאלען, וואָס דארפען בעפריעדיגען די אָדער יענע ווילטלישקע נויטען פון זייערע אידישע מיטגליעדער, אנהענגער אָדער לעזער.

אפילו די אידישע קהילה אין ניו יאָרק, וואָס האָט נאָך ניט אראָבגעקראצט פון איהרע פענסטער די בעקאנטע אויפשריפט: „בשר כשר", האלט אויך פאר איהר חוב צו דערקלערען, אז זי איז געבויט געוואָרען ניט נאָר פאר דעם גלויביגען, נאָר אויך פאר דעם ניט־גלויביגען אידען. לויט איהרע גרונד־פרינציפּען, דארף זי פערשיינען אין זיך דעם פרומען ווי דעם פריידענקער, דעם באלעבאָס, ווי דעם ארבייטער, דעם בירגערליכען, ווי דעם סאָציאליסט.

אין וואָס קאָנען דען אידען זיין פּראַיניגט, וואָן מען רעכענט זיך ניט מיט זייער רעליגיע, זייער קלאסען־לאגע, זייער פּאָליטישע ריכטונג עס בלייבט נאָר דער נאַציאָנאלער פאקט, אז מיר זענען אידען, ווילען לעבען ווי אידען, וואָס האָבען אלגעמיין־אידישע, ד. ה. נאַציאָנאלע נויטען און אינטערעסען.

דער נאַציאָנאלער אידישער מעוט פון אמעריקא וועט דאריבער דארפען וויעדער אויפהויבען זיין קאמף פאר זיין נאַציאָנאלער מיטנאָריטעטען־עקזיסטענץ, ווי אין די צייטען, וואָס פאר דער אסימי־

לאַציע; זיין אָנגעגרייט צו טראָגען די גרעסטע קרבנות פאר אָט דער עקזיסטענץ, ווי א נאציאָנאלע מינאָריטעט, און אָבצוטרייסלען דעם שטויב פון די פים און וויעדער נעהמען דעם וואנדער־שטאָק אין די הענד, אויב דאָס לאנד וועט ניט קאָנען דולדען אונזער עקזיסטענץ, ווי א פאלק.

צום גליק האָבען מיר ניט וואָס מורא צו האָבען פאר אזא פערספעקטיוו. מיר לעבען ניט אין שפאניען אין דער באַרבאַרישער צייט פון דעם מיטעל־אלטער, ניט אין פוילען און רוסלאנד אין דער באַרבאַרישער צייט פון דעם איצטיגען וועלט־קריעג. מיר לעבען אין איינעם פון די פרייעסטע לענדער אין דער וועלט, וואָס קאָן ניט פערוועהרען קיין גרופע צו לעבען ווי זי וויל, בתנאי, זי זאָל זיין איבערגעגעבען צו דעם פאָליטישען און סאציאלען פאָרטשריט פון דעם לאנד, בתנאי, זי זאָל ליעבען דעם פרייהייטליכען כאַראַקטער פון זיינע אינסטיטוציעס און געזעצען, אויף וויפיעל זיי זענען פרייהייטליך און נערעכט.

די תנאים נעהמט די אידישע נאציאָנאלע גרופע אויף זיך מיט דעם גרעסטען תענוג, ווייל קיין נאציאָנאלע גרופע אין דער וועלט איז ניט אזוי פעראינטערעסירט, ווי זי, אז די יסודות פון דעם עפענטליכען לעבען זאָל זיין געבויט אויף פרייהייט און נערעכטיגקייט.

מיר שטעלען זיך ווייטער פאָר, אז אונזער נאציאָנאל־קולטורעל לעבען דאָ אין לאנד וועט זיין געבויט אויף דעם פונדאמענט פון דער אידישער שפראך, אין וועלכער מיר וועלען אריבערנעהמען אלע וויכטיגע אוצרות פון דער אלגעמיין־מענשלעכער קולטור, וויי אויך פון אונזער אייגענעם ריין־כען העברעאישען עבר.

מיר וועלען ערציהען אונזערע קינדער אין דער דאָזיגער שפראך אין וועלען בעשאפען אייגענע פעראָאָגנישע אינסטיטוציעס פון דער פאלקס־שוהל ביז צו די עכסטע אוניווערסיטעטען און ספעציעלע שוהלען, אין וועלכע מיר וועלען זיך נויטיגען, ווי אידען און מענשען.

מיר וועלען געצוואונגען זיין דאָס צו טהאָן מחמת די פאלגענדע טעמים: געדענקט, מיר לעבען דאָ אין לאנד, ווי מיר האָבען די גאנצע צוויי טויזענד יאָהר אבגעלעבט אומעטום, ווי א נא־

צ י א נ א ל ע מ י נ א ר י ט ע ט, וואם האט ניט קיין איין ברע־
קעלע אייגענע טעריטאריע אונטער איהרע פים, געשטיצט נאר אויף
א ג י י ס ט י ג ע ר מאכט, וואם פעראייניגט אונז אומעטום, ווי
מיר זיינען. די גייסטיגע מאכט איז בעשטאנען אין א בעשטימטען
גלויבען. איצטער זעהען מיר איין, אז ק י י ן גלויבען קאן ניט
שפיעלען די ראליע פון א נאציאנאלען צעמענט, ניט קיין רעליגיעזער
גלויבען און ניט קיין פריי־דענקערישער; ניט קיין פאליטישער
און ניט קיין סאציאלער גלויבען. קיין אידעע אין דער וועלט קאן
ניט פעראייניגען אלע אידן, ווייל אן אידעע איז א הארצענס־זאך,
אן אינטימע איבערלעבונג פון דעם יחיד און דער יחיד בלייבט איהר
אנהענגער נאר אויף אזוי פיעל, אויף וויפיעל ער איז מיט איהר
מסכים.

אן אידעע, ווי גרויס און הייליג זי זאל ניט זיין, וועט פערמאס־
קירען דעם תוך פון אונזער זיין, דעם ריין נאציאנאלען כאראקטער
פון אונזער עקזיסטענץ. אן אידעע וועט אונז פערוואנדלען אין א
רעליגיע, א סעקטע, א פאליטישע פארטיי, א פילאזאפישע ריכטונג,
אן עטישען קאנווענטיקל. מיר זענען אבער מעהר איידער דאס;
מיר זענען עפעס, וואס נעהמט דאס אלץ ארויס אין זיך. מיר זענען
א פאלק. און די גייסטיגע מאכט, אויף וועלכער מיר בויען אונזער
נאציאנאלע עקזיסטענץ, דארף זיין דער קלארער אויסדרוק פון דעם
פאקט, אז מיר זענען א בעזונדער פאלק. דאס דארף זיין א מאכט,
וואס איז צוגענגליך צו יעדען איינעם פון אונז, ווייל יעדער איינער
פון אונז איז א קינד פון אונזער פאלק. דאס דארף זיין א פאלקס־
מאכט, וואס נעהמט ארום דאס לעבען פון יעדען אידן פון דעם ווי־
נעלע ביז'ן קבר, ווייל יעדער איד איז א איד פון דעם ווינעלע ביז'ן
קבר. דאס דארף זיין א מאכט, וואס בינדט אלעמען צונויף אין איין
אידישען זיין און לאזט אלעמען פרי אין אלע זייערע אנשויאונגען,
גלויבונגען, האפנונגען, האנדלונגען. דאס דארף זיין א גייסטיגע
מאכט, וואס זאל ניט נאר ניט נעהן לחיפך צו דעם אלגעמיין־מענש־
ליכען פראגרעס, נאר וואס זאל קאנען ווערען א ווערקצייג אין זייער
הענד, כדי אריינצוטראגען זיינע פאדערונגען אין אלע ווינקעלעך
פון דעם פאלקס־לעבען.

אזא גייסטיגע מאכט אין נאר די אידישע שפראך, און דערי־

בער וועט אונזער פאָלק דאָ אין לאַנד בויען זיין נאציאָנאַלע צוקונפט אויף איהר יסוד. און אונזער פאָלק טהוט דאָס איצטער דאָ, ווי ער הויבט דאָס אָן צו טהאָן אומעטום. אָבער אין ערגעץ ניט ווערט דאָס ניט געטהאָן מיט אזא'ן אימפעט, מיט אזא ערפאָלג, ווי דאָ, ביי אונז אין לאַנד.

29טער מאי, 1915.

אַ פּערשאָלטענע שאלה

יצחק אייזיקס ארטיקעל וועגען די אידיש־אַמעריקאַנישע נעלע פּרעסע*) איז געווים ווערטה מען זאָל זיך אויף איהם אָבשטעלען באריכות. ער ריהרט אָן אַ פּונקט, וואָס איז זעהר וויכטיג פּאַר דעם לעבען פון׳ם אידישען פּאָלק אין אַמעריקע און פּאַר דעם גורל פון זיין וויטערדיגער פּראָגרעסיווער ענטוויקלונג. דער ענין פּערדיענט ארום נערעדט צו ווערען פון אַלע זייטען מיט יענע אָפּענקייט און פּרייהייט, וואָס ווערען פּערלאַנגט ביי יעדער ערנסטער אונטערזוכונג פון אַן ערנסטער קרענק; בפרט, אז פון דער קרענק ליידט דאָס גאַנצע נייסטיגע לעבען פון אונזער פּאָלק אין דער נייער וועלט.

איך האָף דעריבער, אז דער ארטיקעל וועט צויהען צו זיך די אויפּמערקזאַמקייט פון אַלע ערנסטע דענקענדע מענשען אין אונזער ראַדיקאַלער בעוועגונג און אז זיי וועלען זיך ארויסזאָגען וועגען דער „פּערשאָלטענער שאלה", וואָס ער ווארפט אויף, יעדער לויט זיין שטאַנדפונקט, אָבער אַלע נאָך דעם פּרינציפּ: „וואָס אויף דער לונג, דאָס אויף דער צונג".

ליידער בין איך אַליין נאָך צו וועניג אינ׳ם לאַנד, בין צו וועניג בעקאַנט מיט דער געשיכטע פון דער ראַדיקאַל־אידישער בעוועגונג אין אמעריקע, האָב צו וועניג שטודירט די פּרעסע, איך זאָל מיר קאָנען ערלויבען ארויסצוטרעטען ווי אַ מומחה אין דעם ענין, ניט נאָר כדי אָבצושעצען די קרענק גופּא, — דערצו דאַרף מען קיין גרויסער מומחה ניט זיין, — נאָר כדי אויסצוגעפינען איהרע אורזאַכען און ריכטיג אָבצוואוועגען די שולד פון יעדעם איינצעלנעם פאַקטאָר, וועמען מיר האָבען זי צו פערדאַנקען. ווי אַ דרויסען־מענש, מוז איך אָבווארטען מיט מיין סוף־כל־סוף׳יגער מיינונג, ביז דער ענין וועט

*(זעה „דאָס נייע לעבען" העפט 7 און 8.

בעלויכטען ווערען פון אלע זייטען. דערווייל האלט איך אבער פאר מיין חוב, מיטצוטיילען אייניגע געדאנקען, וואס מוזען, ווי מיר דוכט, אויף ארץ נענומען ווערען אין חשבון, אויב מען ווייל געפינען דעם ריכטיגען סך הכל.

יצחק אייזיק פלייסט זיך צו בעווייזען, אז די ראדיקאלע פּרעסע, — דער „באַרוועטס" און די „וואַרהייט", — זענען אין זייער איצטיגער געשטאלט ניט מעהר, ווי קאפּיטאליסטישע אונטערנעהמונגען, וואס האבען שוין לאנג פערגעסען אן אלע אמאליגע געטער און האבען נאר איין גאט אין הארצען: די צירקולאציע, דעם פערקויף. פון דעם נאכיאגען זיך נאך דער מאסע שטאמט זייער געלקייט. פון דער אנדער זייט אבער גיט ער אונז צו פערשטעהן, אז די אידישע ראדיקאלע מאסע נויטיגט זיך ניט אין דעם געלען האניג, וואס מען גיט איהם, און אויב זי, „געהט אויף איהם", איז דאס ניט דערפאר, וואס זי ווערט פון איהם צוגעצויגען, נאר דערפאר, וואס זי האט, נעבעך, קיין אנדער ברירה ניט.

ווי שטארק עס וואלט זיך ניט געוואלט גלויבען, אז יצחק אייזיק איז אין דעם פּרט אין גאנצען גערעכט, שווימט דאך ארויף א ספק אין זינען. די ארויסגעבער פון אונזער געלער ראדיקאלער פּרעסע זענען ע ר פ א ה ר ע נ ע געשעפטס־לייט. זיי האבען געהאט גענוג צייט אויסצופּרוביירען זייערע שיפּען אין אלע וואסערען (פּערשטעהט זיך, ראדיקאלע), אנצושטעלען די זענלען נאך אלע ווינטען (פּערשטעהט זיך ראדיקאלע). און אויב מיר זעהען, אז זיי יאגען זיך ניט נאך ערנסטען לעזע־שטאף, וועלכען זיי האבען שוין ניט איין מאל געפּרובט געבען זייערע לעזער, אז זיי זעהען תמיד צו פערבייטען ערנסטע שרייבער אויף לייכט פלאטערנדע, האלבע שפּייז אויף „געלען האניג", איז דאס געווים א סמן, אז זיי האבען טאג טעגליך געמאסטען די טיף פון אונזער ראדיקאלען פּאהר־וואסער און אויסגעפונגען דעם זיי אינטערעסירענדען אמת.

עס האט זיך געווים ארויסגעשטעלט, אז ווי נאר זיי פלעגען ארויפנעהמען עפּעס וואניג'ס אויפ'ן שיף, אזוי פלעגט עס זיך באלד נעהמען זעצען אויפ'ן זאמריגען גרונד; און ווי נאר זיי פלעגען עס ארויסווארפען, ווי אן איבעריגען באלאסט, אזוי פלעגט עס וויעדער אנהויבען צו ווערען „פלאט". ביי מענשען, וואס האבען דורכגע־

טאכט, גוט אדער שלעכט, א סאציאליסטישען חדר, קאן איך מיר אנדערש ניט פארשטעלען די „ליעבע" צו דעם געלען האניג, סיידען זיי האבען דורך טענליכע פראבעס געוויי און זיכער אויסגעפונען, אז אויף אט דעם געלען האניג, אין פארם פון „דער שהכנר אראבעלא", פון „סאנין", פון פליאטקעס, פון געבלויזטע פרויען־בילדער אין די מאגניישעס, פליהען מיט גאר אן אויסגעצייכענטען חשק אלע ראדיקאלע ביענען און פליענען...

אי, דער „מארגען זשורנאל" און דאס „טאגעבלאט?" פאר וואס זענען זיי ניט גוט? — מוז מען אפשר, טאקי, צוגעבען, אז דער פאהר־וואסער, ד. ה. דער קולטור מעמד פון דער אידישער „באלעבאטישער" וועלט איז א סך רייכער, אייגער דער קולטור מעמד פון די ראדיקאלע אידישע מאסען... וואס פאר א קאפ מען האט, אזא היטעל טראגט מען.

אבער — לאמיר זיך א ביסעל מהר צוקוקען צום „היטעל". לאמיר זעהען, וואס קאן מען זאגען צו זיין זכות. די גאלע פרעסע האבען דאך ניט מיר, אידען, אויסגעטראכט. מיר האבען זי ארי־בערגענומען פון דער אמעריקאנער זשורנאליסטיק. ס'איז דעריבער אינטערעסאנט צו פערגלייכען דעם אמעריקאנער „דזשוירנאל" מיט דעם „פארווערטס" און דער „וואהרהייט". איך ויל דא ניט שטעלען די פראגע, וועמען קומט די בכורה אין דעם פרט פון ריין זשורנא־ליסטישע פעהיגקייטען. איך בין אין דעם קיין מבין ניט, און על פי סברא דארף זי קומען דעם „דזשוירנאל". איך פרעג אבער: וואר פון זיי ברענגט אריין מעהר ליכט אין די מוחות פון די מאסען? און איך מוז ענטפערן: „דער „פארווערטס" און די „וואהרהייט", ווייל דער "דזשוירנאל" הויבט גאר ניט אן זיך צו שטעלען אזא מין אויפגאבע".

ווי פערהאסט מיר זאל ניט זיין די וואלוועלע אויפקלערעכע, ווי עס זאל ניט קעהרען פון דער נשמה יענע עם־הארץ'ישע ראדיקאלעכע, מיט וועלכער די ראדיקאלע פרעסע פיטערט דעם עולם, מוז איך דאך צוגעבען, אז זיי וואהרען־אויף לעבענס־וויכטיגע פראבלעמען און בעלייכטען זיי, לויט זייער כח, וויסען און פער־שטאנד און אפשר לויט דעם קולטור־צושטאנד פון די מאסען. אויפקלעהרענדע ארטיקלען, וועו אפילו אויבערפלעכליכע, וועט

איהר אבער אין דעם „דזשוירנאל" ניט געפינען. אונזער געלע פרעסע שטעהט אין דעם פונקט אויף אזוי פיעל העכער פאר דער אמעריקאנער, אויף וויפיעל די גייסטיגע בעדערפענישען פון די אי־ דישע מאסען שטעהען העכער פאר די גייסטיגע בעדערפענישען פון דער אמעריקאנער מאסע. ס'איז דאך כאראקטעריסטיש, וואס אונזער פרעסע האט ניט קיין בעריכטען פון „פרייז־פייטען"...

און איז דען אלץ אין אונזער געלער פרעסע אזוי „פערבלאפט"? עס געהט ניט דורך א וואך, וואו איהר זאלט ניט געפינען סאי אין „פארווערטס", סאי אין „וואהרהייט", א וועלכע עס איז אינטערע־ סאנטע קארעספאנדענץ פון אלגין, המבית, לימווין, ישר, פרומקין, אדער אן ערנסטע, טאלאנטפולע סקיצע, וועו אפילו זי איז, דאס רוב, איבערגעדרוקט פון דער אייראפעאיש־ אידישער פרעסע. וועו ניט וועו וואהרפט זיך אויך דורך אן ארטיקעל פון די איצטיגע מיטארבייטער, מיט וועלכע קיין אנשטענדיגע צייי־ טונג וואלט זיך ניט געהאט וואס צו שעהמען: אלץ אזעלכע זאכען, וואס איהר וועט אין דער אמעריקאנער געלער פרעסע בשום אופן ניט געפינען.

איך וויים, אז אט די פערטיידיגונג שמעקט, — ווי א פריינד האט מיר אין א פריוואט־געשפרעך געזאגט, — שוין אביסעל צו פיעל מיט ר' לוי יצחק בערדיטשעווער, „זעהט, וואס פאר א פרום פאלק אידען זענען!" האט יענער גרויסער אפטימיסט אמאל אויס־ געשריען, דערזעהענדיג, ווי א בעל עגלה, אין טלית און תפילין שמירט די רעדער בעת'ן דאוונען. „אפילו בעת זיי שמירען די רעדער דאוונען זיי!" אבער ווי די מעשה איז, אויך ר' לוי יצחק איז דאך יעמאלט נעווען ניט אין גאנצען אומגערעכט. דער פאקט איז, אז דער בעל־עגלה איז פארט געווען א פרומער איד און האט געדאוועט. דער פאקט איז, אז די אידישע געלע פרעסע, ווי זעהר זי זאל ניט זיין פערנומען מיט'ן שמירען די רעדער צוליעב דער צירקולאציע, איז פארט א ראדיקאלע פרעסע. בעת'ן שמירען דאוועט זי פארט און ניט זעלטען אויך גאנץ הארציג.

און נאך א פונקט ווייל איך דא בעריהרען, פון וועלכען מיר האט זיך אליין פריהער ניט געגלויבט, איך זאל קאנען וועהרען א שטיקעל ו' לוי יצחק בערדיטשעווער. איך מיין דא דעם „בינטעל־

בריעף", וואָס דרוקט זיך טאָג־טעגליך אין „פאָרווערטס", וועלכען אַלע האָבען שוין פערשריען פאר א שאַנדפלעק אויף זיין פנים. גלייך מיט אַלע געבילדעטע מענשען פון אונזער קוואַרטאַל, האָב איך אויך געפיהלט א ביטערע שנאה און א מין פערזעגליכע בעליי־דיגונג, זעהענדיג, אין וואָס פאר א זומפ דער „פאָרווערטס" שלעפט זיינע לעזער.

פערשטעהט זיך, אז עפטערס לייענען דעם „בינטעל" איז מיר קיין מאָל אויפ'ן זינען ניט ארויף. אבער איין מאָל האָב איך מיר א טראכט געטהאָן" דער „בינטעל" וועלט געדרוקט צוליעב ציר־קולאציע, הייסט דאָס, ער בעפרידיגט א וואָסער עס איז בעדערפע־נים אין דעם לעבען פון דער אידישער ראדיקאַלער מאסע. אויב די בעדערפענים איז א קראנקע, אויב דער „בינטעל" איז א טאָג־טעג־ליך אייטערענדע וואונד, מוז מען ערשט רעכט שטודירען איהם, כדי אויסצוגעפינען דעם מקור פון דער קרענק...

און איך האָב געזומען ש ט ו ד י ר ע ן איהם, שטודירען איהם אין דעם פולען זין פון דעם וואָרט, ווי א היסטאָריקער שטו־דיערט געשיכטליכע דאָקומענטען. ליידער, האָב איך ניט געקאָנט אָבגעגעבען פיעל ציים פאר אזא שטודיום און איך בין נאָך ניט פאר־טיג מיט מיינע רעזולטאטען. אָבער דאָס איז שוין איצטער פאר מיר קלאָר ווי דער טאָג, אז ניט אַלץ אין דעם „בינטעל" שטאָמט פון א קראנקען, צופויליטען וואָרצעל. אדרבה, איך האָב געפונען, אז א גרויסע און וויכטיגע לעבענס־בעדערפענים האַלט אויף דעם „בינ־טעל" אין לעבען. דאָס איז די בערערפענים פון דער אידישער ראדיקאַלער מאסע אויסצוגעפינען אין יעדען פערפלאָנטערטען לעבענס־פאל, וואָס קומט פאר אין איהר לעבען, דעם ריכטיגען וועג פון ישר...

די עמיגראציע אין אמעריקא האָט אין גאנצען צושטערט יענע זיטליכע יסודות, אויף וועלכע עס האָט גערוהט דער לעבען פון די אידישע מאסען אין דער היים. די נייע בערינגונגען פון לעבען, די נייע תורות פון סאָציאליזם, אנארכיזם און פריידענקערטהום, האָבען אוועקגעשטעלט פאר דעם געזונטען זיטליכען אינסטינקט פון דעם פאָלק נייע מאָראַלע פראָבלעמען, וועלכע דאָס פאָלק מוז אליין

פערענטפערן, דורך זיין אייגענע ערפאהרונג אין אויף אייגענע גע־
פאהר, ווייל קיינער קומט איהם ניט צו הילף אין דעם, ניט דער
דענקער, ניט דער בעלעטריסט.

די זיטליכע פראבלעמען פון דעם סעקסועלען לעבען, פון דעם
פאמיליען לעבען, פון דעם פריידענקער לעבען, וואס זענען נאך ער־
געץ אין דער אידישער ליטעראטור ניט בעלויכטען גענוגערן, רייסען
זיך ארויס אין די מוחות און די הערצער פון די מאסען, און אז עס
קומט די בייזע שעה און דאס לעבען שטעלט אייניגע אוועק פנים
לפנים פאר א וועלכען עס איז זיטליכען אבגרונד, שטעהט דער מא־
סען־מענש מיט א האלץ, פול ספקות, טרויער און פיין. דעם אלטען
קאמפאס פון דער אידישער רעליגיע און דער אלטער באלעבאטישער
וועלט־און־לעבענס־אנשויאונג האט ער פערלאָרען, קיין נייעם קאמ־
פאס (א חוץ אלגעמיינע, פערשוואומענע פרינציפען פון דער אידי־
שער ראדיקאלעכיז) האט מען איהם ניט געגעבען. פרעגט ער א
„שאלת־תשובה" אין דעם בית־מדרש פון דעם ראדיקאלען גערדאנק,
דעם אייניגען בית־מדריש, וואס ער קען, דעם „באַרוועדטם".

איך וויל זיך דא ניט אבשטעלען אויף אייניצלעכע ביישפיעלען.
בפרט, וויל איך רעכען צוריקצוקומען צו דעם ענין פון נייע זיטליכע
פראבלעמען ביי דעם אידישען פאלק אין א בעזונדער ארבייט.

אבער איך ראטה יעדען איינעם: לאז ער דורכנעהמען דעם
„בינטעל" פאר איין חודש, און ער וועט געפינען א מאסע פון ל ע־
ב ע נ ס־פ ר א ב ל ע מ ע ן, אויסגעוואקסען פון די נייע בע־
דינגונגען, אין וועלכע דאס אידישע פאלק לעבט, פון צארטע גע־
וויסענס־פלאגען, אין וועלכע די נייע בעדינגונגען האבען עם אוועק־
געשטעלט. וואס איז דעריבער דער חדוש, וואס דאס פאלק איז אזוי
להוט נאכ'ן „בינטעל", אין וועלכען עם האפט צו געפינען דעם ריכ־
טיגען מורה דרך, וואס איז פערשוואונדען פון זיין לעבען! אמת,
דער „מורה דרך" האט נעמאגט זיין א ביסעל א טיפערע נאטור,
א ביסעל מעהר געביל־דעט און מעהר ערנסט. ניכר, די רעדאקציע
אליין קוקט אויפ'ן „בינטעל" ניט מעהר ווי אויף א „שמירעכץ" פאר
איהרע רעדער, וויל די „תשובות" פון איהר „גאון" שטעהען דאס
רוב ניעדעריגער פון יעדער קריטיק.

היוצא מדברנו איז: די אידישע געלע פרע־

סע איז אמעריקא שפיעגעלט אב דעם קולטור־צושטאנד פון די אידי שע ראדי־קאלע מאסען, און פערגלייכט מען זי מיט דער אמעריקאנער געלער פרעסע, געפינט מען, אז זי, די אידישע, איז א קולטור־פאק־טאר, וועמעס ווערטה עס קאן ניט אין נאנצען אבגעלייקענט ווערען. אין דעם פרט פון קולטור־טראגרייו שטעהט די אמעריקאנער געלע פרעסע א סך ניעדעריגער פאר איהר. אמעריקא מאכט אבער קיין ליארם ניט פון דער געלער פרעסע, ווייל א חוץ דעם „דזשוירנאל" און די איבעריגע געלע בלעטער האט אמעריקא נאך די „איוועניג פאסט" און דעם „סאן" און ווייס איך ווי מען רופט זיי דארטען די אלע ערנסטע און אנשטענדיגע אויסגאבען, וואס דיענען די אינ־טערעסען פון דער גבילדעטער עפענטליכער מיינונג. די געלע פרעסע בערשוואנצט ניט דעם פנים פון אמעריקא'ס ליטעראטור, ווייל די ליטעראטור פון א פאלק ווערט ניט געמאסטען נאך די בולוואר־בלעטלעך, נאר נאך דער פרעסע פון דער אינטעליגענץ.

אונזער צרה איז, וואס מיר האבען נאר די בולוואר פרעסע, וואס די אינטעליגענץ פערמאגט קיין איין אייניגע אנשטענדיגע צייטונג ניט, ווייל אויך דער „מארגען זשורנאל" און דאס „טאג־בלאט" זענען נאך נאנץ ווייט צו מענען פרעטענדירען אויף דעם טיטל „אנשטענדיגע אינטעליגענטע פרעסע". אבער אין דער צרה איז שוין די ראדיקאלע פרעסע נאט די נשמה שולדיג. די שולד פאלט אויף אונזערע אייגענע אקסלען...

ס'איז מיט דער אידישער פרעסע ווי מיט דעם אידישען טהעא־טער, וואס איז אין דער לעצטער צייט אויך ארבאבעזונקען ביז צו דער מדרגה פון „דאס אידישע הארץ". די אידישע אינטעליגענץ האט אויך דא אויפגעהויבען א געשרייי, אבער זי האט פערגעסען גאר א קלייניגקייט. זינט זי עקזיסטירט אויף דער וועלט, האט זי גע'טענה'ט, אז עס דארף ניט זיין קיין אי־דישע אינטעליגענץ. אידיש איז נאר א שפראך פאר יענע „אנאלפאבעטען" אין ענגליש, וואס האבען זיך נאך ניט אסי־מילירט, און דאס רוב אידישע אינטעליגענץ איז טאקי אנטלאפען צו דער אייראפעאישער קולטור. אין דער היים זענען געבליבען די אונווייסענדע מאסען. דאס קלייגע הייפעלע אינטעליגענץ, וואס איז

ממת דער אָדער יענער סבה נעבלִיבען אין דער היים, האָט קיין ככות ניט אויפצוהאלטען ניט קיין ערנסטען גוטען טהעאטער, ניט קיין ערנסטע, גוטע פּרעסע, און על פּי יושר טאָר זי זיך ניט בע־קלאָגען אויף דעם, ווייל אן אינטעליגענץ וואָס ווייל ניט זיין קיין אידישע, האָט קיין רעכט ניט אויף אן אידישען אינטעליגענטען טהעאטער, אויף אן אידישע אינטעליגענטע פּרעסע...

יצחק אייזיק׳ס ארטיקעל קלינגט אויס אין דעם געווים סימ־פּאטישען וואונש, עס זאל בעשאפען ווערען א גוטע טעגליכע צייט־טונג. „אויב מען ווייל ניט אויפגעבען אין פּערצווייפלונג יערע קול־טור־ארבייט צווישען דער אידישער מאסע, זאגט ער, איז די ערשטע זאך וואָס מען מוז האָבען — א טעגליכע צייטונג, וואָס זאל זוכען צו מאכען דעם לעזער פּאר אן אינטעליגענטען מענשען... צווישען א מיליאן אידען וועלען זיך זיכער געפינען נענוג קונדען פּאר א צייט־טונג, וואָס אן אינטעליגענטער מענש זאל זיך ניט דארפען מיט איהר שעהמען".

איך וויים ניט, אויף וויפיעל מען קאָן זיין זיכער אין דעם חשבון. די נאנצע רעכענונג אויף דעם הויכען קולטור־צושטאנד פון דער אידישער מאסע אָדער, לכל הפחות, אויף דעם דאָרשט צו אזא הויכער קולטור, קאָן זיך ארויסווייזען וויי א טעות אין פּשט, און יעמאָלט וועט די נייע צייטונג מוזען דורכמאכען דעם זעלביגען זינדען־פאל, וואָס דער „פּאָרווערטס" און די „וואָרהייט". נעטרי־בען דורך דעם זעלבסטערהאלטונגס־טריעב, וועט זי זיין נעצווואונגען אויסצונעפינען יענע מיטלען, מיט וועלכע מען קאָן „נעהמען דעם עולם", אויף וועלכען מען וויל אייגווירקען, און אויב דער עולם וועט בלייבען דער זעלביגער, וואָס האָט בעשאפען דעם „פּאָרווערטס" און די „וואָרהייט", וועט ער שוין אויספיהרען זיינס אויף אין דער נייער צייטונג.

קודם כל וועט ער פערלאנגען, מען זאל איהם מאכען פליהען נעבראָטענע טויבעלעך אין מויל אריין: לייכטע שטאָף, וועלכע ער זאל קאָנען אויפנעהמען און פערדייען, לייענענדיג די צייטונג אין קאר. אנשטרענגען דעם מוח איז ער ניט נעוואָהנט, און ניט א צייטונג קאָן איהם דאָס אויסלערנען. א קולטור אָבער, וואָס איהר פונדאָמענט זיינען נעבראָטענע טויבעלעך און אבנעשיילטע

אייעלעך, ד. ה. לייכטע פלאטשיגע פאָפולאריזאציעס, מוז פריהער אָדער שפעטער מגולג׳ווערן אין אויפקלערעכץ און ראדיקאלעכץ, ווי מיר האָבען זיי ביז אהער. סוף כל סוף וועט די נייע צייטונג זיך זעהן געווי־טיגט, ארויפזעצען איהרע ערנסטע שרייבער אויף דעם ערשטען, בעסטען ערפאָלגען און אויסריכטען זיי מיט דער ברכה: „השם יצליח דרכיכם!"

„אויב מען ווי׳ל ניט אויפגעבען אין פערצווייפלונג יעדע קול־טור־ארבייט צווישען דער אידישע מאסע", איז א צייטונג ניט די ע ר ש ט ע זאך, וואָס מען מוז האָבען. צייטונגס־קולטור און צייי־טונגס־בילדונג האָבען קיינמאָל און ערגעץ ניט בעשאָפען קיין אמת אינטעליגענטע מאסע. דערצו מוז מען אָנהויבען ארבייטען מעהר אין דער טיעף, ווי אין דער ברייט. מען דארף ברייטער מאָכען, טיעפער מאכען און צונויפגיסען אין איינעם יענע לעת־עתה נאָך קלייניגקע קולטור־שטראָמען, וואָס האָבען זיך שוין בעוויזען אין דעם לעבען פון אונזער מאסע, ביי איהרע בעסערע טהייל־ען.

מען דארף אָרגאַניזירען ס י ס ט ע מ א ט י ש ע פ א ר ט ע־ז ו נ ג ע ן אין אלע צווייגען פון דער מענשליכער וויסענשאפט; מען דארף אָרגאַניזירען שבת־שוהלען און זונטאָג־שוהלען פאר דער־וואקסענע מיט א פראָגראם פון אן אייראָפעאישען גימנאזיום (פער־שטעהט זיך אָהן לאטיין און גריכיש); מען דארף ארויסגעבען ב י ב ע ר און ב ר א ש ו ר ע ן וועגען אלע פארגען, וואָס דער־פען אינטערעסירען א געביל־דעטען מענשען און אן אינטעליגענטען אידען; מען דארף א י ב ע ר ז ע צ ע ן אין אידיש — און ניט פערוועסערן! — די בעסטע אמת׳ע א ו י פ ק ל ע ה ר ע ר פון דער צייוויליזירטער וועלט, די אלע פייערבאך׳ס און פרודאָן׳ס, און ניעטצשעס און פריערדיך אלבערט לאנגע׳ס; מען דארף איבער־זעצען און ארויסגעבען די בעסטע בעלעטריסטישע ווערק פון דער מענשהייט, וואָס האָבען אזא גלוואלטיגע צייוויליזאטאָרישע קראפט; מען דארף גרינדען ביבליאָטהעקען (וואָס מעהר, אלץ בעסער!) וואו מען זאל צונויפקלייבען אלע די ערנסטע קולטור קוואלען, וואָס מיר האָבען שוין אין אידיש; מען דארף גרינדען און אָנפיהרען זעלבסט־בילדונגס־פעראיינען און בעזארגען זיי מיט דער נויטיגער ליטע־ראטור און מיט די נויטיגע פיהרענדע קראפט.

זאָגט ניט, אז די אלע אונטערנעהמונגען זענען לכתחילה פער־משפט צום טויט, ווייל „די מאשין פון „פּאַרווערטס" איז דער הער־שער איבער דעם ראדיקאלען אידישען קוואַרטאל"; ווייל דער „פּאַרווערטס" קאָן קוילענען יעדע אונטערנעהמונג, יעדע בעווענגונג מיט זיין שווייגען און ווייל „וועז די דיפלאָמאטיע פון „פּאַרווערטס" האָט זיך נעשטעלט צום צוועק צו רואינירען אן אונטערנעהמונג, א פעראיין, אָדער א פּערזאָן איז פערפאלען".

ערשטענס גלויבט זיך אונז ניט, אז דער „פּאַרווערטס" וועט אָנ־הויבען א קאמף אָדער אין נאָנצען פערשווייגען אן ערנסטע קול־טורעלע בעווענגונג, וואָס וועט ווירקליך ארויסווייזען מוטה אוץ קראפט. צווייטענס, זענען אונז בעקאַנט פיעלע אונטערנעהמונגען, וואָס זענען אויפגעבויט געוואָרען ניט נאָר אָהן דער הסכמה פון „פּאַרווערטס", נאָר להיפוך צו זיין ווילען און — נישקשה: מען האָט נעהאט ערפאלג. און דריטענס גלויב איך ניט אין דער איי־ביגקייט פון דעם „פּאַרווערטס" דעספּאָטישען אלמאכט. א ב ד ו ל־ה א מ י ד איז נעווען נאָך א שטארקערע רעאקציאָנערע מאכט, און מען איז מיט איהם פאַרטיג געוואָרען. וועט מען מיט א ציי־טונגס־מאשין ניט קאָנען פאַרטיג ווערען?...

די הויפּזאַך איז, אז דאָס קלייניע הייפעלע אינטעליגענטען, וואָס זענען געבליבען אָדער געוואָרען טריי דעם אידישען פּאָלק און וואָס זענען באמת פעראינטערעסירט אין אויפהויבען די קול־טור־מדרגה פון אונזערע מאסען, זאָלען ניט זיין אזוי אבגעלאָזען, אזוי צומאָהלען אויף מעהל, ווי איצטער. אן ארגאניזאציאָן פון אלע אידישע באמת פּראָגרעסיווע עלעמענטען, וואָס האָבען זיך בע־פרייט פון דער קאָסמאָפּאָליטישער אויפקלערעע און ראדיקאלעע און וואָס גלויבען אין דער צוקונפט פון דעם אידישען פּאָלק, מוז בעשאפען ווערען, וועמעס ארבייט עס וועט זיך מוזען אָברופען אויף אלע זייטען פון דעם אידישען לעבען, און ניט נאָר אויף דעם פעלד פון קולטור אליין.

ארגאניזירען די קולטור־שאפענדע און קולטור־ברענגענדע קראפט פון דעם אידישען קוואַרטאל מוז דעריבער זיין דער ער־שטער שריט אין דעם קאמף אנטקעגען דער „גלעקייט" פון אונזער ראדיקאלער פּרעסע. טיעפע, ערנסטע קול־

טור־ארבייט איז דער צווייטער שריט, און וואָר וויים? אפשר וואָט די „גאָלע" פּרעסע אליין צושטעהן און אונטערשטיצען אזא ארבייט, וואָס וואָט זי אין דער צוקונפט בעפרייען פון דער טרויעריגער נויטיגקייט צו זיין „גאָל". על כל פּנים וואָט דאָס שטענדיגע אָנוואָקסען פון ערנסטערע קולטור־קרעפטען אין קוואַרטאָל בעשאפען אן אינטאָליגענטע עפענטליכע מיינונג, וואָס וואָט האָבען קראפט נענוג צו צ ו ו י נ ג ע ן די „גאָלע פּרעסע", זי זאָל זיך רעכענען מיט דעם וויאָלען פון דער אידישער אינטאָליגענץ.

דאָ, אין דער אָרגאַניזאַציע פון אונזערע אייגענע אינטאָליגענטע קרעפטע צוליעב אן ארבייט, וואָס זאָל אויסבילדען נייע קולטור־שאפענדע און קולטור־פעשפרייטענדע פאקטאָרען און ערציהען זיי אין דעם גייסט פון טרייקייט צו דעם אידישען פאָלק, דאָ, זאָג איך, ליעגט, ווי מיר דוכט, דער שווער־פונקט ניט נאָר פון דעם פּראָבלעם, וואָס יצחק אייזיק האָט אויפגעוואָרפען, נאָר אויך פון א סך אנדערע „פערשאָלטענע שאלות", מיט וועלכע דאָס אידישע לעבען אין אמעריקא איז אזוי רייך.

דאָס נייע לעבען, 1909. — אין דער לעצטער צייט חאָט זיך דער מעמד פון דער אידישער פּרעסע זעהר שטאַרק אויפגעהויבען. (1918).

נאָך אַמאָל די געלע פּרעסע

כּמעט אין אַלע טיילען פֿון דער גרויסער היטצען, וואָס האָבען געהערשט דעם סוף זומער אין ניו יאָרק, איז דר. ק. פֿארנבערג'ס פּאָלעמיק אנטקעגען אונז אין זיינע ארטיקלען: „די פּליכט פון שווייגען" און „דר. זשיטלאָווסקי'ס אידישקייט און אייראָפּעאישקייט", וואָס זענען אָבגעדרוקט געוואָרען אין דער „פּרייער ארבייטער שטימע" פון דעם 28טען אויגוסט און 4טען סעפּטעמבער.

סיידען ביי עטליכע איבער הונדערט גראד פֿאהרענהייט, און וועז מען איז נאָך דערצו אינערליך גוט צוקאָכט, קאָן איינער זאָגען איינעם: אויב דו ביסט ניט קיין מומחה אין א וועלכען עס איז ענין און האָסט ניט קיין סוף־כל־סוף'דינג מיינונג וועגען אלע זיינע פּרטים, איז — זיץ בעסער און שווייג. ביי א קיהלערע טעמפּעראַטור וואָלט דר. פֿארנבערג נעווים אליין איינגעזעהען, אז די בעשפּרעכונג פון א וועלכער עס איז פערווויקעלטער פּראָגע, וואָס איז אין דער פּרעסע נאָך ניט נענוג אויסגעפּארשט געוואָרען, איז אן אלגעמיינע אנגעלעגענהייט פּאר אלע, וואָס אינטערעסירען זיך מיט איהר, און אז יעדער מענש, וואָס האָט עפּעס צו זאָגען צו איהר אויפקלעהרונג איז מחויב צו זאָגען און ניט צו שווייגען. נאָך מעהר, ער איז מחויב אָנצוגעבען דעם נראד פון זיכערהייט, וועלכע ער האָט בנוגע צו דעם אָדער יענעם פונקט פון דער פּראָגע. ער איז פערפליכטעט צו ה ע ל פ ע ן בעלייכטען דעם ענין פון אלע זייטען, כדי שפּעטער צו קומען, אין איינעם מיט די אנדערע פּארשער, צו א וועלכער עס איז סוף־כל־סוף'יגער מיינונג.

דאָס האָב איך געטהאָן.

יצחק אייזיק איז ארויס מיט א בעשולדיגונג אנטקעגען דער נעלער פּרעסע. ער האָט געבראכט פּאקטען, אויפגעשטעלט איהר כאראקטעריסטיק און אָנגעוויזען אויף די אורזאכען. שולדיג אין

דער געלקייט, זאָגט ער, זענען צוויי מענשען, ראובן און שמעון. וועגען די פאקטען און כאראקטעריסטיק האלט איך מיך ניט פאר א מומחה, וויל איך האָב באמת מיך זעהר וועניג אָבגענעבען מיט דער אידישער פרעסע. פון דעסטוועגען האָב איך אויך דאָ געפיהלט, אז יצחק אייזיק מאלט שוין צו פיעל „גענ און גענ", איך האָב דאָך מיט מיינע אייגענע אויגען גענייענט אין דער גענער פרעסע אר־טיקלען, „מיט וועלכע קיין אנשטענדיגע צייטונג וואלט זיך ניט גע־האט וואס צו שהמען".

האָב איך דאָס געזאלט פערשווייגען? וואלט דאָך דאָס בילד געבליבען איין־פארביג געמאלט, ד. ה. איינזייטיג, ניט אמת פארגע־שטעלט. מיר ווילען דאָך אָבער אלע וויסען דעם ריכטיגען אמת.

בנוגע צו די פאקטען און צו דער כאראקטעריסטיק פון דער גענער פרעסע בין איך אין מיין ארטיקל כמעט אין גאנצען גע־שטאנען אויף יצחק אייזיק'ס שטאנדפונקט, אז מכח אידעאלען איז דאָ ניט שייך צו רעדען, אז מען האט דאָ צו טהאָן מיט קאפיטאליס־טישע אונטערנעהמונגען. אויף וויפיעל דאָס איז אמת, וויים איך ניט און לאָז איבער די גאנצע אחריות אין דעם פונקט אויף יצחק אייזיק'ען. אָבער מכח די אורזאכען פון דער ערשיינונג מעג מען שוין האָבען אן אייגענע מיינונג. ווי וועניג מארקסיסט איך זאל ניט זיין, לענט זיך מיר דאָך ניט אויפ'ן שכל, אז אזא וויכטיגע ערשיי־נונג, ווי די גענע פרעסע, קאָן אין גאנצען דערקלעהרט ווערען דורך דעם בייזען וויל פון ראובנ'ען און פון שמעונ'ען. עס קאָן זיין, אז זיי, ראובן און שמעון, מיינען אלין, אז זיי זענען די גאנצע אויפטהוערס. באמת אָבער קאָן מען זייער גאנצע ראָליע פער־שטעהן ערשט יעמאלט, ווען מען איז בעקאנט מיט די אומשטענדען (ניט נאָר עקאנאמישע, נאָר אויך א סך אנדערע), וואס האָבען גע־מאכט פאר זיי מעגליך דורכצופיהרען זייער אויפטהו. אָט אויף די אומשטענדען האָב איך געוואלט אויפווייזען: אויף דעם קולטור־צושטאנד פון דער מאסע, וואס קויפט די גענע צייטונגען און קוויקט זיך מיט זיי.

דר. פאָרנבערג רופט אן דעם נעדאנקען „באנאל און רעאק־ציאָנער". דער נעדאנקען איז אקוראט אזוי באנאל און רעאק־ציאָנער, ווי צוויי מאל צוויי איז פיעה. מען קאָן ניט פערלאנגען א

פּראָגרעסיווערע אָדער אָרגינעלערע כּפל־טאַבעלע אייִדער די וואָס מען האָט אונז געלערנט אין דער שוהל.

ביי דר. פּאַרנבערג איז דאָס א בעשלאָסענע זאַך, אז מיין אר־טיקעל האָט געהאט אין זינען דעם פערבאָרגענעם ציעל אונטער־צו'חנפה'נען זיך צו דער געלער פּרעסע און אָבצושוואַכען די ווער־קונג פון יצחק אייזיק'ס אטאקע אויף איהר. אין דעם צווייטען אַרטיקעל געפינט דר. פּאַרנבערג נאָך א פערבאָרגענעם ציעל: אונ־טערצו'חנפ'ענען זיך צו דער „באַלעבאטישער" וועלט.

יעדען איינעם, וואָס איז מיר חושד, אז איך וויל מיך צו וועמען עס איז אונטער'חנפה'נען און אז מיט מיין פערדער פיהרען ניט די מאַטיוועז, וועלכע איך גיב אָן, נאָר וועלכע עס איז אַנדערע, פער־באָרגענע, רוף איך אָן מיט מיין נוטמוטהיגקייט: א תם'עוואטער מענש. איך וואָלט בנאמנות ניט געמאכט קיין אויסנאַהם אין דעם פונקט פאַר דר. פּאַרנבערג. אָבער א ז א „תם" קאָן דאָך קיין מענש ניט זיין — צו גלויבען, אז איך וויל מיך אין דערזעלביגער צייט מאכען ליעב־קינד א י ביי דער ראַדיקאַלער פּרעסע, א י ביי דער באַלעבאטישער.

דר. פּאַרנבערג ברענגט א פּאָר זעהר אינטערעסאַנטע און וויכ־טיגע ביישפּיעלען פון דער ניט אידישער פּרעסע, וואָס בעווייזען קלאָר ווי דער טאָג, אז די סענסאַציאָנעלע צייטונגען האָבען אלע מאל א גרעסערע צירקולאַציע, אייִדער די אַנשטענדיגע, און וואַרפט מיר אויף מיט נצחון: „אין קיין לאַנד אין דער וועלט ווערט ניט א צייטונג געמאַסטען און געאכטעט נאָר מיט איהר צירקולאַציאָן".

דער דאָקטאָר בעמערקט אָבער ניט, אז אלץ, וואָס ער זאָגט ווענען דעם פונקט, איז ניט מעהר ווי אן אילוסטראַציע צו דעם, וואָס איך האָב געשריעבען אין מיין אַרטיקעל: „די געלע פּרעסע פערשווארצט ניט דעם פּנים פון אמעריקא'ס ליטעראטור, ווייל די ליטעראטור פון א פאלק ווערט ניט געמאסטען נאָך די בולוואר בלעטלעך, נאָר נאָך דער פּרעסע פון דער אינטעליגענץ". הייסט עס, אז די גאנצע פראגע מוז צוריק געפיהרט ווערען ניט צו דעם פאקט, וואָס ראובן און שמעון האָבען בעשאפען א געלע פּרעסע, — אלע פעלקער האָבען א געלע פּרעסע, וואָס איהרע געטער זענען סענ־סאציע און צירקולאַציע. די גרונד־פראגע איז, פאר וואָס האָבען

מיר ניט קיין א י נ ט ע ל י ג ע נ ט ע פּרעסע. און די פּראָגע קאָן בשום אופן ניט פערענטפערט ווערען מיט דעם בייזען וויל־ען פון ראובנ'ען און שמעונ'ען.

עס איז פּאַר מיר קלאָרער עהרער דער טאָג, אז אויב מיר וואָלטען געהאַט אן אינטעליגענץ, וואָס וויל זיין אן א י ד י ש ע, וואָלטען מיר שוין לאָנג געהאַט אן אנשטענדיגע אידישע ראַדי־קאַלע פּרעסע. אז איך האָב די טעג געזומען אין האַנד דעם „פּאַר־ווערטס" און האָב געזעהן ווי ער דערקלערט מיר (גוט אָדער שלעכט), וואָס אזוינס איז דער „נאַרד פּאָל", וואָס איז „טראַנס־פּאָרט", „עקספּעדיציע", „אלומיניום", „טערמאָמעטער", און אזוי ווייטער, בין איך שוין געוואָרען נוטה צו וואַרטען, אז אין דעם נעכסטען ארטיקעל וועט ער מיר דערקלעהרען, וואָס איז „חבור" און וואָס איז „חסור", און איך האָב מיר געמוזט זאָגען: די ציי־טונג גיט מען ארויס ניט פּאַר דיר. וויל־סטו פּאַר זיך האָבען א צייטונג, דאַרפסטו זי ערשט בעשאַפען, און כדי צו העלפען בע־שאַפען אזא צייטונג, מוז מען זיין זיכער, אז אין אמעריקא זענען שוין געגוג דאָ אינטעליגענטע אידישע לעזער, וואָס נויטיגען זיך, אקוראַט ווי איך, אין אן אינטעליגענטער צייטונג.

אין דעם פונקט אָבער בין איך, — זאָל מיך דער אויבערשטער ניט שטראָפען פּאַר די רייד, — נאָך שטארק מסופק. און איך זעה ניט איין, פון וואנען זאָל זיך אזא אידישע אינטעליגענץ ביי אונז איצטער נעהמען? דאָס רוב אידישע אינטעליגענטען, וואָס זענען געבליבען טרויי דעם פאָלק, לייענען בעסער העברעאיש, עה־דער אידיש. דער „היום", ווייזט אוים, האָט שוין א באָדען אונטער זיינע פיס — אין אמעריקע! *) דאָס רוב פון דעם איבעריגען טייל אידישע אינטעליגענץ שטעהט פרינציפיעל אויף דעם „עס־הארצ'ישען" שטאַנדפונקט: אידיש איז נאָר פּאַר עם־הארצים. קאָן אייגנער פערשטעהן ענגליש, דאַרף ער שוין קיין אידיש ניט: לאָז ער געהן אין קופּער יוניאָן, אויב ער ווייל האָבען וויסענשאַפט־ליכע פּראָלעזונגען; לאָז ער לייענען די „איוועניג פּאָסט", אויב ער ווייל האָבען אן אינטעליגענטע צייטונג.

---

*) דאָס האָט זיך נאָר אזוי אויסגעדוכט... (1918.)

בלייבט די פראגע שטעהן, ווי איך האב זי אוועקגעשטעלט: ווי מאכט מען, אז ביי דער אידישער מאסע זאל ארויסגעשלאגען ווערען די אסימילאציאנס־טענדענץ פון די מוחות, — דער הויפט־קוואל פון א סך־א סך אונזערע אונגליקען אין גלות! ווי מאכט מען, אז פון דער אידיש־נאציאנאליזירטער מאסע זאל אויסוואקסען אן אידישע אינטעליגענץ, וועלכע וועט שוין ממילא בעשאפען יענעם היטעל, וואס וועט צו־פאסען צו איהר קאפ. דאָ ליעגט דער שווער־פונקט פון דער פער־שאלטענער שאלה. קיין אויף־די־גלייכע־וועגט־רייסען־זיך פון דר. פארנבערג וועט זי ניט א ריהר טהאן פון ארט, און יעדער פרוב אבצושלענקען די אויפמערקזאמקייט פון דעם צענטראל־פונקט אויף אויבערפלעכיע קלייניקייטען, אויף ראובן'ס סענסאציאנס־לוסט און שמעון'ס צירקולאציאנס־לוסט, איז א מניעה, א שערליכע שטע־רונג אין דעם וועג צו יענעם ציעל, אויף וועלכען דער הייפעלע אי־דיש אינטעליגענטען, וואס מיר פערמאגען נאך, דארף קאנצענ־טרירען אלע זיינע קולטור־שאבענדע כוחות.

מיר נעהען איבער צו דעם צווייטען ארטיקעל. א גרויסער טייל פון איהם בעשעפטיגט זיך מיט דעם „קניקס", וואס איך האב, נאך דר. פארנבערג'ס מיינונג, געוואלט מאכען דער באלעבאטי־שער וועלט. דער „קניקס" בעשטעהט אין די וועדטער:

„אי, דער „מארגען זשורנאל" און דער „טאגעבלאט"? פאר וואס זענען זיי ניט געל? מוז מען אפשר טאקע צוגעבען, אז דער פאהר־וואסער, ד. ה. דער קולטור־מעמד פון דער אידישער „באלעבאטישער" וועלט איז א סך רייכער, עהדער דער קולטור־מעמד פון די ראדיקאלע אידישע מאסען... וואס פאר א קאפ מען האט, אזא היטעל טראגט מען".

א נאנצען פאנטאן פון תרעומות, חשדים און פשוטע בעלי־דיגונגען האט דר. פארנבערג ארויסגעשפריצט אויף מיר פאר אט די פאר וועדטער.

„די 'רייניקייט' פון דער באלעבאטישער פרעסע און דער 'רוי־נער' קולטור־מעמד פון דער 'באלעבאטישער' וועלט, זענען ביידע א חלום, זיי עקזיסטירען נאר אין דר. זשיטלאווסקי'ס רייכער פאנ־

טאָזיע". דאָס איז דער רעזולטאַט, צו וועלכען דר. פאָרנבערג קומט וועגען דעם פונקט.

קודם כל האָט ער פערגעסען, אז דעם פאַקט גופא פון דער ניט־גלייקייט פון דער „באַלעבאַטישער" פרעסע האָבן איך בתמימות אריבערגענומען פון יצחק אייזיק'ען. יצחק אייזיק שרייבט: „עס איז א פאַקט אז די צוויי קאָנסערוואַטיוו צייטונגען, דער „טאָגבלאַט" און דער „מאָרגען־זשורנאַל" זענען ניט גענ און האָבען פון דעסטוועגען פונקט אזא סירקולַיישאָן ווי די צוויי גלייַכע צייטונגען. הייסט דאָס דען, אז די אָבגעשטאָנענע אידען גלייבען אן אנשטענדיגע צייטונג, וועהרענד דער ראדיקאַל געזאָנענער יונגער דור וויל דוקא א נעל שמאָטע? וואָס איז דער שכל דערפון? יעדע זאַך דארף דאָך האָבען א זין", („דאָס נייע לעבען", זייט 468). אין מיין ארטיקל שוואַך איך אָב א ביספל דעם „פאַקט", וועלכען יצחק אייזיק שטעלט אַוועק אזוי זיכער און פעסט. „אויך דער „מאָרגען־זשורנאַל" און דאָס „טאָגבלאַט", זאָג איך, זענען נאָך גאַנץ ווייט פון צו מעגען פֿרעטענדירען אויף דעם טיטל: אנשטענדיגע אינטעליגענטע פרעסע", („ד נ. ל.", ז. 506). אָבער שטעלענדיג זיך אויף דעם פאַקטישען באָדען, וועלכען יצחק אייזיק גיט אונז, פרעג איך אויך אין איינעם מיט איהם: „וואָס איז דער שכל דערפון? יעדע זאַך דארף דאָך האָבען א זין!"

וואָלט איך געשטאַנען אויף דעם שטאַנדפונקט פון דער ראובן־שמעון־טהעאָריע, וואָלט „דער שכל דערפון" געווען גאָר א פשוטער: צוויי מענשען, לוי און יהודה, בטבע אנשטענדיגע, וואָס האָבען פיינט שנאת־מות סענסאַציע און צירקולאַציע, האָבען בעשאַפען צוויי אנשטענדיגע צייטונגען.

איך האָב ניט די עהרע פערזענלַיך נעהענטער צו קענען די הערען פון „טאָגבלאַט" און „מאָרגען־זשורנאַל" און וויל בשום אופן ניט ארויפוואַרפען קיין ברעקל חשד אויף זייער אנשטענדיגקייט, און אויב איך גלויב ניט אָט אין דעם פשוטען „שכל דערפון", איז וויַיל איך גלויב איבערהויפט ניט אין דער ראוב־שמעון־טהעאָריע. עס לייגט זיך מיר בעסער אויפ'ן שכל אנצונעהמען, אז אויב דער קולטור־מעמד פון דער באַלעבאַטישער וועלט וואָלט ניט געווען קיין העבערער, עהדער דער קולטור־מעמד פון די אידישע

ראַדיקאַלע מאַסען, וואָלטען די מלאכים, לוי און יהודה, ניט געקאָנט דורכפיהרען זייער מיסיאָן.

ס׳פערשטעהט זיך, אז וועו איך זאָג דער קולטור־מעמד מיין איך ניט דעם מעמד פון דער פּראָגרעסיוו קולטור. איך וויים גאַנץ גוט, אז דאָס „טאַגעבלאַט" און דער „מאָרגן־זשורנאַל" זענען קאָנסערוואַטיווע, ניט קיין פּראָגרעסיוו־ראַדיקאַלע צייטונגען. אָבער די ריכטונג פון דער קולטור און דער מעמד פון דער קולטור זענען צוויי פערשיידענע זאכען. עס קאָן געמאַלט זיין א הויכער מעמד פון א קאָנסערוואַטיווער קולטור ביי דער בא־לעבאַטישער וועלט און זעהר א נידעריגער מעמד פון א פּראָגרעסיווער קולטור ביי די מאַסען.

מיר דוכט נאָך עד היום, אז דאָס איז טאַקע אזוי. די באַלעבאַטישע וועלט האָט געהאַט אין דער היים א וועלכע עס איז אידישע ערציהונג. זי האָט געלייענט א העברעאיש ביכעל און א העברעאישע צייטונג. און אפילו וועו זי האָט זיך אינטערעסירט מעהר נישט ווי מיט דעם תנך און דעם משניות, איז דאָס שוין אויך גענוג צו געבען די מוחות אזא שפייז, אז זיי זאָל עקלען פון די סענסאַציאָנעלע פאַמיליען־פּליאָטקעם און פון דער מעהר אָדער וועניגער צונעפּוצטער זנות־ליטעראַטור. זיי מוזען שטעלען העכערע פּאָדערונגען צו דער קוואַליטעט פון דעם לעזע־שטאָף וואָס מען גיט זיי. ווי ראַדיקאַל מיר זאָלען ניט בעקעמפען די ריכטונג פון דער באַלעבאַטישער וועלט, קאָנען מיר דאָך אָבער ניט אָבלייקענען, אז זי (און ניט די מאַסען) האָט בעשאַפען די רייכע און טיעף־מאָדערנע העברעאישע ליטעראַטור אין דער היים. דאָס מוז זיך, פערשטעהט זיך, אָברופען אויך אויף די פאַדערונגען, וואָס זי שטעלט צו דער אידישער פרעסע.

וועלכע ערציהונג האָט אָבער געהאַט אונזער מאַסע? דעם פינסטערען אידישען חדר ביז צום צעהנטען יאָהר? די צרה׳דיגע תלמוד תורה? און ווי גרויס איז דער פּראָצענט פון איהר, וואָס האָט געהאַט אפילו אזא ערציהונג? יעדען איינעם איז בעקאַנט, אין וואָס פאַר א שרעקליכען צושטאַנד עס געפינט זיך די אידישע פאַלקס־ערציהונג אין דער היים, ווי וועניג קולטור, אָרטאָדאָקס־אידישע אָדער מאָדערן־פּראָגרעסיווע, אונזער חושך׳ע פאַלקס־פע־

דאנאניע האָט געקאָנט געבען די פאָלקס־מאסען. פון וואנען האָבען זיי געוואָלט נעהמען א וועלבען עס איז ערנסטען קולטור־מעמד? עס איז, דעריבער, א פ ש ר אָנצונעהמען, אז די קאָנסערוואטיוועַ פּרעסע שפּיגעלט אָב דעם קולטור־מעמד פון דער „באָלעבאטישער" וועלט, ווי די ראדיקאָלע — דעם קולטור־מעמד פון די מאסען. איך זאָג: א פ ש ר, ווייל איך בין דערינען ניט זיכער. אין אָלע ערנסטע פראגען פון דעם אידישען לעבען מוזען מיר טאָפּען אין דער פינסטער, ווייל מיר האָבען ניט קיין ס ט א־ ט י ס ט י ק, און מיר ווייסען ניט, וואָס פאר א שוהל־בילדונג עס האָבען געהאט אונזערע „בעלי־הבתים" און אונזערע מאסען...

דאָס זענען אויך אָלע אזעלכע באנאָלע געדאנקען, אז עס איז פשוט א חרפה צו דערקלעהרען זיי א מעהר אדער וועניגער גע־ בילדעטען מענשען. אָבער דעם דר. פּאָרנבערג זענען זיי גאָר אויפ'ן זינען ניט ארויף. די אויבען־ציטירטע פּאָר ווערטער וועגען דער באָלעבאטישער וועלט און פּרעסע האָבען אין זיין מוח ארוים־ געפּופען א קאנקאן פון פאנטאָמען און געשפּענסטער, שדים און לציים האָבען זיך געבומען דרעהען פאר זיינע אויגען אין א וויבער. א קאמף פון אידישקייט און אירראָפּאישקייט, א געלוסט אריינ־ צואוואַרפען זיך אין די ארעמס פון דער באָלעבאטישער וועלט, א בעל־תשובה שטימונג און א חרטה, וואָס איך געהער צו דעם סא־ ציאָליסטישען און רעוואָלוציאָנערען לאגער. און אָט דער גאנצער וויבער פון רבוקים און לענטעבער האָט זיך צונויף געקנויפלט אין זיינע שלוס־ווערטער: „א גרויסען פאָליטישען פּעהלער, זאָגאר א קולטור־פערברעכען בעגעהט דער, וועלבער — ו י י ע ס ש י י נ ט צ ו ז י י ן ד ע ר פ א ל א ו י ך מ י ט ד ר. ז ש י ט־ ל א ו ו ס ק י — וועגדעט זיך אָב פון די אידישע מאסען כדי צו וואַרפען זיך אין די ארעמס פון די אידישע באָלעבאטים"...

וואָס פאר אן „עורבא פרח"!

דעם זעלביגען נראד פון קלאָרען פערשטאנד האָט דר. פּאָרנבערג ארויסגעוויזען אין זיין קריטיק פון יענע מיטלען, וואָס איך שלאָג פאָר, כדי צו בעקעמפען די „ראדיקאָלעבע" און די „אויפקלעהרעבע". נאָך גאנץ אונטער דער שליטה פון די לענטעבער, האָט זיין מוח ניט בענומען נאָר א קלייניגקייט: אז איך קעמף אָנטקעגען „אויפ־

קלעהרעכץ", ווייל איך וויל האָבען א ו י פ ק ל ע ה ר ו נ נ, און אז איך האָס מיט אַלע נערוועז פון מיין גוף, מיט יעדען אטאָם פון מיינע נערוועז, די אויבערפלעכיכע „ראדיקאלעכץ", ווייל איך האָבען טיעפען, ערנסטען ר א ד י ק א ל י ז ם... „

צווישען אַנדערע מיטלען, וואָס איך האָב פאָרגעשלאָגען (און וואָס זענען אַלע אין איינעם ניט מעהר ווי א קליינער טייל פון דעם וואָס מען רופט „נאציאָנאל-קולטורעלע ארבייט אין גלות") איז אויך נעווען „איבערזעצונגען פון די בעסטע אמת'ע אויפקלעהרער פון דער ציוויליזירטער וועלט, די אַלע פייערבאכס און פּרודאָנס און ניטשעס און לאַנגעס". דר. פאָרנבערג מאכט דערצו אזא פּירוש. די אַלע נאָר וואָס דערמאָהנטע אויפקלעהרער דארפען „פערנעהמען אין דר. זשיטלאָווסקי'ס נייעם מעדיצין-בוך דעם פלאַץ פון די איצטיגע איבערזעצונגען פון מארקס, פון דארווין, פון קאוטסקי, א. ד .גל. דאָס זענען דאָך אָבער נאָר אונטערשיידען אין געשמאַק זאכען. דר. זשיטלאָווסקי'ן דאכט זיך, אז עס איז וויכטיגער פאַר די אידישע מאסען צו וויסען קודם כל ניטשע; אנדערע דאכט זיך, אז מארקס און דארווין פערדינען פיעלייכט די בכורה. דר. זשיטלאָווסקי'ן דאכט זיך, אז די געשיכטע פון מאטעריאַליזמוס לאַנגע'ס איז פאַר די אידישע מאסען די ערשטע נויטוועגדינע גייסטיגע נאהרונג, און מיר קאָן זיך דוכטען, אז די געשיכטע פון סאָציאַליזם קאוטסקי'ס איז ניט וועניגער אויפקלעהרענד און וויכטיג; און א דריטען קאָן אויסקומען, אז קראָפּאָטקין'ס ווערק צ. ב. האָבען היינט א פּיעל גרעסערען קולטור-ווערט עהדער פרודאָן'ס".

אט דאָס הייסט: פערשטאַנען, וואָס מען רעדט! דאכט זיך, פאַר יעדען איינעם דארף זיין קלאָהר, אז וויבאַלד איך רעד פון אזעלכע פערשיידענע גייסטער, וויי ניטשע און פייערבאָך, ווי לאַנגע און פרודאָן, קאָן איך ניט האָבען אין זינען א וועלכע עס איז בעשטימטע ריכטונג אדער אויסשליסען א וועלכע עס איז אנדערע בעשטימטע ריכטונג פון דער ראדיקאַלער אויפקלעהרונג, און וויבאַלד איך ברענג די „פייערבאכס און לאַנגעס" בלשון רבים, זענען זיי שוין כולל א ל ע אויפקלעהרער, וואָס שטעהען נאָר נ י ט נ י ע ד ע ר י ג ע ר פאַר זיי אין דעם גראד פון ערנסטקייט און וויסענשאפטלעכקייט: די קאוטסקים און די קראָפּאָט-

קינס, און די וואָלטערס, און די זשאָן־זשאק רוסאָ'ס און די.. און די...

אמת, אין זיי געהט ניט אריין ניט דאָרווין און ניט מארקס. אָבער עס געהען אויך ניט אריין ניט די קאָנטס, ניט די העגעלס, ניט די ניוטאָנס. פאר וואָס? וויל זיי געהערען שוין ניט צו דעם קלאָס „אויפקלעהרער". זיי זענען זעלבסטשטענדיגע וויסענשאפטליכע און פילאָזאָפישע פארשער. וויי שווער עס זאָל אמאָל ניט זיין צו ציעהען די גרענעץ־ליניע ביי יעדעם איינצעלנעם דענקער, וואו אין איהם הערט אויף דער „אויפקלעהרער" און וואו עס הויבט זיך אָן דער זעלבסטשטענדיגער פארשער, קאָן מען דאָך קיין מאָל ניט צונויפמישען אין איין טאָפּ קאָוטסקי'ן און מארקס'ן, קאָנט'ן און לאַנגע, ניוטאָנ'ן און וואָלטער'ן.

וויל איך אפשר ניט, מע זאָל איבערזעצען אין אידיש די מארקסעס, די דאָרווינס, די ספּינאָזאס? אדרבה ואדרבה! כדי צו האָבען א אידישע אינטעליגענץ, וואָס זאָל געפינען אין דער היים נענוג גייסטיגע שפּייז, וואָס זאָל דעריבער ניט דארפען אנטלויפען צוליעב איהר אין א פרעמדען קולטור־קרייז, מוזען מיר איבערזעצען א ל ע גדולים פון דער אלוועלטליכער ליטעראטור, וויסענשאפט און פילאָזאפיע. אָבער אין מיין ארטיקעל האָב איך גערעדט ניט וועגען דער טיעפערער וויסענשאפטליכער אויסבילדונג פון דער אינטעליגענץ, נאָר פון דער איינפאכער ראדיקאלער בילדונג פאר גרעסערע קרייזען. דעריבער האָב איך, לעומת די העלדען פון אונזער ראדיקאלער „אויפקלעהרעניץ", אוועקגעשטעלט א פאר טיפען פון דער אייראָפּעאישער ר א ד י ק א ל ע ר א ו י פ ק ל ע ה ר ו נ ג. יע, קאוטסקי, — אודאי! איהם טאָר מען אויך ניט ארויסלאָזען פון לייסטער.

אגב אורחא, וואָלט איך וועלען פרענגען דר. פארנבערג: ער רעדט וועגען די „ביז־איצטיגע איבערזעצונגען פון מארקס, פון דארווין, פון קאוטסקי, פון קראפאָטקין און ד. גל." קרטפאָטקין'ס אייניגע זאכען האָב איך אין אידיש, אָבער אויך ניט די טיעפערע. קאָן ער אפשר זיין אזוי גוט און מיר דערצעהלען, ווער און וואו האָט איבערזעצט אין אידיש זיין „נעגענזייטיגע הילף", זיין „פעלדער און פאברריקען"? וואו און ווער האָט „ביז איצטער" איבערזעצט

דאַרווין'ס ווערק? וואו קאָן איך קריגען קאַרל מאַרקס' „קאַפּיטאַל" אין אידיש? קאָוטסקי'ס „געשיכטע פון'ם סאָציאַליזם", ווער זענען און ד. גל., וואָס זענען איבערזעצט געוואָרען אין אידיש? און צוליעב וואָס און וועמען שיט ער דאָ זאָמד אין די אויגען, אויסרעכענענדיג אָט די שלעג „ביז איצטיגע איבערזעצונגען", וואָס זענען קיין מאָל ניט געמאַכט געוואָרען? *)

„דאָס נייע לעבען" 1909.

---

*) ווי דאָס האָט זיך דאָס אַ ביסעל געענדערט אין די לעצטע פּאָר יאָהר! די בעסערע ווערק פון קראָפּאָטקין און לאָסאַל און פרודאָן און אפילו קאַרל מאַרקס'ס „קאַפּיטאַל" ווערען שוין איבערזעצט אין אידיש!... ווער עס קוקט זיך צו גענויער צו דער ענטוויקלונג פון דער אָרדישער ליטעראַטור און פּרעסע, קאָן שוין איצטער ניט שטעהן אויף יענעם פּסימיסטישען שטאַנדפונקט פון 1909. און מיר שעצען זיך גליקליך, וואָס מיר זענען די גאנצע ציים געשטאַנען אין קאמף פּאר אָט דעם העכערען מעמד פון דער אידישער ליטעראַטור. (1918).

אַ פּאָר וועָרטער וועגען אינטעליגענץ און עם־האַרצות

1

פּעטער לאַווראָוו גיט איבער (איך געדענק שוין ניט וואָו) אַ פּיקאַנטען אַנעקדאָט, פּאַר וואָס כּורגענייעוו האָט ניט געוואָלט לייענען זיינע, לאַווראָוו׳ס, זאַמעל־ביכער „וופּעריאָד". „איך האָב אַריינגעבליקט אין דאָס ערשטע בוך", דערצעהלט טורגענייעוו, „ערשט דאַרטען בעווייזט מען דעם נוצען פון וויסענשאַפט, און איך האָב שוין ניט געהאַט קיין חשק צו בלעטערען ווייטער".

פּאַר טורגענייעוו׳ן, ווי פּאַר יעדען געבילדעטען מענשען, איז עס געווּיס אַ פּשוט׳ע בעליידינונג, וועָן מען לאָדט איינעם איין, ער זאָל אויסהערען אַרגומענטען וועגען דעם „נוצען פון וויסענשאַפט". דאָס וואָלט געווען אַלץ איינס, ווי צונויפקלייבען אַ געלעהרענטען עולם און בעווייזען איהם מיט אותות ומופתים, אַז ס׳איז ניט גוט צו עסען חלב׳נע לייכט, איינוואַשען זיך מיט וויטריאָל און אָבווישען זיך מיט גלעזערנע שערבלעך.

דאָס פּיקאַנטע אין דעם אַנעקדאָט איז אָבער, וואָס לאַווראָוו׳ן איז יעמאָלט נאָר אויפ׳ן זין ניט אַרויף, צו בעווייזען די נויטוועניגקייט פון וויסענשאַפט און קולטור איבערהויפּט, פּאַר דעם מענשען בכלל. טאָלסטאָי׳ס לעהרע, מיט איהר ראַדיקאַלען אָבליקענען פון יעדער מאָדערנער קולטור און וויסענשאַפט, איז יעמאָלט, אין דעם אָנהויב פון די 70־ער יאָהרען, נאָך ניט געבוירען געווען, און פּערטהיידיגען דעם „נוצען פון וויסענשאַפט" האָט מען נעראַרפט אנטקעגען אַן אַנדער געגנער, וואָס האָט, אקוראַט אַזוי ווי לאַווראָוו און אַלע געבילדעטע מענשען, אויף דעם זעלביגען שטייגער געגלויבט אין דער אונגעהויער גרויסער ראָליע פון דער מענשליכער ציווילי־זאַציע.

דער געגנער איז געווען באקונין און די באקוניסטען; און נעכלייקעגט האבען זיי ניט די וויסענשאפט. מען האט זיך געהאמפערט וועגען דעם, זאל מען איצטער, אין די 70-ער יאהרען, וועו רוסלאנד און די גאנצע וועלט שטעהט אויפ'ן שוועל פון דער סאציאלער רעוואלוציע, וואם דארף ארויסרייסען זיך ניט היינט-מארגען, — זאל נאך אי צ ט ע ר די אינטעליגענץ געהן אין די אוניווערסיטעטען, אנשטאפען זיך מיט בילדונג און וויסענשאפט אויף דעם פאלק'ס חשבון. די באקוניסטען האבען געטענה'ט, אז די יונגע אינטעליגענץ, וואם איז איבערגענעבען צו די אינטערעסען פונ'ם פאלק, דארף פארלאזען די בילדונגס-אנשטאלטען און אויפ'ן שטעל גיין אין דארף ניט צו פראפאגאנדירען, נאר כדי אריינצוואווארפען דעם קונק פון אויפרוהר אין דעם פולוועל-פאס פון דעם פאלקס גרימצארן. דערצו דארף מען ניט האבען קיין בילדונג און קיין וויסענשאפט, און יעדער „גראמאטנער" איגנעל, וואם האט נאר אריינגנוכען טיעף אין הארצען דעם באקוניסטיש-אנארכיסטישען „אניכאמין", קאן ווערען א טהואר און פיהרער.

לאווראוו איז די לאווריסטען האבען אויך געגלויבט אין דער סאציאלער רעוואלוציע און אין איהר באלדיגען ארויסרייסען זיך. אבער דוקא דערפאר האבען זיי פערלאנגט, אז די רעוואלוציאנערען, וואם וועלען דארפען שפיעלען א וויכטיגע ראלע אין דעם לעבען, זאלען זיין ג ע ב י ל ד ע ט ע, טיעף וויסענשאפטליך-געבילדעטע מענשען, וואם זאלען אויסארבייטען זייערע אידעאלען און זייער וועלט-אנשויאונג דורך דעם אייגענעם קריטישען הענקען און ניט לאזען זיך פערבלענדען דורך מאדע-פראזען און הויך-קלינגענדע כלומרשט וויסענשאפטליכע טהעאריעס.

א תלמיד פון עמנואל קאנט, איז לאווראוו'ן דער „אבסאלוטער" אמת אליין ניט ווערטה געווען א גראשען, אויב ער איז ניט ארויסגעבלאסען פון דעם אייגענעם קריטישען גזדאנק; א תלמיד פון קארל מארקס, איז ביי איהם דער אייגענער קריטישער גזדאנק ניט פיעל ווערטה געווען, אויב ער איז ניט געווען אויפגעבויט אויף א וויסענשאפטליכען פונדאמענט. ניט צוליעב וואדפען פונקען פון אויפרוהר אין דעם פולוועל-פאס דארף מען גלהן אין דארף, נאר כדי צו פראפאגאנדירען און פערשפרייטען די נייע סאציאליסטישע

ווי ס ע נ ש א פ ט, וועלכע מען מוז פריהער פאר אלץ זעהר טיעף און גרינדליך אויסשטודירען אין דער היים... ניט אומזיסט האָבען די באקוניסטען געשפּיהרט אין לאוראָוו'ן דעם „מארקסיסט" און דעם „וויסענשאפטליכען"...

טורגענייעוו האָט פון די אלע מעשיות קיין ברעקעל בעגריף ניט געהאט, די אינווענינגסטע אמפּעריייען צווישען די רעווא'לוציאָנערע ריכטונגען האָבען איהם וועניג וואָס אינטערעסירט. ער האָט גענומען לייענען דעם „וופּערי אָד", כדי צו זעהן, וואָס קאָן א י ה ם, דעם געביל'דעטען טורגענייעוו'ן, געבען דער גרויסער רוסישער דענקער און געלעהרנטער. און בעת ער האָט דערזעהן, אז לאוראָוו רעדט מיט היטץ וועגען דעם „נוטצען פון וויסענשאפט", האָט ער געמוזט מיט א גענייץ צומאכען דאָס בוך...

איך האָב מיך איצטער דערמאָהנט אָן דעם גאנצען עפּיזאָד, ווייל מיר האָט זיך שיער אויסגעדאכט, אז איך געה אליין שרייבען וועגען „דעם נוצען פון וויסענשאפט", און ווייל די פראגע וועגען דער ראָליע פון וויסענשאפט (און פון איהרע טרעגער, דער אינטעליגענץ) אין דער סאָציאָליסטישער בעוועגונג, ווייזט אויס, איז ניט אין גאנצען פערשוואונדען מיט דעם טויט פון דער אמאָליגער פּאָפּולעמיק וועגען דעם ענין. עס ווייזט אויס, אז אין דער נאָהענטער צוקונפט וועט דערזעלביגער סכסוך זיך נאָך א מאל פּאנאנדערפלאָקערען אין דער סאָציאָליסטישער ליטעראטור, און איצטער וועט מען די וויסענשאפט און די אינטעליגענץ דארפען פערטהיידיגען ניט נעגען די אנארכיסטישע באקוניסטען; די „אָנפּאָלער" וועלען נאָר זיין די „היפּער־כשר'ע" מארקסיסטען גופא.

שוין אין דעם ערשטען ארויסטרעטען פון דער רוסלענדישער מארקסיסטישער סאָציאָל־דעמאָקראטיע איז וויעדערבעלעבט געוואָרען די אלטע פיינדשאפט פון דעם באקוניסטישען „נאראָדניק" צו דעם „אינטעליגענט". פערשטעהט זיך מיט א קליינינקען אונטערשייד, וואָס איז ארויסגעוואקסען פון זיין פערשיידענער שטעלונג צו דעם „נאראָד" („דעם פאָלק").

פאר דעם „נאראָדניק" איז דער „טרעגער" פון אלע אמת'ען און אידעאָלען געווען דאָס פאָלק, דער פ ו י ע ר. ער, דער פּויער, — אזוי האָט דער נאראָדניק געגלויבט, — איז אויס „אינסטינקט"

א קאָמוניסט און אַן אנארכיסט, און די גאנצע אויפגאבע פון דער אינטעליגענץ איז — פערגעסען אָן די אייגענע אידעאלען, צוהערען זיך צו דער שטים פון דעם פאָלקס־אינסטינקט, און ריכטיג צופּאסען זיין טהעטיגקייט צו יענע בעדערפענישען און געדאנקען, וואָס מוזען על פּי נויטוועניגקייט ארויסוואקסען פון די טיפענישען פון דעם פאָלק׳ס נשמה.

דער סאציאל־דעמאקראט האָט געמוסען אנשטאָט דעם פויער דעם פּראָלעטאריער, ער, דער פּראָלעטאריער, איז ניט על פּי אינסטינקט, נאָר לויט זיין סאציאלער לאגע, דער אמת׳ער טרעגער פון דעם סאציאל־דעמאקראטישען אידעאל אין דער צוקונפט פון דער גאנצער מענשהייט. דער אינטעליגענט, אויב ער ווייל האָבען א וועלכע עם איז ווירקונג אויף דעם גאנג פון די היסטאָרישע פאסירונגען, דארף אויך קודם כל פערגעסען אָן זיינע אייגענע אידעאלען און צוהערען זיך צו יענע אינטערעסען און פאָרדערונגען, וואָס מוזען על פּי נויטוועניגקייט ארויסוואקסען פון דעם פּראָלעטאריאטס לאגע און פון זיין ענטוויקלונג.

אמת, יענע אינטערעסען און פאָרדערונגען מוזען זיך צונויפשמעלצען מיט א גאנצער וועלט־און־לעבענס־אנשויאונג און זיך אויסגיסען אין א וויסענשאפטליכען סיסטעם, אין א סיסטעם פון „וויסענשאפטליכען סאציאליזם". די אויסארבייטונג פון דעם סיסטעם, זיין וויטערע ענטוויקלונג און פערטיעפונג מוז איבערגעלאָזען ווערען אין די הענד פון די געביל־דעטע און געלעהרטע, ד. ה. אין די הענד פון דער אינטעליגענץ. אָבער — פון וואָס פאר אַן אינטעליגענץ? פון דער, וואָס האָט לכתחילה איינגעזעהן, אז איהר גאנצע וויסענשאפט איז ניט מעהר ווי א פירוש אויף דעם פּראָלעטאריאטס אייגענעם, ניט קלאָהרען קלאָסען־געדאנק. אזא אינטעליגענץ איז שוין דא. דאָס איז די מארקסיסטישע אינטעליגענץ; און אויך איהר וויסענשאפט איז שוין אין אלע וויכטיגע פונקטען פארטיג, — דאָס איז דער סיסטעם פון דעם וויסענשאפטליכען סאציאליזם.

אויף אזא אופן האָט די סאציאל־דעמאקראטיע געלייקענט ניט די אינטעליגענץ בכלל, נאָר די בורושואזע אָדער „אוטאָפיסטישע" — די ניט וויסענשאפטליך־מארקסיסטישע אינטעליגענץ.

נאָך ערגער איז געוואָרען די לאַנע פון דער אינטעליגענץ און דער „וויסענשאפט" אין יענע קרייזען פון דער פּראָלעטאַריישער בע־וועגונג, וואָס זענען אויפגערודערט געוואָרען דורך די קריטיק פון דעם מארקסיזם. די קריטיק האָט דאָך אָנגעגריפען אַלע יסודות פון דער „פּראָלעטאַריישער" וועלט־אַנשויאונג און האָט זיך דער־וועגט אויפצוהויבען אין חוצפּה איהר האַנד אויף דעם אויסשליעס־ליכען יחוס פון דעם פּראָלעטאַריאַט גופא. די סאָציאָלע רעוואָלו־ציע, וואָס האָט געזאָלט דורכגעפיהרט ווערען פון דעם פּראָלעטא־ריאַט — און נאָר פון דעם פּראָלעטאַריאַט אַליין — אַנטקעגען דער איין־אַיינציגער „רעאַקציאָנערער" מאַסע פון די ניט פּראָלעטאַריער, איז דורך די קריטיק אָבגעווקט געוואָרען אויף א גאַנץ היבשען מהלך צייט; די ארבייט פאר די געגענוואַרט איז ארויסגערוקט גע־וואָרען אויף דעם ערשטען פּלאַן, און פון דעם נייעם שטאַנדפונקט האָט מען געמוזט די „איין־איינציגע רעאַקציאָנערע מאַסע" פאַנאַנ־דערשפּאַלטען אין וועניגער און מעהר פּראָגרעסיווע עלעמענטען און זוכען א פערבינדונג מיט לעצטערע. מען האָט געמוזט אין איינעם מיט זיי זוכן ארויסצופּרעסען פון דער איצטיגער געזעל־שאפט אלע, וואָס מען קאָן נאָר ארויספּרעסען, כדי אויפצוהויבען די עקאָנאָמישע און קולטורעלע מדרגה פון דער ארבייטערשאפט. די רייזקייט פון דעם „ריין־פּראָלעטאַרישען שטאַנדפונקט" איז פער־שוואונדען.

די אינטעליגענטערע, פּראָגרעסיווערע, ניט סאָציאָליסטישע עלעמענטען פון דער געזעלשאפט זענען געוואָרען נאָר נאָהענטע מחותנים צו דעם פּראָלעטאַריאַט, און א גרויסער טהייל פון זיי איז דירעקט צוגעשטאַנען צו דער סאָציאָל־דעמאָקראַטיע, פערשטאַר־קענדיג די מאַכט פון דער נייער טאַקטיק. די מארקסיסטישע אר־טהאָדאָקסיע, די היטערין פון׳ם אלטען גלויבען, איז געווען גע־צוואונגען אין דער טענליכער ארבייט פון דער פּארטיי אָבצוטרעטען איין פּאָזיציע נאָך דער אַנדערער, און עס האָט אויסגעוויזען, אז מע־אזוי איז זי פעראינטערעסירט אין די אלטע פּאָזיציעס פון׳ם פּראָק־טישען קאמף, ווי אין דעם, אז אויך איבער דעם נייעם לאַגער־פּלאַץ זאָל פלאַטערן די אלטע טהאָרעטישע פאָהן פון דער פּארטיי. מיט דער אלטער רעוואָלוציאָנער־פּראָלעטאַרישער פּראָזע האָבען זיי

געוואלט פערדעקען דעם נייעם רעוויזיאָניסטישען אינהאלט פון אלץ, וואס די פארטיי איז געצוואונגען צו טהאן.

און וער איז אין אלץ דעם שולדיג געווען, אויב ניט „די אינטעליגענץ?" די היימישע אינטעליגענץ, וואס האט אנגעהויבען די גאנצע מעשה, מיט דעם איבערקוקען די אלטע יסודות, די נייצוגעקומענע אינטעליגענץ, וואס איז לכתחילה אריין מיט „אומריינע" אנשוי־אונגען, די ארטהאדאקסישע אינטעליגענץ, וואס האט ניט איינגעהיט די „אונשולד" פון דער פארטיי...

כמעט אומעדום, וואו ס'איז דא א סאציאל־דעמאקראטישע ארבייטער בעוועגונג, האט זיך דעריבער געמוזט אויסבילדען א שארפ אפאזיציאנעלע שטרעמונג אנטקעגען דער אפיציעלער פיהרונג פון דער פארטיי. צוגויפגענאסען דא און דארט מיט ריין־אנארכיסטישע עלעמענטען, האט די נייע שטרעמונג געפאדערט, דער פראלעטאריאט זאל ווידער אוועקשטעלען זיך אויף יענע פאזיציעס, וועלכע ער האט פערנומען נאך אין מלך־סאביעסקי'ס צייטען: די סאציאלע רעוואלוציע — דער איינציגער צוועק פון דער בעוועגונג; דער פראלעטאריאט — דער איינציגער טרעגער פוג'ם רעוואלוציאנערען גדאנק; די איבעריגע וועלט — וויעדער „איין־אייניגע רעאקציאנערע מאסע"; קיין קאמפראמיס מיט איהר; קיין פאלישע קאמפראמיסען קאן מען בשום אופן ניט פערמיידען...

דער פראנצויזישער סינדיקאליזם איז דער אויסדרוק פון אט דער „אלט"־נייער שטרעמונג. אין איהם ברויזט איצטער דער קאמף אנטקעגען דער „אינטעליגענץ" און פון איהם הילכט ארויס די פאדערונג, מען זאל דעם טהעאָרעטישען „עמוד־ענן" וויעדער א קעהר טהאן צוריק — צו דעם ריינעם מארקסיזם...

דער ריינער מארקסיזם! א „מאדנער" מזל איז אויסגעפאלען אויף דעם גורל פון אט דעם שעהנעם, רייכען און גרויסארטיגען גאנקען־סיסטעם! מען האט איהם קיינמאל ניט פערשטאנען גאנץ, מען האט אריינגענומען אין זיך נאר דאס פון איהם, וואס עס האט געפאסט צו דער צייט און די אומשטענדען. ביז צו דעם סוף זיעבציגער יאהרען האט די סאציאליסטישע אינטעליגענץ געהאט זעהר א קליינעם בענריף פון זיין פילאסאפיע און זיין געשיכטם־פילא־

זאָפיע. בעת עם איז ערשיענען דער ערשטער באנד „קאפיטאל", האָט מען אין איהם דערזעהן ניט מעהר, ווי א נייעם בעווייז, אז די פּאָרערונגען פון דעם סאָציאליזמוס זענען „ג ע ר ע כ ט " און אז אָט די גערעכטיגקייט שיינט ארוים, ווי די זון, א דאנק דעם ריין וויסענשאפטליכען אנאליז. מיט די נויטווענדיגע „ענטוויקלונגס־געזעצען", וועלכע מארקס האָט געוואָלט האָבען ענטדעקט אין דעם לעבען פון דער געזעלשאפט, האָט מען זיך וועניג וואָס אינטערעסירט. אויך די אייגענארטיגע פילאָסאָפיע, וואָס קאָרל מארקס האָט אויסגעארבייט, — דער „דיאלעקטישער מאטעריאליזם", — האָט ניט צוגעצויגען צו זיך די גראָנקען פון דער סאָציאליסטישער אינטעליגענץ.

ערשט צו דעם סוף פון די זיעבציגער יאָהרען, וועו ביסמארק'ס רעאקציאָנערע פּאָליטיק האָט זיך אוועקגעשטעלט פאר איהר הויפּט־ציעל צו דערנעהמען די יאָהרען דער דייטשער סאָציאל־דעמאָקראַטיע; ערשט יעמאָלט האָט ענגעלס גענומען פּאָפולאריזירען זייער פילאָסאָפישען און געשיכטס־פילאָסאָפישען סיסטעם, וואָס האָט באלד געפונען אן אָבקלאנג אין אלע מוחות און הערצער. מיר זענען סאָציאליסטען, — האָט דער מארקסיזם געלערנט, — ניט דערפאר, ווייל אונזערע פּאָדערונגען זענען געראָטען און אונז וויל זיך, אז די גערעכטיגקייט זאָל טריאומפירען. מיר שטרעבען צו דעם סאָציאליסטישען ענדציעל דערפאר, ווייל די געשיכטליכע ענטוויקלונג פון דער מענשהייט טראָגט אין זיך א שטראָם צו איהם, און מיט קיין מאכט אין דער וועלט קאָן קיין פּערזאָן אין דער וועלט ניט אויפהאלטען יענעם רייסענדיגען שטראָם. וואָס איז דאָ אזוי נתפעל און דערשראָקען צו ווערען פון ביסמארק'ס רעאקציע? וואָס ווערט מען אבהענדיג, בעת די אינטעליגענץ האָט זיך א וואָרף געטהאָן אין זיינע ארעמס? די אינטעליגענץ, ווי ביסמארק גופא, זענען ניט מעהר ווי געצייג אין די הענד פון דער בורזשואזיע וואָס ווערט אָנגעטריבען דורך די מעכטיגע טרייב־קראפט פון'ם קלאסען־קאמף. דער אייזערנער קאנצלער איז ניט מעהר ווי א שטרויענע פופע אין די הענד פון די אייזערנע עקטווילונגס־גזעצען. דער זעלביגער קלאסען־קאמף מוסטירט און דיסציפּליניירט דעם פּראָלעטאריישען חיל, און די צוקונפט מוז געהערען דעם סאָציאליסטישען

פּראָלעטאריאט, צי דאָס געפעלט וועמען עס איז, אָדער ניט... אזוי זאָגט די אונפּאַרטיאישע וויסנשאפט.

דאכט זיך, אז שוין אין די גרונד־געדאנקען איז קלאָר געווען אויסגעשפּראכען דער בליק פון דעם „ריינעם" מארקסיזם אויף די ראָליע פון דער וויסענשאפט און דער וויסנשאפטלעכ־פּארשענדער אינטעליגענץ אין דעם סיסטעם פון דעם וויסענ־שאפטלעכען סאָציאליזם. די צייט (וואָס איז נאָך ניט אין גאנצען פערשוואונדען ער היום) איז אבער ניט געווען מסוגל טיעפער צו טראכטען זיך אין דעם פונקט פון קארל מארקס' לעהרע.

מען האָט זיך אָנגעשטויסען אָן דעם פאקט, אז די הערשענדע וויסענשאפט איז א מליץ־יושר פון דעם הערשענדען קאפּיטאַליס־טישען קלאַס, און מען האָט זי, — די וויסענשאפט בכלל, — צו־נויפגעווארפען אין איין טאָפּ מיט אלע אַנדערע פּאַרמען פון דער מענשליכער „אידעאָלאָגיע", — מאַראַל, רעכט, פּאָליטיק, רעלי־גיאָן, פילאָסאָפּיע „און אזוי ווייטער", — וועגען וועלכע קארל מארקס האָט געלערנט, אז זיי שטאַמען אַב פון דעם קלאסען־קאמף און זענען ניט מעהר, ווי געווישע אָבשפּיגעלונגען פון א געוויסער קלאַסען־לאָגע און פון געווישע קלאַסען־אינטערעסען. מען האָט אריינגעטייטשט אין דעם „און אזוי ווייטער", וועלכע מארקס און ענגעלס האָבען אזוי אָפט געברויכט, אויף די וויסענשאפט און די קונסט. עס איז דער מארקסיסטישער אינטעליגענץ ניט געווען קלאָהר (און עס איז איהר נאָך עד היום ניט געגוג קלאָהר), אז דער „ריינער" מארקסיזם, ד. ה., דער מארקסיזם פון מארקס און ענגעלס, פיהרט א בעזונדער חשבון פאר די „אידעאָלאָגיען" פון איין זייט (מאַראַל, רעכט „און אזוי ווייטער") און פאר קונסט און וויסען־שאפט פון דער אַנדערער; אז אויך בנוגע צו די אידעאָלאָגיען איז זיין שטעלונג צו דער פילאָסאָפּיע אן אנדערע איידער צו מאַראַל, פּאָליטיק „און אזוי ווייטער"...

ס'איז ניט דאָ, אין די „פּאָר וועגען", דער אָרט, טיעפער אריין צו לאָזען זיך אין דעם ענין און צו דערקלעהרען די גרויסע נפקא מינה, וועלכע דער מארקסיזם געפינט אוים צוויישען וויסען־שאפט און קונסט פון איין זייט און די „אידעאָלאָגיען" פון דער

אנדער זייט. דאָ איז פאר אונזער צוועק גענוג צו דערמאָנען אז די „אידעאָלאָגיען" וועלען, לויט מארקס, פערשווינדען, בעת קונסט און וויסענשאפט וועלען בלייבען אזוי אייביג, ווי אייביג עס וועט זיין די מענשליכע געזעלשאפט; אז מארקסען און ענגעלסען האָט זיך קיין מאָל אפילו אין שלאָף ניט גע'חלום'ט, אז דער פראָלעטאריאט קאָן, בעת ער איז נאָך א פראָלעטאריאט, ארויס ברענגען פון זיך אליין אן אייגענע „פראָלעטארישע" וויסענשאפט און אן אייגענע „פראָלעטארישע" קונסט, אויף דעם זעלביגען אופן, ווי ער ברענגט ארויס „פון זיך אליין" זיין אייגענע שטעלונג צו מאראל, רעליגיאָן, פאמיליען־לעבען „און אזוי ווייטער"; אז בעת די בורזשואזע אידעאָלאָגיען זענען ארויסגעוואקסען „פון דעם שוים פון דער בורזשואזיע", זענען די מאָדערנע וויסענשאפט (דער דאר־וויניזם!), טעכניק און קונסט איהר „אריין געפאלען אין שוים אריין", ווי ענגעלס דריקט זיך אויס.

וויפיעל קאָפ־מאטערנים וואָלט דאָס פערשפּאָרט דער מארק־סיסטישער אינטעליגענץ, וואָס האָט דוקא געוואָלט אויך די וויסענ־שאפט און די קונסט ארוים'פּשט'לען צום דעם קלאסען־קאמף, וועלכע זי וואָלט לכתחילה איינגעזעהען, אז זייער וואָרצעל ליעגט נאָר ניט אין דעם קלאסענקאמף, נאָר ערגעץ וואו אין אן אנדער פלאץ פון דעם מארקסיסטישען סיסטעם!

איך וויים ניט, צי איך דארף בפירוש בעטאָנען פאר מיינע לעזער, אז איך בין לגמרי ניט מסכים מיט קארל מארקס מיינונגען וועגען דער „אידעאָלאָגיע" און די „אידעאָלאָגען". פאר מיר איז אָבער וויכטיג, די מארקסיסטען זאָלען אויפזעהען, אז זיי האָבען, לויט די פרינציפען פון זייער אייגענער תורה אין איהר רייניער גע־שטאָלט, בשום אופן קיין רעכט ניט צונויפצוואוואַרפען אין איין טאָפּ דעם „אידעאָלאָג" מיט דעם וויסענשאפטליכען פאָרשער און דעם קינסטלער.

יענע אינטעליגענץ, וואָס בעשאפט וויסענשאפט און קונסט, איז אן אויבּיגע נויטוועניגע ערשיינונג אין דעם געזעלשאפטליכען לעבען, א „לאָגישע" און ניט קיין „היסטארישע" קאטעגאָריע.*)

*) וועגען דעם אונטערשייד פון „לאָגיש" און „היסטאָריש" זעה די ארטיקלען: „היסטאָרישע אידעען־פערבינדונגען" אין דעם דריטען באנד פון מיינע „געזאמעלטע שריפטען".

און דערצו נאָך אזא „קאטעגאָריע", וועלכע דער פּראָלעטאריאט מ ו ז, על פּי דער „ר י י ן" מארקסיסטישער טהעאָריע אריינ־פאלען... וויסענשאפט און קונסט וועט דער פּראָלעטאריאט אָנהויבען אליין צו שאפען ערשט „אויף מאָרגען נאָך דער סאָציאלער רע־וואָלוציע," ד. ה. ערשט יעמאָלט, וועז ער וועט שוין זיין — אויס „פּראָלעטאריאט"...

עס פערשטעהט זיך, אז די שאנסען פון דעם פּראָלעטאריאט ארויס צו ברענגען פון זיך אליין וויסענשאפטליכע פּאָרשער און קינסטלער אָדער לכל הפּחות צו גענייסען מיט א קלאָהרען פער־שטענדעניס די פּראָדוקטען פון דער העכערער מענשליכער קולטור, מוזען וואקסען אלץ מעהר, וואס מעהר מיר זאָגען זיך אָב פון דער אבסאָלוטער „פּערלענדונגס־טהעאָריע", וואס מעהר מיר גיבען צו, אז די ארבייטערשאפט קען נאָך פאר דער סאָציאלער רעוואָלו־ציע אויפהויבען זיך אויף א הויכער עקאָנאָמישער און קולטורלער מדרגה. אָבער מיט דעם וואקסען פון אזעלכע שאנסען זענען ענג פערבונדען אויך אלע יענע בייזע אפקורסות'ען, ווי דער פּאָליטי־שער קאמף, די אָבמאכונגען מיט דער ראדיקאלער בורזשואזיע, די צוציהונג פון דער ראדיקאלער אינטעליגענץ א. אז. וו., אנטקענען וועלכע עם טרעט ארויס אזוי שטרענג דער מאָדערנער ריין „פּרא־לעטארישער" סינדיקאליזם.

ווי די מעשה איז, איז זיין גאנצער איצטיגער קאמף אנטקע־גען דער אינטעליגענץ א נאָאיווער קאפריז פון א פּאָר אינטעלי־גענטען, און נאָך נאָאיווער און קאָמישער קומט ער אויס, וועז מען זעהט, אז ער, דער קאמף, ווערט אָנגעפיהרט אונטער דעם אויס־געשריי: „צוריק צום ריינעם מארקסיזם!" דאָרטען, אין דעם ריי־נעם מארקסיזם, איז נעווים קיין פּלאץ ניטא פאר א וועלכען עס איז נתפּעל ווערען פאר דעם „עם־הארץ", און מעג דער „עם־הארץ" זיין דער „ברודער־ארבייטאָרער" בכבודו ובעצמו.

איך וואָלט געוואָלט אלע איצטיגע „ריין־פּראָלעטאריער", וועל־כע פאלען אן אויף דער אינטעליגענץ, דערמאָהנען אן יענע סצע־נע, וואס האָט זיך אבגעשפּיעלט צווישען קארל מארקס'ען און דעם ריין־פּראָלעטאריישען וווייטלינג נאָך אין די פערציגער יאָהרען פון דעם פּאָרינען יאָהרהונדערט. דער געניאלער שניידער־יונג, וועמעס

וועלק עם האָבען אַרויסגעפֿונען אַזא בעגייסטערונג אין קאַרל מאַרקס, איז אין גאַנצען מטושטש געוואָרען, וועו קאַרל מאַרקס האָט איהם געגוג שארף פערהערט אין דעם פֿונקט פון וויסענ־שאפט. ער איז אין גאַנצען צושלאָגען געוואָרען, וועו קאַרל מאַרקס האָט איהם אַרויסגעדונערט זיין גזר־דין, אז פון „עם־הרצות" איז נאָך קיין מאָל קיין גוטס ניט אַרויסגעקומען.

וואָלטען די סינדיקאַליסטען דאָס תמיד געהאט אין זינען, וואָלט עס ניט געקאָנט קומען דערצו, אז ז ש ו ל ג ע ד, דער פיהרער פון די פראַנצויזישע אַרטאָדאָקסען מארקסיסטען, זאָל דאָרפֿען פער־טיידיגען די אינטעלֿיגענץ פון זייערע אָנפאָלען אוו האָלטען זיי א לעקציע וועגען... „דעם נוצען פון וויסענשאפט"...

ביי אונז אין דער אידיש־סאָציאַליסטישער בעוועגונג האָט „דער קאָכ פאר עם־הארצות" אָנגענומען א ביסעל אַן אַנדער גע־שטאַלט...

2.

די ערשטע גרויסע אוו שטארקע אידישע ארבייטער־בעוע־גונג, וואָס האָט אין איהר ארבייט אוו אין איהרע ציעלען זיך גע־רעכענט מיט דעם אידישען כאראקטער פון אונזערע מאַסען, איז אָנגעפיהרט געוואָרען אונטער דער פאָהן פון דעם „בונד". דער „בונד", איז, לויט זיין טאקטיק, אלע מאָל געווען דורך־אוו־דורך סאָציאַל־דעמאָקראַטיש אוו מארקסיסטיש. מען האָט געקאָנט דער־וואַרטען, אז דאָס אריין דרינגען פון דעם מארקסיסטישען געדאַנק אין אזא נייע ספערע, ווי דאָס אידישע פראָלעטאריאָט, וועט ארויס־רופען נייע אינטעלֿיגענטע באשאפונגס־כחות, וואָס וועלען זעהען טהעאָרעטיש צונויפ־צו־שטימען די ספעציעלע נויטען פון דער אי־דישער ארבייטער־בעוועגונג מיט דעם גרונד־טאָן פון'ס מארקסים־טישען סיסטעם. די פאָדערונג פון דעם וויסענשאפטליכען סאָציא־ליזם, טיף אויסצושטודירען, עקאָנאָמיש אוו היסטאָריש, יענעם טייל לעבען, אויף וועלכען מען וויל איינווירקען, האָט בעראַרפט קודם־כל ארויסרופען ביי דער בונדיסטישער אינטעלֿיגענץ א וואַ־רעמען אינטערעס צו דער עשיכטע פון דעם אידישען פאָלק, צו דעם עקאָנאָמישען מעכד פון אלע זיינע שיכטען בכלל אוו דער

אידישער ארבייטערשאפט בפרט. א אידישע וויסענשאפט מיט א אידישער אינטעליגענץ, וואָס בעשעפטיגט זיך מיט אידער אויספּארשען, וואָלט בעדארפט זיין דער רעזולטאט פון דעם אידישען סאָציאָליזם.

דער אייגענארטיגער געשיכטליכער גורל פון דעם גאנצען באָלק, די אייגענארטיגע קולטורעלע און עקאָנאָמישע לאגע פון זיינע טיילען, איז פון מארקסיסטישען שטאַנדפונקט אזוי אינטערעסאַנטער פּראָבלעם, אז ער וואָלט געקאָנט געבען שפּייז פאר אידישע מוחות אויף יאָהרען און יאָהרען לאנג. און אזוי ווי דער מארקסיזם, אפילו אין זיין רייניר טהעאָרעטישער אויסטייטשונג, בעקומט אין יעדעם לאנד און ביי יעדען פּאָלק א נייע אינטערעסאַנטע בעפּאַרבונג, וואָלט מען געקאָנט האָפען, אז די טהעאָרעטישע ארבייטען פון דער בונדיסטישער אינטעליגענץ וועלען פון זייער זייט צוטראָגען ניט וועניג אָריגינעלע געדאנקען צו דעם אלץ וואָסענדען בנין פון דעם אל־וועלטליכען מארקסיזם.

ליידער איז קיין איינציגע פון די אלע מעגליכקייטען ניט מקוים געוואָרען.

דער „בונד", ווי משונה'דיג דאָס זאָל ניט קלינגען, האָט אין־בערהויפט ניט געהאט קיין טהעאָרעטישע פּאָרשער. די פּאָר מאָגערע זעלבסט־שטענדיגע אונטערזוכונגען וועגען דער אידישער עקאָנאָמישער לאגע האָלטען זעהר וועניג אויס די פּראָבע פון וויסענשאפטליכער קריטיק און זענען אויך ניט ארויסגערופען געוואָרען פון יענעם נאָטירליכען בעדערפענים, וואָס בעשאפט ביי אלע פעלקער א סאָציאָליסטישע וויסענשאפט: פון דער נויט טהעאָרעטיש צו בעהערשען די ווירקליכקייט, איידער מען נעהמט זיך אונטער פערטיג צו וועלען מיט איהר אין דער פּראקטיק.

דער „בונדיסט" האָט טהעאָרעטיזירט און וויסענשאפטליך געפּאָרשט אונטער דעם בייטש פון דער פּאָלעמיק, וואָס די נאציאָנאל־סאָציאָליסטישע פּאַרטייען און די „איסקרא" האָבען געפיהרט אנטקעגען איהם; כל זמן ער האָט נאָך ניט געהאט קיין טהעאָרעטישע געגנער אויף דער אידישער סאָציאָליזם, כל זמן ער איז באמת געווען דער בן־יחיד ביי דעם אידישען סאָציאָליזם, זענען איהם איבערהויפט די טהעאָריען אין זינען ניט געלעגען. אפילו די נאציאָנאלע

טהעאָריען פון דעם „בונד". די אויסאַרבייטונג פון אַן אינטערנאַציאָנאַל־סאָציאַליסטישען „הכשר" פאַר א זעלבסטשטענדיגע אידישע בעוועגונג איז פון דעם אידישען סאָציאַליסטישען געדאַנק אויסגעפירט געוואָרען, איידער דער „בונד" האָט דערבליקט די שיין פון דעם עפענטליכען לעבען. פאַר אים איז אין דעם פונקט פשוט געבליבען צו שטופען אָבגעשיילטע אייעלעך אין מויל אריין. ער פלעגט דאָס תמיד טהאָן מיט גרויס התמדה, אָבער אין דער זעלבינער צייט — פלעגט ער תמיד וואַרפען אונרוהיגע בליקען אויף דעם מארקסיסטישען אב בית־דין, — פלעבאַנאָוו און קויטסקי, —ציטערענדיג, טאָמער כאָפט ער אריין א ביסען, וואָס איז טריף לכל הדעות. זיין ניט גאָר רייגער געווייסען אין הלכות נאַציאָנאַליזם האָט אים דערפאַר געטריבען צו זיין פון די „מהדרין מן המהדרין" אין אַלע אַנדערע אָרטהאָדאָקס־מארקסיסטישע דינים, מצוות און עבירות.

די קלאָגליכע אָרימקייט פון דעם טהעאָרעטישען שאָפען ביי דעם „בונד", וואָס שטעלט אַוועק דעם אידישען מארקסיזם אויף דער ניעדעריגסטער שטופע צווישען אַלע מארקסיסטישע פארטייען פון דער וועלט, — ניעדעריגער אפילו, איידער די בולגאַרישע, — אָט די פינסטערע עם־הארצות, וואָס איז אויסגעפאַלען אויף דעם גורל פון דעם אידישען סאָציאַליזם אין זיין סאָציאַל־דעמאָקראַטישער געשטאַלט, איז, פערשטעהט זיך, א פראָדוקט פון דעם גאַנצען געשיכטליכען גורל פון דעם אידישען פאָלק, — א פראָדוקט פון יענער פעריאָדע אין אונזער געשיכטליכען לעבען, וואָס רופט זיך אָן די אסימילאַטאָרישע, וואָס האַלט איצטער אין פערשווינדען, אָבער וואָס לאָזט זיך נאָך שפיהרען אין לעבען אויף יעדען שריט און טריט.

כדי ביי א פאָלק זאָל בעשאַפען ווערען אַן ערנסטע סאָציאַליסטישע וויסענשאַפט, וואָס זאָל, אין דעם בעארבייטעטען מאַטעריאַל פון דעם אייגענעם פאָלקס־לעבען, אין זיין געשיכטע און זיין קולטור, מאכען אָבשפיגלען אויף אַן אריגינעלען אופן דעם סאָציאַליסטישען נעראַנק, מוז א געוויסער טייל פון דעם פאָלק'ס אינטעליגענץ צוגעצויגען ווערען צו דעם סאָציאַליסטישען אידעאַל. דער טייל מוז זיין אזוי גרויס, אז אין איהם זאָלען זיך קאָנען געפינען זעלבסט־

שטענדיגע דענקער און פארשער. דערצו איז אבער נויטיג קודם כל אז ד י ג א נ צ ע אינטעליגענץ, די סאציאליסטישע ווי די ניט סאציאליסטישע, זאל געהערען אט צו דעם פאלק, א רגע ניט אין ספק זיין, אז זי איז א טייל פון איהם, א טייל, אויף וועלכען עס איז היסטאריש אויסגעפאלען דאס גליק צו זיין דער בעשאפער און דער פערשפרייטער פון קולטור פאר דעם בעשטימטען נאציאנאלען צווייג פון דעם אלגעמיינען־מענשליכען בוים.

מוסטערט דורך אלע קאטאלאגען פון אלע סאציאליסטישע פארטייען פון דער גאנצער וועלט; שטעלט זיך, פון מיינט־וועגען, אב מעהר נישט ווי אויף דעם מארקסיסטישען פליגעל. וואס פאר א רייכקויט פון טהעמען און מאטיוון צו שעפפערישע ארבייט איהר געפינט דארט! און זעהט, וואס פאר אן אונגעהויערע ראליע עס שפיעלט אין יענע ליטעראטורען די געשיכטע און די לאגע פון דעם אייגענעם פאלק! אלגעמיינע טהעאָרעטישע ווערק, וואס ווערען איבערזעצט אין אלע שפראכען פון דער סאציאליסטישער וועלט, זענען לפי ערך זעהר וועניג, און אויך זיי טראגען אויף זיך דעם קלאהרען שטעמפעל פון זייער פאלק און זייער לאנד, פאר וועמען און וואו זיי זענען בעשאפען געוואָרען. די אל־וועלטליכע סאציאליסטישע אינטעליגענץ לעבט א טיפען לעבען, א פארבענ־רייכען לעבען, וויל שפע און פארבענרייכטום בעקומט זי פון דעם פאלק, צו וועלכען זי געהערט, וועמעס לעבענס־פולס עס שלאגט אויך אין איהרע אדערען.

איצטער שטעלט אייך פאר, אז די אינטעליגענץ פון א וועלכען עם איז פאלק ווערט אין גאנצען פער'סם'ט מיט יענעם אסימילא־ציאנס נעדאנק, וואס זאגט, אז איהר פאלק איז איבערהויפט ניט קיין פאלק, אדער אז עם מוז און זאל ניט־היינט־מארגען פערשווינ־דען; אז זי, די אינטעליגענץ, געהערט שוין אודאי ניט צו איהם; אז זי געהערט צו יענע פעלקער, וועמעס קולטור זי האט אייננעזוי־גען אין זיך. וויפיעל שאנסען זענען אין אזא לאגע פאראן, אז א טייל פון איהר זאל זיך פרייוויליג אדער געצוואונגענערהייד צוריק־קעהרען צום פאלק? וויפיעל שאנסען זענען פאראן, אז דער טייל זאל האבען אין זיך א שטארקען סאציאליסטישען עלעמענט? וויי־פיעל שאנסען בלייבען, אז אט דער סאציאליסטישער עלעמענט

זאָל האָבען אין זיך א וועלכען עס איז פּראָצענט פון זעלבסט־שטענ־
דיג דענקענדע און שאפענדע גייסטער? מוז ניט יעדער איינער פון
דער אינטעליגענץ, וועמעט גייסט עס האָט אריבערגעוואקסען די מי־
טעלמעסיגקייט, לכתחילה נאָר ניט האָבען קיין שאנסען אוועקצו־
געהן פון יענער פרעמד, וואָס האָט איהם געצוויגען צו זיך? אויף
וואָס פאר א מדרגה פון זעלבסט־שטענדיגען שאפען דארפען זיך נע־
פינען יענע, וואָס זענען נעבליבען אין דער היים, אדער צוריקגע־
שטויסען געוואָרען פון דער פרעמד? און אויף וואָס פאר א שפע,
אויף וואָס פאר א געדאנקען־רייכטהום קאָן מען פון זיי האָפען?

ניט נאָך צו צו דעם חשבון דעם פאקט, אז אפילו אט דאָס
ביסעלע נייסטיגע אָרעמקייט, וואָס מוז אויסגאלען אויף דעם גורל
פון דעם אידישען סאָציאליזם, אז אט די „דריט־האלבען" אינטע־
ליגענטען, וואָס האָבען נענומען בעארביטען דאָס פעלד פו דעם
אידישען סאָציאליזם, האָבען א דאנק זייער קליינינקען האָריזאָנט,
זיך אויף געמווזט שטעלען קליינינקע, פיגמענען־ארטיגע אויפנאבען.

זיי האָבען אויף די אידישע ארבייטערשאפט ניט נעקאָנט
קוקען, ווי עס קוקט די סאָציאליסטישע אינטעליגענץ פון א וועלכען
עס איז אנדער פאָלק אויף איהר אייגענעם פראָלעטאריאט. פאר
דער „אידיש־שפרעכענדער" סאָציאליסטישער אינטעליגענץ זענען
די אידישע ארבייטער־מאסען נעווען נ י ט יענער עלעמענט, וואָס
דארף אויפהויבען אויף זיינע אקסלען דעם גאנצען פראָגרעס פון
דעם גאנצען פאָלק, אין אלע זיינע טיעפע און פערצווייגטע פראָבלע־
מען און עס אומגעשטאלטען לויט דעם סאָציאליסטישען אידעאל.
פאר זיי, פאר די „אידיש־שפרעכענדע", זענען די ארבייטער־מאסען
געווען רעקרוטען פאר א פרעמדער סאָציאליסטישער ארמעע, —
רעקרוטען, וועלכע דער אידישער „דיאדקע" דארף „אויסמושטירען"
נאָר אויף אזוי פיעל, אז זיי זאָלען קאָנען דעם אלף־בית פון דער
סאָציאליסטישער „סלאָוועסטנאסט", און זיין בהבין אין דעם אינ־
טערנאציאָנאלען „רעכטס־לינקס! רעכטס־לינקס!"

האָט מען הערגרייכט די מדרגה, איז יעמאָלט — מאָרש צו
דעם שטים־קאסטען אָדער צו דער בארריקאדע! מאָרש אין די קא־
זאקעס פון יענעם „רעגימענט", צו וועלכען מען האָט זיי לכתחילה
„אבנעגעבען אין סאָציאליסטען".

קאָן דאָס זיין אַ חדוש, וואָס דער אידישער סאָציאַליזם איז אַזוי רייך אין — עם־הארצות? אדרבה, דער חדוש איז, וואָס ער האָט אונטער אַזעלכע בעדינגונגען פאָרט בעשאפען אַ מעהר אָדער וועניגער אינטעליגענטע און קולטורעלע אטמאָספערע.

אָבער ווי די מעשה איז, איינס איז קלאָהר אויף זיכער: אַז דער אסימילאציאָנס־געדאַנק האָט געמוזט, ווי אַן אָנגעגליהטער וויסטען־ווינד, אויסטריקענען אַלע לעבעדיגע זאפטען און איבער־לאָזען נאָך זיך די ווייסטענישׂ פון עם־הארצות. אָבער אויך דאָס דאַרף אונז ניט וואונדערען, וען די עם־הארצות ווערט פון אַ טרויעריגען פאקט אויפגעהויבען צו דער מדרגה פון אַ טאקטישען פרינציפּ: עם־הארצות צולעב עם־הארצות: די אידישע ארבייטערשאפט טאָר ניט שטרעבען צו אַן אייגענעם, רייכען זעלבסט־שטענדיגען אידישען קולטורלעבן לעבען, וואָס זאָל אַרויסברענגען אַן אייגענע אידישע שטאַרקע אינטעליגענץ, וויל ווי נאָר דער אר־בייטער וואקסט אריבער דעם עם־הארצ'ישען מעמד, טאָר ער זיך שוין ניט רעכענען פאַר קיין אידען, דאַרף ער שוין צושטעהן צו דער קולטור פון די אומות העולם.

עס איז פערשטענדליך, אַז אָט די פרינציפיעלע עם־הארצות האָט געמוזט מיט קרומע בליקען פון חשד און ווידערווילען קוקען אויף יעדען אייגענעם, — סאי אינטעליגענטן, סאי ארבייטער, — וועמען עס האָט געשטיקט דער ענגער „רעכט־לינקס! רעכט־לינקס!" פון דער אָפּיציעלער אויפקלעהרונג, און וועמען עס האָט געשלאָגען צו דער נשמה פון דער מאָגערער, שימעל־רייעבענדער זופּ, וואָס מען פלעגט איהם געבען פון דעם אלגעמיינעם קאָזאַרמע־קעסעל.

די בונדיסטישע טהאָריען האָבען זיך וועניג, אפשר נאָר ניט בעשעפטיגט מיט דעם פּראָבלעם פון דער אינטעליגענץ און די אינ־טעליגענטע בעדערפענישען פון די ארבייטער־מאסען. די בונדיס־טישע אינטעליגענץ האָט מסתמא איבערהויפּט ניט געהאט קיין וועלכע עס איז מיינונג וועגען דעם, און אויב זי האָט יע געהאט, איז דאָס געווען אַ פּאַרטיי ארבערגענומענע פון דעם טהאָרעטישען „צייג־הויז", צו וועלכען דער בונד איז געווען צוגעשריבען: אָט ווי פלעגאַנאָוו דענקט וועגען דעם, ווי אַלע אַנדערע גוטע און

פרומע מאַרקסיסטען דענקען וועגען דעם, אַזוי אויך דענקט דער „בונד". דערפאַר אָבער איז דער שטאַנדפונקט פון פּרינציפּיעלע עם־הארצות קלאָהר און בולט אויסגעטרעטען אין דער בונדיסטישער פּראַקטיק.

דער „בונד" האָט, ווי יעדע אנדערע ארבייטער בעוועגונג, זיך נית נעקאָנט בעגעהן אָהן אינטעליגענטען, — אָבער גאָט! וואָס פאַר א פינסטערע מערכה די אינטעליגענץ האָט ביי איהם געהאַט. צו וואָס פאַר א טיעפער טראַגיק ער האָט געבראַכט איהר לעבען! עס האָט אויסגעוויזען, אקוראט ווי דער „בונד" וואָלט בנוגע צו דער אינטעליגענץ געוואָלט פערווירקליכען יענעם רעצעפט, וועלכען פּרץ'ס פריידע די האַלאַדריגיבע האָט אויסגעאַרבייט פאַר דער אידישער פרוי, ווי זי זאָל זיך בעגעהן מיט איהר מאַן: „וואָס איהם קימט על פּי דין", האָט זי נע'טענה'ט, „וואַרפט איהם, ווי א הונד, א ביין, און דערנאָך — נאָר געפּלוכט!"

איך וויים נית, וואָס די בונדיסטישע מאַסען האָבען צוגעוואָרפען דעם אינטעליגענט, ווי א הונט א ביין, וואָס זיי האָבען געוועבנט, אז דאָס קומט איהם פאַרט „על פּי דין", אָבער געפּלוכט האָבען זיי, חוזק געמאַכט האָבען זיי, דאָס לעבען פערביטערט האָבען זיי, ווי ביי קיין ארבייטער־פּאַרטיי אין דער וועלט, צו קיין צייט אין דער וועלט.

די בונדיסטישע קרייזען האָבען ארויסגעבראַכט דעם שאַנד־אוּן־שפּאָט־נאָמען: „הינטעליגענט!" אויף די וואָס האָבען אוועקגענגעבען לעבען לעבען פאַר דער ארבייט צוויישען דעם אידישען פּראָלעטאריאָט. און אונטער וואָס פאַר א שרעקליכע קאָנטראַלע דער גוועוועהנליכער „הינטעליגענט" איז געשטאַנען! מיט וואָס פאַר א לאַוארמעדינער פּינקטליכקייט מען פלעגט אָבמעסטען פאַר איהם יענע „פּאַרציע" פון אלגעמיין־מענשליכע בילדונג, וועלכע דער „הינטעליגענט" האָט געמאַגט אריינגענעהמען אין זיך...

מיר איז בעקאַנט א פאַל, וואו די „ארגאַניזאַציע" איז געווען שטאַרק אונצופריעדען מיט איהר פּראָפּאַגאַנדיסט, וויל ער האָט זיך בעשעפּטיגט מיט פּסיכאָלאָגיע, און מיר איז בעקאַנט נאָך אַן אינגליבליכער פאַל, וואו א פּאַר ארבייטער זענען אריינגעגאַנגען צו זייער „אינטעליגענט" און האָבען איהם געזומען, גלאַט מיר־נישט,

דיר־נישט, שלאָנען מכת רצח.. און דער אינטעליגענט? „ער איז געוועסען און געווייגט מיט ביטערע טרעהרען", — אזוי האָט דער־דערצעהלט איינער פון די ארבייטער, וואָס האָבען אויף אזא אופן אויסגעלאָזען זייער ביטערען האס צו דער „הינטעליגענץ"...

שטענדיג, וועו איך דערמאָהן מיך אָן דעם פאקט, געהט דורך א שוידער איבער'ן לייב... איך גיב צו, אז דער פאקט איז, אין דער גאַנצער לעבענס־געשיכטע פון דעם „בונד", אפשר געווען דער איין־איינציגער פון זיין ארט. אָבער אפילו אזוי, איז ער אויך אַ געוג קלאָהרער צייכען, צו וואָס פאר אַ מדרגה עס איז ביי דעם אידישען ארבייטער אָנגעוואקסען דער חשד און די שנאה צו זיינע אינטע־ליגענטע לעהרער און פיהרער.

ס'איז אמת, אז אין דעם קאמף אנטקעגען דער אינטעליגענץ האָט זיך אויסגעדריקט די איבערגעהיצטע פראָלעטאַרישקייט, דעם ארבייטער'ס קלאָסען־שטאָלץ, וואָס איז מבטל כקליפת השום, אָלץ, וואָס איז ניט ער און וואָס האָט די העזה צו קוקען אויף איהם פון איבען אראָב — און לאָז דאָס זיין אפילו מר בר רב אשי אליין!

פון דער אנדער זייט איז אויך דאָס אמת, אז אָט די איבער־געהיצטע פראָלעטאַרישקייט האָט אריינגעטראָגען אין די ארבייטער־כאָסען ניט קיין אנדערער, ווי די מארקסיסטישע אינטעליגענץ אָליין. דער אינטעליגענט, דער ניט־ארבייטער, דער חוזר בתשובה באר זיין ניט פראָלעטאַרישע עקזיסטענץ, האָט אפשר אליין נע־בענקט נאָך יענע גייסטיגע און פיזישע „מלקות", וועלכע די אר־בייטערשאפט האָט איהם מיט גרויס התמדה אויסגעצאהלט „אחת ואחת".

אָבער אין דער ווירקליכקייט איז געווען און איז נאָך ער היום זעהר שווער אויסצוגעפינען דעם גרענץ, וואו עס ענדיגט זיך דער חוזר־בתשובה־שטימונג, די „יסורים־של־אהבה"־דאָרשט, און וואו עס הויבט זיך אָן די איינפאכע געמיינע דעמאגאגיע, וואָס חנפה'ט זיך אונטער צו דעם „ברודער ארבייטאָרער" און קיצעלט אין איהם די געפעהרליכע לידענשאפט, דעם געפיהל פון וויסטע נאוה, דעם לעדיגען „אתה־בחרתנו"־בעוואוסטזיין. וואָס בלאָזט פאנאנדער די אייגענע ארעמקייט ביז צו דער מדרגה פון אַ שיער געטליכער וויכ־טיגקייט פאר דער גאנצער מענשהייט.

דער „ברודער ארבייטער" איז שיער ניט געווארן א גאָט אין די אויגען פון דעם סאָציאַליסט, און דעם דעמאָנאָג איז ניט געווען שווער צו פאַלען אין שטויב פאר דער נייער גאָטהייט און רויכערן קטורת פאר איהר, וואָס זאָלען זיין „א ריח־ניחוח אין איהרע נעז־לעבער". אלץ האָט מען מקריב געווען אויף דעם מזבח פון דער נייער גאָטהייט און מען האָט זיך ניט אָבגעשטעלט פאר דאָם ווירק־ליך העכסטע אין דעם לעבען פון דער מענשהייט: קולטור, וויסענ־שאפט, בילדונג.

דאָם מערקווירדיגסטע און אינטערעסאַנטסטע אין דעם גאַנצען ענין איז דער פאקט, וואָס דער קאַמף אַנטקעגען דער אינטעליגענץ און דער טיעפערער בילדונג איז א פראָדוקט פון דער אינטעליגענץ און איז נ י ט ארויסגעוואקסען פון דער ארבייטערשאפט גופא.

אדרבה, די בעסערע שיכטען פון די ארבייטער האָבען תמיד געקוקט אויף זייער לאַגע מיט ניכטערע אויגען איידער דאָם האָט גע־טהאָן די אינטעליגענץ; פאר זיי איז די „פראָלעטארישקייט", די אורזאך פון סאָציאַלער ארעמקייט און קולטורלער פינסטערקייט, קיין מאָל ניט געווען קיין „שיינדעל", נאָר א צרה, פון וועלכער מען מוז זעהן וואָס גיכער פטור צו ווערן. און זיי זענען געווען גע־רעכט. אין דעם פראָלעטארישען פעסימיזם פון די ארבייטער און ניט אין דער יום־טוב'דיגער פראָלעטארישקייט פון דעם אינטעלי־גענט דריקט זיך באמת אוים יענער אינוועניגסטער פערבאָרגענער קלאַסען־זין, אין וועלכען עם בעשטעהט די היסטארישע מיסיע פון דעם רעוואָלוציאָנערען פראָלעטאריאט: דאָם אבשאפען פון דעם גאַנצען פראָלעטאריאט אזוי, אז אין דעם געזעלשאפטליכען לעבען זאָל קיין זכר ניט בלייבען פון דער גאַנצער פראָלעטארישקייט.

דעם באמת ס א צ י א ל י ס ט י ש דענקענדען ארבייטער איז קיינמאָל אין זין ניט ארויף צו קעמפען אַנטקעגען קולטור און בילדונג, ד. ה. אין לעצטער לויניע אנטקעגען אינטעליגענץ. אומע־הום, וואו עס איז נאָר געווען א מעגליכקייט, האָט זיך דער ארבי־טער גערישען צו בילדונג און אויפקלערונג, און דער בעסטער בע־וויז דערצו אין דעם לעבען פון דעם „בונד" זענען געווען די שטענ־דיגע אפאָזיציאָנעלע שטרעמונג, וואָס האָבען קיינמאָל ניט אויפ־נעהערט צו בעאונרוהיגען די אפיציעלע בונדיסטישע עקזיסטענץ.

כמעט אלע אזעלכע אפּאָזיציאָנען זענען ארויסגעוואקסען פון דעם דראנג פון די אידישע מאסען צו מעהר בילדונג און ליכט. און אזוי ווי די אידישע ליטעראטור איז געווען צו אָרעם, זי זאל קאָנען בעפריעדיגען זייער הונגער נאָך וויסענשאפט, האָבען דאָס רוב „אפּאָזיציע" געמוזט ארויסטרעטען מיט אן אסימילאטאָרישער טענדענץ —איבערגעהן אין גאנצען צו דער ר ו ס י ש ע ר בעוועגונג, — צו דער „אויסקרא" אָדער צו די סאָציאליסטען־רעוואָלוציאָנערען, — וואו זיי האָבען געהאָפט צו געפינען און האָבען ווירקליך געפונען א רייכערע קולטורעלע אטמאָספערע.

עס קאָן זיין, אז גראָד די שטענדיגע אפּאָזיציע האָבען גע־צוואונגען די אָפּיציעלע פיהרער פון „בונד" פּאָרט מעהר צו צו־הערען זיך צו דער שטים פון דער נאציאָנאל־געזאָנענער מינאָריטעט זיינער, וואָס האָט אלע מאל פערלאָנגט א שטארקערע קולטורעלע טהעטיגקייט, לאָז זיין נאָר אין דער פּאָרם פון בעסערע און ערנסטערע ביכער אין אידיש: דער „בונד" האָט איבערגעזעצט אין ארויסגעגעבען אייניגע בעסערע ווערק פון דער דייטשער סאָציאל־דעמאָקראטישער ליטעראטור, וואָס נאָר די ענטוויקעלטערע עלעמענטען פון דער אידישער ארבייטערשאפט האָבען געקאָנט לייענען אין פערשטעהן; צווישען די ווערק — אויך דעם „קאָמיניסטישען מאניפעסט" פון מארקס און ענגעלס.

וואָרפט מען אָבער אראָפּ פון חשבון די פּאָר אויסנאהמען אין דעם „בונד'ס" טהעטיגקייט, וואו ער האָט זיך כלומר'שט גערעכענט מיט די בעדערפענישען פון דער אידישער סאָציאליסטישער אינטעליגענץ, בלייבט איבער א בילד, וואָס ציייגט ארויס זעהר וועניג פרוינדליכקייט צו דער אינטעליגענץ, צו איהר זעלבסטשטענדיגען שאפען און ענטוויקלען זיך. וואָלט מען אלע סאָציאליסטישע פּאָרטיען איינגעטיילט אין אינטעליגענץ־פיינדליכע, וואָלט מען דעם „בונד" גאנץ בעשטימט בעדערפט צורעכענען צו די לעצטערע און אוועקשטעלען איהם אין דעם פּרט אין איין ליניע מיט די סינדיקאָליסטען. מיט זיין גאנצען „נאציאָנאליזם", מיט זיין גאנצער אמת'ער איבערגעבענהייט צו די אינטערעסען פון דעם א י ד י ש ע ן פּראָלעטאריאט אין גלות, האָט דער „בונד" פּאָרט ניט אויפגעזעהן, וויי אונמעגליך עס איז פּאָר דער א י ד י ש ע ר ארביי־

טערשאפט אָנצונעהמען אזא שטאנדפונקט בנוגע צו דער אידישער אינטעליגענץ.

וועלכע פון דער כהן־גרופּ פון דער סינדיקאליסטישער טהעאָריע, ל א ־ ג א ר ד ע ל, שיט אָהן אויפהער ברענענדיגע קוילען אויף די קעפּ פון דער סאָציאליסטישער אינטעליגענץ; וועלכע פון דער מי־שהיה מאקסימאליסט, ל א ז י נ ס ק י, מאכט פון זיי אין נאנצען א תל און בעשולדיגט זיי אין אלע אומגליקען, וועלכע ער דערבליקט אין דער סאָציאליסטישער טהעאָריע און פּראקטיק; אפילו וועלכע מ א כ א י ע ו ו גורט אָן זייגע לענדען און טרומייטערט צונויף די אַרבייטער צו א הייליגען קריעג אלץ טאקי אנטקעגען דער דאָזיגער אינטעליגענץ, — קאָן זיך דאָס בשום אופן ניט אָברופען אויף דעם קילטור־צושטאנד און דעם וויסענס־גראד פון די ארבייטער־מאסען.

די שפייכלערס פון דעם מאָדערנעם וויסען אין די אייראָפּעאישע שפּראכען זענען אזוי רייך, אזוי אנגעלאָדען מיט „כל טוב", אז דער ארבייטער, וואָס האָט נאָר אביסעל חשק צו גייסטיגע אר־ביט, וואָלט זיך אליין געקאָנט דערשלאָגען צו דער העכסטער מדרגה פון מענשליכער בילדונג, אפילו וועלכע דער נאנצער פּראָצעס פון בעשאפען נייע קולטור־אוצרות וואָלט מיט געוואלט און לגמרי אבגעשטעלט געוואָרען ביז „אויף מאָרגען נאָך דער סאָציאלער רע־וואָלוציע".

קיינער פערוועהרט ניט דעם ארבייטער, דורך אייגענעם שטו־דירען, ארויפצוגעהמען אין זיך די נאנצע רייכע קולטור פון זיין פאָלק און אליין צו ווערען אן אינטעליגענט; ביבליאָטהעקען, מוזעען, פאָלקס־פאָרלעזונגען זענען אפען פאר אלעמען, און צייט געפינט יעדער, וואָס שפּירט אין זיך דעם ווילען צו א העכערען זיין. דורך אייגענע קראפט און אנשטרענגונג זענען די א ר ב י־ט ע ר פיערער לערו, פּרודאָן, מאלאָן, אויגוסט בעבעל, חאזענקלע־יזער, יאָהאָן מאסט און נאָך אנדערע געוואָרען דאָס, וואָס זיי זענען געוואָרען: מענשען, וואָס שטעהען אויף דער בילדונגס־הויך פון זייער צייט און בעריכערן, ווי פּרודאָן, דעם קולטור־אוצר פון דער מענשהייט.

אויב די אייראָפּעאישע ארבייטערשאפט האָט ניט ארויסגע־בראכט פון זיך קיין גרעסערע צאָהל פון זעלבסט־שטענדיגע דענקער

און באַרשעער, זענען צו א געוויסען טייל שולדיג אין דעם די אייר־
האַפּאַאישע ארבייטער גופּא. א סך פון די, וואָס האָבען ג ע ־
ק א נ ט געהן דעם זעלביגען וועג פון לערו און פרודאָן האָבען ניט
געוואָלט געהן אין דעם וועג און האָבען בעסער דערטרונקען זייער
ניט געוועהנליכע גייסטיגע ענערגיע אין — שכרות און זנות. וועגען
די מאַסען פון די אייראָפּאַישע ארבייטער איז דאָך שוין אין
גאַנצען אָבגעזאָגט. זייער ו ו י ל ע ן צו א העכערען קולטורעלען
גייכטיגען לעבען האָט ליידער לעת־עתה זעהר א קנאַפּען אימפּעט.

אין א גאַנץ אנדער לאַנג געפינט זיך די אידישע ארבייר־
טערשאַפט.

אויב עס איז דאָ וואו עס איז אין דער וועלט אן ארבייטער־
קלאַס, וואָס ו ו י ל זיך אויפהויבען צו א העכערער גייסטיגער
וועלט, אויף וועמען דער יצר־הרע פון שכרות און זנות האָט אזא
מינימאַלע ווירקונג; וואָס לעכצט און געהט אויס כמעט אין דעם
בוכשטעבליכען זין פון דעם וואָרט נאָך א וואָסערען עס איז שטראַהל
פון אויפקלעהרונג; וואָס האָט אין זיך די שטאַהלענע ענערגיע,
דעם לאַנג־אַנהאַלטענדען אימפּעט ארויסצוריסען זיך פון זיין פיר־
סטערער עם־הארצות, און וואָס איז ליידער פערהינדערט דאָס דורכ־
צופּיהרען, — איז דאָס געווים די אידישע ארבייטערשאַפט.

מיט אייגענע כחות קאָן זי זיך ניט ארויסרייסען פון דער עם־
הארצות, און די אינטעליגענץ העלפט איהר ניט אין דעם; זי קאָן
דאָס ניט, ווייל די שפּייכלערם פון דער אידישער קולטור זענען לעדיג
און ווייסט; ווייל עס איז נאָך ניטא צוליעב וואָס צו בויען שפּייכ־
לערם; ווייל די אידישע אינטעליגענץ, אין וועלכער מיר נויטיגען
זיך ווי אַן אויסגעטריקענט פעלד נויטיגט זיך אין א רעגען, איז —
אַדער זי טראַגט זיך פרום ווי וואָלקענס איבער'ן בלויען הימעל,
וואָס גיסען זיך סוף כל סוף אוים אין א פרעמדען ים, אַדער זי
פער'סם'ט דעם בילדונגס־דאָרשט פון די מאַסען דורך איהר פרינ־
ציפּיעלע עם־הארצות, דורך דער אסימילאַטאָרישער גזירה, אז אין
א י ד י ש האָט די ארבייטערשאפט א רעכט צו געניסען נאָר די
פערוועסערטע פאָפולאַריזאציעס; אז קוים האָט דער אידישער
דעם כח אוֹן דעם ווילען אריינצודרינגען טיפער אין די גייסטיגע
ארבייט פון דער מענשהייט, אזוי דאַרף ער שוין פערלאָזען זיין

אייגענע אידישע אטמאָספערע און צושטעהן צו א פרעמדער קולטור.

דעם „בונד׳ס" קולטורעלע ארבייט פאר דעם אידישען פראָלע־טאריאט איז געווען אָנגעוואָפט מיט דעם גייסט פון זיינדשאפט צו דער אינטעליגענץ, מיט דעם גייסט פון עם־הארצות אוים פרינציפ. עס האָט ניט געהאָלפען, וואָס ער האָט אזוי האָפענדיג געפילדערט אנטקעגען דער אסימילאציע. אין תוך אריין האָט ער זיך קיינמאָל ניט אין גאנצען בעפרייט פון איהר. ער האָט דער אסימילאציע גע־געבען נאָר א „גט אויף א תנאי": באם דאָס אידישע פאָלק וועט דורך אייגענע כחות אויסארבייטען אן אייגענע אידישע קולטור, איז יעמאָלט, ב א י ן ב ר י ר ה: זיי געזונד, געליעבטע אסי־מילאציע! אָבער פון דעסטוועגען פאל ניט אריין אין א מרה־שחורה! עס קאָן נאָך זיין, אז דער „נאטירליכער ענטוויקלונגס־גאנג" וועט אויף אונז רחמנות האָבען, און מיר וועלען נאָך וויעדער ליעגען אין דיינע זיבע אָרעמס...

מען שרייבט איצטער פון רוסלאנד, אז דער וויעדער עָרוואכע־דער „בונד" האָט פערביעטען דעם תנאי־גט אויף אן אייביגען שיי־דונס־בריף, אָדער אז ער קלייבט זיך דאָס צו טהאָן אין גיכען. אז מיר וועלען לעבען, וועלען מיר זעהן. איינס איז אָבער זיכער, אז ־ע׳ אייביגער גט מיט דער אסימילאציע וועט אין גאנצען מוזען איבערבייטען דעם „בונד׳ס" טאקטיק אין דער אונז אינטערעסי־רענדער פראגע.

דער שטאנדפונקט פון פרינציפיעלע עם־הארצות, דער קאמף אנטקעגען א זעלבסט־שטענדיגער אידיש־סאציאליסטישער אינטעלי־גענץ האָט אָבער ערגעץ ניט געהערשט אזוי פער׳עקשנ׳ט, ווי אין דער אידישער ארבייטער בעוועגונג אין אמעריקא.

3.

דער אָנהויב פון דעם אידישען סאציאליזם אין ענגלאנד און אמעריקע פאלט צונויף מיט דעם אָנהויב פון די אכציגער יאָהרען פון דעם פאָריגען יאָהרהונדערט, וועו מאָררים ווינטשעווסקי האָט צום ערשטען מאל גענומען אין לאָנדאָן אַרויסגעבען „דאָס פויליש אידעל". לייידער בין איך ניט בעקאנט מיט דעם כאראקטער פון

דער דאזיגער ערשטער אידיש־סאציאליסטישער צייטשריפט. איין זאך וויים איך נאר, אז אין דעם ערשטען ארטיקעל פון דער ערשטער נומער האט דער רעדאקטאר זעהר ווארעם גערעדט וועגען אידיש און זיין רעכט צו ווערען א ליטעראטור־שפראך.

אבער — ווי וויט איז געגאנגען די אידישקייט פון „פוי־לישען אידעל“? איז שוין יעמאלט „דעם זיידען“ געווען קלאר, אז דער אידישער סאציאליזם דארף, ווי דער סאציאליזם פון אלע אנדערע פעלקער, זיין א ב ע ז ו נ ד ע ר צוויוייג אויף דעם בוים פון דעם אינטערנאציאנאל? האט ווינטשעווסקי, בעת ער'ט גע־לעגט דעם גרונדשטיין צו דעם נייען געביי, געהאט אין זין, אז דער בנין זאל זיין ניט א צייטווייליג ביידעל פאר די, וועלכע מען דארף אויסמושטירען און „אבגעבען אין סאציאליסטען“ צו די אומות העולם, נאר א פאלאץ, וואו עס זאל לעבען און זיך ענט־וויקלען דער פראגרעסיווער געדאנק פון דעם אידישען פאלק? און אויב דער לעצטער צוועק איז איהם ניט געווען אין גאנצען פרעמד, — איז ווי האט זיך ווינטשעווסקי פארגעשטעלט די ראליע פון דער סאציאליסטישער אינטעליגענץ און די כחות, וואס דארפען זי ארויסרופען אין לעבען?

אויף די אלע פראגען, קאנען מיר ליידער ניט געבען קיין ענטפער. דעם „זיידענס“ שטעלונג צו דעם נאציאנאל־אידישען פראבלעם, אין די פערשיעדענע פאזען פון זיין לעבען, פערדיענט א בעזונדער אונטערזוכונג, און דערווייל קאן נאר איינער זי מא־כען: דער זיידע אליין.

על פי סברה בין איך מיר משער, אז די שטעלונג צו דעם פראגרעסיוו־נאציאנאלען געדאנק איז ביי איהם געווען ניט גאר קיין פריינדליכע; אז אין דעם פונקט איז זיך ווינטשעווסקי ניט פאנאנדערגעגאנגען מיט די איבעריגע פערטרעטער פון זיין סאציא־ליסטישען דור: וואס גיכער אידען וועלען פערשווינדען, האבען זיי געמיינט, אלץ בעסער סאי פאר די אידען, סאי פאר דער מענש־הייט. מילא קאן פון א אידישען סאציאליזם, ווי א בעזונדער שטראם אין דעם סאציאליסטישען וועלט־געדאנק, גאר קיין רייד ניט זיין, און ממילא איז א אידיש־סאציאליסטישע אינטעליגענץ אין תוך אריין אן איבעריגע זאך. א פאר האלב־און־פערטעל אינ־

טעלינענטען, א פאָר יעפריימטאָרס און פעלד־פעבעלס איז נענוג צו בעזאָרגען אלע נויטען פון דער אידיש־סאָציאליסטישער קאָזאָרמע. און אויב דער זיידע און די איבעריגע פיהרער נעהמען אויף זיך די ניט גאָר בכבוד'ע ראָליע פון העכסטענס א „פאָד־פראָפאָרשציק", קומט זיי דערפאָר נאָך א בעזונדער דאנק: זיי זאָגען זיך פריי־ווילינ אָב פון העכערע ראַנגען, וואָס זיי וואָלטען אפשר נעהאט אין דער פרעמד, און גיבען זיך אוועק, צוליעב דעם אידעאל, פאר אן ארבייט, וואו קיין אונשטערבליכקייט וועט מען שוין נעווים ניט פערדינענען, ווייל זי מוז אָבשטאַרבען אין איינעם מיט דעם פאָלק.

אזא „בטול היש" פערדינענט אפשר דעם גרעסטען רעספעקט. איך מוז אָבער מודה זיין, אז מיין הארץ וויל איהם בשום אופן ניט געבען, וואָס איהם קומט. ניט־צו־רייסען־זיך אין דער הויך צו די וויטע הימלען, פערלעשען אין זיך די בענקשאפט נאָך דער לופט פון די העכסטע בערג, איינשנורעווען דעם גייסט אין דעם „בינוני'ס" קאָרסעט ביז צום דערשטיקען, בעת אין הארצען ברויזען נאָך יונגע, פרישע שאפונגס־כוחות, — דאָס איז, נאָך מיין מיינונג נאָך, די ערגסטע זינד אנטקעגען זיך אליין — א חטא, וואָס קאָן אייביג ניט פערגעבען ווערען.

נאָר — דער חטא איז בעגאנגען געוואָרען, און דער שולדיגער וועט זיך אפשר פרובען ריין וואשען דערמיט, וואָס ער וועט אונז וועלען איינשמועסען, אז עס זענען נאָך ערגיץ ניט נעווען קיין יונגע, קיין פרישע שאפונגס־כוחות; אז עס האָט ערגיץ־ניט גאָר־נישט־ניט געברויזט און געשפרודעלט, אז דעם „בינונים" קאָרסעט האָט קיינעם ניט געשטיקט, ווייל עס איז נעווען אלעמען נאָך'ן מאָס.

אָבער, אויב מען קאָן נאָך אפשר צוגעבען — זיכער בין איך ניט — אז די ערקלעהרונג פאָסט צו דעם מעהרהייט פון יענע „פיהרער", וועלכע די אידיש־סאָציאליסטישע בעוועגונג האָט ארויס־געבראכט אין ענגלאנד און אמעריקא, טויג זי אבסאָלוט ניט פאר דעם פאל ווינטשעווסקי. זיינע ערשטע אידישע שריפטען טראָגען אויף זיך אזוי קלאָר די סמנים פון אן אמת אָריגינעלען פובליציס־טישען טאלאנט און פון אן אייגענער רייכער נשמה, אז מען האָט

געקאָנט דערוואַרטען פון דעם „זיידען" עפּעס אזוינס, מיט וואָס דער אידישער סאָציאַליזם וואָלט געמאָגט שטאַלצירען פאר דער וועלט.

און וואָס איז געוואָרען פון אָט דעם טאַלאַנט? ווי האָט ער זיך פאַנאַנדערגעוואַקסען אין דער אידיש־סאָציאַליסטישער אטמאָספערע?

די אויבּיגע נויט ניט צו טראַכטען דאָס, וואָס דער גרויסער עולם וועט ניט פערשטעהן, דאָס אויבּיגע זיך צו־פאַסען צו דעם עם־האָרץ, האָבען געמוזט בּיסלעכווייז דערשטיקען אין דער נשמה אלץ, וואָס דאָרטען איז געווען אָריגינעל, וואָס האָט ניט געקאָנט ארויסגעבראכט ווערען מיט דער הילף פון דעם בעל־עגלה'שען „עברי־טייטש".

דאָס וואַקסען ארויף, אין דער הויף אין איינעם מיט דעם גרעסערען עולם איז פאר דעם אידיש־סאָציאַליסטישען אינטעליגענט אויך געווען אבּגעשניטען. וואַקסט דער דרדקי־מלמד אין איינעם מיט זיינע תלמידים? ווי נאָר זיי לערנען זיך איים דעם קמץ־אלף, מוזען זיי איהם פערלאָזען, און ער בלייבט ביי זיין אלטער טייטל, מיט וועלכער ער נעהמט זיך פאר נייע תלמידים... און אזוי — יאָהר אוים — יאָהר איין!

סוף־כל־סוף האָט איין בלום נאָך דער אנדערער געמוזט פערוויאלען, איין וואָרצעל נאָך דעם אנדערן אויב ניט אבּשטאַרבען איז פער'חלש'ט ווערען, און ווינטשעווסקי איז איצטער א פער־שנעעטער גאָרטען, וואָס האָט קיין מאל קיין רעכטען פריהלינג ניט געזעהען, און האָט ניט געהאט די מעגליכקייט ארויסצוברענגען זיין שבּע... עס קאָן זיין, אז די נייע נאַציאָנאַליסטישע פאזע אין דעם לעבען פון אָט דעם אלטען קעמפער פאר אלגעמיין־מענשליכען פאָרטשריט וועט צושמעלצען דעם שנעע, וועט אבּפרישען זיינע פער'חלש'טע כוחות און וועט איהם נאָך בעשערען א צווייטען פריהלינג דערווייל מאכט ער אויף מיר דעם איינדרוק פון א קרבן, געפאַלען אויף דעם מזבח פון פרינציפּיעלער עם־האָרצות, וואָס אויף איהר האָט דער אידישער סאָציאַליזם געבויט זיין נעביי.

ווינטשעווסקי איז דער פאטער פון דעם אידישען סאָציאַליזם אין זיינע בּיידע געשטאלטען: דער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער אין

דער אנארכיסטישער. אָבער די היפּטדראָליע האָט געשפּיעלט די סאָציאל־דעמאָקראָטיע, און איהר געשיכטע איז ענג פערבונדען מיט דעם נאָמען פון אן אנדער פיהרער, וואָס האָט בלי ספק געהאָט א סך א גרעסערע פּרינציפּיעלע און פראקטישע בעדייטונג, עהוער ווינטשעווסקי. איך מיין דאָ אבראהאם קאהאן.

מען זאָגט, אז אב. קאהאן וועט איהר אין גאנצען געבען א שמעק טאבאק פאר דער געשיכטליכער בעדייטונג פון דער אידישער בעוועגונג בכלל און ממילא פאר זיין אייגענער ראָליע אין איהר בפרט, ווי וויכטיג זי זאָל ניט זיין. אויף א מאָנומענט אין „העסטער סטריט" האָפּט ער ניט און פאר דעם וועלט־היסטאָרישען „ונתנה תוקף" מיט זיין „מי יחיה ומי ימות" האָט ער וועניג רעספּעקט. דאָס פּאסט גאנץ גוט צו דעם בילד פון דעם דרדקי־מלמד, וועמעס ראָליע ער האָט פאר זיך אליין אויסגעקליבען. קאָן דען א דרדקי־מלמד האָבען די פּרעטענזיע, זיין נאָמען זאָל פערשריבען ווערען אין די טאָווליען פון דער געשיכטע?

אב. קאהאן האָט אָבער אין דעם פונקט א גאָוואָלדיגען טעות, און וואָלט איך היינט געשריבען די געשיכטע פון דער אידישער סאָציאל־דעמאָקראָטיע אין אמעריקע, וואָלט איך ניט קוקען, וואָס איך בין אזוי בייז אויף איהם (ווי מיר דוכט, אויס א גוט בעגרינדעטען פּארוואָס), און וואָלט איהם דערמאָהנען א היבשען לייסטער פערדיענסטען זיינע, וועלכע וועלען, נאָך הונדערט און צוואַנציג יאָהר, גאָווויס אויסגערעכענט ווערען אין די נעקראָלאָגען אויף איהם און וועלען פון דאָרט, אין אָבגעקירצטער פאָרם, איבערגעהן אין דער געשיכטע.

דאָ האָבען מיר אָבער צו טהאָן נאָר מיט איין פונקט: מיט זיין ראָליע און בעדייטונג אין דער „פרינציפּיעלער עם־הארצות" און דעם דורכפיהרען פון איהר פּראָגראָם. אב. קאהאן איז דער אייגענטליכער העלד פון דער פּראָגראָם, איהר פערקערפערער און בעזינגער, און בעסער עהדער אויף אנדערע, לאָזט זיך אויף איהם בעווייזען דער גרונד־געדאנק פון אונזער היינטיגער טהעמא, אז דער אייגענטליכער וואָרצעל פון דער עם־הארצות, די אייגענטליכע סבה, פאר וואָס אונזער סאָציאליזם איז אזוי אָרעם אין אינטעלי־

גענץ, איז ניט קיין אנדער זאך, ווי נאָר — די פערבעלענדענעם פון דער אסימילאציע.

אב. קאהאן האָט, ווי מיר געדענקט זיך, ערגעץ ניט ארויסגעזאָגט סיסטעמאטיש זיין טהעאָרעטישע שטעלונג צו דעם פראָבלעם פון דעם אידישען פראָגרעסיוועז נאציאָנאליזם. אָבער ס'איז דאָ א פרוב־שטיין מיט וועלכען מען קאָן בעשטימען איינעמס געדאנקען וועגען דעם פרט. דאָס איז די שטעלונג צו דער בעשאפונג פון אן אייגענער אידישער פראָגרעסיווער אינטעליגענץ, וואָס זאָל אין דעם לעבען פון דעם אידישען פאָלק שפּיעלען די זעלביגע ראָלע, וועלכע יעדע אינטעליגענץ שפּיעלט אין דעם לעבען פון יעדעם פאָלק, און וואו מיר, אידישע סאָציאָליסטען, זאָלען זעהען צו בעקומען די גייסטיגע אויבער־מאַכט, דורך אונזער אידעאל און דורך אונזער זשעני, דורך אונזער ערנסטער ארבייט אויף אלע פעלדער פון דער מענשליכער קולטור.

קאהאן איז תמיד געווען פיינדליך צו אזא געדאנק. דאָס איז דער איינדרוק, וואָס איז ביי מיר איבערגעבליבען פון אלע מיינע עראינערונגען, פון אלע געשפּרעכען, וואָס איך האָב מיט איהם געהאט, פון אלע זיינע שריפטען, וואָס האָבען א שטיקעל שיכות צו דעם ענין. און מיינע עראינערונגען געהען גאנץ ווייט צוריק, ביז צו דעם יאָהר 1892 (אויב איך האָב ניט קיין טעות), וועז איך האָב צום ערשטען מאָל געהאט די עהרע און דאָס פערגניגען בעקאנט צו ווערען מיט ווינטשעווסקי'ן און קאהאנ'ען אויף דעם ציוריכער אינטערנאציאָנאלען קאָנגרעס.

אין יענע יאָהרען האָט שוין דער פראָגרעסיוו־נ א צ י א נ ל ע ר אידישער סאָציאָליזם העזה'דיג אויפגעהויבען זיין קאָפּ און איז ארויס מיט זיין פראָפאָנאנדא צווישען דער אידישער יוגענד, וואָס האָט געשטודירט אין דער שווייץ. איך האָב געהאט דאָס גליק און די עהרע צו זיין דער פאָהנען־טרעגער פון אָט דער נייער בעוועגונג. איך געדענק נאָך עד היום די טיפען פרייד, וואָס איך האָב דורכגעלעבט, דריקענדיג די העגד פון יענע צוויי א י ד י ש ע דעלעגאטען פון א י ד י ש ע ארבייטער, פערטרעטער פון דעם א י ד י ש ע ן סאָציאָליזם, וואָס זייערע נעמען זענען שוין פון לאנג אן געווען איינגעבאקען אין מיין הארצען און ארומגערינגעלט

מיט א שיין פון ליעבע און שטאָלץ: ווינטשעווסקי'ס נאָמען פאר זיינע שירים און פּעליטאָנען אין „ארבייטער־פרייַנד", קאָהאָן'ס נאָמען פאר די קלאָנגען, וואָס האָבען זיך געטראָגען וועגען זיין אַגיטאַציע צווישען די אידישע ארבייטער און פאר זיין פּריהער־דיגער רעוואָלוציאָנער ארבייט אין רוסלאַנד.

איך געדענק אויך דערפאר דעם ברענענד־ביטערען פאַרדראָס, וואָס איך האָב נעהאַט, בעת דער ערשטער פּאַרשלאָג מיינער איז צוריק געוויזען געוואָרען פון זיי.

אין וואָס איז בעשטאַנען דער פאַרשלאָג?

אַך, איך בין יעמאָלט נאָך געווען א „פּראָקטישער" מענש און, הפּנים, גאָר א גאון אין הלכות דיפּלאָמאַטיע. איך האָב חלילה ניט פערלאַנגט, די אַגיטאַציע אין לאָנדאָן און אמעריקא זאָל שטאָלץ פאַנאַנדערווויקלען די אידישע פּאָהן; איך האָב חלילה ניט נעפּאָדערט, ווי איך האָב דאָס געטאָן אין דעם „יעוורייַ ק'יעווריי־אם", אז די אידישע רעוואָלוציאָנערע בעווענונג זאָל ווערען זעלבסטשטענדיג און זיך אוועקשטעלען צום ציעל די ו ו י ע ד ע ר ב ע ל ע ב ו נ ג פון דעם אידישען פאָלק. איך האָב געדאַדט „פּראָקטישע" און „דיפּלאָמאַטישע" רייד...

באשר עס זענען דאָ אידישע ארבייטער אויך אין רוסלאַנד און גאַליציע צו וועמען מען מוז זיך וועגדען מיט דער סאָציאַליסטישער פּראָפּאַגאַנדא אין אידיש; און באשר „זיי" מוזען דאָך סאי זוי סאי דרוקען אידישע ארטיקלען אין זייערע צייטונגען, איז וואָלט אפשר געווען א סברה, אז מען זאָל די אלגעמיינערע ארטיקלען איבערדרוקען אין דער פאָרם פון ז א מ ע ל ב י כ ע ר. דאָס וואָלט געשאַפען א נויטיגע אידיש־סאָציאַליסטישע ב י ב ל י א ט ה ע ק פאר דער פּראָפּאַגאַנדא און וואָלט אין דערזעלביגער צייט פערהיטען, אז די בעסערע זאכען זאָלען אַזוי מיר־נישט־דיר־נישט געהן לאבוד...

די צייטען זענען יעמאָלט געווען שווערע פאר דעם אידישען סאָציאַליזם. מען האָט געדארפט גאָר בעווייזען, אז עס זענען דאָ אידישע ארבייטער און אז עס קאָן געמאָלט זיין א סאָציאַליסטישע ליטעראַטור אין אידיש. אזעלכע זאמעל־ביכער וואָלטען בעוויזען

דעם פ א ק ט פון דער אידיש־סאציאליסטישער ליטעראטור און וואלט געגעבען אונז א היבשען וואפען אין די הענד*).

ווינטשעווסקי האט איינגעשטימט אויף דעם פארשלאג. ער האט בעדארפט איבערערדען מיט קאהאנען און מיר געבען א תשובה. די תשובה איז געווען א לאקאנישע און קאלטע: „קאהאן האלט דערפון ניט"...

ווי היינט נעדענק איך די ווערטער, וועלכע איך האב אפטמאל אין מיין לעבען איבערגע'חוז'ט מיט א ביטערען שמייכעל פאר זיך אליין: „קאהאן האלט דערפון ניט". איך האב געוואוסט, אז דאס הייסט ניט נאר „קאהאן"; אז דאס איז דער גזר־דין פון א גאנצען דור, וועמעס אידעען קאהאן פארמולירט.

איך האב אבער אויף צו להכעיס „געהאלטען דערפון". אין א פאר יאהר ארום איז שוין געווען ארגאניזירט א גרופע יונגע סטודענטען, וואס האט אונטער מיין רעדאקציע איבערזעצט, איבער־געארבייט און פאפולאריזירט אייניגע זעהר וויכטיגע סאציאליסטישע ווערק: א פאר פון די יונגע לייט האבען דערנאך געשפיעלט גאר א חשוב'ע ראליע אין דעם „בונד", און אלע אונזערע ארבייטען (א חוץ איינער: „גיזשיצקי'ס פארלעזונגען איבער סאציאלע עטהיק") זענען דערנאך ארויסגעגעבען געווארען פון'ם „בונד" **)

דאס וויכטיגסטע פון אט די ערשטע אויסגאבען איז געווען די איבערזעצונג פון'ם „קאמוניסטישען מאניפעסט". ער היום בין איך שטאלץ אט אויף דער שטיקעל ארבייט; וויל דאס איז געווען אויך א מאניפעסט פון דער אידישער שפראך; א קלאר־רער און ניט אבצופרעגענדער בעווייז, אז מען קאן אין איהר אי־בערניעסען יעדען, אפילו דעם שווערסטען און אבסטראקטעסטען

---

*) וועגען יענער מרויעריגער צייט וועל איך וועז עס איז שרייבען באריכות. איצטער קען מען שוין פון יענע צרות דערצעהלען אין פרייד און אין נחת.

**) מיין פאראווארט צו די אלע ארבייטען אונטער דעם נאמען „פאר וואס דוקא אידיש?", וועלכע די גרופע האט ניט געוואלט דרוקען, איז דערנאך ערשיענען אין'ם ניו יארקער „פארווערטס"... נישיים אונטער קאהאן'ס רעדאקציע?

שטאַף. אויף דער איבערזעצונג האָבען מיר נאָך דערפאַר געמאַכט זיין שטאָלץ, ווייל זי איז ניט נאָר א ריין־אידישע און א פינקט־ליך אידישע, נאָר אויך די געטרייעסטע צום טעקסט, וועניגסטענס אז מען פערגלייכט זי מיט דער רוסישער, וואָס איז געמאַכט ג־ווארען, אויב איך האָב ניט קיין טעות, פון פּלעכאַנאָוו׳ן אליין, זעהט מען ערשט רעכט איהרע מעלות... די איבערזעצונג פון דעם „קאָמוניסטישען מאַניפעסט" איז געווען א פּרינציפּיעלע ניים אין דעם בונד׳ס ליטעראַטור און האָט ניט נאָר געשטימט מיט זיין גאַנצער טענדענץ.

נו, ווי האָט אב. קאַהאַן בעגעגנט אָט די איבערזעצונג, מיט וועלכער יערער אידישער סאָציאַליסט האָט געמאַכט זיין שטאָלץ? מיט א „פערניכטענדער" קריטיק! אידען דארפען ניט האָבען קיין איבערזעצונגען פון אזעלכע ווערק, ווי דער מאַניפעסט, האָט ער ג׳טענה׳ט. פאַר אידען דארף מען „פאָפולאַריזירען" די איינצעלנע קאַפּיטלעך...

און וועו איהר וואָלט געפרעגט: פאַר וואָס דארפען עפעס אידען שטודירן ניעדעריגער, עהדער אלע פעלקער? פאַר וואָס מעג דער בולגאַר און דער פּין, און דער פלאַמינג און דער רוסין יא האָבען אן אמת׳ע איבערזעצונג פון אָט דעם קלאַסישען ווערק, און אידען ניט? קיין ענטפער אויף די פראגען וואָלט איהר ניט געפּענען אין יענער קריטיק. אָבער דעם ענטפער איז לייכט געווען אליין צו געפינען: אידען זענען ניט קיין פאָלק, ממילא דארפען זיי ניט האָבען קיין אייגענע ליטעראַטור און קיין אייגענע אינטעלי־גענץ; ממילא דארף דער אידישער סאָציאַליזם אויף אייביג בלייבען אן עם־האַרץ־'שער. „אויף אייביג", ד. ה. אויף אזוי לאַנג, ווי ער וועט לעבען. און קיין אריכות־ימים האָט איהם קאַהאַן אוודאי ניט געוואונשען...

דיזעלביגע שטעלונג צו דעם אונז אינטערעסירענדען פראָבלעם געפינען מיר אויך אין אן ארטיקעל זיינעם, וואָס ער האָט ניט לאַנג אָבגעדרוקט אין דער „צוקונפט" אונטער דעם נאָמען: „אונזער אינ־טעליגענץ". אזוי ווי דער ארטיקעל שענקט פיעל אויפמערק־

זאמקייט אויף אונזער טהעטיגקייט אין דער אידישער ליטעראטור און אזוי ווי די פאָלעמיק פון אב. קאהאן אנטקעגען „דאָס נייע לעבען" איז נוגע גראָד דעם עצם פון אונזער פראָבלעם, וועט דער לעזער קיין פאראיבעל ניט האָבען, וועז איך וועל זיך אבשטעלען אויף איהם עפעס לענגער און מאכען א רייכערען געברויך פון מיין רעכט צו ציטירען.

אב. קאהאן מאכט מיר דעם פאָרוואורף, וואָס איך גיב ארויס „דאָס נייע לעבען" פאר א בעזונדער „זאָרט גייסטיגע מיוחסים". מיינע לעזער, מיינט ער, „זענען מיסטענס האלב־אינטעליגענטען און אלס רעדאקטאָר" געפין איך מיך „אונטער דעם איינפלוס פון דיעזער גיסטיג ארים טאָקראטישער אטמאָספערע". עס וואלט א סך בעסער געווען, וועז איך וואלט „געווען פריי פון דיעזען אייג־פלום", וועז איך וואלט „געקאָנט זיך אביסעל ארונטערלאָזען צו דעם פאָלק פון דעם הויבען פערעסטאל פון דער תלמודיש־אינטעלי־גענטער וועלט, וועלכע רינגעלט איהם (ד ה. מיך) ארום". און דער צעטעל פון בעשולדיגונגען געהט נאָך ווייטער. איך וועל זיך נאָך אומקעהרען צו איהם און מיר וועלען זיך נאָך דורכשמועסען וועגען איהם בהרחבה.

דערווייל לאָזט מיר נאָר ברענגען איין פאָרוואורף, וואָס קלינגט ארויס אזוי אונערווארטעט „נאציאָנאל". „איהם קימערט", שרייבט אויף מיר קאהאן, „ניט דער גייסטיגער צושטאנד פון פאָלק (? !), נאָר די פראגע, צי זענען אויף אידיש געשריעבען ביכער אויף דעם זעלבען אונפאָפולערען ארט, ווי עס ווערען געשריעבען די וויסענשאפטליכע ביכער ביי די אומות העולם".

אט האָט איהר עס וויעדער: אידען דארפען ניט האָבען קיין ביכער, געשריעבען „אויף דעם זעלבען אונפאָפולערען ארט, ווי עס ווערען געשריעבען די וויסענשאפטליכע ביכער ביי די אומות העולם": דערזעלביגער שטאנדפונקט, וואָס אין דער צייט פון דער קריטיק אויף דעם „מאניפעסט".

דער „צוקונפט"־ארטיקעל גיט אונז אן ערקלעהרונג פאר וואָס דאָס מוז אזוי זיין. די סאָציאָליסטישע בעוועגונג, און די א י י נ צ י ג ע זאך, וואָס מען דארף איז — פ א פ ו ל א ר י ז י ר ע ן.

נוט! לאָמיר דערווייל אַננעהמען, אז דאָס איז א תירוץ מספיק, אָבער...

אָבער האָט וועמען עס איז אַב. קאהאן א טראכט געטהאָן, אז כדי צו קאָנען פּאָפּולאריזירען, מוז מען עפעס ווייסען? איז איהם וועמען עס איז קלאָר געוואָרען, אז דאנק זיין פּאנאטיזם פון פּאָפּולאריזירען האָבען מיר ניט קיין פּאָפּולאריזאטארס? איך ווייס, אז דאָס קלינגט איהם א ביסעל פרעמד און מיט בעליידיגטער גאוה וועט ער אונז „טייטלען" גראָד אויף אזעלכע ארטיקלען אין „פּאָרווערטס", וואו מען לערנט די מאָסען, וואו מען זוכט זיי צו בילדען" א. אז. וו.

יע, גראָד די און עהנליכע ארטיקלען האָב איך אין זינען, וועמען איך זאָג, אז מיר האָבען ניט קיין פּאָפּולאריזאטארס... איך וואָלט איהם נעקאָנט אונטערטראָגען א נאנצע שיסעל וויסענשאפטליכע פּערל, צונויפגעקליבען פון אונזער „פּאָפּולער־וויסענשאפטליכער" ליטעראטור אין די ראדיקאלע צייטונגען. איך האָב מיך אָבער נעפּוילט צו קלייבען (קיינער וואָלט מיך דערפאר ניט בעשולדינט), און האָב ארויסגענומען נאָר אייניגע, וואָס וועלען האָפענטליך א ביסעל מעהר פּאנאנדער עפענען קאהאן'ס אויגען אויף דער וויכטליכער לאָגע.

נראָד אין דעם ארטיקל וועגען קוק'ס נאָרד־פּאָל רייזע, אויף וועלכען קאהאן וווייזט אוים צו זיין אזוי שטאָלץ, נעפּין איך א פּאָפּולער־וויסענשאפטליכע דערקלעהרונג, אז אלומינום, דאָס איז אזא מין לעהם! („ליים"). נענאָסע קאהאן! איהר זייט דאָך פּאָרט א שטיקל געבילדעטער מענש: פערשטעהט איהר כאָטש, אין וואָס פּאר אן אבנרונר פון עלעמענטארע עם־הארצות איינער דארף זיך נעפּינען, כדי ער זאָל קאָנען ארויסברענגען אזא מין לעהם?"

אין דעם זעלביגען „פּאָרווערטס" (נאָר פון אן אנדער טאָג) איז נעווען אבגעדרוקט עפעס א טאָג־ניעס וועגער דער בעריהמטער נרי־כישער אינזעל סאלאמיס. דער נייעס־שרייבער האָט פּלוצלונג דערשפּיהרט אין זיך דעם הייליגען חוב פון פּאָפּולאריזאציע, און ער האָט גענומען, אויף שנעל צוקוייט א היסטאָריש־וויסענשאפט־

ליבע מאנדעל און אריינגעשטאפט זי אין דעם עולם׳ס פיסק ארײן. אין די אלטע צייטען, דערעצהלט ער, איז ביי דעם אינזעל פאַרנעקומען א בעריהמטע שלאכט צווישען די גריעכען און די פערזער, ביי וועלכער עס האבען זיך אויף גריעבישער זייט אויסגעצייכענט די קריעגפיהרער טהעמיסטאקל און א ו י ר י פ י ד! (דער „פאר־ווערטס" שרייבט איהם ענגליש: „יוריפיד").

אמת, דער בעריהמטער ד ר א מ ע ן ־ ד י כ ט ע ר, אויריפיד, האט זיך טאקי שטארק אויסגעצייכענט אין דער שלאכט ביי סאלאמים, אבער נאר דורך דעם, וואס ער איז ג ע ב א ר ע ן געוואָרען אין יענעם טאג און אויף יענעם אינזעל, על כל פנים, אין יענעם יאהר. אלס קריעג־פיהרער האט זיך אבער אנשטאט „יוריפידען" נאר אויסגעצייכענט א ר י ס ט י ד... געגאסט קאהאן! איהר שטאלצירט מיט דעם, וואס איהר גיט דעם פאלק „סקוהל־בילדונג" אין „פאַרוועַרטס" אלע טאג אן עס־לעפעל אין עמער וואסער. זאגט אליין, וואס פאר א „באל" וואלט דער „סקוהל"־לעהרער בעדארפט שטעלען אייער נייעס־שרייבער פאר די קאדריל, וואס האבען, ווי עס ווייזט אוים, געטאנצט אין זיין מוח די צוויי פאַרען: די שטאטסמענער טהעמיסטאקל און אריסטיד פון איין זייט אין די דראמען־דיכטער סאפאקל און אויריפיד, פון דער אנדערער...

דאס זענען פערל (ניט פעראיינצעלטע) פון „פאַרוועַרטס", דעם זעלבינען „פאַרוועַרטס", וואס א. אז. וו.

אבער די איבעריגע ראדיקאלע פרעסע איז אויך ניט בעסער.

די „וואהרהייט" האט ניט לאנג בעריבערט די וויסענשאפט מיט דער אבסאלוטער נייער דערקלעהרונג, אז דער עקוואטאר איז... דער מ י ט ע ל פ ו נ ק ט פון דער ערד!...

אויף דעם גרונד פון עהנליבע וויסענשאפטליבע טיעפקייט אין געאגריפען האט די „פרייע ארבייטער שטימע" געגומען פון פער־וואנדעלט דעם מאלסטראם (אדער ריבטיגער: מאעלסטרעם) אין א... ש ט א ד ט מאלסטראם!!

אגב אורחא ווילּ איך דא אויפווייזען אויף די אונגעהויערע א ב נ ע ל א ז ע נ ק י י ט, וועלבע פרויינד ש. יאנאווסקי האט זיך ערלויבט אין דער „פרייער געזעלשאפט", אין זיין איבערזעצונג פון קראפאטקין׳ס „נעשיכטע פון דער פראנצויזישער רעוואלוציאן",

וואו די גענעראַל־שטאַטען וועלן איבערזעצט: דער שטאַט גענעראַל! דאָס איז, הפנים, דערפאר, וויל אין ענגלישן רופען זיי זיך „עסטייטס דזשענעראַל". עס איז אָבער שווער צו גלויבן, אז יאַנאָווסקי זאָל ניט וויסען אז דער ענגלישער בראַווער „דזשענעראַל" איז דאָ נאָר אן אַדיעקטיוו און שטעהט בלשון רבים... ווי די מעשה איז, ערשינערט דאָס אָן דער בעריהמטער רוסישער איבערזעצונג פון דעם פראַנצויזישען „ביזן־עטער זשענעראַל": „ס'איז גוט צו זיין א גענעראַל"...

נאָר — גענוג פערעל! — ווי ערקלערט איהר זיי, גענאָסע קאָהן?

איך ערקלער דאָס גאַנץ פשוט. אונזערע הערען פּאָפּולאַריזאַטאָרען האָבען משמעות אין דער יוגענד יע עפּעס געוואוסט. דערנאָך אָבער, אז זיי האָבען אָנגענומען דעם אייידעל־מוטהיגען בעשלום פון „בטול היש", איז ביסלעכווייז אויך זייער וויסענשאַפּטליכער „יש" אין גאַנצען בטול אָדער מטושטש געוואָרען, און פון אלע וויסענשאַפטען איז נאָר איבערגעבליבען... „אזא מין לעהם"...

וואָלטען זיי געהאט רעספּעקט צו זיך אליין, רעספּעקט צו זייער ארבייט, רעספּעקט צום אידיש־לעזענדען עולם, יעמאָלט וואָלטען זיי ניט געקאָנט האָבען די העזה צו פיטערען איהם אנשטאָט וויסענשאפט מיט „אזא מין לעהם". שרייבענדיג, איבערזעצענדיג, וואָלטען זיי, אין דעם פאל פון ספק, ארייננעקוקט אין בי כ ע ל. פון אט דער עובדא אָבער זענען זיי אָבגעוועהנט געוואָרען. און אין דער אמת'ען: צוליעב וואָס און צוליעב וועמען? ווער לייענט אידיש? דאָך נאָר דער עם־הארץ! און ווי לאַנג וועט ער זיך האלטען דערביי? ביז ער וועט אויפהערען צו זיין אן עם־הארץ... לויפט זיך דען א סך דאָ צו דאגה'ן וועגען איהם! לאָז זיין, אז דער מאַלסטראָם איז אזא מין עקוואטאָר, און אז אוירפּיד איז אזא מין אליומיניום, — נישקשה, דער עם־הארץ וועט אלץ אראָבשלינגען!

און אויף אזא'ן אופן פערוואַנדעלט זיך דער שטאַנדפונקט פון ארינציפיעל עם־הארצות אין פשוט'ע, פראַקטישע גראָבע, גראָבע אונווויסענהייט, מיט וועלכער מען פיטערט דעם עולם, אויף וואָס די וועלט שטעהט.

כדי צו האָבען גוטע פּאָפּולאַריזאַטאָרס, מוז מען האָבען א ווי־סענשאפטליך־געביל־דעטע אינטעליגענץ אין אידיש, פון איהם לאָזען די געביל־דעטע און די פּעהיגסטע: די פּיסאַ־רעון, די קאַרל פּאָכט, די קוי־טסקי, די משערנישעווסקי נעהמען זיך פּאָר דער זעהר פּערָאַנט־וואָרטליכער אויפגאָבע פון פּאָפּולאַריזאַציע און אויפקלעהרונג. און זייער ארבייט מוז שטעהן אונטער דער שטיל־ער קאָנטראָליע פון דער געביל־דעטער עפענטליכער מיינונג.

ווי קאָנט איהר אָבער ביי אונז האָפען אויף גוטע פּאָפּולאַרי־זאַציעס, אויף אמת'ע פאָלקס־אויפקלעהרונג אין וואָרט און שריפט, וועז איהר פערלאַנגט אליין, אָדער איהר נעפינט עס וועניגסטענס פּאָר זעהר נאטירליך, אז דער נעביל־דעטער איז זאָל ניט לייענען קיין אידיש?

„צו וואָס זאָל דער נעביל־דעטער, געשטודירטער סאָציאַליסט איבערהויפט לעזען א סאָציאַליסטישע אידישע צייטונג אָדער א זשורנאל?" פרעגט קאהאן אין דעם זעלביגען ארטיקעל. „ער לעזט דאָך ענגלישע, רוסישע זשורנאַלען. דער אנטוואָרט איז, אז דער נעביל־דעטער מענש, וועלכער בעלאַנגט ניט צו דער בעוועגונג, לעזט טאקי ניט אונזערע שריפטען. דער אָבער, וואָס בעלאַנגט יע צו דער בעוועגונג, לעזט זיי, וויל ער איז פּעראינטערעסירט אין זיי אלס א טהיל פון דיעזער בעוועגונג".

איך בין שטאַרק מסופק, אויב אפילו דער לעזט זיי. וויל איך קאָן מיר ניט פאָרשטעלען, א געביל־דעטער מענש זאָל קאָנען רוהיג אראָבשלינגען די צוקייטע וויסענשאפט פון „פאָר־וועדס" עם מויל, און איהם זאָל ניט בעפאלען א חלשות, סאיידען ער פאלט דערביי אויך אריין אין דער „בטול־היש"־שטימונג און זיפצט, רעזיגנירט: וויפיעל וועט ער, מישטיינס געזאגט, אָננע־דויערן, אָט דער גאנצער „שטאָטען־גענעראל־פּאָראד"? נאָך א יאָהר, נאָך א יאָהר... ביז דאָס אידישע פאָלק וועט פערשווינדען. זאָלען זיי זיך דערווייל פיטערען מיט וואָס זיי קאָנען, אבי דער סאָציאַליסטישער „רעבטס־לינקס", „רעבטס־לינקס" וועלט דערביי דרבעי אריינגעפויקט...

מיין ארטיקעל האָט זיך שוין צופיעל פאָנאַנדערגעצויגען, און

איך האָב נאָך אלץ ניט אויסגעשעפט מיין טהעמא, אפילו אין יענע ענגע גרעניצען, וועלכע איך האָב מיר פאַרגעשריבען. איך וועל מוזען בעטען דעם לעזער, ער זאָל האָבען מיט מיר נאָך א ביסעל נעדולד. אָבער שוין איצטער, דוכט מיר, הויבט אָן זיך ארויסווייזען די אינוועניגסטע לאָגישע שיכות צווישען עם־הארצות און אסימי־לאציע פון איין זייט, צווישען א מ ת ' ע פאָלקס־בילדונג און די נויטווענדיגקייטן פון א פראָגרעסיוו־נאציאָנאלער אינטעליגענץ פון דער אנדערער.

דאָס וועט אונז נאָך קלאָהרער ווערען, ווען מיר וועלען זיך נאָך מעהר אריין לייענען אין אב. קאהאן'ס ארטיקעל.

4.

די סאָציאלסטישע בעווענונג איז א פראָפאגאנדא־בעווענונג,— דאָס איז דער גרונד־נעדאנק, אויף וועלכען עס זיינען אויפגעבויט אב. קאהאן'ס ארגומענטאציעס אין זיין ארטיקעל „אונזער אינטע־ליגענץ". ארויסגעהענדיג פון אט דעם גרונד־גערַאנק, קומט ער צו אן איבערשעצונג פון יענעם ווערט, וועלכען פאָפולאריזאציעס האָבען פאר דער גייסטיגער ענטוויקלונג פון א פאָלק.

„מען וועט זאָגען," שרייבט ער צום סוף פון זיין ארטיקעל, „אז די פראָגע וועגען פאָפולאריזאציאָן איז א „אידעע פיקס" ביי מיר, א נעדאנק, וועלכער זיצט ביי מיר פעסט אין מוח און וועגען וועלכען איך הער ניט אויף צו רעדען. אמת. איך זעה אָבער וואָס ווייטער אלץ דייטליכער, אז דיעזער נעדאנק רעפרעזענטירט די אייניציגע וועג פאר די, וועלכע קענען העלפען פערשפרייטען וויסען און ענט־וויקלען אונזערע מאסען."

מיר האָבען אין דעם פאַריגען קאפיטעל געזעהען, אז ווען אפילו מען זאָל זיך אוועקשטעלען אויף קאהאן'ס שטאנדפונקט פון פראָפאגאנדא און פאָפולאריזאציע, מוזען מיר אויך יעמאָלט קומען צו דעם רעזולטאט, אז מיר האָבען אן אייגענע רייך ענטוויקעלטע אינטעליגענץ, פון וועלכער עס זאָלען זיך קאָנען רעקרוטירען די פראָפאגנדיסטען און די פאָפולאריזאטאָרס. ד. ה. מיט אנדערע ווערטער, אז עס מוז בעשאפען ווערען א אידישע גייסטיגע אטמא־

ספערע, וואס זאל געבען דעם אידישען אינטעליגענט די זעלביגע נייסטיגע שפייז, ווי די, וואס ער געפינט אין דער פרעמד. אז ניט — וועט די אינטעליגענץ מ ו ז ע ן אוועקגעהן פון אונז, מ ו ז ע ן איבערלאזען אין דער היים נאר „דרדקי־מלמדים", וועלכע וועלען סוף־כל־סוף מ ו ז ע ן בלייבען הינטערשטעליג געגען זייערע אייגענע אויפגאבען.

אבער — איז דען דער סאציאליזם ניט מעהר ווי א פראפאגאנדא־בעוועגונג?

נעהמט דעם סאציאליזם פון וועלבען לאנד איהר ווילט, און איהר וועט געפינען, אז ער איז ניט נאר א סאציאל־פאליטישע מאסען־בעוועגונג, נאר אויך א גייסטיגער שטראם, אין וועלבען עס שלאגען אלע קוואלען פון דער מענשליכער קולטור: די וויסענ־שאפט אזוי נוט ווי די קונסט, די פילאסאפיע אזוי גוט ווי די רעליגיע.

בעזונדערס ריכטיג איז דאס פאר דעם מ א ר ק ס י ס ט י־ש ע ן סאציאליזם, וואס טרעט ארוים מיט נייע טהעאריען ניט נאר אין דער געזעלשאפטס־לעהרע און דער געשיכטע, נאר אויך אין דער פילאסאפיע, אין דער מאטעמאטיק און אין די נאטור־ווי־סענשאפטען. אמת, די אלע מארקסיטישע טהעאריען זענען זעהר צווייפעלהאפט און האבען קיין גרויסען רושם אויף די ענטוויקלונג פון די נאטור־וויסענשאפטען ניט איבערגעלאזען (צו זיי איז אבער צוגעשטאנען א כעמיקער מיט ניט קיין קלענערען נאמען, ווי — קארל שארלעמער!). אבער, ווי אמת און פאלש די איינצעלנע טהעאריען פון די איינצעלנע סאציאליסטישע גייסטעס־וועלט אזוי רייך אין נעראנקען, אזוי שטארק צונויפגעוואקסען מיט אלע צוויי־גען פון דער מענשליכער קולטור, אז מען מוז באמת זיין א היבש געבילדעטער מענש, כדי אריינצונעהמען אין זיך דעם גאנצען אוצר פון דעם סאציאליסטישען דענקען און שאפען.

און די אלע קולטור־קוואלען אין דעם גייסטיגען שטראם פון'ם סאציאליזם קאן מען ניט אבשטעלען אויף א ווייל מיט דעם בע־פעהל: הערט אויף צו שלאגען, דער פאפולאריזאטאר איז נאך ניט פארטיג מיט זיין ארבייט. ער האט נאך ניט אלץ צוקוייט פאר די מאסען. דער שטראם פון סאציאליסטישען נעראנק, ווי דער שטראם פון קולטור איבערהויפט, האלט אין אייביגען אנווואקסען

ניט נאר אין דער בריט, נאר אויך אין דער טיף. דער פראגרעס פון דער מענשהייט איז ניט נאר א פערשפרייטען פון וויסען, נאר אויך אן אנזאמלען און א שאפען פון נייע אוצרות.

די זאמלער און די שאפער זענען אבער ניט די מאסען, נאר די אינטעליגענץ. און אקוראט אזוי ווי מיר דארפען זאגען פאר די פערשפרייטונג פון דער קולטור און די ענטוויקלונג פון די מאסען, מוז מען נאך אין א העכערען גראד פעראינטערעסירט זיין, אז די שאפונגס-קוואלען פון דער קולטור זאלען ניט אויפהערען צו שלאגען.

אונזערע קולטור-קוואלען זענען זעהר ארעם. דאם איז דערפאר, ווייל מיר האבען ניט קיין אינטעליגענץ און קיין ריין-אינטעליגענטע גייסטיגע אטמאספערע; ווייל מיר האבען זיך איינגעשמועסט, אז דער סאציאליזם איז ניט מעהר ווי א פראפאגאנדא-בעוועגונג. מחמת דעם זאלבען טעם איז אונזער סאציאליזם, איבערהויפט אין אמעריקא, אזוי פעראלטעט און פערדארט, אקוראט ווי די גייסטיגע ענטוויקלונג פון די לעצטע פופצעהן-צוואנציג יאהר וואלט אויך איהם קיין ברעקעל ווירקונג ניט געהאט.

וועלכע פראגען זענען אין דער צייט ניט אוועקגעשטעלט געוואָרען פאר דעם פארשענדען גייסט?

די שטעלונג צו דעם מארקסיזם און דער מאטעריאליסטישער פילאסאפיע בכלל, די דורכמוסטערונג פון'ם דארוויניזם, פערבונדען מיט דער זעהר פערווויקעלטער פערערבונגס-פראגע, די ענערגעטישע טהעאריע אין דער נאטור-פילאסאפיע, די עלעקטראנען-לעהרע אין דער פיזיק, — אלץ נייע און נייע גראנקען און וויסענשאפטליכע ענטדעקונגען, דעוואלוציאנען אין דער נעדאנקליכער וועלט, פון וועלכע דער אידישער לעזער האט קיין שום אהנונג ניט, ווייל עס איז קיינער ניט געווען, ווער עס זאל דאם איהם דערצעהלען.

אויך דא איז אין דער לעצטער שורה שולדיג די אסימילאציאנס-טהאָריע און די אסימילאציאנס-פראקטיק, וואס האט ניט צוגעלאזען קיין נייע, פרישע קרעפט אין דער אידישער בעוועגונג. די אסימילאציע, וואס איז ארויסגעגאנגען אין דעם נאמען פון וויסענשאפט און פראגרעס, האט אין דער פראקטיק געבראכט עם-הארצות און פערנלייווערטקייט.

אין אזא צושטאנד קאנען מיר אבער ניט בלייבען אויף אייביג.

מען מוז זיך אָנשטרענגען און זיך אַרויסרייסען פון דעם „אזא מין לעהם", אין וועלכען די אַסימילאַציע האָט פערשלעפט דעם אידישען פּראָגרעסיוון געדאַנק. און אַרויסזאָגען זיך קאָן מען נאָר אויף איין וועג: מען מוז בעשאַפען אַן אייגענע אינטעליגענטע אטמאָספערע. מען מוז זיך אָבזאָגען פון דעם געדאַנק, אז דער סאָציאַליזם איז ניט מעהר ווי א פּראָפּאַגאַנדא־בעוועגונג, וואָס רעכענט זיך נאָר מיט די מאַסען. מען דאַרף תמיד געדענקען, אז ער איז א שאָפונגס־פּראָצעס, אין וועלכען עס מוזען זיך בעטייליגען קודם כל די אינטעליגענץ.

ווי ציהט מען אָבער צו די אינטעליגענץ צו דעם אידישען פאָלק? מיר האָבען זיך ביז אַהער בעוועגט אין דעם פּרט ווי אין א פערכשופ'טען קרייז. האָט איהר געפרענט א אידישען אינטעליגענט, פּאָר וואָס ער שרייבט ניט זיינע געדאַנקען אין אידיש, פלעגט ער ענטפערן: עס זענען ניטאָ קיין אינטעליגענטע לעזער אין אידיש. און האָט איהר געפרענט דעם אינטעליגענטען לעזער, פּאָר וואָס ער לייענט ניט קיין אידיש, פלעגט איהר בעקומען דעם ענטפער: עס איז פּאָר אונז ניטאָ וואָס צו לייענען; עס זענען ניטאָ קיין אינטעליגענטע שרייבער.

אט דעם פערכשופ'טען רינג, בעשאפען פון דער אסימילאציע, האט מען געמוזט פאנאנדערייסען.

טהאָן האָט דאָס געקאָנט ניט דער אינטעליגענטער לעזער, נאָר דער אינטעליגענטער שרייבער. עס האָט זיך געמוזט מאכען א הסכם אַנהויבען צו שרייבען ווי מען שרייבט אומעדום פּאָר געביליעטע מענשען און — לאָז די אידישע אינטעליגענץ קיין פּתחון־פּה ניט האָבען, אז עס איז פּאָר איהר אין אידיש ניטאָ וואָס צו לייענען...

אויף אזא אופן איז אַרויסגעשפּראָצט געוואָרען די נייע אידישע ליטעראַטור, צו וועלכע אויף „דאָס נייע לעבען" געהערט זאָל אָט די נייע בעוועגונג אָננעהמן נאָך ווייטער, זאָלען זיך אַנהויבען מעהרען אַריגינעלע און איבערזעצטע ווערק אין אידיש „אויף דעם זעלבען אונפאָפולערען אָרט, ווי עס ווערען געשריעבען די ווייסנשאפטליכע ביכער ביי די אומות העולם", און די אינטעליגענץ וועט זיך שוין ניט קאָנען אויסדרעהען מיט דעם תירוץ: „ניטאָ וואָס צו לייענען".

וועט זי אָבער אויך יעמאָלט בלייבען פער'עקשן'ט ביי איהר אלטער פּאָזיציע, וועט זי מוזען אָפּען ארויסטרעטען מיט איהר אסי־מילאַטאָרישען ארגומענט, אז ז י ו ו י ל נ י ט לייענען קיין אידיש, ווי רייך און ניי די אידישע ליטעראַטור זאָל פּאַר איהר ניט זיין.

געווים וועט זיך געפינען א קליינער טייל פון דעם עלטערען דור, וועלכען מיר וועלען שוין מיט קיינע ארגומענטען ניט צוציהען צו־ריק. דער גרעסטער טייל אָבער וועט האָפענטליך איינזעהן יענעם אָבגרונט, יענעם גייסטיגען באנקראָט, צו וועלכען די אסימילאַציע פיהרט, און אויב ביי איהם וועט די אמת'ע פּאָלקס־בילדונג זיין טייערער, עהדער די איינגעפרעסענע טהאָריע, וועט איהם ניט זיין שווער זיך אָבצוזאָגען פון איהר און אומקעהרען זיך צו דעם אידישען פּאָלק. אָבער — אויב אפילו דער גאנצער עלטער אסימילאַטאָרי־שער דור זאָל געהן פערלאָרען פּאַר אונז, וועט דאָס געווים זיין א היזק, אָבער שוין ניט גאָר קיין געפּעהרליכער. א נ י י ע ר אינ־טעליגענטער דור וועט אויפוואַקסען אויף אונזער נייער אינטעלי־גענטער ליטעראַטור, וועט פון יוגענד אָן איינזויגען אין זיך די עלעמענטען פון דעם מענשליכען פראָגרעס אין אידיש, און איהר וועט ממילא גאָר שוין מעהר אויפ'ן זינען ניט ארויף, צו לויפען נאָך בילדונג און ליכט אין דער פרעמד.

אָט דאָס איז דער זין פון אונזער ארבייט אין „דאָס נייע לע־בען". אָט פּאַר וואָס מיר שרייבען „ווי מען שרייבט פּאַר מענשען מיט מאָדערנע בילדונג". *)

אב. קאהאן קאָן דאָס אָבער ניט בענעהמען. איהם דוכט זיך, אז מען קאָן אלע מאָל שרייבען אזוי, אז יעדער איינער, אפילו דער האלב און פערטיל־געבילדעטער, זאָל פערשטעהן. געווים, פאָדערט ער ניט, אז אלעם, וואָס וועט געשריעבען, זאָל האָבען אין זינען בלויז דעם אונווייסענדען לעזער. „דער וואָס שרייבט אידיש", זאָגט ער, „קען און דארף שרייבען פּאַר אלע קלאַסען מיט אמאָל". „צו דיעזען צוועק איז בלויז נויטיג איין זאָך", דערקלערט ער אונז ווייטער: „יעדער שרייבער זאָל זיינע געדאַנקען איבערגע־

*) די „צוקונפט", ז. 112.

בען אזוי, אז דער וועניג ענטוויקעלטער זאל איהם קאנען בעגרייפען ווי דער פאלשטענדיג ענטוויקעלטער. מיסטענס איז דאס ניט מעהר ווי א פראגע פון ווערטער און אויסדריקע, — פון דער אויסערליכער פארמע פון דעם ארטיקעל". *)

די חמורים, די אומות העולם! האבען זיי בעדארפט ברעכען די קעפ און בעשאפען ביכער אין „א ניט פאפולערער ארט", בעת זיי האבען, לויט קאהאן'ס רעצעפט, געקאנט שרייבען פאר א ל ע קלאסען פון דער בעפעלקערונג, פאר דעם עם־הארץ, אזוי גוט ווי פאר דעם אויפגעקלעהרטען! א ביספלע פאפולאריזאציע, א ביספלע „אנדערע ווערטער און אויסדריקע", און יעדער „דרייווער" וואלט זיך געקאנט זיצענדיג אויפ'ן וואגען לייענען קאנט'ס „קריטיק פון דער ריינער פערנונפט", מיל'ס לאגיק, און מארקס' „קאפיטאל".

א שאד כ'לעבען, וואס מארקס איז געשטארבען, איידער אב. קאהאן האט אויסגעפונען דעם סוד! קאהאן וואלט גאנץ געווים געפאהרען צו איהם און וואלט איהם שוין אויסגעלערנט, ווי מען בעדארף שרייבען סאציאליסטישע ליטעראטור. „כ'לעבען, קארל", וואלט ער זיך געוועגדעט צו איהם, „דו שרייבסט צו תלמודיסטיש. דיין ווערטה־לאהרע איז, אין איהר איצטיגער פארם, געשריעבען נאר פאר גייסטיגע מיוחסים, וואס פערשטעהען א גוט שטיקל מהרש"א. מיט א ביספלע אנדערע ווערטער און אויסדריקע וועל איך דיר דאס „פיקסען" אזוי, אז יעדער בר־דעת וועט דאס אויפ'ן שטעל פערשטעהן. כ'לעבען, לאז מיך! זאג, וואס ווילסטו ארויסברענגען?"

ווי רעכענט אב. קאהאן: וואס וואלט איהם קארל מארקס דערויף געענטפערט?

איך ווייל בשום אופן ניט לייקענען, אז יעדער נעדאנק קאן פאפולאריזירט ווערען אזוי, אז אפילו יעדע מארק־אידענע זאל איהם קאנעו פערשטעהן. אבער נישיים זעהט קאהאן ניט איין, אז אויף יעדען בלעטל „קאפיטאל" וואלט מען בעדארפט שרייבען אין דורכשניט ניט וועניגער ווי פינף בלעטלעך „פאפולאריזאציע",

*) די „צוקונפט", ז. 109, 110.

און אויף יעדען בלעטל קאָנט ניט וועניגער ווי צוויי? נישיים פערשטעהט ער ניט, אז דער גאַנצער גייסטיגער פראָגרעס פון דער מענשהייט איז מעגליך געוואָרען נאָר א דאַנק דעם פאַקט, וואָס די מענשהייט האָט זיך אויסגעלערנט דענקען אין צ ו־ נ ו י פ ג ע פ ר ע ס ט ע בעגריפען, וואו איין וואָרט איז א סך־ הכל פון פיעלע און פיעלע איינצעל־געדאַנקען?

דער גאַנצער קונץ פון פאָפולאַריזאַציע בעשטעהט אין דעם קאָנען פאַנאַנדערבייטען דעם צונויפגעפערעסטען בעגריף אויף יענם „קליין־געלד", פון וועלכען ער בעשטעהט. דאָס איז געווים ניט קיין לייכטע זאַך, און גוטע פאָפולאַריזאַטאָרען זענען א גרויסע זעלטענהייט. קאַהאַן מיינט, אז ער גיהערט צו זיי. איך ווייל מיט איהם זיך ניט אמפערען אין דעם פונקט, אָבער איינזעהן מעג ער דאָך, אז אויב די וויסענשאפטליכע וועלט וואָלט שטענדיג אָפּעריירט מיט „קליין־געלד", וואָלט זי פשוט קיין צ י י ט ניט גיהאַט, צו מאַכען א וועלכען עס איז שריט פאָרווערטס. זי וואָלט בשום אופן ניט געקאָנט ארויסברענגען א וועלכען עס איז טיעפערען וויסענשאפטליכען אָדער פילאָסאָפישען זאַץ, ווייל זי וואָלט תמיד נעמוזט אויסטייטשען די הונדערטער און הונדערטער איינצעל־געדאַנקען, בעגריפען און פאָרשטעלונגען, וואָס מען מוז וויסען פריהער, איידער מען קאָן קומען צו יענעם נייעם געדאַנק.

נאָר א דאַנק די צ ו נ ו י פ ג ע פ ר ע ס ט ע בעגריפען האָט דער מענשליכער גייסט איינגעשפּאָרט צייט פאַר דעם וויטע־ רען פראָגרעס. וואָלט די מענשהייט געפאַלגט אב. קאַהאַן'ס עצה אין אָנוואַמלען און בעשאַפען קולטור, וואָלט זי נאָך אפשר עד היום געבליבען שטעקען אין איהרע ערשטע אָנהויבען.

באמת, מיינען מיר, אז אב. קאַהאַן פערשטעהט דעם ענין אקוראַט אזוי גוט ווי מיר. און איהם אליין וואָלט לעבערליך אויסגעקומען צו פערלאַנגען, אז מארקס און קאַנט זאָלען שרייבען „פאר אלע קלאַסען מיט אמאָל". ער פערלאַנגט דאָס אָבער פון די אידישע שרייבער. פאר וואָס? טאַפט איהר דאָ ניט אַן מיט די פינגער די אמת'ע אורזאַך, די פערבאָרגענע וואונד פון זיין גאַנצען דענקען? אידען זענען קיין פאָלק ניט, און די אי־ דישע שרייבער זענען קיין שרייבער ניט; זיי האָבען זיך ניט צו

פערגלייכען מיט די מארקס און די קאנטס. ניט אין אידיש און ניט פאר אידען, ווי א פאלק, האט מען צו זאמלען און שאפען קולטור. די שמאנט פון דעם פראגרעס דארף געהערען די אומות העולם. פאר די פאר יאהר, וואס די אידישע מאסען וועלען נאך פיהרען א בעזונדער נאציאנאלע עקזיסטענץ, איז פאר זיי גוט די „זויער מילך" אדער גאר די זויער־וואסער פון דער אויבערפלעכ־ליכער פאפולאריזאציע. אט דאס און ניט קיין אנדער זאך איז דער אמת'ער טייטש פון קאהאן'ס גרונד־געדאנק, אז דער סאציא־ליזם איז ניט מעהר ווי א פראפאגאנדא־בעוועגונג.

און צו דעם זעלביגען רעזולטאט קומט מען, ווען מען דענקט זיך אריין טיעפער אין קאהאן'ס „אייניציגען וועג" ווי אזוי צו פערשפרייטען וויסען און ענטוויקלען די מאסען.

זייט אייך באמת משער, אז קאהאן וואלט וועלען אנווענדען זיינע געדאנקען אויף די אומות העולם און מען וואלט איהם גע־מאכט פאר א מיניסטער פון פאלקס־אויפקלעהרונג. וואס וואלט ער געטהאן? די ערשטע זאך וואלט ער אבגעשאפט אלע פעדא־גאגישע אנשטאלטען, אלע שוהלען, גימנאזיעס, אוניווערזיטעטען, ביבליאטעקען, מוזעען, לאבאראטאריעס, אבסערוואטאריעס און אלע ביכער, געשריעבען אויף „א ניט פאפולערער ארט". דערנאך וואלט ער גענומען — ארויסגעבען דעם „פארווערטס". אלע שעה א „פארווערטס". אלע האלבע שעה א „פארווערטס"... ווייל א טעגליכע צייטונג איז אבסאלוט ניט אים שטאנד צו געבען אלע־מענטארע בילדונג דעם עולם. דערקלעהרט איהם היינט, וואס איז א פאליזם און וואס איז אליומיניום, מוזט איהר דאס מארגען אדער איבערמארגען וויעדער דערקלעהרען, פאר די ניי־אונטער־געוואקסענע לעזער, וואס האבען מיט א טאג צוריק נאך ניט גע־קאנט לייענען קיין „פארווערטס".

מיר ווילען ניט מעהר פאנאנדערשפינען דעם גדאנק און ארויסברענגען אלע קאמישע סיטואציעס וואס לייגען אין איהם פארבארגען. אבער קאהאן פערשטעהט אליין, ווי לעכערליך אזא גדאנק איז... פאר די אומות העולם. פ א ר ו ו א ס ז ש ע ק ו מ ט ע ס ב י י א י ה ם נ י ט א ו י ס ל ע כ ע ר־ל י ך ב נ ו נ ג ע צ ו ד ע ם א י ד י ש ע ן פ א ל ק?

אויך דאָ איז דער אייגציגער תירוץ: ווייל קאהאז איז אן אסימילאטאָר, און דער אסימילאציאנס־געדאנק איז די אמת'ע צענטראל־אקס, ארום וועלכער עס דרעהט זיך זיין גאנצע ארגומענטאציע, זיין וואנצע התלהבות פאר פאלקס־בילדונג און די גייסטיגע אינטערעסען פון דעם „פאלקס־מענשען".

ווייל קאהאן איז אן אסימילאטאָר, דעריבער נעהמט ער ארויס דאָס אידישע פאלק פון דעם כלל פעלקער און לאָזט גאָר אויפ'ן זינען ניט ארויף די מעגליכקייט, אז אויך אידען דארפען זיך ענטוויקלען, ווי אלע אנדערע אומות, אויף דעם זעלביגען ניט פאָפולערען שטייגער פון שוהלען, ביבליאהעקען, אוניווערזיטעטען, יוסעפטאליכע ביכער; אז אויך אידען דארפען האָבען אן אייגענע וויסענשאפטליכע אינטעליגענץ, וואָס זאל בעשאפען, זאמלען און פאנאנדערטראָגען קולטור צווישען די מאסען.

אט דא ליעגט דער צענטראל־פונקט פון אונזער שטרייט, גענאסע קאהאן! פאר וואָס פערשווייגט איהר איהם? פאר וואָס טרעט איהר ניט ארויס אפען אנטקעגען דעם פראָגרעסיוון, דעם סאציאליסטישען נאציאָנאליזם? פאר וואָס פערטיידיגט איהר ניט קלאָהר און דייטליך אייער אסימילאטאָרישען שטאנדפונקט, לכל הפחות בנוגע צו אמעריקע? בעווייזט, אז איהר זייט נערעכט! בעווייזט, אז אייער אלטער קאסמאפאליטישער וועג איז דער אייניגער, וואָס פיהרט צו מאסען־אויפקלעהרונג, און איך וועל אייך בעווייזען, אויב דאָס איז נאָך אייך ניט געווארען קלאָהר, אז ער קאן נאָר פערפיהרען אין... „אזא מין לעהם", פון וועלכען עס איז ניט אזוי לייכט ארויסצוקלעטערען...

שוין דער פאקט, וואָס אב. קאהאן פערשווינגט דעם צענטראל פונקט פון אונזער שטרייט און טראָגט איהם אריבער גאָר אויף אן אנדער שטח, בעווייזט, אז ער פיהלט זיך ניט גאָר זיכער אין זיינע אלטע פאָזיציעס. אבער אויך אנדערע סמנים זענען דא, נאָך וועלכע מען קאן אורטיילען, אז קאהאן איז געצוואונגען צו מאכען הנחות דעם פראָגרעסיוו־נאציאָנאלען געדאנק; אז ער הויבט שוין אן „צו האלטען" פון א סך זאכען, פון וועלכע ער האָט אין די איננערע יאהרען „ניט געהאלטען". ער ניט איצטער צו, אז אונזער אידישע מאסע קאן וועלען אן אינטעליגענטע מאסע,

אז זי האָט א גרויסען חשק צו גייסטיגע שפּייז, אז עס איז דאָ א גרויסע נאכפראגע נאָך לעקטאָרס און נאָך גוטע ביכער. „די נויט אין אזעלכע ביכער, פון וועלכע אונזערע מאסען זאלען קענען שעפּען בילדונג, איז פיעל גרעסער, ווי מען שטעלט זיך געווענליך פאָר," זאגט ער.*)

פון אייער מויל, גענאָסע קאהאן, אין.. די „פאָרווערטס-אסאָסיאיישען'ס" אויערן! אויף וואָס זשע וואָרט איהר נאָך מיט דער ארויסגאבע פון גוטע ווערק אין אידיש? פאר וואָס האָט איהר נאָך ניט ארויסגענעבען לכל הפחות א פרעמד-ווערטער בוך, איהר זאלט ניט דארפען אלע וויילע דערקלעהרען, וואָס אויפן „אידעע-פיקס" איז?

פאָרוואָס האָט איהר ביז אהער ניט ארויסגענעבען קיין גוטע פאָפולערע ל ע ה ר - ב י כ ע ר פאר אלע צווייגען פון דעם מענשליכען וויסען, איהר זאלט ניט דארפען אין „פאָרווערטס" דערקלעהרען, וואָס אויפן „אלימומיניום" און „טהערמאָמעטער" און ווער עס האָט זיך אויסגעצייכענט אין דער שלאכט ביי דעם אינזעל סאלאמים?

פאר וואָס איז די בוכהאנדלונג און דער פערלאג פון דעם ב ע ר ל י נ ע ר „פאָרווערטס" געווארען א מעכטיגער פאקטאָר אין דער ענטוויקלונג פון דעם דייטשען פראָלעטאריאט און אייער „פאָרווערטס" — — — קאָן נאָך ער-חיום ניט לויז ווערען פון שונד-ראָמאנען?

פאר וואָס אניטירט איהר ניט, די אידישע ארבייטער-מאסען זאלען בעשאפען א העכערע אידישע ערציהונגס-אנשטאלט, וואָס זאל יאָהר איין, יאָהר אויס ארויסלאָזען די איהר נויטיגע גייסטיגע קרעפט: די לעקטאָרס, שריפטשטעלער, ארגאניזאטאָרס, פראָפאגאנדיסטען, ראדיקאלע קינדער-לעהרער, פאָפולאריזאטאָרס און דערנלייכען?

און נאָך א סך אנדערע ארבייטען קאָן מען אויסרעכענען, וואָס דער „פאָרווערטס" וואלט געקאָנט דורך זיין געוואלטיגע פינאנציעלע און מאראלישע מאכט דורכפיהרען. איך ברעך אָבער אָב

*) ד. ג.

דעם רייסטער, ווייל איצטער וואָלט דאָס אלץ געווען ארויסגעוואָר־פענע רייד.*)

כל זמן אויף דער שפיץ פון דעם „פאָרווערטס", וואָס קאָנט־ראָלירט די ראדיקאלע בעווענגונג פון׳ם אידישען קווארטאל, וועלען שטעהן א ס י מ י ל א ט א ר ע ן; כל זמן זיי וועלען ניט איינ־זעהן, אז זייער שטאנדפונקט מוז על פי נויטוועגדיגקייט פיהרען צו פרינציפיעלער און סוף כל סוף פאקטישער עם־הארצות, איז אויף דעם „פאָרווערטס" ניטא וואָס צו האפען. ניט ער קאָן און ניט ער וויל בעשאפען יענע גייסטיגע מאכט אין דעם אידישען סאָציא־ליזם, וואָס זאל מאכען א סוף צו דער טרויעריגער עם־הארצות־פעריאָדע, וועלכע מיר לעבען איצטער דורך.

סיידען א נס וועט געשעהן! סיידען דער שלייער פון דער אסימילאציע וועט פלוצלונג אראבפאלן פון די אויגען. סיידען אין די הערצער וועט זיך מיט אמאל פאנאנדערברענען א פלאם פון אמת׳ע ליבע צו דעם אידישען פאלק און זיין גייסטיגער ענט־וויקעלונג, און וועט זיי אויסלייטערן פון וויסטע גאוה, קלייניכע אינטריגעס, יאָגענים נאך צירקולאציע, דריי־גראשענדיגען באנא־פארטיזם, און אלע יענע קלייניקע, ווידערליכע ברואים׳לעך, וואָס האבען זיך געמוזט אנהויבען פרוכפערן און מעהרען אין די דאָזיגע הערצער, ווייל די מוחות זענען געווען פערנומען מיט קלייניקע, דריי־גראשענדיגע דרדקי־ציעלען.

סיידען דער אידעאל וועט זיך פלוצלונג בעווייזען פאר זייערע גייסטיגע אויגען אין זיין גאנצער גרויס: דער אידעאל פון דער גייסטיגער וויעדערבעלעבונג פון׳ם אידישען פאלק, דער אידעאל פון אוועקשטעלען דעם אידישען סאציאלזם אויף אזא הויך און די קולטור פון אונזערע מאסען אויף אזא מדרגה, וועלכע זיי ביידע פערדיענען, לויט די גייסטיגע פעהיגקייטען פון אונזער פאלק!...

מיר דוכט, אז שוין פון דעם נאָר וואָס געזאָגטען קאָן קלאָהר

---

*) עד היום אַרויסגעוואָרפענע רייד! די ביסעל העכערע קול־טור, וואָס מיר האָבען אויפגעבויט אין אַמעריקאַ האָט געמוזט געבויט ווערען אָ ה ן דעם „פאָרווערטס", אָפטמאָל אין קאַמף אנטגעגען איהם. (1918).

וועדען, ווי קינדיש נאאיוו עם איז (אָדער ווי דעמאָגאָגיש אונגעדעכט דאָס איז, — זאָל קאהאן אויסקלייבען, וואָס עס איז נעהענטער צו דעם אמת), וועלן קאהאן מאכט מיר דעם פּאָרוואורף, אז מיך „אינטערעסירט די אידישע שפּראך גראָד אלס שפּראך, וועלכע דער אידישער פּאָלקס־מענש זאָל ניט פעו־שטעהן" *) און אז פּאָפּולאריזירען איז נאָך מיין מיינונג נאָך „ניע־דעריגער פּאר דער ווירדע פון א פּאָלשטענדיגער קולטור־שפּראך".*)

וועד האָט דען וועלן עם איז געלייקענט די אונגעהויערע נויט־וועגדיגקייט פון פּאָפּולאריזאציעס ניט נאָר פּאר די אונווויסענדע, נאָר אויך פּאר די געביל־דעטסטע פון די געביל־דעטע?

די וויסענשאפט איז איטצער אזוי ספּעציאליזירט אוו רייך, אז אן ענציקלאָפּעדיש וויסענשאפטליכער מאן איז אן ערשיינונג וואָס קאָן אין דער מציאות ניט זיין. העכסטענס, וואָס מען קאָן דערגרייכען, איז זיין א ספּעציאליסט אין איין אייניגען וויי־כענשאפטליכען פאך אָדער גאָר אין א צוויינ פון א וועל־כער עס איז אייניגע־וויסענשאפט. אין די איבעריגע פאכען אוו צווייגען קאָן מען אָבער זיין א מעהר וועניגער וויסענשאפטליך בע־האוועגט. דערפאר קאָן מען אָבער זיין א מעהר אָדער וועניגער ענציקלאָפּעדיש גענבילדעטער מאן. אוו צו דעם זאָל יעדער שטרעבען. אָבער דאָס קאָן מען נאָר — א דאנק פּאָפּולאריזאציעס, א דאנק דעם וואָס אייניגע ספּעציאליסטען פון זייער פאך האָבען נאָך דערצו די זעלטענע פעהיגקייט אויסצובייטען די צונויפגעפּרעסטע גאָלד־קלומפּען פון דער וויסענשאפט אויף קלענערע גילדערנע, זילבער־נע, אָדער זאָגאר ניקעלנע אוו קופּערנע מטבעות. א גאנצען שטא־פּעל־לייטער פון פּאָפּולאריזאטאָרען ברענגט די מענשהייט ארוים פון דור צו דור, כדי צו פערשפּרייטען די רעזולטאטען פון דער וויסענשאפט אין אלע שיכטען פון דער בעפעלקערונג, אין יעדע־שיכט לויט דעם גראד פּארבילדונג, וואָס זי קאָן האָבען. אנטקעגען

*) ד. ג. ז. 113.
**) ד. ג. ז. 112.

זיי קעמף איך ניט. זייער ארבייט זאָל זיין געבענשט! אפילו די „ניקעלנע" און „קופערנע" פּאָפּולּיאַריזאַטאָרען, די פּאָלקס־לעה־רער און בּאָלקס־שריפּטשטעלער פּערדיענען דעם זעלביגען רעם־פּעקט, וואָס יעדער ערנסטער ארבייטער אויף דעם געביעט פון דער קולטור. איך קעמף נאָר אנטקעגען יענע קבצנישע פּאָפּולּיאַריזא־טאָרען, וואָס האָבען אפילו קיין קופּער ניט און אנשטאָט דעם גיעבען זיי בלעך, אָדער נאָך ערגער: „אזא מין לעהם"...

און די אידישע שפּראַך ווילען מיר, זי זאָל ניט בלייבען צוגע־פּאַסט מעהר ניט ווי צו דער בלעכענער און לעהמענער וויסענ־שאפט. זי דארף קאָנען טראגען אין זיך אויך די שווערסטע גאָלד־קלומפּען, אקוראט ווי די שטאַרקסטע פון די מאָדערנע קולטור־שפּראכען...

נאָך אין מיין גאָר פריהער יוגענד, מיט א יאָהר פינף־און־צוואנציג צוריק, איז מיר קלאָהר געוואָרען דער געראנק, אז איינע פון די הויפּט־סבות פון אלע אונזערע אידישע צרות, איז דער נידעריגער קולטור־מעמד פון דעם אידישען פּאָלק; אז שולדיג אין דעם איז די אידישע אינטעליגענץ, וואָס האָט פערלאָזען אונז, ווי מייז, וואָס עמטלויפען פון א זינקענדען שיף; אז דער אום־גליק, וואָס האָט ארויסגעבראכט די שולד, איז דער פאַלשער אסי־מילאציאָנס־געראנק, וואָס טענה'ט, אז אונזער שיף מ ו ז זינ־קען. אנטקעגען אָט דער צענטראַל־וואנד פון אונזער לעבען, אנט־קעגען אָט דעם שונא קעמף איך שוין פינף און צוואנציג יאָהר און וועל ניט אויפהערען צו קעמפען, ביז וואנען זיין מאכט איבער די מוחות פון די געבילדעטע וועט ניט זיין אין גאנצען געבראכען.

ס'איז אבער דא נאָר איין מיטל, ווי צו בעקעמפען איהם ניט נאָר אין דער טהעאָריע, נאָר אויך אין דער פראקטיק, און דאָס איז די בעשאפונג פון אן אייגענער רייכער אידישער קולטור אין דער אידישער שפּראַך.

בליק איך צוריק אויף באַלד פינף־און־צוואנציג יאָהר קאמף, קאָן מיך נעווים פערדרייסען, פאר וואָס עס איז מיר נעווען אונ־מעגליך אוועקצוגעבען מיין ג א נ צ ע קראפט פאר איהם. אבער אין דער זעלביגער צייט מוז איך מיך דאָך פרעהען, וועז איך זעה, וועלכע ג צ ח ו נ ו ת דער מיר טייערער געראנק האָט

שוין געזואונען אין לעבען און וועלכע ערגעבענע שטרייטער עס קלייבען זיך אונטער זיין פאהן. דאס גיט מיר מוטה צוצושטעהן צו זיי און אין איינעם מיט זיי ווייטער פיהרען דעם קאמף, א גליקליכער וואס איך קאן אוועקגעבען דערפאר מיין גאנצע ענערגיע. דאס גיט מיר אבער אויך די קראפט גלייכגילטיג אריבערצוטראגען די פערשיידענע אנפאלען, מיט וועלכע מיינע געגנער בעהרען מיך פון צייט צו צייט...

אבער דעם גרעסטען עגמת־נפש האב איך, וען איך בין גענצוואונגען ארויסצוטרעטען אנטקעגען מענשען, וואס איך וואלט אזוי גערן געוואלט, מיר זאלען קאנען אי איינעם ארבייטען האנד אין האנד. אויב אין דער היץ פון דער פאלעמיק האב איך אפשר אנגעוועגדט א צו־שארפען אויסדרוק; אויב איך האב זיי אומגערן און ניט פערדיענטערהייד וועה געטהאן, בעט איך ביי זיי מחילה וכליחה פון גאנצען הארצען...

„דאס נייע לעבען" מארט־יוני, 1910.

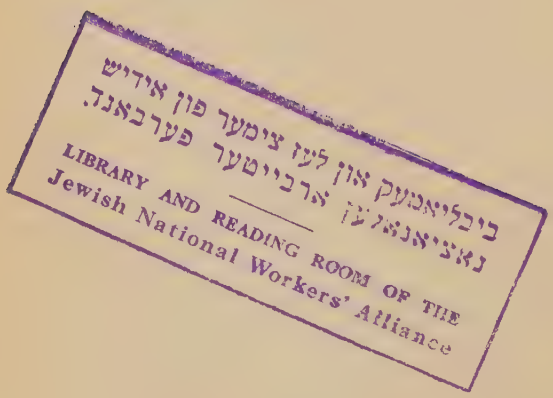

סמנים פון אַ נייעם לעבען ביי די אידען אין אַמעריקאַ

1.

(די פּיער טענדענצען אין דעם אידישען גלות־לעבען. — די אידישע פּארמער קאָנפּערענץ.)

אומעטום אין גלות — און אויך אין דעם גלות אמעריקא— ווירקען פּ י ע ר קרעפּט אויף דאָס אידישע לעבען.

די ערשטע קראפּט איז — ד ר א ָ ס א ו מ ב ע ו ו א ו ס ט ע, א י נ ס ט י נ ק ט י ו ו ע נ א צ י א ָ נ א ל ע ל ע ב ע ן פ ו ן פ א ָ ל ק. וועז א פּאָלק האָט געוג לעבענס־קראפּט אין זיך, וועט עס אומעטום, וואו די אומשטענדען דערלאָזען עס, ארויס־ברענגען אן אייגענעם נאציאָנאלען לעבען, נאָר ניט טראכטענ־דיג, אז עס וועלט געבויט דערביי אן אייגענע נאציאָנאלע קולטור. יעדער איינצעלנער איד זעהט דערביי צו בעפריעדיגען זיינע אייגענע פּערזענליכע אינטערעסען, גייסטיגע אָדער מאטעריעלע. אָבער אזוי ווי יעדער איינצעלנער איז א איד, קומט ארויס אין לעצטען סך־הכל, אז די אינטערעסען וועלען בעפריעדיגט פּאר א גרויסער אי־דישער מאסע דורך א גרויסע אידישע מאסע, און די בעפריעדי־גונג מוז דעריבער ווילענדיג ניט ווילענדיג טראָגען אויף זיך א קלאָרען אידישען שטעמפּעל. דער אידישער שטעמפּעל שיידט אָב דאָס אידישע פּאָלק פון אלע ארומיגע פעלקער, וועלט ניט נאָר צו א בולט'ען נאציאָנאלען סמן, נאָר אויך צו א קראפּט, וואָס דער־האלט טאָג טעגליך די אידישע נאציאָן.

דער בעסטער ביישפּיעל פון אזא אומבעוואוסטען נאציאָנאל־קולטורעלען שאפּען איז די אידישע פּרעסע און דער אידישער טהעאטער. די וואָס גרינדען א אידישע צייטונג, א זשורנאל, א

טהעאטער, אדער א אידישען „מוזיק האל" (א מין „קאפע־שאנ־טאן) האבען דערבי דאם רוב ניט אין זינען די נאציאנאלע אינ־טערעסען פון דעם אידישען פאלק. זיי ווילען דערבי מאכען א געשעפט אדער בעפריידיגען מיט זייער אונטערנעהמען אן אלע־נעמיין מענשליך בעדערפענים אין קונסט, אויפקלעהרונג און פאלי־טישער טהעטינקייט. און אויך דער לעזער פון דער פרעסע און דער בעזוכער פון דער פארשטעלונג האט דאם רוב אפילו ניט אין דער לינקער פאהָ דעם געראנק, אז דורך זיין לייענען און זיין גע־ניעסען וועבט ער טאג אוים, טאג איין די פעדים פון א אידיש נאציאנאלער קולטור. ביידע צדדים, די אונטערנעהמער און די נעניעסער, טראכטען בעת מעשה ניט, אז איין צד פומפט אהן אן אויפהער אריין אין די אדערן פון דעם פאלק נאציאנאלעם בלוט און דער אנדערער — עטהעמט אהן אן אויפהער אין זיך אריין נאציא־נאלע לעבענס־קראפט. גוט אדער שלעכט, אויף א הויכער מדרגה, אדער אויף א ניעדעריגער, — זענען פרעסע און אידישע פאר־שטעלונגען נאציאנאלע סמנים פון דעם אידישען פאלק און קרעפט פאר זיין דערהאלטונג, — סמנים און קרעפט, וואס זענען אויס־געוואקסען ס ט י כ י ש, אומבעווואוסט, פון דעם אינסטינק־טיוען נעפיהל, אז דאס אידישע פאלק איז א בעזונדער פאלק און אז זיינע בעדערפענישען מוזען בעפריעדיגט ווערען אויף א בעזונ־דער ארט (לאז זיין מעהר ניט ווי אין דעם פונקט פון שפראך), לויט זיין נאציאנאלער נאטור.

צו דעם זעלביגען ארויסווייז פון א ו מ ב ע ו ו א ו ס ט נאציאנאלען שאפען נעהערען אויך די פערשיידענע אידישע אינס־טיטוציאנען, בעשאפען פון אידען פאר אידען: חברות, פעראיי־נען, לאדושען, געווערקשאפטען, ארבייטער־רינגען, פילאנטראפישע אונטערנעהמען, „אנשי־בני"־נעזעלשאפטען און דערגלייכען. אום־באוואוסט שפינען זיי ווייטער דעם פאדעם פון דעם אידישען נא־ציאנאלען לעבען ערשטענס דורך די אידישע שפראך, צווייטענס דורך דעם פאקט גופא, וואס זיי זונדערן אב אין נעווייסע ארגאני־זאציעס אידען פון ניט אידען, און דריטענס — וועז אפילו ניט אומערום — דורך דעם בעזונדערען אופן, ווי א ז ו י די גע־נעבענע בעדערפענים ווערט בעפריידיגט פון אידען פאר אידען.

דער בעזונדערער אופן טראָגט שוין אין זיך קלאָר די שפורן פון דעם בעזונדערען אידישען פאָלקס־כאראקטער.

די צוויטע קראפט, וואָס ווירקט אויף דאָס אידישע לעבען אין גלות איז אויך אן אומבעוואוסטע, און געהט אין גאנצען להיפך צו דער ערשטער. דאָס איז דאָס סטיכישע בעשטרעבען צו אסימילירען זיך מיט דער ארומיגער וועלט. ביי א פאָלק, וואָס לעבט נאָרמאל אויף זיין אייגענעם לאנד איז די ארומיגע וועלט און די אייגענע וועלט — איין־און דיזעלביגע וועלט. דאָס בעשטרעבען זיך צו אסימילירען, און דער אינסטינקט פון וועבען אייגענע קולטור העלפען ביי א נאָרמאלען פאָלק און שטארקען איינס דאָס אנדערע: דער וועב־אינסטינקט בעשאפט נאציאָנאלע קולטור, און א נאציאָנאלע סביבה, דער צופאסונגס־אינסטינקט פערשטארקט דעם נאציאָנאלען „ארום" און ווירקט אָנטרייבענד אויף די נאציאָנאלע בעשאפונגס־קראפט. ביי א פאָלק אין גלות ווירקען די צוויי קרעפט איינע אנטקעגען די אנדערע. וואָס איינע שאפט, וויל די אנדערע צושטערען.

עס איז שווער צו זאָגען, וואָס וואָלט געווען דער באָלאָנס פון די צוויי אין גלות פיינדליכע קרעפט, וועו אין זייער קאמף וואָלטען זיך ניט אריינגעמישט די צוויי אנדערע קרעפט, די בעוואוסטזינישע טענדענצען: די בעוואוסטזיניגע אסימילאציאָן (די דריטע קראפט) און דער בעוואוסטזיניגער נאציאָנאליזם (די פערטע קראפט).

ביז צו דעם סוף פון אכטצעהנטען יאהרהונדערט האָט ביי דעם אידישען פאָלק דער בעוואוסטזיניגער נאציאָנאליזם תמיד נובר געווען די בעוואוסטזיניגע אסימילאציע. ער האָט זיך פערבונדען מיט דער אידישער רעליגיע און האָט געמאכט פון איהר א מעכטיגען כלי־זין אין דעם קאמף פאר דעם נאציאָנאל־אידישען זיין אויף דער וועלט. אבער צום סוף פון דעם אכטצעהנטען יאָהר־הונדערט האָט די בעוואוסטע אסימילאציע נענימען געווינען די אויבערהאנד איבער דעם נאציאָנאליזם. קודם כל האָט זי פאנאנדערגעשפאלטען די היסטאָרישע אידענפערבינדונג פון אידישע נאציע און אידישע רעליגיע און האָט דערקלערט, אז מען קאן בלייבען א איד לויט דער רעליגיע און צו דערזעלביגער צייט זיין נאציאָנאל

ט דייטש, א רוס, א פראנצויז. די קאָנסעקווענטערע אסימילאטאָ־
רען האָבען דערפון ארויסגעבראכט דעם שלוס, אז א געבאָרענער
איר קאָן און דארף זיך אין גאנצען אָבזאָגען אי פון דעם אידישען
פאָלק, אי פון דער אידישער רעליגיאָן.

דער בעוואוסטזיניגער אסימילאציאָניזם איז לפי ערך ניט לאנג
געווען דער איינציגער בעל־הבית איבער די מוחות און הערצער
פון דער אידישער אינטעליגענץ. וויפיעל שאדען ער זאָל ניט האָ־
בען געבראכט דעם אידישען לעבען, איז ער געווען א נויטווענדיגער
און א נויטיגער איבערגאנג פון דעם אלטען, רעליגיעזען נאציאָנא־
ליזם צו דעם מאָדערנעם. ערשט אויף דעם באָדען, וועלכען ער האָט
בעשאפען, אויף דעם פאנאנדער־ריים פון רעליגיע און נאציאָנא־
ליטעט, האָט געקאָנט ארויסשפראָצען, פאנאנדערוואקסען זיך און
אויפבליהען, דער איצטיגער נאציאָנאליזם. אקוראט ווי דער אסימי־
לאטאָר האָט גע'טענה'ט, אז מען קאָן זיין רעליגיעז א איד און נא־
ציאָנאל א דייטש, א רוס, א פויל, טענה'ט איצטער דער קאָנסעק־
וועטער נאציאָנאליסט, אז מען קאָן זיין נאציאָנאל א איד, אז יע־
דער געבוירענער איד א י ז נאציאָנאל א איד, וועו אפילו ער איז
רעליגיעז א קריסט, א מוהאמעדאנער, אן אטהעאיסט.

מען דארף ניט גלויבען, אז אט די נאָר וואָס אָנגערופענע
הויפט־קרעפטען פון אונזער נאציאָנאלען לעבען ווירקען יעדערע
פאר זיך, ניט צונויפגעמישט מיט די אנדערע. דאָס לעבען איז
תמיד א זאך, צונויפגעוועבט פון פערשיידענע פעדים. אין איין־און־
דעמזעלביגען לעבענס־באָקט קאָן מען אויפדעקען די ווירקונג פון די
פערשיידענע קרעפטען, וואָס גיעסען זיך אין איהם צונויף אין פער־
שיידענע פראָפּאָרציעס.

אן אסימילאטאָריש בלאט, אין אידיש געשריעבען, א מין
„פרייע ארבייטער שטימע", ווירקט בעוואוסטזיניג אסימילאטאָריש,
אומבעווואוסט נאציאָנאל. לויט דעם אידעאל נאָך, פריידיגט עם
צונויפגיעסונג מיט די ארומיגע פעלקער און שניידט דורך א וועג
אין די מוחות און די הערצער פון די לעזער — פאר אזא צונויפ־
גיעסונג. לויט זיינע מעשים נאָך, פומפט עם, וואָך אויס וואָך
אויך, אידישע שפראָך און אידישע ליטעראטור אריין אין די מוחות
אין די הערצער פון די לעזער. עם ווערט ארויסגעבראכט די אב־

זונדערונג פון דעם אידישען פאָלק און עם ווערט פערשטארקט די פאנאנדערשיידענדע וואנד.

צוריק איז א נאציאנאל־אידישע צייטשריפט אין אן אירא־פּאישער שפּראך, ווי למשל „דער מאקאבעער" אין ענגליש, א נע־מיש פון בעוואוסט־נאציאנאלער און אומבעווואוסט אסימילאטא־רישער טענדענץ. לויט דעם אידעאל נאך, שניידט ער דורך אין די מוחות און הערצער א וועג פאר דער נאציאנאלער וויעדערבע־לעבונג פון אידישען פאָלק; לויט די מעשים זיינע, פערשטארקט ער ביי איהם די פאזיציע פון דער ענגלישער שפּראך, ד. ה. ער טראגט אראָב א שטיק פון דער פאנאנדערשיידענדער וואנד. אזוי איז אויך, למשל, פרוג'ס נאציאנאל־אידישע לירik אין רוסיש, ווי די גאנצע רוסיש־אידישע ליטעראטור פון דעם נאציאנאלען לא־גער, א געמיש פון בעוואוסטען נאציאנאליזם און אומבעווואוסטער רוסישער אסימילאציאָן.

דער היסטאריקער פון דעם אידישען לעבען מוז שטענדיג האָ־בען אין זינען דאָס פערוויקעלטע און פערפלאָנטערטע שפּיעלען פון די פיער הויפּט־טענדענצען אין'ם אידישען גלות־לעבען, בעת ער וויל אויפנעהמען א מאָמענט־בילד פון די נייעסטע פּאסירונגען.

דאָס גאנצע לעבען פון די אמעריקאנער אידן איז געווען כמעט דורך און דורך אויפגעבויט אויף דעם ב ע ו ו א ו ס ט ע ן פרינציפּ פון אסימילאציע. אידען האָבען ניט קיין אייגענע א י־ד י ש ע אינטערסען, ד. ה. אלגעמיין־מענשליכע אינטערעסען אין א אידישער פאָרם פאר אידען, א חוץ רעליגיעזע. דאָס איז דער גרונר־כלל, וואָס הערשט כמעט אומעטום ביי די אידען אין אמעריקא.

וואוהין טרייבען אָבער די לעבענס־נויטען פון די אידען אין אמעריקא? צו דער פערשטארקרונג פון דער אסימילאציאָנס־פּאזיציע, אָדער צו דעם ארויסברענגען פון בעוואוסטען נאציאָנא־ליזם?

נעהמען מיר די וויכטיגסטע פאסירונגען פון היינטיגען ווינ־טער.

מיר האָבען דאָ קודם כל געהאט א צונויפ־פאָהר פון א י ד י־ש ע פ א ר מ ע ר ס.

וואָס איז איהר נאציאָנאַלע בעדייטונג? האָט זיך אַ גרופּע אידען צונויפגעקליבען, כדי מישב צו זיין זיך וועגען אַ מקוה, אַ הון, אַ שוחט און אַ שוהל? ניין! מען האָט נערעדט קודם כל וועגען אזעלכע „אידישע" זאכען, ווי מיסט פאר די פעלדער, בוריקעס, מאבאק, און הויפּטלעך־קרויט, אגראר־קרעדיט, אייגענע מעהל־מיהלען א. אז. וו. דאָס איז געווען א גרופּע ע ר ד ־ ב ע א ר ב י י ט ע ר.

אָבער וואָס האָט מיסט פאר די פעלדער צו טהאָן מיט אידישקייט? פאר וואָס איז זיך די גרופּע „אל־מענשליכע" ערד־בעאר־בייטער ניט צונויפגעפאָהרען מיט אלע אנדערע גרופּען ערד־בעאר־בייטער, וואָס וואָהנען אין א בעשטימטער געגענד? זיי זענען זיך צונויפגעפאָהרען בעזונדער ווי אידען דערפאר, וואָס די מענשהייט איז פאנאנדערגעטיילט ניט נאָר נאָך די ליניעס פון פערשיידענע פראָפעסיאָנען, נאָר אויך נאָך די ליניעס פון פערשיידענע נאציאָנען. יערע פראָפעסיע פון יעדער נאציע האָט זיך איהר קעסטעלע אויף דעם שאָך־ברעט, בעשאפען פון דעם אויבערשניידען זיך פון די פערשיידענע פראָפעסיאָנעלע און נאציאָנאלע ליניעס.

די אידישע פארמערס זענען א י ד י ש ע פארמערס. זייערע אינטערעסען און ממילא זייער פסיכאָלאָגיע שטאמען ניט נאָר פון דעם, וואָס זיי געהערען צו דער פראָפעסיאָן פון ערד־ארבייטער און לאנד־ווירטהען, נאָר אויך פון דעם, וואָס זיי געהערען צו דער נאציע פון די אידען. זייער לאָגע ווערט דיקטירט ניט נאָר פון דער עקאָנאמישער לאָגע, אין וועלכער עס געפינט זיך די לאנדווירטשאפט, נאָר אויך פון דער נאציאָנאלער לאָגע, אין וועלכער עס געפינט זיך דאָס גאנצע אידישע פאָלק.

וואָלט מען אויף דער אידישער פארמער־קאָנפערענץ נערעדט נאָר וועגען פעלד־מיסט און קרעדיט, וואָלטען מיר געמוזט זהען אין איהר מהר ניט, ווי א נייע ס ט י כ י ש נאציאָנאלע אינסטיטוציאָן, וואָס פערשטארקט אומבעוואוסטערהייט און ניט וויללענדיג אונזער נאציאָנאלע פאָזיציע אין גלות אויף דעם זעלביגען אופן, ווי זי ווערט פערשטארקט פון אן אָרדען „בני־ברית", אן „ארבייטער־רינג", אפילו א „פרייע ארבייטער שטימע". אָבער אויף אנדערע רעד האָבען זיך געלאָזט הערען אויף דער קאָנפערענץ, אויס דעם מויל פון אידישע פארמערס. אידישע נויטען און אידישע

אידעאלען זענען ארויפגעשוואומען אין דער בעראטונג, ד. ה. אלגעמיין מענשליכע נויטען און אלגעמיין־מענשליכע אידעאלען, וואס האבען בעקומען א ספעציפישע פּאָרם אדער א ספעציפישע וויכטיגקייט פאר דער גרופּע מענשען, וואס רופט זיך „דאס אידישע פאלק".

דאס אידישע פאלק איז א פּ א ר א ז י ט א ר י ש לעבענסגעוועקס. מיר מיינען דאס ניט גאָר אין דעם אנטיסעמיטישען זין פון לעבען פון פרעמדע ארבייט, מיר מיינען דאס אין דעם זוי־סענשאפטליך־ביאלאגישען זין. א פּאראזיטארישע פלאנץ איז אזא, וואס לאזט איהרע וואָרצלען אריין ניט דירעקט אין די ערד, נאָר אין דעם גוף פון אנאנדער פלאנץ, פון וועלכע זי זויגט איהר לעבענסזאפט. א פּאראזיטאריש פּאלק מ ו ז געהאסט ווערען. א פּאראזיט איז אן אומגליקליך בעשעפענים. אויף דער רייכסטער און פעטסטער ערד, צווישען דער שהנסטער, מילך און האָניג טריע־פענדער נאטור, איז ער פער'משפט פערהונגערט צו ווערען, אויב ער האָט ניט קיין פרעמדען לעבעדיגען ארגאניזם, אין וועלכען ער זאל זיך קאָנען איינזויגען. און אין אזא אומגליקליכער און מיאוס'ער לאגע געפינט זיך דאס אידישע פּאלק, דאס אידישע ארבייטער־פּאלק. דער אידישער ארבייטער מעג זיין דער גרעסטער מאדים אין העמדלעך נעהען, אין דראטווע ציהען. אָבער נעהמט אָט דעם שער־און־נאדעל־מענש, נאל־און־דראטווע מענש און זעצט איהם אריין אין דעם רייכסטען גן־עדן פון דער נאטור, וועט ער אויסנעהן פאר הונגער, ווי עס געהט אוים פאר הונגער יענע פּאראזיטען־מילב, וועלן מען נעהמט צו פון איהר מילבען־שקלאָווען, וואס טראָגען איהר צו שפּייז אין מויל אריין, ווי עס דארט איין א פּאראזיטען פלאנץ, וועלן איהר זעצט זי אריין אין דער ערד און גיט איהר ניט די מענ־ליכקייט אריין לאָזען איהרע זויג־וואָרצלען אין א פרעמדען אר־גאניזם.

א מענש איז אָבער ניט געבונדען אָן זיין ארט לעבען, ווי די פלאנץ, אדער די וואנץ. געצוואונגען פון די אומשטענדען צו פיהרען א וואנצען־לעבען, קאָנען איהם אנדערע אומשטענדען און אידעאלען צווינגען דורכצופיהרען א גאנצען איבערקעהר אין זיין נא־טור. פאר דער אידישער פלאנץ איז אויסגעוואקסען די נויט, וואס

ווערט באלד צו א נויטוועגדיגקייט, אריינצולאזען איינענע דיקע ווארצלען דירעקט אין דער מוטער־ערד און פון איהר זויגען די הויפט חיונה. און די נויט איז אפען ארויסגעזאגט געווארען פון די אידישע פארמער. זיי האבען זיך צונויפגעפאהרען אויף א קאנפערענץ ניט נאר, כדי זייער אייגענע לאגע צו פערבעסערען, נאר כדי צו מאכען פראפאגאנדא פאר אידישע לאנדווירטשאפט, אויפצושטעלען אן אידעאל פאר דאס פאלק צו לעבען דירעקט פון נאטור'ס פולער און פרייער האנד און אויסצופארשען די בעדינגונגען און ווענען, וועלכע קאנען פיהרען צו דעם פערווירקליכען פון דעם אידעאל.

אבער אויך א דירעקטע אידישע לעבענס־נויט פון אידישע פארמערס איז געקומען צום פארשיין אויף זייער ערשטער קאנפערענץ. דאס איז די נויט אין אידישע ערציהונג, די נויט אין אידישע לעהרער, וואס האט זיך אין דארף ארויסגעווייזען נאך שניידענדיגער איידער אין שטאדט... געזונדע און שטארקע בעדערפניסען פון א פאלק ריפען תמיד ארויס מיטלען, ווי זיי צו בעפריידיגען. די נויט אין אידישע ערציהונג אין דארף, ווען זי וועט נאך מעהר אנוואקסען און שארפער ווערען, וועט ארויסרופען צום לעבען א אידישען לעהרער־סעמינאר, וואס זאל אויסבילדען מאדערנע אידישע פעדאגאגען פאר שטאדט און דארף. און אזוי קעיטעלט זיך דאס איינס און ס'אנדערע, און אזוי פערצווייגט זיך אין וואפט זיך פאנאנדער די אידישע נויט, וואס רופט ארויס פארמען פון אידישען נאציאנאלען לעבען.

די אידישע פארמער־בעוועגונג אין אמעריקע האט אבער נאך א טיעפערע און וויכטיגערע נאציאנאלע בעדייטונג. וואס מעהר מיר דרינגען אריין אין די לעצטע וועסט־פאסירונגען, וואס האבען א שיכות צו אונזער פאלק, אלץ מעהר ווערט אונז קלאר אז די לעצטע און טיעפסטע פערענטפערונג פון דעם אידישען פראבלעם, די בעשאפונג פון א זעלבסטשטענדיגער, פרייער אייגענער היים איז אן אידעאל, וואס צו זיין פערווירקליכונג וועט אונזער דור דארפען אוועקלעגען די ערשטע גרונד־שטיינער.

די סכסוכים וועגען דעם „וואו" פון דער אידישער היים זענען שוין כמעט ווי אין גאנצען בערשוואונדען. דאס איז די פרייע און

אונז פריינדליכע טערקיי. די אפיציעלע, עהרענפאלע איינלאדונג פון דער טערקישער רעגיערונג, צו בעזעצען זיך אין איהר לאנד, וואו נאר מיר ווילען, און די אנגעבריימקייט אוועקצוגעבען אין גאנצען אין אונזער בעל־הבית'שקייט אזא צוקונפטס־פולע, נאך ניט בע־זעצטע פראווינץ, ווי מעסאפאטאמיען, האט מיט א שטארקען רוק, ווי דאס טרעפט אפטמאל אין דער געשיכטע, ארבגעשלעפט אן אידעאל פון הימעל און אוועק געשטעלט איהם אויף דער רעאלער ערד. פאלעסטינא און די נאכבארלענדער, דאס איז דער „וואו" פון דער אידישער היים. די גלייכצייטיגע קאלאניזאציע פון פא־לעסטינא און מעסאפאטאמיע, דאס איז דער „ווי אזוי" פון איהר מקוים ווערען אין לעבען. פון היינט אן און להבא, דאס איז דער ענטפער אויף דעם „וועו".

אבער צו דער קאלאניזאציע דארף מען האבען ק א ל א נ י ס־ט ע ן. עס וועלען אין דער ערשטער צייט נעהן אין א ביטערען קאמף מיט דער נאטור, צו בעצווינגען זי און צו מאכען זי אינטער־טהעניג פאר אונזערע ציעלען, מענשען וואס ווייסען נאך ניט, ווי צו בעגעהען זיך מיט איהר, רעקרוטען פון דעם לאנדווירטשאפטס־חיל, וואס וועלען אין דער מלחמה גופא זיך מוזען לערנען די מלחמה. גוטע סאלדאטען און אפיציערען וועלען דערווייל וואקסען און זיך אויסבילדען אין גלות־אמעריקע. אויב מיר וועלען דא פערשטעהן די נאנצע בעדייטונג פון דער אידישער אגראר־בעוועגונג, אויב מיר וועלען אנווענדען די נאנצע נויטיגע ענערגיע אויף איינצופונדעווען זי און צו שטיצען זי, קאנען מיר ברענגען דערצו, אז אמעריקא זאל אין א יאהר צעהן, פופצעהן ארום, יאהר אוים, יאהר איין אנהויבען ארויסשיקען אין אונזער נייער אלטער היים מחנות פון אידיש ער־צויגענע לאנדווירטהען, נעזונדע, פרייע און שטאלצע מענשען, וועל־מעס כלי־זין אין דער מלחמה פאר'ן לעבען וועלען שוין ניט מעהר זיין שער און נאדעל, נאל און דראטווע, מקח וממכר, נאר דער אקער־אייזען און דער שניט־מעסער. זיי וועלען שנעל פערמעהרען די דיקע וואלצלען אין אונזער אייגענער ערד און בויען די צוקונפט פון אונ־זער פאלק.

די פארמער־קאנפערענץ איז א אידישע אינסטיטוציע. וואס איז ניט נאר סטיכיש ארויסגעשפרונגען פון א אידישער לעבענס־

נויט, נאָר וואָס איז שוין אין איהר ערשטען שריט בעגאָסען מיט שטראָהלען פון א בעוואוסטזיניגען פּראָגרעסיוועז נאַציאָנאַליזם*). דאָס איז אין אמעריקע א נייע זאַך, א סמן פון א נייעם לעבען. ביז אהער האָבען אין אמעריקע געקעמפט דער אומבעוואוסטער וועב־אינסטינקט פון דעם אידישען פאָלק מיט דעם אומבעוואוסטען צו־פאָסונגס־טריעב, און אויף דער צופאָסונגס־שאַל, איז מיט איהר נאַנצער געוויכט געלעגען די אָפּיציעלע און אינטעליגענטע בע־וואוסטע אסימילאציאָנס־טענדענץ. עס ווייזען זיך סמנים פון א פּעריאָד, וועז אויף דער אנדער שאַל פון וואָג וועלט ארויפגעלעגט דאָס געוויכט פון בעוואוסט־נאַציאָנאַלע בנינים.

די פאַרמער בעוועגונג איז נאָר איין סמן אזא, עס זענען דאָ נאָך אנדערע סמנים, וואָס בעווייזען די נידערלאגע פון דעם בעוואוסט־זיניגען אסימילאציאָניזם אין דעם אידישען לעבען און דענקען.

2.

(די רייזען־אבענדען, די קהילה).

דעם ווינטער האָבען מיר אין ניו־יאָרק נעהאט א גאַסט פון אייראָפּע — אברהם רייזען. אויפגענומען האָט מען איהם מיט א בעגייסטערטען קבלת־פּנים אין איינעם פון די גרויסע אידישע טהעאטערס, וואָס איז געווען פול געפּאקט. געזעגענט האָט מען זיך מיט איהם אין איינעם פון די גרעסטע זאַלען פון דעם אידישען קוואַרטאל, אין קלינטאָן האַל, און הונדערטער האָבען געמוזט געהן צוריק, ווייל עס איז שוין מעהר ניט געווען קיין פּלאַץ.

גרויסע, שטורעמדיגע, ענטהוזיאסטישע פּאָלקס־פערזאמלונגען פון דעם אידישען קוואַרטאל צוליעב א וועלכען עס איז גאַסט פון אייראָפּא זענען קיין נייעם ניט אין ניו יאָרק. אָבער אין קיינע פון

*) מיין אָבשעצען די פאַרמער־בעוועגונג פון יענער צייט איז געווים געווען פריי פון א צו־ראזעווען אָפּטימיזם, אָבער פרינציפּיעל בלייבט ריכטיג דער בליק אויף איהר נאַציאָנאַלען בעדייט. (1918)

זיי האָט זיך ניט אויסגעדריקט אזוי קלאָר זייער אידישער כאַראַקטער, ווי אין די רייזען־אבענדען. אויך אין יענע פערזאמלונגען האָבען אידישע רייד ארויסגערופען אין אידישע הערצער פלאָמען פון התלהבות. אָבער די אידישע שפראַך איז געווען כּמעט ניט, ווי א געצייג. דער קוואל פון בעגייסטערונג האָט געשלאָגען פון דער פאָליטיק, דאָס רוב, פון דעם רוסישען רעוואָלוציאָנערען קאמף. אין די רייזען־אָוונדען האָט פאָליטיק ניט געשפּיעלט קיין ראָלע. זיי זענען געווען פאָלקס־יום־טובים, געפייערט פון אידישע מאַסען צוליעב א אידישען דיכטער.

דער בעגייסטערטער קבלת־פּנים און דער וואַרעמער, הארצליכער אבשיעדס־אָוונד, וואָס דער עולם האָט געגעבען רייזען'ען, בעוויזען אז אויך אין ניו־יאָרק, ווי אומעדום אין דעם אידיש־רעדענדען גלות, הויבען זיך אָן אין דער פאָלקס־נשמה צו וועבען אין דער שטיל פעדים פון א נייער ליעבשאפט, מען קאָן זאָגען פון א נייעם קולט: דער ליעבשאפט פון דעם פאָלק צו זיינע העלדען אויף דעם פעלד פון קולטור, און בעזונדערס צו דער אייגענער, נאָהענטער ליטעראטור אין דער פאָלקס־שפראַך.

אזא ליעבשאפט איז איצטער ביי אלע פעלקער געווען דער פונדאמענט פון א פראָגרעסיוון נאַציאָנאַל־גע פי ה ל, וואָס פערטרייבט אומעדום דעם אלטען שאָוויניזם. פראָגרעסיוועס פעלקער, אָדער פראָגרעסיוועס טיילען פון א פאָלק שטאָלצירען מעהר ניט מיט די נצחונות פון דעם פאָלקס־חיל אויף דעם שלאכט־פעלד אָדער מיט די העלדישקייטען פון דער אייגענער דיפלאָמאטיע, וואָס איהר האָט זיך אייגנגעבען אריינצונארען אין אין זאַק אריין דעם ליעבען שכן. די גרונדלאָגע פון דעם מאָדערנעם, פראָגרעסיוון נאציאָנאַל־שטאָלץ זענען די נצחונות פון דעם פאָלק אויף אלע פעלדער פון דעם אלגעמיין־מענשליכען פראָגרעס.

אזא מאָדערן־פראָגרעסיווער נאציאָנאַל־שטאָלץ וועט אויך אויסוואקסען ביי דעם אידישען פאָלק, ווי נאָר עס וועט זעלבסט־שטענדיג און זעלבסט־בעוואוסט ארויפטרעטען אויף דעם וועג פון אלגעמיין־מענשליכער עטנוויקלונג און — וועט האָבען, מיט וואָס איבערצונעהמען זיך ניט נאָר אויף דעם חשבון פון דעם רייכען,

גלענצענדען עבר, נאר אויך מיט וואס צו שטאלצירען איז א גע־
זונדען, קולטור־שאפענדען היינט.

אויף רייזענ׳ס אבשיעדס־אוועגד איז פיעל גערעדט געווען
וועגען דעם צושטאנד פון דער אידישער קולטור אין אמעריקא.
שווארץ־זעהר און ראזא־פארבען־זעהר האבען געהאלטען אין
גלייכגעוויכט די שאלען פון דעם וואג. געטראפען אין פינטעל
אריין האט מ א ר ר י ס ו ו י נ ט ש ע ו ו ס ק י. מיר זענען נאך
ניט לאנג אין דעם לאנד, האט ער געזאגט (איך גיעב איבער דעם
תוך פון זיינע רייד). ווי פון א בהלה זענען מיר געקומען אהער.
ערשט איצטער הויבען מיר אן צו קומען צו זיך. מיר לעבען איבער
אן איבערגאנגס־עפאכע. ערשט איצטער הויבען מיר אן קוקען אויג
אין אויג דער פראגע: זאלען מיר בלייבען אידען, אדער ניט?
און אויב מיר וועלען בלייבען אידען („און מיר ו ו ע ל ע ן בלייבען
אידען!" — האט ער אויסדריקליך בעטאנט) וועלען מיר געווינס
אנהויבען שאפען אונזער אייגענע אידישע קולטור.

די איבערגאנגס־עפאכע פון אסימילאציע צו א זעלבסטשטענ־
דיגען נאציאנאלען לעבען אין גלות, — אזוי לאנג ווי מיר וועלען
בלייבען אין איהם, — איז כאראקטעריסטיש ניט נאר פאר אמע־
ריקא. דער פראצעס שפיעלט זיך אב אומעדום. מעהר נישט אין
אייראפא האט ער זיך אנגעהויבען א ביסעל פריהער, דעריבער איז
זיין גאנג און זיין וועג דארטען א סך קלאהרער אייזדער דא. די
בעוואוסטזיניגע אסימילאציאנס־טהעאריע האט שוין דארטען גאנץ
ענטשיידען דערלעבט איהר מפלה. אין אמעריקא הויבט ערשט אן
צו שאקלען זיך די ערד אונטער איהרע פיס. נאר ניט וועניגע
פיהרער, און דוקא גאנץ וויכטיגע, זענען שוין בעצייטענס ארבעג־
שפרונגען פון איהר. און דער אומבעוואוסטער, דער סטיכיש־נאציא־
נאלער לעבענס־פראצעס העלפט דער אינטעליגענץ ארויסרייסען זיך
פון דעם אסימילאציאנס־חושך.

מיר האבען אין דעם פאריגען קאפיטעל אויפגעוויזען אויף די
סטיכיש־אויסגעוואקסענע אידישע פארמער־בעוועגונג, וואס איז
שוין אין איהר אנהויב בענאסען געווארען מיט העלע שטראהלען פון
א בעוואוסטזיניגען, פראגרעסיוו־נאציאנאלען גייסט. פרינציפיעל
ניט וועניגער וויכטיג איז ד י ק ה ל ה־ב ע ו ע ג ו נ ג אין

ניו־יאָרק און אין אַנדערע אַמעריקאַנישע שטעדט. איך זאָג: „פּריכּ־ציפּיעל", ווייל עס איז נאָך א גרויסע שאָלה, אויב די ניט לאַנג גע־גרינדעטע ניו־יאָרקער קהלה קאָן אין איהר אינערעם פאָרם שפּיעלען א וויכטיגע פראַקטישע ראָליע אין דעם אויפבוי פון דעם אידישען נאַציאָנאַלען לעבען.

איהר קאָנסטיטוציע איז נאָך דערווייל צו וועניג דעמאָקראַ־טיש, א גרויסער טייל פון איהרע פיהרער האָבען נאָך געפונען צו וועניג צוטרויען צו זיך אין די גרויסע מאַסען פון פאָלק. דער רא־דיקאַלער עלעמענט פון דעם אידישען קוואַרטאַל האָלט זיך דערווייל כמעט אין גאַנצען פון דערווייטען. אָבער ווי אונפאַלקאַמען די אי־דישע קהלה זאָל ניט זיין, וואָס עס זאָל ניט זיין איהר וויטערדינער גורל, דריקט זי שוין איצטער אויס א פאַלשטענדיגען ברוך מיט דעם אסימילאַציאָנס פּרינציפּ.

דאָס אסימילאַציאָנערע יודענטהום קאָן זיך ארגאניזירען נאָר אויף אין אייניגער גרונדלאָגע — אויף דער גרונדלאָגע פון דער אידישער רעליגיע. „אידען זענען ניט קיין נאציע, זיי זענען נאָר א רעליגיעזע סעקטע. און אויף וויפיעל זיי זענען רעליגיעז, אויף אזוי פיעל זענען זיי אידען", — דאָס איז דער הויפּט־אינ־מאמין פון דער אסימילאַציאָנער טהעאָריע. דער אידישער גאָטעס־דיענסט, דער אידישער קולטוס, ניט די אידישע קולטור איז דער זין פון דעם אידישען לעבען אויף דער וועלט. די אידישע קהלה איז דעריבער כמעט אומעדום א אידישע „קולטור־געמיינדע", א ריין רעליגיעזע ארגאניזאציע, וואָס האָט איהר רעכט אויף א זעלבסט־שטענדיגע עקזיסטענץ געשעפט פון דעם ריין רעליגיעזען לעבען.

די ארגאניזאציע פון דער אידישער קהילה אין ניו־יאָרק ברענגט אריין א פרינציפיעלע נייעם. זי איז, לויט איהרע פרינצי־פען, ניט קיין קולטוס־געמיינדע. זי איז אויפגעבויט פון דע־לעגאטען פון פערשיידענארטיגסטע אידישע פראַיינען, פיעל פון וועלכע האָבען גאָר ניט צו טהאָן מיט דער אידישער רעליגיע. יע, אפילו אטהעאיסטישע פראַיינען פונ׳ם אידישען פאָלק האָבען א רעכט צו שיקען איהרע דעלעגאטען. האָבען קריסטליכע פראַיינען פונ׳ם אידישען פאָלק, — אויב אזעלכע וואָלטען ביי אונז געווען מעגליך, — אויך אזא רעכט? פראַקטיש האָט די

פראגע קיין ברעקעל זין ניט פאר אונז, אבער פרינציפיעל מעג מען זי אוועקשטעלען און זאגען: אז על פי יושר און על פי שכל וואל־טען אזעלבע פעראיינען, אויב זיי וואלטען מעגליך געווען, גאנץ געווים נעמאגט בעלאנגען צו דער אידישער קהילה, ווייל זי האט פרינציפיעל נעבראכען מיט דעם אידיש־רעליגיעזען פרינציפ, און דארטען, וואו אן אטהעאיסט איז כשר, מעג א גלויביגער אידען־קריסט אויפגענומען ווערען מיט ברייטע ארעמס.

וואס בעדייט דער פרינציפיעלער ברוך מיט דעם אידיש־רע־ליגיעזען פרינציפ?

ער בעדייט, אז דאס לעבען רוקט אויך אין ניו־יארק אריים דעם נייעם, ניט אסימילאטארישען און ניט אלט־רעליגיעזען טייטש פון „אידישקייט". אידישקייט איז ניט רעליגיע, נאר נאציע; נ י ט קולטום, נאר קולטור. ניט די אידישע רעליגיע האט בעשאפען די אידישע נאציע, די אידישע נאציע האט צוליעב איהרע נאציאנאלע און קולטורעלע ציעלען בעשאפען די אידישע רעליגיע, און זי קאן זיך איבעראנדערשען, לויט איהרע בעדערפענישען, אדער פערבייטען אויף אן אנדערע, אדער לאזען זי רוהיג בעשטעהן אין איינעם מיט אנדערע, אדער אין גאנצען זי אבשאפען צוריק.

די אידישע קהילה פון ניו־יארק האט, אמת, אויפגענומען אויפ'ן צעטעל פון איהר פראקטישער ארבייט די בעפריעדיגונג פון א סך ריין א י ד י ש־רעליגיעזע נויטען, ווי מקוה, שחיטה, א. אז. וו. אבער דאס איז ניט לויט פרינציפ, נאר אויס א פורען צופאל: די מאיאריטעט פון די פעראיינען, וואס זענען צוגעשטאנען צו דער קהילה, זענען אידיש־רעליגיעז, און דעריבער ווערען זייערע בעדער־פענישען בעפריעדיגט קודם כל. וואלט די מאיאריטעט בעשטאנען פון ק ר י ס ט ל י ך־אידיש פעראיינען, וואלט די פערוואלטונג געמוזט זארגען פאר די בעפריעדיגונג פון די קריסטליך־אידישע רעליגיעזע הצטרכות'ען. א קאמיטעט וואלט געמוזט דערוועלט ווערען, צו זארגען פאר מעות־קריסטמעס־בוים, אדער מעות־פאסכא־חזר'ל, קיין איד זאל חלילה ניט בלייבען אהן א טענענבוימדעל אויף קריסטמעס, אדער אהן א שטיקעל חזר'ל אויף פאסכא.

אין דערינען ליעגט איינער פון די הויפט־פעלערען אין דער אידישער קהילה: די כאאטישע בעשטימונג פון איהרע פונקציעס.

זי האָט געבראָכען אין דער אָרגאַניזאַציאָנס פראָגע מיט דעם רעלי־
ניעזען פרינציפּ, זי האָט אָבער דעם ברוך ניט קאָנסעקווענט דורכ־
געפירט. זי איז נאָך אויך א סמן פון דער א י ב ע ר ג א נ ג ס־
צ י י ט, פון דער צייט, ווען די אידען זענען נאָך אליין ניט גאַנץ
קלאָר, וואָס זיי זענען: א י ד ע ן, אָדער קינדער פון דעם אי־
דישען גלויבען?

ווי נאָר זיי וועט קלאָר ווערען, אז זיי זענען א י ד ע ן, וואָס
פאָר א גלויבען זיי זאָלען ניט האָבען, אזוי וועלען זיי מוזן אויף אין
די פונקציעס פון זייער קהילה שטרענג דורכפירען דעם ו ו ע ל ט־
ל י כ ע ן פרינציפּ פון נאציע, אנשטאָט דעם יענע־וועלטליכען פון
רעליגיע. אין וואָס איינער זאָל ניט גלויבען, אין משיח אָדער אין
קריסטום, דרך־ארץ פאָר זיין עהרליכען גלויבען! אָבער זיינע רע־
ליגיעזע בעדערפענישען קאָנען און טאָרען ניט בעפריעדיגט ווערען
אויף קהל'שען חשבון. וועגען זיי זאָל ער אליין זאָרגען, אין אויסער־
קהל'שע פאראיינען און קאָנגרעגאציעס.

ענג פֿערבונדען מיט דער כאָטישער בעשטימונג פון איהרע
פונקציעס איז דער כאָטישער אויפבוי פון דעם פונדאמענט גופא.
די אלטע אידישע קהילה — די „קולטוס־געמיינדע" האָט א שארף־
קלאָרען בעגריף פון יענע קלענערע אייניהייטען, אויף וועלכע זי
רוהט, וועלכע זי שטעלט פאָר. די אייניהייט פון דער אלטער קהילה
איז אומערזם די סינאגאגע, דער מנין, די דאוונן־שוהל. אלע מנינים,
בתי־מדרשים, דאוונן־שוהלען אין איינעם בילדען די רעליגיעזע
קהילה. די אייניהייטליכקייט פון דעם אויפבוי האָט געפיהרט צו
אן אייניהייטליכקייט אין די פונקציעס, אין יענע ענינים, וועגען
וועלכע די קהילה האָט געדארפט זאָרגען. די מאָדערנע ניו־יאָרקער
קהילה האָט אין איהר פונדאמענט פערשיידענארטיגסטע פעראיי־
נען, און זייערע רעליגאָטען ווערען געשיקט, ווי פערטרעטער פון
בעשטימטע אינטערעסען־גרופען, וואָס האָבען צו זאָרגען, לויט זייער
צאָהל און מאַכט, פאָר די בעפריעדיגונג פון בעשטימטע לעבענס־
נויטען, וואָס האָבען זיי ארויסגערופען אין לעבען.

אָבער א סך אועלכע פעראיינען האָבען לחלוטין גאָר ניט צו
טהאָן מיט קהל'שע ענינים. צו דער קהילה קאָן בעלאָנגען אן
„אָרעמע־מיידלעך־קימפעטאָרען־פעראיין", ווי אויך א „דזשואיש

ליבעראל דענסינג קלאב". די לעבענס־נויטען, וואס האבען ארויס־
געוופען זייער עקזיסטענץ מעגען זיין זעהר וויכטיג און זעהר אידיש,
קאן מען דאך ניט איינזעהן, וואס פאר א סמיכת הפרשה זיי האבען
מיט קהל'שע ענינים און פאר וואס דער קהל דארף פערטרעטען אויף
קימפעטאַרען־און־דענסיג־אינטערעסען. דער געדאנק פון דער
קהילה איז — פעראייניגונג פון אלע אידען, אלס א י ד ע ן,
א ר א ב ג ע ר ע כ ע נ ט די פערשיידענקייט פון זייערע ספעציעלע
אינטערעסען. דער ארגאניזאציאנס־פרינציפ אבער איז אזא, וואס
ר ע כ ע נ ט לכתחילה א ר י י ן די פערשיידענקייט פון די ספע־
ציעלע אינטערעסען, וואס דריקט זיך אוים אין דער פערשיידענקייט
פון די ספעציעלע פעראיינען, וואס זענען די אייגענטליכע בעלי־
בתים פון דער קהילה, די בעלי־בתים אין דער לעצטער אינסטאנץ.

מיט דער צייט וועט דאס, פערשטעהט זיך, מוזען ווערען אנ־
דערס. א פרייע אידישע קהילה, וואס האט זיך אבגעזאגט צו זיין
א ק ו ל ט ו ס־געמיינדע, כוז ווערען אדער א ק ו ל ט ו ר־ג ע־
מיינדע און האבען אין זיין פונדאמענט אויפצולעגע ק ו ל ט ו ר־
ע ר א י י נ ע ן, אדער זיין אין גאנצען א ריין־נאציאנאלע ג ע־
מיינדע, א פערטרעטונג פון אידען אלס אידען און האבען אין איהר
פונדאמענט ריין נאציאנאלע „ א ר ט ל י כ ע ק ה י ל ה־ ע ע ר־
א י י נ ע ן" צו וועלכע יעדער איד זאל מעגען בעלאנגען, וואס ווי
נאר אריין, וואס ווי נאר העלפען טראגען די לאסטען פון דער
קהילה און, דורך זיינע אויסדערוועהלטע, בעשטימען דעם גאנג פון
איהרע ארבייטען.

ווי די מעשה איז — איז די גרינדונג פון דער אידישער קהילה
א פרינציפיעלע ניעדערלאגע פון דעם אסימילאציאנס געדאנק, א
האלב־בעוואוסט נאציאנאלער שאפען, א כאראקטעריסטישער
שטריך פון אונזער איבערגאנגס־צייט, א סמן פון א נייעם לעבען.

דאס נייע לעבען, אפריל־מאי, 1909.

אַ אידישע דאָרף און אַ אידישע פאָלקס־באַנק

(וועג־נאָטיצען).

כמעט אומעטום, וואו איך פרעג זיך נאָך וועגען דעם שטרעבען פון אידען צו לאַנד, צו „קרקע", בעקום איך גאַנץ פאַזיטיוע, דער־פרעהענדע ענטפערס: עס זענען אומעטום דאָ איינצעלנע פערזאָנען און גאַנצע גרופען, וואָס רייסען זיך מיט אַלע כוחות פון שטאָדט — ניט „צוריק צום לאַנד", נאָר „צום ערשטען מאָל" — צו אַ נעזונדען, פערנינפטיגען לעבען אויף דעם שויס פון דער מוטער־ערד.

מען קאָן אָהן שום ספק שוין איצטער רעדען פון אַ סטיכישער אַגראַרישער בעוועגונג צווישען דעם אידישען פאָלק אין אַמעריקע, אַ בעוועגונג, וואָס איז אויסגעוואַקסען פון דעם לעבען גופא, און וואָס האָט, ווי מיר דוכט, זעהר וועניג שיבות צו די פערשיידענע „איזמען", וועלכע מיר האָבען געטראָגען אין די מאַסען.

עס איז דעריבער אויך כאַראַקטעריסטיש פאַר איהר, וואָס זי בעשרענקט זיך ניט אויף אָנהענגער פון אַ בעשטימטען קלייזל, אַפילו ניט פון אַ בעשטימטער פּאַרטיי אָדער קלאַס, קאָסמאָפּאָליטען און נאַציאָנאַליסטען, ראַדיקאַלען און פרומע, סאָציאַל־דעמאָקראַטען און אַנארכיסטען, פּוילים, פּערלער און שוחטים, — י ע ד ע גרופּע פון דעם אידישען לעבען האָט שוין אָבגעגעבען פערטרעטער אין דער נייער בעוועגונג און אַ גרויסער טייל פון זיי האָבען שוין מעהר אָדער וועניגער פערווירקליכט זייער ציעל.

אַ מומחה אין דעם ענין, וואָס האָט ניט לאַנג בעריזט דאָס לאַנד גראָד מיט דעם צווועק — בעקאַנט צו ווערען מיט דער אידישער פּאַרמעריי אין אַמעריקע (לייַדער, האָב איך נאָך קיין רעכט ניט עפענטליך מיטצוטיילען זיין נאָמען) פערזיכערט, אז אין די לעצטע צוויי־דריי יאָהר זענען צוגעקומען וועניגסטענס אַ פּאָר טוי־

זענד נייע אידישע פּאַרמערס, וואָס האָבען זיך בעזעצט אויפֿן לאַנד אָהן דער הילף פון וועלכע עס איז פילאַנטראָפּישע אינסטיטוציעס, וועלכע זענען כלומרש'ט בעשאַפען געוואָרען צוליעב דעם צוועק.

און ס'איז אפשר א גליק פאַר די נייע פּאַרמערס, וואָס זיי האָבען ניט געהאַט צו טהאָן מיט אונזער אַגראַר־פילאַנטראָפּיע, און פון נאַנצען הארצען וויינשען מיר זיי, זיי זאָלען ניט דארפען קיינמאָל אָנקומען צו איהרע טובות. איך וויל ניט בעצווייפלען דאָס גוט־הארץ פון אונזערע כלל־טהוערס און פערזאָרגערס אין דעם ענין, — אָבער אזוי אומגעלומפּערט, מיט אזוי וועניג פערשטאַנד און פערשטענדניס פון דעם פאָלק, צו ארבייטען, האָט אפילו א רוסישע קאַנצעלאַריע ניט בעווייזען. און א רוסישע קאַנצעלאַריע מעג דאָך באמת ארויסגעהמען א פּאַטענט אויף בערישע אומגעלומפּערטקייט און האָבענדאָס־פאָלק־אין־דער־אדמה.

אז מען הערט זיך אָן די מעשיות וועגען אונזער אַגראַר־פילאַנטראָפּיע, וואָס וועלען דערצעהלט אין פּאַראינטערעסירטע און גוט אונטערריכטעטע קרייזען, געהט איינעם דורך א שוידער איבער'ן לייב. דעספּאָטישער מוטה־וויל'ען, פערדרעהטע פּרינציפּען, ניט א טראָפּען דרך־ארץ צו דעם מענשען, זיין וויל'ען און זיינע נייגונגען, ביוראָקראַטישע פערשלעפענעם און אָבגעלאָזטקייט, — אָט דאָס זענען די הויפּט־שטריכען, וואָס טרעטען בולט ארויס, דא איינציגווייז און דאָרט אלע אינאיינעם, — אין דער טהעטיגקייט פון אונזערע פילאַנטראָפּען.

אין איין אָרט און צו א געוויסער צייט האָט געהערשט דער פּרינציפּ, אז אידען מוז מען בעזעצען דוקא צווישען גוים, און דער רעזולטאט דערפון איז געווען, אז נאָך א צייט פון מאַטערניש און פּיין, וועז דער פּארמער האָט זיך שוין דערשלאָגען צו א שהנעם עקאָנאָמישען מעמד, וועלט ער געצוואונגען צו אנטלויפען פון זיין פּארם מחמת מורא, די קינדער זאָלען זיך ניט אויסמישען מיט די קריסטען. ס'איז כמעט ניטא קיין איין פּארם־הויז, פערוואָרפען צווישען גוי'אישע שכנים, וואָס האָט דערוואָקסענע קינדער, און זאָל בלייבען פריי פון דער דאָזיגער טראַגעדיע.

און ניט דוקא פרומע אידען לויידען פון איהר. איך האָב אוך זאכען אָנצונעהמען, אז ניט זעלטען וועלט אפילו א ראדיקאל אויפ־

נעציטערט פון דעם געדאַנק, אז זיינס א קינד וועט חתונה האָבען פאר א קריסט.

עס איז מיר, אויף מיין איצטיגער רייזע, בעקאַנט געוואָרען א פאל, וואָס האָט פּלוצלונג פאַנאַנדערגעפּענט פאר מיר א אידיש הארץ, אקוראט ווי דער הימעל וואָלט זיך געשפּאָלטען און אַנטפּלעקט פאר מיר סודות, וואָס זענען ביז אהער געווען פערבאָרגען פאר יעדעם מענשליכע אויג.

דער פאל איז גראָד ניט מיט א פארמער, נאָר מיט א בכבוד'ען אידישען בעל־הבית, א הויך־ענטוויקעלטען, זעהר ערנסטען און פיעל אויפּטהוענדען סאָציאַליסט פון א קליינעם שטעדטעל אין לאַנד. ער־האָט שוין פון יאָהרען און יאָהרען פאַנאַנדערגעריסען די פעדים פון דער אידישער רעליגיאָן און האָט זיין קליינע אידישע סביבה אויס־געלערנט רעספּעקט און טאָלעראַנץ צו זיין פרייען לעבען. אויך האָבען איהם נאָך ניט בעריהרט די נייע, פראָגרעסיוו־נאַציאָנאַלע ווינדען, און, ווי עס ווייזט אויס, האלט ער קנאַפּ־וואָס פון זיי.

אָבער ער האָט דערוואָקסענע קינדער, וואָס חבר'ן זיך מיט קריסטען, און — א שווערער שטיין ליעגט ביי איהם אויפ'ן האַרצען: וואָס קאָן חלילה דערפון ארויסוואקסען? צום גליק האָט ער בעמערקט, אז ביי איינעם פון זיינע קינדער האָט זיך אַרויסגע־ווייזען עפּעס א סטיכישער, אומדערקלעהרליכער ווידערווילען אַנט־קעגען א צו נאָהענטען לעבען מיט די קריסטען — און דער ראַדי־קאַל־אַטהעאיסטישער קאָמסאָמאָליט גלעט צופרידען די וואָנט און — מאכט א שווייג! ער קעמפט חלילה ניט אַנטקעגען אזוינע „רעאַקציאָנערע" געפיהלען: מיט ציטעריגער האָפענונג קוקט ער אויף זיי, טאָמער וועלען זיי זיין די געווינשטע שמירה...

וואָס איז דאָס: די שטיים פון בלוט?

דאָס קאָן גרייליך זיין! אידעען, וואָס לעבען דור אויס, דור איין, געהען אריבער אין פלייש און בלוט, און אויב זיי שאַדען קיינעם ניט, האָבען זיי א רעכט ווייטער צו לעבען. איהר מעגט קוקען אויף דער קריסטליכער רעליגיעזע, ווי איהר ווילט; איהר מעגט קעמפען ווי היים פאר דאָס הייליגע מענשליכע רעכט פון יעדען אייגצעלנעם אידען אָנצוגעהמען יענעם גלויבען, וואָס רעדט וואַרעמער צו זיין הארצען, (עם פערשטעהט זיך, אז וועגען צ י -

ג י י נ ע ר, וואָס רעכענען, אז יענער גלויבען איז דער בעסערער, פאר וועלכען מען גיט מעהר חזיר־שמאַלץ, רעדט מען דאָ ניט און וועגען זיי׳ער שיקזאל קימערט מען זיך ניט).

איהר מעגט, זאָג איך, ווי איינגע׳עקשנ׳ט זיין אין פאַנאַנדער־שיידען צווישען נאַציאָנען און רעליגיאָן,—איינס שטעהט דאָך אויסער יעדען צווייפעל, אז דער איד האָט אקוראט אזא הייליג רעכט אויף זיין א י ד י ש ע ן גלויבען, אויף זיינע אידישע רעליגיעזע אָדער נאַציאָנאַלע סימפאַטיען און אנטיפאַטיען (כל זמן קיינער ליידט פון זיי ניט), ווי יעדער אַנדער מענש. און אזא הייליג רעכט ווערט פשוט געטראָטען מיט די פים, וויבאַלד איהר זוכט מ י ט א כ י ו ן אריינצושטופען דעם אידען אין א רייז קריסטליכע סביבה, וואו פאר די קינדער מוז ארויסוואקסען די געפאהר אין נאַנצען צונויפצוגיעסען זיך מיט דער קריסטליכער וועלט, — א געפאהר, וואָס רודערט אויך די נשמה ביז צו איהר לעצטען גרונד אפילו ביי אייניגע קאָסמאָפאָליטישע ראַדיקאַלען; א פשיטא שוין — ביי א פשוט׳ען פרומען אידישען פארמער!

אין אַן אַנדער אָרט ווערט די ארבייט צוליעב דער אידישער פארמעריי בעהערשט גאָר פון א שפאָגל נייעם פריניציפ: דער פארמער פון דעם נביאים־פאַלק זאל האבען די הייליגע מיסיאָן צו בעווייזען פאר דער נאַנצער וועלט דעם העכסטען מוסטער פון מאָ־ראַלישער פאַלקאָמענהייט, פון א ריינעם לעבען אין ארבייט אין פשטות, אין עהרליכע, אידעאַלע בעציהונגען פון מענש צו נאַטור, ווייט פון די זינדיגע שטעדט מיט זייער צולאָזעגעם רעש און יאָגע־ניש נאָך גאָלד. דעריבער דארף מען דעם אידישען פארמער אוועק־שטעלען אין אזעלכע בעדינגונגען, וואו ער זאל קאָנען אין יסורים של אהבה אבקומען וויא צדיק אויף ד ע ר וועלט. ערגעץ וואו אין א ווילדערניש דארף מען איהם פערזעצען; אין ערד־גריבער, אונ־טער שנעע און אייז, זאל ער ווינטערען זיינע ווינטערם, ביז ער וועט מיט די הויל׳ע פינף פינגער פערוואנדלען זיין שטיק לאנד אין א גן־עדן, און זיין נשמה וועט אויסגעליטערט ווערען פון אל׳ע איהרע שטאָדטישע זינד.

דער פאַרשטעהער פון אזא מין ארבייט, וועמען נאָמען איך לאָז דאָ ארויס (וואָס האָט, אגב אורחא, זעהר פיעל אויפגעטהאָן

פאר דער ענטוויקלונג פון דער אידישער פארמעריי), איז בלי ספק אן עהרליכער אידעאליסט, וואס ליעבט באמת זיין פאלק. אבער נישיים קומט איהם ניט ארויף אויפ'ן זינען — אז דער אידישער פארמער איז ניט קיין ים־חזיר'ל, אויף וועלכען די געלערנטע ערלויבען זיך צו מאכען עקספערימענטען; אז ער וויל לעבען צוליעב דעם לעבען און ניט צוליעב דעם כבוד פון דער אדער יענער קאסמאפאליטישער אדער סאציאליסטישער טהעאריע.

די אלטע אידישע פארם־בעווענונג, אנגעפיהרט פון אונזערע אלטע אידישע בעלי־טובות, איז באנקראט. א נייע בעווענונג וואקסט איצטער ארויס פונ'ם פאלק גופא, פאר וועלכען דער פארמער איז ניט קיין עקספערימענטיר־חיה'לע, נאר קודם־כל א מענש און נאך א אידישער מענש דערצו, וואס דארף בעפריעדיגען זיינע מענשליכע און אידישע בעדערפענישען. ניט די אינצל־פארם איז איהר אידעאל, וואו דער איד זאל אבגעריסען ווערען פון דער אלגעמיינער קולטור און פון דער אידישער סביבה. איהר אידעאל איז די אידישע דארף, וואו עס קאן געשאפען ווערען אן אייגענע, הויך־ענטוויקעלטע קולטורעלע סביבה, וואו די ערד־ארבייט קאן געפיהרט ווערען לויט דעם לעצטען וואָרט פון דער וויסענשאפט, ד. ה. וואו די ארבייט גופא קאן געבען דעם אידישען מוח די מעגליכקייט, אנצוזעטיגען זיך מיט די שכל'דיגע רעזולטאטען און פארשונגען פון דער מאדערנער אנראנאמיע.

די אידישע דארף!... דאס אידעאל פון די בעסטע קינדער פון אונזער פאלק אין די זיעבענציגער און אכציגער יאהרען, איידער דער מארקסיזם איז געקומען און האט איהם געזאגט, וויל דער פויער איז א „מיעלקער בורזשוי"!... נישיים ווערסטו וויעדער לערנען בעדיג אין די מוחות און די הערצער פון דעם אידישען פאלק? און נישיים איז נראד אויף אמעריקא אויסגעפאלען דער גורל, צו געבען דעם באדען, אויף וועלכען דו זאלסט אין גיכען מקוים ווערען?

דורך די אדערן שטראמט דורך א וואַרעמקייט ביי דעם געדאנק, און דאס הארץ הויבט אן פריידיגער צו שלאגען...

און דאס טהוט דאס פאלק אליין? נאר זיך ניט געזעה'ט מיט אונז? נאר זיך ניט נערעכענט מיט אלע אונזערע טהעאריען

און איזמען? א מעשה דאָס איז! און עס לאָזט אונז איבער מיט אַלע „סטיכישע פראָצעסען", „ניט־פראָלעטאריזאַציעס" און „יע־פראָלעטאריזאַציעס", ווי א שייגעץ מיט א פייפעל, אָבער אָהן דאָס שאָף? ווי? עס איבערהויפט מעהר ניט שפּיעלען די ראָליע פון שאָף, וואָס וועט געפיהרט פונ׳ם שייגעץ מיט׳ן פייפעל? שטעלט עס זיך שוין אויף זיינע אייגענע פיס און ווי? זיך אַליין דורכשניידען א וועג אינ׳ם לעבען, אינ׳ם נ י י ע ם לעבען?

א, ביי דעם גערעדט וועט נאָך וואַרעמער אין די אָדערן, און נאָך פריידיגער הויבט זיך די ברוסט...

די אידישע דאָרף — מיר וועלען האָבען נאָך א סך צו רעדען און צו שרייבען וועגען איהר. דאָ וועל איך דערווייל מאַכען נאָר א פּאָר בעמערקונגען.

די אידישע דאָרף איז א שטיק אידישע וועלבסט־פערוואַלטונג! אויב דאָס אידישע פאָלק האָט נאָך כוחות צו לעבן אין גלות, צו בויען אן אייגענעם לעבען, איז די בעסטע בעדינגונג דערצו (א י ן ג ל ו ת!) ניט די שטאָדט, נאָר די אידישע דאָרף.

איך וויים גאַנץ גוט, וואָס עס בעדייטען די וועלטערלעך: „אין גלות!"

א נ א ר מ א ל ע אידישע ענטוויקלונג, וואָס זאָל וואַקסען פון זיך אַליין, וויי עס וואַקסט די קולטור פון יעדען פאָלק אין אן אייגענער היים, קאָן געמאַלט זיין נאָר יעמאַלט, וען אויך דאָס אידישע פאָלק וועט וואוינען אין זיין אייגענער היים. אָבער פון דער אנדער זייט מוז אויך פאַר אַלעמען וועלען קלאָר, אז דאָס פאָלק קאָן זיך ניט אינטעראַסירען מיט יענעם העכסטען אידישען אידעאַל, כאָטש אין א ביסעלע א רייכערער אייגענער סביבה. אָט די העכערע אָרט אידישעם לעבען אין גלות וועלט איצטער געבויט אין די שטעדט, אומעדום אויף דער נאָנצער וועלט, וואו אין דעם אידען ווערט אויפגעוואַכט דער מענש און ממילא אויך דער איד. געבויט און וויערער צושטערט פון די אסימילאַציאָנס־כוואַליעס, און וויע־דער געבויט און וויערער צושטערט.

עס וואַקסט אומעדום דער אידיש־נאַציאָנאַלער בוים. זיינע צווייגען וועלען אבגעבראכען פון ווינד. די פרישע בלומען וועלען פערפרוירען און קאָנען צו קיין פרוכט ניט קומען, און וואו עס רייסט

זיך דורך א יונגע פרוכט שלאגט זי דער ווינד אראב פאר דער צייט, — אבער עס וואקסט דער יונגער בוים אויף צו לחכעים דעם ווינד און דעם פראסט.

עס איז פארען אבער א פלאץ, וואס איז לפי ערך מעהר געשיצט פון פראסט און ווינד, און דאס איז — די אידישע דארף. אויב די בעוועגונג וואס איז סטיכיש ארויסגעוואקסען פון לעבען, וועט ווירקליך צופיהרען צו דער בעשאפונג פון אידישע דערפער אין אמעריקא (און פון אייניגע דערפער אפשר אויך שטעדטלעך און שטעדט!), איז יעמאלט דאס גרויסע פראבלעם פון דער נאציאנאלער ארבייט אין גלות אוועקגעשטעלט געווארען אויף א זיכערען פונדאמענט. אין אמעריקא איז א דארף כמעט ווי א רעפובליק, וואס קאן אויסבויען איהר לעבען אויף יענע יסודות און אין יענער שפראך, וואס געפעהלען איהרע איינוואוינער...

א אידישע דארף איז דערצו דער אנהויב פון יענער עקאנאמישער רעוואלוציע אין דעם אידישען לעבען, אין וועלכער אונזער פאלק גויטיגט זיך אזוי שטארק: די אבשאפונג פון דעם ריין שטאדטישען, סוחר'ישען לעבען און די בעשאפונג פון דעם ערד־ארבייטער קלאס, ווי ביי אלע פעלקער פון דער וועלט.

וואס פאר א בעדייטונג אזא רעוואלוציע מ ו ז האבען אין דעם נאנצען אידישען לעבען, ווי אזוי זי מוז ווירקען אויף די פיזישע, מאראלישע און אינטעלעקטועלע וויעדער־געבורט פון דעם אידישען פאלק, ווי אזוי אויך דער אנטיסעמיטיזם מוז ביז צו א געוויסען גראד אבגעשוואכט ווערען צוליעם דעם, — דאס אלץ צו בעשרייבען בקיצור, וואלט געווען אן אומזיסטע מיה: נאר ערנסטערע און אויספיהרליכערע ארבייטען קאנען דאס ארויסברענגען קלאר ווי דער טאג. אבער איינס קאן שוין איצטער יעדער איינזעהן: א אידישע דארף איז א קלאר ארומגענרענצטער שטח, אויף וועלכען די אידישע אינטעליגענץ קאן צונויפזאמלען איהר נאנצע ענערגיע, כדי צו העלפען דעם פאלק אין זיין פיזישער, מאראלישער און אינטעלעקטועלער וויעדערגעבורט.

אט פאר וואס די אלע בעשטרעבונגען, מיט וועלכע איך בין בעקאנט געווארען, זענען אזוי וויכטיג. אויב אונזער גייסטיג אויג זהעט ווירקליך אין דער צוקונפט אידישע דערפער, אויב דאס זענען

ניט קיין „שפּאַנישע לופט־שלעסער", יעמאָלט בין איך כּמעט ווי זיכער, אַז די אַגראַר־בעוועגונג וועט פּאַר אונז ווערען ד י צ ע נ ט ר א ל־א ר ב י י ט אין גלות, וועניגסטענס, אין גלות־אַמעריקאַ, —אַן ארבייט, אין וועלכער אויך די שטאָדטישע ארבייטערשאפט מוז ווערען פּראַיניטערעסירט.

נעווים איז די בעוועגונג נאָך יונג, זעהר יונג און ניט אַלע מניעות זענען אָבגעשאפט פון איהר וועג. זי מוז נאָך ערשט אויס־ארבייטען די פּאסיגע פּאָרמען פּאַר איהר פראקטישער פערווירקלי־כונג. און דאָ וועלען מיר, טהעאָרעטיקער, מוזען זיך שטאַרק צו־הערען צו דער שטים פון די פּראקטיקער: פון די אַגראַנאָמען און פינאַנסיסטען.

אָבער א חוץ דער פּראקטישער אָרגאַניזאַטאָרישער ארבייט, וואָס מוז ארומגעהמען אויך די פראַגע וועגען די סאָציאַל־עקאָנא־מישע יסודות פון דער אידישער דאָרף, טרעט שוין איצטער ארויס איין פּראָבלעם אין איהר גאַנצער שארפקייט: די ק ר ע ד י ט־פ ר א ג ע.

אַז מיט די אייגענע, אָבגעשפּאָרטע פּאָר גראָשען קאָנען די ארבייטער־מאסען און די אָרעמע שיכטען ניט איבערגעהן צו ערד־ארבייט, פערשטעהט יעדער; אַז אָנקומען צו די היפּאָטהעק־באַנ־קען, אָדער צו די געוועהנליכע קאַלאָניאַל־געזעלשאפטען, מיט זייער וואוכער־צינזען, וואָלט געהייסען אָנטהאָן א שטריק אויף דעם האַלז פון דער יונגער אידישער בויערנשאפט, וועט אויך יעדער איינזעהן, וואָס איז נאָר א ביסעלע בעקאַנט מיט דעם ענין.

בלייבט יענער קרעדיט, וואָס אונזערע פילאַנטראָפּישע אינסטי־טוציעס גיבען אין אויסלכע פעלען. פון דעם ריין פינאַנציעלען שטאַנדפונקט איז אוא קרעדיט ווירקליך אַן אונגעהייערע וואָהל־טהאט, — וואָלט ער אָבער ניט געלעגען אין די הענד פון די, וועלכע מיר האָבען נאָר וואָס אויבען כאַראקטעריזירט! אויב זיי וועלען בלייבען ביי די אלטע מעטהאָדען מיט די אלטע פרינציפּען, וועט זייער הילף זיין מעהר אַן אָבהאלט, איידער א ווירקליכער אָנטרייב פאר דער בעוועגונג.

איך געפּין דעריבער פאר זעהר פּראקטיש און צוועקמעסיג דעם נעדאַנק, מיט וועלכען א יונגער טהוער אין דער בעוועגונג טראָגט

זיך ארום און וועלכען ער האָט מיר מיטגעטיילט, מיט דער ביטע צו טהאָן עפעס פאר זיין פערווירקליכונג. דער טהוער, וועמען איך האָב דאָ אין זין, איז ניט קיין אַנדערער ווי גענאָסע ל י ט מ א ן. דער זעהר גוט בעקאַנטער געוועזענער אַרגאַנייזער פון די אידישע ברענטשעס ס. פּ., וואָס איז אַליין געווארען א בּאַרמער און וואָס גיט זיך איצטער אָב מיט דער אידישער פּאַרם־בעוועגונג.

זיין געדאַנק איז — מען זאָל גרינדען אַן א נ ג ר א ר י ש ע פּ א ל ק ס־ב א נ ק. עס פערשטעהט זיך, אז דאָס טאָר ניט זיין קיין אינסטיטוט פון א וועלכער עס איז פּאַרטיי. עס דאַרף זיין א פ א ל ק ס־א י נ ס ט י ט ו ט אין דעם פולסטען זין פון דעם וואָרט. זיינע אָקציעס דארפען זיין אזוי ביליג, אז יעדער איינער פון דעם פּאָלק, וואָס איז פּראַינטערעסירט אין דער פּאַרם־בעוועגונג (יעדער וואָס וויל פּשוט האָבען א זיכערען פּלאַץ וואו צו בעוואָהרען זיינע אָבגעשפּאַרטע פּאָר גראָשען און בעקומען פּאר זיי א זיכערען קליינעם ציגז) זאָל קענען נעהמען אַנטהיל אין איהם. אויף דער שפּיץ פון דער פערוואַלטונג דארפען אוועקגעשטעלט ווערען מענשען, צו וועמען דאָס גאַנצע פּאָלק האָט א צוטרוי, מענשען מיט אַרגאַני־זאטאָרישע פעהיגקייטען און פינאַנציעלע געניטקייט.

אין אזעלכע מענשען איז ניט אָרעם דאָס אידישע פּאָלק אין אמעריקא. יעדע פּאַרטיי, די סאָציאַליסטישע ווי די באלעבאטישע, די פרייע ווי די ראדיקאלע, די אַרטהאָדאָקסישע ווי די רעפּאָר־מירטע, קאָן אויפווייזען אויף א סך פּערזאָנען, וועמען דאָס פּאָלק וועט שענקען דעם פולסטען צוטרוי, און אייניגע פון זיי וועלען זיך געווינס ניט אָבזאָגען צו נעהמען אויף זיך די שווערע אָבער זעהר וויכ־טיגע מיה, צו פערוואַלטען אזא פּאָלקס־אינסטיטוט.

אויב עס וועט זיך איינגעבען צו אַרגאַניזירען די אידישע אגראר־באנק, יעמאָלט וועט די פּאַרם־בעוועגונג מיט אמאָל בעקומען א שטאַרקען צופלים פון לעבענס־ענערגיע, און זי וועט אפשר וועל־רען אויך קוואַנטיטאַטיוו א וויכטיגער פאקטאָר אין אונזער געזעל־שאפטליכען לעבען.

און — דער אפּעטיט קומט מיט'ן עסען. זאָל נאָר די בעווע־גונג האָבען אן ערפּאָלג, וועלן שוין ארויסשפּראָצען אויך אנדערע אידישע נויטען, וואָס וועלען בעשאפען זייערע אָרגאַניזאַציאָנס־פּאַרמען און פערווירקליכונגס־מעטהאָדען: פיעלע־פיעלע אידישע און מענשליכע נויטען און אידעאַלען, די נאָהענטע און קליינינקע ביז נאָר־נאָר די גרויסע און ווייטע...

געשריבען אין סט. פּאָל, פעברואר 1911.

גרויס וואָס איז קליין און קליין, וואָס איז גרויס

דר. יאָהאן יאַקאָבי, — דער בעריהמטער דייטש־אידישער דע־מאָקראַט, וואָס איז אגב צום סוף פון זיינע יאָהרען געוואָרען א סאָ־ציאַליסט, — האָט א מאָל געזאָגט, אז די גרינדונג פון אן ארביי־טער־בילדונגס־פעראיין איז היסטאָריש א סך א גרעסערע פאַסירונג, אידער די בעריהמטסטע פון די שלאַכטען, וועגען וועלכע מען רעדט מיט אזא בעגייסטערונג אין די לעהר־ביכער פון דער מענשליכער געשיכטע. (אזוי, וועניגסטענס) איז געווען דער זין פון זיינעם אן אויסשפרוך, וועמעס וועדטליכען נוסח איך האָב לייידער איצטער פערגעסען.)

אין דעם אויסשפרוך איז ממילא איינגעוויקלט דער גערַאנק, אז ניט אלץ, וואָס אונז דוכט זיך קליין, איז באמת קליין, און ניט אלץ, וואָס מאכט אויף אונז דעם איינדרוק פון גרויס, פערדיענט באמת אויפגעהויבען צו ווערען ביז'ן הימעל. פאַראַן פאַסירונגען און האנדלונגען, מיט וועלכע עס קלינגט די וועלט (א בעריהמטע שלאַכט, צ. ב.), וואָס זייער אינוועניגסטער וועדמה איז גלייך נול, און צוריק: א מאָל האָט א קלייַנע ארבייט, געטהאָן פון א פאָר מענשען אָהן א ליאַרעם און אָהן א געפילדער, אן אומגעהויערע בע־דייטונג פאר דעם גאַנג פון דער געשיכטליכער ענטוויקלונג. פאַ־ראן קליין, וואָס איז גרויס, און גרויס, וואָס איז קליין.

וואו ליגט דער אונטערשייד? וואָס איז דער סימן מובהק פון „קליין" און „גרויס", וואָס מיט זיין הילף זאָלען מיר זיך קאָנען פאַנאַנדער קלייבען אין דעם ענין? קאָן מען אויסגעפינען אזא פעסטען און זיכערען סימן? קאָנען איבערהויפט געמאָלט זיין אזעל־כע סימנים, אויף וועלכע אלע מענשען זאָלען איינשטימען? מוז ניט די אַבשאַצונג פון „קליין" און „גרויס" בלייבען א ריין אינדי־ווידועלע מיינונג, א דבר המסור אל הלב?

שוין אין די אויסדריקען אַליין: „קליין" און „גרויס" לויגט בערבאָרגען די בעהויפטונג, אז דער מענש דאַרף און זאָל זיך קודם אינטערעסירען מיט דעם, וואָס איז גרויס, אז נאָר דאָס גרויסע דאַרף פערדינען זיין פּלאַץ און גאַנצע אויפמערקזאַמקייט, בעת דאָס קליינע מעג זיך רוהיג זיצען אין זיין ווינקעלע און דאַרף ניט האָבען די העזה צו קריכען אין פּראָנט.

ווי האָט אמאָל מיכאיל׳אָווסקי געזאָגט? „פון נאָטור אויס לויגט דער מענש דעם אמת, דעם יושר און די שעהנקייט, ווייל ער רופט אָן אמת, יושר און שעהנקייט דאָס, וואָס ער לויגט". מיט דעמזעלביגען רעכט קאָנען מיר אויך דאָ זאָגען: פון נאָטור אויס שעצט דער מענש דאָס גרויסע און פּראָכטעט דאָס קליינע, ווייל ער רופט אָן „גרויס" דאָס, וואָס ער שעצט, און „קליין" דאָס, וואָס ער איז מבטל.

דער מענש לויגט לעם אמת, דעם יושר און די שעהנקייט, ווייל ער רופט אָן מיט די נעמען דאָס, וואָס ער לויגט. און פונ־דעסטוועגען פערלאָזט זיך ניט דער מענש אויף זיינע אייגענע גע־פיהלען פון לויגט און מאַטערט זיין מוח אויף אויסצוגעפינען די וויכטיגסטע סימנים, כדי פאר זיך אליין צו קאָנען פערענטפערען די פראגע: וואָס איז אמת? וואָס איז יושר? וואָס איז שעהנ־קייט?

מיט אַנדערע ווערטער הייסט דאָס: עס זענען דאָ א סך זאכען, וועלכע זענען איהם, דעם מענשען, לויגב און טייער, און בונדעסט־וועגען קאָן ער ניט אלע איהם לויגבע מיינונגען אָנרופען „אמת", ניט אלע איהם לויגבע האַנדלונגען אָנרופען „יושר" און ניט אלע איהם געפעלענדע פאַרמען בעצייכנען מיט דעם וואָרט „שעהן". ער ווייל תמיד אויסגעפינען, וואָס איז אמת, יושר און שעהנקייט ניט ווייל מיר געפעלט עפעס, נאָר ווייל עס איז אמת, יושר און שעהן א י ן ז י ך ג ו פ א, אלץ איינס ווי דאָס זאָל ניט ווירקען אויף מיין נעפיהל.

און ער נעפינט אויס, און ער ברענגט ארויס סיסטעמען נאָך סיסטעמען פון פילאָסאָפישע אמת׳ען, וואָס זענען סותר איינער דער אנדערער, פרינציפען נאָך פרינציפען פון עטישען יושר, וואָס לייקענען איינע די אַנדערע אָב, מאקסימען נאָך מאקסימען פון

עסטעטישער שעהנקייט, וואָס קאָנען ליהלוטין ניט הויזען אין אייר־נעם.

און די אַלע סיסטעמען, פרינציפּען און מאַקסימען טרעטען ארויס מיט דער גדלות'דיגער, האָפּערדיגער פערזיכערונג, אז זיי זענען דאָס דער אייניציגער אמת, דער אייניציגער יושר, די אייניציגע שעהנקייט, וואָס זענען אמת, יושר און חן „אין זיך גופא", אַלץ איינס, צי דער מענש ו ו י ל מסכים זיין מיט זיי אָדער ניט.

קומען יעמאַלט צוגעהן די טיפּער בליקענדע פּאָרשער, אָנאַ־ליזירען נאָך אמאָל דעם פערפלאָנטערטען קנויל פון ווידעראָנאַנדען, שטודירען אויס די נשמות פון יענע מענשען, וואָס האָבען זיי ארויס געבראַכט, און בעווייזען אונז טריאומפירענדיג:

„זעהט איהר? אָט דער מענש שמועסט זיך איין, אז ער האָט אויסגעפונען דעם אמת, אָבער גלויבט ער אין איהם נאָר דער־פאר, ווייל זיין נשמה ו ו י ל גלויבען אין איהם, ווייל זי איז אזוי געבויט, אז אן אנדערן אמת קאָן זי ניט אויפנעהמען אין זיך. דער מענש בכלל, — זאָגען אזעלכע פּאָרשער, — מוז זיין סוביעק־טיוו. אַלע געשמועסערייען וועגען אָביעקטיווע אמת'ען זענען ניט מעהר ווי אילוזיעס, מיט וועלכע ער בעשווינדעלט זיך אליין. ער מוז בלייבען טריי זיין אייגענער טבע און קאָן פון זיין הויט ניט ארויסשפרינגען. היינט — צו וואָס די אַלע אייגרעדענישען וועגען אָביעקטיווע, אייביגע, „אין־זיך־גופא'דיגע" אמת'ען? א־מעהר, לאָז יעדער אייגער זאָגען, ווי די מעשה איז: „איך ליעב דאָס", „איך שעץ דאָס", „דאָס געפעלט מיר" און — שלאָגט זיך נאָכדעם אייגער מיט דעם אנדערן, וועמעס ווילען עס זאָל גובר זיין אין לעבען".

ס'איז אמת, קיין מענש קאָן ניט ארויסשפרינגען פון זיין אייגענער הויט; יעדער אייגער מוז בלייבען טריי זיין אייגענער טבע. אָבער יענע טיעף־בליקענדע פּאָרשער, וואָס האָבען אויסגעפונען אָט דעם אמת שבאמת, און וואָס האָבען אזוי שטאַרק בערייכערט אונזער קענטענים פון דער מענשליכער נאַטור, וואַלטען אריינגעבליקט א ביסעלע טיפער אין איהר, וואַלט זיי באַלד געווארען קלאָר, אז עס געהערט צו דער נאַטור פון דעם מענשען, ער זאָל שטרעבען נאָך אָ ב י ע ק ט י ו ו ע ן וויסען, ער זאָל רייסען זיך צו יענעם

אמת, ישר און חן, וואָס זענען „אין זיך גופא", אָן אויך אָט דער טבע זיינער מוז ער בלייבען טריי, אויך פון דער הויט זיינער קאָן ער קיין מאָל ניט אַרויסשפּרינגען.

לכתחילה ווי אַזוי צו וויסען, אז אַלע אמת'ען, וואָס איך וועל אַרויסברענגען, וועלען זיין ניט מעהר, ווי אַן אָבשפּיגלונג פון מיין אייגענער נאַטור, און פונדעסטוועגען אין דערזעלביגער צייט גלויבען טריי מיין אייגענער נאַטור; ווי אזוי אַרויסצודרעהען זיך אָט פון דעם אינווענדיגסטען ווידערשפּרוך, — דאָס איז די וויכטיגסטע אויפּגאַבע פון דער וויכטיגסטער פון אַלע וויסענשאַפּטען, ד ע ר ד ע ר ק ע נ ט נ י ס - ט ע א ר י ע, און איינער פון די וויכטיגסטע רעזולטאַטען, צו וועלכע יענע וויסענשאפט איז געקומען, איז אזא: דו, מענש, קאַנסט בילדען מיינונגען צוליעב דעם, כדי צו בעפריידיגען נאָר דיינע בעדערפּניסען, צו פערענטפערען נאָר דיינע אינדיווידועלע קאַפּריזען, און דו, מענש, קאַנסט אויך זוכען דעם אמת אין דעם ערנסטען גלויבען, אז דו זוכסט אים נאָר צוליעב אים אַליין און אז דו ביסט אָנגעגרייט מקריב צו זיין ד י י נ ע בע. דערפּניסען און ד י י נ ע קאַפּריזען, אויב דו וועסט אויסגעפּיפּנען, אז זיי געהען לחיפּה צו דעם געפּונענעם אמת.

אין ביידע פעלען וועסטו אָבשפּיגלען נאָר דיין אייגענע נאַטור. אָבער עס איז פאר אונז אַלעמען וויכטיג, מיר זאָלען האָבען די אָבשפּיגלונג פון יענעם טייל נאַטור, וואָס בענקט נאָך דעם אמת צוליעב דעם אמת און וואָס איז גרייט, זיך מוסר נפש זיין פאר איהם, און ניט פון יענעם טייל נאַטור, וואָס וויל נאָר טעאַרעטיש בעפּוצען דיינע אינדיווידועלע קאַפּריזען.

די אייגענע פאָדערונג פון דער דערקענטנים-טעאָריע קאַנען מיר אָנווענדען אויך אויף אונזער ענין וועגען די סימנים פון „גרויס" און „קליין". מיר ווילען וויסען, וואָס איז „גרויס" און „קליין" „אין זיך גופא", וועז אפילו מיר וויסען לכתחילה, אז געפינען וועלען מיר נאָר דאָס, וואָס איז „גרויס" און „קליין" פאר אונז און מסתמא אויך פאר די, וועמעס נאַטור עס איז געבויט לויט דעמזעלביגען סטיל, ווי אונזער אייגענע.

אמאָל האָט זיך מיר געדוכט, אז די סימנים פון „גרויס", — פון א גרויסער פאַסירונג, א גרויסער געזעלשאַפטליכער אַרבייט, —

לייגען נאָר אין דער צאָהל פון מענשען, וועמען עס איז נוגע די פּאָסירונג אָדער די ארבייט, און אין דעם סכום פון ענערגיע, וואָס וועלט אין זיי ארויסגעבראכט; וואָס גרעסער די צאָהל מענשען און וואָס גרעסער דער סכום אָנגעוועדעטע ענערגיע, אַלץ גרעסער די פּאָסירונג אָדער די ארבייט.

האָב איך מיר אַוועקגעשטעלט אזא שאלה:

אָנגענומען, עס וועלט בעשאפען א בעוועגונג, וואָס געהט ארויס פון דעם גרונדזאץ, אז יעדער מענש האָט א רעכט אויף א צאָהן־בערשטעל און אויף א נאָז־טיכעל. און ניט נאָר האָט ער א רעכט דערויף, נאָר עס איז אונזער הייליגסטער חוב פאָר דער קולטור און דער ציוויליזאַציע, אז יעדער מענש זאָל האָבען א צאָהן־בערשטעל, זאָל האָבען א נאָז־טיכעל, זאָל וויסען, ווי צו בעגהען זיך מיט זיי, און זאָל נעפּיהרט ווערען דערצו, אז ער וועט מוזען זיי אָנווענדען אין דער ריכטיגער צייט און אין דער ריכטיגער ארט.

שטעלט זיך נאָר פאָר, וויפיעל הונדערטער מיליאָנען מענשען זענען דאָ אויף דער וועלט, צוליעב וועמען עס קאָן געמאכט ווערען אזא בעוועגונג. רעכענט אויס, וויפיעל מיליאָנען דאָלערס א יאָהר עס דארף אויסגענעבען ווערען, וויפיעל מענשען עס דארפען זיך פּראקטיש בעטיליגען אין דער בעוועגונג, כדי איהר ענד־ציעל זאָל מקוים ווערען; וויפיעל ארבייט דאָס וואָלט געגעבען די ארבייטס־לאָזע, וויפיעל ענערגיע עס וואָלט אָנגעוועדט געווארען צוליעב אזא געוויץ גוטער היגיענישער זאך; וויפיעל בעצאָהלטע פילאָנטראָפּישע „דזשאבס" עס וואָלטען דערבי בעשאפען געווארען און וויפיעל פעראינטערעסירטע פּראָפּאָגאנדיסטען וואָלטען פערהילכען די וועלט מיט זייער רוף צו העלפען דער „הייליגער זאך פון קולטור": וואָלטען מיר די ארבייט אָנגערופען א „גרויסע" ארבייט? וואָלט אונזער נשמה, וואָס ציהט זיך, ווי יעדע מענשליכע נשטה, צו „גרויס", אָנגעצונדען געווארען מיט התלהבות פאר אזא'ן אר־בייט?

איך האָב מיר געמוזט ענטפערן, אז ניין. צאָהן־בערשטעלע און נאָז־טיכעלע געהערען טאקי צו דער קולטור, אָבער ניט פון זיי העננט אָב איהר גורל, און ווי גרויס עס זאָל ניט זיין די צאָהל מענ־

שען, צוליעב וועמען די בעווענונג ווערט ארויסגערופען, ווי אונגע־הויער דער סכום פון ענערגיע וואָס וואָלט פערברויכט געווארען אין איהר, מיט וואָס פאר א ליאַרעם זי וואָלט ניט פערפלאַנצט גע־ווארען פון לאַנד צו לאַנד, — וואָלט זי געבליבען א גרויסע אר־בייט, וואָס איז קליין.

לייגט אפשר דער סימן פון גרויס ניט אין דעם סכום פון מענ־שען און ענערגיע, צוליעב וועמען און מיט וועלכער די ארבייט ווערט געטאָן, נאָר אין דעם סכום פון מענשען, וועלכע זענען שוין ו ו י ר ק ל י ך פעראינטערעסירט אין א וואָסער עס איז זאָך, וואָס פערכאפט זייער אָטהעם און שטעהט אין דעם צענטר פון זייער אויפמערקזאמקייט?

איך בין אמאל געווען א לענגערע צייט א טעגליכער לעזער פון א היגער אידישער טעגליכער צייטונג, וואָס פלעגט מיך אָפט מכבד זיין מיט גרויסע „קעפלעך" אויף אזא שטייגער: „די גאנצע וועלט וואַרט מיט אונגעדולד אויף...", אדער: „די גאנצע שטאָדט געהט אויף רעדלעך וועגען...". מיט אזעלכע גרויסע, אויפרודערנדע קעפלעך, האָט די צייטונג געוואָלט צוציהען מיין אויפמערקזאם־קייט צו דעם, וואָס פערדינט אריינגענומען צו ווערען אין מיין נשמה, צו דעם, וואָס איז ג ר ו י ס. און אלע מאל פלעגט זיך אויסגעבלאָזען, אז ביי דער „וועלט" האָט פערכאפט דעם אָטהעם — אן אויסגעבלאָזענע איי, — עפעס א „פרייז־פייט" צווישען א שווארצען און א ווייסען באָד־יונג און כדומה אזעלכע גרויסע פא־סירונגען.

האָב איך איינגעזעהען, אז ווי גרויס עס זאָל ניט זיין די צאָהל פון מענשען, וואָס זענען פערקאָכט אין עפעס, און ווי היים זיי זאָלען ניט זיין פערקאָכט אין דעם, איז דאָס נאָך קיין ראיה ניט, אז דער ענין איז גרויס. עס קאָן זיין א גרויסע זאָך, וואָס איז קליין.

איבערקלייבענדיג א סך אזעלכע פעלען, בין איך געקומען צו דעם רעזולטאט, אז גרויס איז נאָר דאָס, וואָס טראָגט אין זיך גופא די פערווירקליכונג פון א גרויסען און וויכטיגען פ ר י נ־צ י פ, אדער אויך דאָס, וואָס איז דירעקט פערבונדען מיט דעם לעבענס־שיקזאל פון די גרויסע מאַסען. דער „פרייז־פייט" איז

דערפאר קלײן, ווײל דער פּרינציפּ פון געבען אײנער דעם אַנדערען אונטער'ן רײַף איז אסור אזא געהויבענער, עס זאָלען זיין בּעראינטערעסירט אין איהם מילִיאָנען פון מענשען. און די גרויסע נאָז־טיכעל־און־צאָהן־בערשטעל־בעוועגונג איז דערפאר קלײן, ווײל ניט פון איהר קאָן אָבהענגען דער לעבענס־שיקזאל פון די גרויסע מאסען. דאָס זענען אלץ גרויסע זאכען, וואָס זענען קלײן.

דערפאר איז צוריק די גרינדונג פון אן ארבייטער־בילדונגס־פּראיין אין דייטשלאנד, אין יאָאָבי'ס צייטען, געווען א קלײנע זאך, וואָס איז גרוים, ווײל אין איהר איז געווען בּערקערפּערט א גרויסער און וויכטיגער פּרינציפּ: די גייסטיגע בעפרייאונג פון דער ארבייטערשאפט, וואָס דארף איבערבויען אלע יסודות פון דעם לעבען און איבעראנדערשען צו גוטען דעם לעבענס־שיקזאל פון די גרויסע מאסען.

אנטקעגען וואָס רער איך דאָס אלץ?

— איך זאג דאָס אנטקעגען דעם, וואָס אויך אין אונזער צייט און ביי אונזער פאָלק ווערען איצטער געטהאָן קלײנע ארבייטען, וואָס זענען גרוים, ווען אפילו זיי קאָנען פערהילכט ווערען דורך דעם ליארם פון די גרויסע ארבייטען, וואָס זענען קלײן.

א ביישפיעל?

— די נאציאָנאל־ראדיקאלע שוהלעם!

2טען יון, 1915.

אַ ביסעל נחת

(די ערשטע נאַציאָנאַל־רעדיקאַלע שוהל אין ניו־יאָרק).

די פּרעסע האָט ניט לאַנג געבראכט די ידיעה, אז עס האָט זיך געגרינדעט אן אונפּאַרטייאישער שוהל־פּראיין, וואָס זאָל פּער־וואַלטען די אידישע פּאָלקס־שוהל און אויף עפּענען אנדערע אזעלכע שוהלען. דאָס איז גאַנץ געווים א פּרעהליכע נייעס. פּריהער איז די שוהל געווען אין די הענד פון די פּועלי־ציון און דעם אידישען נאַציאָנאַלען ארבייטער־פּערבאנד. אויף די איבערגעבענקייט פון די חברים צו דער נייער ארבייט האָט מען זיך גאַנץ געווים געקאָנט פּערלאָזען און אין אַנדער צייט וואָלטען אלע, וואָס האָבען דעם חשק צו ארבייטען אויף דעם דאָזיגען פּעלד, פּשוט צוגעשטאַנען או זיי און געהאָלפּען זיי מיט אלע מיטלען. אָבער נעהט, מאכט עפּעס מיט אונזער פּאַנאַטישער פּסיכאָלאָגיע און דער פּערשאָל־טענער קלייזעל־קאָנקורענץ!... קוים שטאַמט די זאך פון די פּועלי־ציון און דעם פּערבאנד, אזוי טאָרען שוין די אנדערע ניט צוריהרען זיך צו איהר. אין אַן אונפּאַרטייאישען פּראיין וועט האָפּענטליך אין גאַנצען פּערשווינדען יענער פּערשאָלטענער קלייזעל־גייסט און צו דעם פּראיין וועלען צושטעהן — ז א ל ע ן צ ו ש ט ע ה ן !— אלע, וואָס פּערשטעהען די וויכטגעהענדע בעדייטונג פון דעם אונטערנעהמען.

און די בעדייטונג פון דעם ערשטען קערענדעל, פון וועלכען עם דאַרף זיך פונאַנדערווארפען דער בוים פון אידישע ערציהונג, איז באמת א קאָלאָסאלע. „ביי דער שלאכט פון סאַדאָווא", זאָגען אלע היסטאָריקער, „האָט איבער פּראַנקרייך געזיגט דער פּרייסישער שוהל־לעהרער". ביי דער שלאכט מיט דער אסימילאַציע, קאָנען מיר מיט דעם זעלבּיגען רעכט זאָגען, וועט זיעגען די א י־ד י ש ע פּאָלקס־שוהל.

עם פערשטעהט זיך, אז אויך ביי סאדאָווא האָבען, א חוץ דעם "לעהרער„, געווירקט די ביקסען און האַרמאָטען, מאָלטקעם מילי־טעריש־שער זשעני, ביסמארקס פאָליטיק און — מעהר פאר אלעמען— דער נאציאָנאלער ע נ ד צ י ע ל, דער אידעאל פון אַן אייני־הייטליכען דייטשלאנד. אין אונזער שלאָכט פעהלען די האַרמא־מען מיט דער דיפלאָמאָטיע (אָך! לייִדער, אויך די מאָלטקעם מיט די ביסמארקס...), אָבער דער נאציאָנאל־סאָציאליסטישער ע נ ד־צ י ע ל איז דערפאר דאָ, וואָס איז אין זיין שעהנקייט און וויכ־טיגקייט פאר אידען און פאר דער מענשהייט נאָך א סך א גרע־סערער אידעאל, אויידער די פאַן־גערמאניסטישע פעראייניגונג.

אָבער דער „פאָלקס־שוהל־לעהרער", וועט אויך דאָ מוזען שפּיע־לען זיין אונגעהויער וויכטיגע היסטאָרישע ראָלייע. ווייל דער קאמף אנטקעגען דער אסימילאציע איז אין ערשטער ליניע א קאמף פאר דער נשמה פון דעם אידישען קינד...

וועמען זאָל די ריינע אונשולדיגע נשמה געהערען? דעם אידי־שען פאָלק און זיין צוקונפט, אדער דער אסימילאציע, ד. ה. יענעם אָבגאָט, וואָס פורעמט בריאות — האָלב איד, האָלב גוי, האָלב אנדרוגינוס, האָלב טומטום, ניט צו גאָט און ניט צו לייטען?

נאָר דער וואָס האָט דאָס קינד געוואונען, דער האָט געוואונען די צ ו ק ו נ פ ט. און ווי ל י י ב ט איז עס ארויסצורייסען דאָס קינד פון דעם קולטור־שמד און צובינדען זיין נשמה צו דעם אידישען פאָלק! דאָס האָט אזוי אונערוואַרטעט בעוויזען דער ניו־יאָרקער עקספערימענט מיט דער ערשטער אידישער שוהל.

מיינט ניט, אז די ערשטע שריט זענען אָנגעקומען זעהר לייכט. אדרבה, עס האָט אויסגעוויזען, אז קיין שווערערע זאָך, ווי גרינדען און פיהרען א אידישע שוהל, איז אויף דער וועלט ניטאָ. און ניט אזוי צוליעב די אמת'ע שוועריגקייטען, ווי מחמת דער אָנ־געשראָקענקייט, דעם פחד, וואָס מען האָט ארויפגעוואָרפען.

נעה, גרינד א אידישע שוהל, אז ס'איז ניטאָ ניט קיין אידישע שוהל־ביכער, ניט קיין אידישע שוהל־לעהרער און ניט קיין לערן־פראָגראם! מיט וואָס הויבט מען אָן?

— „אָבער", האָבען מיר געטענה'ט, „ערפאָהרונג פאָלט ניט אראָפ פון הימעל, לאָמיר אָנהויבען מיט וואָס עס איז, לאָמיר אָנ־

הויבען פֿאַלש. דאָס לעבען וועט שוין אָנווייזען דעם ריכטיגען וועג. איהר קאָנט זיך ניט לערנען שווימען אויף דער יבשה. מען דאַרף קודם געהן אין וואַסער, כדי צו לערנען זיך שווימען.

— אָט דאָ שטעקט דאָך די גאַנצע צרה, ענטפערט מען, אז ס'איז גאָר ניטאָ קיין וואַסער. ס'איז ניט מעהר ווי א „גלות־בלאָטע", וואו מען קאָן אפילו מיט די עלענבויגענם ניט פֿאַנאַנדערפֿיהרען.

— ניין, וואַסער איז שוין דאָ, טענה'ט אן אַנדער געגנער: ס'איז דוקא א רייטענדער שטראָם פון אַסימילאַציע. איהר וועט ניט קאָנען שווימען אַנטקעגען שטראָם.

— לאָמיר פֿרובען, זועלען מיר זעהן! — בעטען מיר זיך רחמים.

— וואָס טויגען דאָ די חכמות? שניידט מען אונז אָב די רעד. איין זאָך וועט אויך אייער אוטאָפּיסטישער מוח צוגעבען: אז צו א אידישער שוהל דאַרף כּיון האָבען אידישע קינדער. נו — און דער מין איז ניטאָ. דאָס הייסט: אידישע קינדער זענען, ברוך השם, יא פֿאַראַן, נאָר זיי ווילען ניט קיין אידיש און וועלען קיין מאָל ניט וועלען.

אָט די אַלע שווערִיגקייטען, זענען ווי א רויך פֿערשוואונדען, ווי נאָר מען איז ערנסט צוגעטרעטען צו דער אַרבייט.

עס האָבען זיך געפונען אידישע לעהר־ביכער, — שלעכטע אָבער גוט גענוג פֿאר אַן אָנהויב. עס האָבען זיך געפונען אידישע לעהרער. און דער פֿראָגראַם האָט זיך אלײַן אויפגעבויט: אידיש לייענען, אידיש שרייבען, העברעאיש (לויט א געמישטען סיסטעם: „עברית בעברית, אידיש ועגלִיש"), אידישע געשיכטע, און וועל כולם — דאָס אידישע ליעד!

— און אידישע קינדער?

אָט דאָ ליעגט דער גאַנצער נחת! פון א צוואַנציג קינדער אין אָנהויב איז די צאָהל אין א משך פון עטליכע וואָכען אויסגעוואַקסען צו א זעכציג, און זאָלען נאָר זיין פֿלאַץ און מיטלען— אין קינדער וועט שוין קיין מניעה ניט זיין.

דער הויפּט־נחת ליעגט אבער אין יענער גרויסער לִיעבע, וואָס האָט צוגעבונדען די קינדער צו דער שוהל. די פֿאָר שעה פון

דער שוהל־צייט (שבת אוּן זונטאג פון 3 ביז 5) זענען א יום־טוב פאר זיי. זיי טרייבען די עלטערן, מען זאָל גיבער פארטיג ווערען מיט'ן ווארמעם, ווייל מען דארף לויפען אין שוהל אריין. אוּן אין דער שוהל, וואָס איז פריי פון יערער קאָזיאָנער דיסציפלין, וואו די לעהרער זענען לייבעגדע ברידער, די למודים — אזוינע אינטערע־סאַנטע זאכען, אוּן די חברים — מיט־קונדסים, וואָס זענען פער־אינטערעסירט אין דעם זעלביגען שהנעם שפיעל, — אין אזא שוהל ווערט דעם קינד'ס נשמה ארומגענומען מיט אַן אטמאָספערע פון וואַרעמקייט אוּן ליכט, וואָס לויטערט זיי אין נאנצען אויס פון דעם קולטור־שמד אוּן בעהעפט זיי צו דעם אידישען פאָלק, צו זיין פער־נאנגענהייט אוּן צוקונפט...

וואָלטען מיר נאָר געהאט די נויטיגע מיטלען, אוּן היינטיגען טאָג וואָלטען מיר געקאָנט אויסשפרייטען איבער'ן נאנצען אמערי־קאַנער יודענטהום דעם נעץ פון אזעלכע שוהלען; ניט שבת אוּן זונטאג שוהלען, נאָר טאָג־אוּן אבענד־שוהלען, וואָס וואָלטען געגע־בען דעם אידישען קינד א וואַרעמע אידישע היים, א זאָך, וואָס איהם פעהלט אזוי שטארק אין דעם גלות־אַמעריקע.

אזעלכע שוהלען וואָלטען אויך א סך בעסער אָבגעהיט דעם „קיום הלאום", אידער דער אָבגעלעבטער שלחן־ערוך אוּן די כף־הקלע־יגע „קאָנגרעגיישאָנס".

די אידישע שוהל, וואָס איז שוין איצטער געוואָרען א לעבע־דיגער פאַקט, וועט אויך זיין דער פרוב־שטיין, מיט וועלכען מיר וועלען קאָנען אָבשעצען די ערנסטקייט, טיעפקייט אוּן דעם קלאָה־רען איינזעהן פון יענעם נאציאָנאלען געפיהל, וואָס האָט אין דער לעצטער צייט ארום געמאַכט אזא גרויסען טייל פון דער אידישער אינטעליגענץ אוּן דער אידישער פראָגרעסיווער ארבייטערשאפט.

Hic Rhodus, hic salta!

אָט דאָס איז נאציאָנאלע ארבייט. אָט דאָ טהוט! טהוט וואָס איהר קאָנט. שטיצט מיט געלד, נעהמט אויף זיך פערוואַלטונגס־ארבייט, גרינדעט הילפס־געזעלשאפטען, אינטערעסירט זיך מיט די פראָבלעמען פון דער אידישער פעדאַגאָגיק אוּן — קודם כל — שליעסט זיך אָן אָן דעם שוהל־פעראיין!

„דאָס נייע לעבען", 1910.

נאציאָנאל־קלעריקאַל

ה. ליבערמאַן. די אידישע רעליגיאָן אין דער נאַציאָנאל־ראַדי־קאַלער ערציהונג. ניו יאָרק. מ. מייזעל. 1915.

הערר פ. ליבערמאן, א לעהרער פון דער נאציאָנאל־ראדיקאַ־לער שוהלע אין ניו־יאָרק, האָט אויף דעם ערשטען צוזאַמענקאָמער פון די נאציאָנאל ראדיקאלע שוהלעס אין אמעריקא נעהאלטען א רעפעראט, אין וועלכען ער האָט טעאָרעטיש בעלויכטען די שטע־לינג, וואָס מיר דאַרפען איינגעהמען צו דער אידישער רעליגיוז אין דער נאציאָנאל־ראדיקאלער ערציהונג. דער רעפעראט איז איצטער ארויס אין א בעזונדער בראָשור, און יעדער איינער קאָן אָבשאצען יענעם גייסט, וואָס הערשט אין געוויסע קרייזען, וועלכע גרופירען זיך ארום דער נאציאָנאל־ראדיקאלער שוהלע.

הערר ליבערמאַנ'ס גרונד־געדאנק בעשטעהט אין דעם, אז „די אידישע רעליגיאָן לאָזט זיך ניט אזוי לייכט אָב'גט'ן פון א אידישער ערציהונג, ווי פרייד־ענקערייש דיעזע זאָל ניט וועלען זיין" (ז. 4.)

אויף וויפיעל הערר ליבערמאן פאָדערט, אז אין דער אידישער יוגענד זאָל איינגעפלאַנצט ווערען א ר ע ם פ ע ק ט צו דער אלטער, פרומער אידישער וועלט, פאר דער עהרליכקייט פון איהר גלויבען, פאר דער גרויסער ראליע, וועלכע די אידישע רעליגיע האָט ביז אהער געשפיעלט אין דער געשיכטע פון אונזער פאלק, איז ער גאנץ זיכער נערעכט. אויך וועלן ער זאָגט צום שלום פון זיין רעפעראט, אז „ניט האסען, ניט איינאָרירען, נאָר מיט אכטונג און סימפאטיע און ליעבע צו פ ע ר ש ט ע ה ן — אָט דאָס דארף זיין אונזער שטעלונג צו דער אידישער רעליגיאָן", קאָן מען אין א זעהר גרויסען גראד מסכים זיין מיט איהם.

אָבער הערר ליבערמאן בענוגענט זיך ניט מיט דעם. ער

וואָלט וועלען, אז דאָס אידישע קינד זאָל ערצויגען ווערען אין דעם גייסט פון דער אידישער רעליגיע, זאָל אליין ווערען אידיש־רעליגיעז געשטימט, זאָל ווערען א בעוואוסטזיניגער טרעגער פון דעם אידישען רעליגיעזען לעבען און שאפען.

דאָס איז א פאַרערונג, וואָס געהט אבסאָלוט להיפך צו דעם וויכטיגסטען פרינציפ פון י ע ד ע ר פאָלקס־שולע־בילדונג און בפרט נאָך פון אזא ערציהונג, וואָס רופט זיך „ראדיקאל". רעליגיעזע ערציהונג קאָן געגעבען ווערען נאָר אין ספעציעלע רעליגיעזע שולען, אויפגעהאלטען פון עלטערן, וואָס גלויבען אין דער רעליגיע. פאָלקס־ערציהונג מוז זיין ווען לטלי ך. און נאָך מעהר פריי פון יעדער רעליגיעזער מיסטיק מוז זיין די שולע, וואָס נעהמט אויף זיך די אויפגאבע, צו ערציהען די קינדער אין דעם גייסט פון די מאָדערנע ראדיקאלע אנשויאונגען.

איך האָב אין אן אנדער אָרט באריכות געערדט, וואָס עס דארף זיין די שטעלונג פון א מאָדערנעם אידישען ראדיקאל צו דער אידישער רעליגיע. אין קורצען אויסגעדריקט, קום איך צו דעם רעזולטאט, אז מיר דארפען אונזער רעליגיע אבשאצען נ א ר ליוט איהר נאציאָנאלען, פאָעטישען און ריין מענשליכען ווערטה, און נאָר אזוינע ווערטהען איהרע אריינגעהמען אין אונזער פראָגראם. (זעה מיינע ארטיקלען „רעליגיע און נאציע" און „די נאציאָנאל־פאָעטישע וויעדערגעבורט פון דער אידישער רעליגיע". געזאמעלטע שריפטען בד. 4)

הערר ליבערמאן געהט ווייטער. ער וויל, אז אויף דער ריין ר ע ל י ג י ע ז ע ר עלעמענט פון דעם אידישען גלויבען זאָל אריינגעפלאנצט ווערען אין דעם קינד'ס נשמה, — א פאָדערונג, וועלכע מיר געפינען ביי אלע ק ל ע ר י ק א ל ע ן פון אלע פעלקער.

עס בערשטעהט זיך, אז יעדער קלעריקאל האָט זיין טהעאָריע, פאר וואָס די ערציהונג דארף זיין רעליגיעז. אויך הערר ליבערמאן האָט זיך זיינע טעאָרעטישע אנשויאונגען. ליידער זענען זיי זען אומגעלומפערטע צונויפמישונג פון ריין קלעריקאלע און אָבגעשוואכטע ראדיקאלע מאָטיוון.

די יסודות פון זיין קלעריקאלען בליק וועל איך דא אין קור־

צען בעלויכטען אין דער פאָרם זון א פּאָר קריטישע בעמערקונגען צו די וויכטיגסטע שטעלען פון זיין שריפט. מעהר באריכות צו רעדען וועגען דעם ענין לאָז איך איבער אויף אן אַנדער גע־לעגענהייט.

„דאָס אידישע פּאָלק", שרייבט הערר ליבערמאן, „איז בע־נאַבט מיט א שטאַרקער עמפּפינדליכקייט פאר דאָס מיסטישע א י ן (אונטערשטראכען פון מיר, זש.) דער נאַטור און דעריבער נעגייגט צו א רעליגיעזען פערטיעפען זיך אין דעם זין פון דער וועלט און דעם לעבען" (ז. 4.)

איך בין שטארק מסופק, צי דאָס איז אזוי. איך לייקען ניט, אז ביי דעם אידישען פּאָלק קלאפט א שטאַרקע מיסטישע אָדער. אָבער די נאַנצע מיסטיק בעווייזט, אז אונזער פּאָלק האָט זעהר א ש ו א כ ע עמפּפינדליכקייט פאר דער נאַטור בכלל און מילא אויך פאר דאָס מיסטישע, און אן א ו י ס ע ר נ א ט י ר ל י־כ ע. איהר וועט ערגעץ אין איהר ניט געפינען קיין מ י ס ט י־ש ע ד ע ר ק ל ע ה ר ו נ נ ע ן פון נ א ט ו ר־ע ר ש י י־נ ו נ ג ע ן, ווי מיר געפינען דאָס ביי די גריכען אן ביי די גער־מאַנישע פעלקער. דער שטרענגער מאַנאַטעאיזם האָט צוישטערט ביי דעם אידען די נאַטור־מיסטיק: די נאַטור איז ניט מעהר ווי לעהם, ווי חומר ביד היוצר.

די קבלה האָט, אמת, אויסגעארבייט אן אנדער קוק אויף דעם ענין, אָבער אויך זי האָט זיך מיט דער נאַטור ניט אינטע־רעסירט, ריכטיגער: זיך נעשטעלט פ י י נ ד ל י ך צו איהר, אן אויף וויפיעל אין דער קבלה אין דער חסידות זענען דא שפור־רען פון נאַטור־מיסטיק, שטאַמען זיי פון ניט אידישע קוועלען. נע־בלִיעבען פאר דער אידישער מיסטיק איז נאָר די מענשליכע נשמה און די איבערנאַטירליכע הימעל־וועלט.

עס איז אויך א גרויסער ספק, צו דאָס אידישע פּאָלק איז „ב ט ב ע נעגייגט צו א רעליגיעזען פערטיעפען זיך" א. זש. וו. אפשר האָבען אין איהם נאָר די היסטאָרישע אומשטענדען אריין־נעפּלאַנצט אזא איבערנעטריעבענע רעליגיעזע נייגונג. מען קאָן זיך נאנץ גוט פארשטעלען, אז ביי א נאַרמאַלען לעבען וואָלטען די רעליגיעזע נייגונגען פון דעם אידישען פּאָלק זיך ניט אָבגע־

שיידט פון דער רעליגיעזער נייגונג וועלכע מיר געפינען ביי אלע אנדערע ציוויליזירטע פעלקער.

אבער אנגענומען, אז די צוויי טעזיסען פון הערן ה. ליבערמאן זענען ריכטיג: אז מיר האבען א שטארקע נייגונג צו נאטורמיסטיק, אז מיר זענען ב ט ב ע מעהר רעליגיעז איידער אנדערע פעלקער און אז „א דאנק דעם, ווי אויך צוליעב געווייסע היסטארישע סבות, האט די אידישע רעליגיאן אזוי פאלשטענדיג בעהערשט דאס אידישע לעבען, אז זי האט א טיעפען שטעמפעל אוועקגעשטעלט אויף אלע אנדערע עלעמענטען, וואס שטעלען צוזאמען די אידישע קולטור" (ז. 4).

וואס איז דער פועל־יוצא דערפון פאר דער אידישער נאציאנאל־ראדיקאלער ערציהונג?

איז די אויפנאבע פון דער נ א צ י א נ א ל ע ר ערציהונג — ארויסצורופען קעלבערנע התפעלות צו אלע איינעניאסטען פון דעם אידישען פאלק בלויז דערפאר, וואס זיי זענען א י ד י ש ע ? בשום אופן ניט! דאס וואלט געווען א ש א ו ו י נ י ס ט י ש ע ערציהונג. נאר שאוויניסטען גלויבען, אז דאס, ויאס אונזערע איז גוט און וואס פרעמדע איז שלעכט.

ניט נאר דער ראדיקאלער, אפילו דער פשוט פ ר א ג ר ע ס י ו ו ע ר געדאנק פאדערט, אז יעדע ערשיינונג פון דעם פאלקס־לעבען זאל מען קודם כל אבמעסטען מיט דער מאס פון דעם אלגעמיין־מענשליכען פראגרעס. און ערשט וועז די ערשיינונג בעפריעדיגט אונז ווי מ ע נ ש ע ן, קאנען מיר זיך פרעהען, וואס אונזער פאלק בעזיצט זי אין א זעהר גרויסער מאס.

אויב מיר האבען זיך צו פרעהען מיט דעם, וואס דער איד איז בטבע אזוי איינזייטיג רעליגיעז, יעמאלט און נאר יעמאלט דארפען מיר אויך ביי אונזערע קינדער פערשטארקען דורך דער ערציהונג די זעלביגע אייגענשאפט. ווי איז אבער, אז די איבערגעטריעבענע נייגונג צו רעליגיעזע מיסטיק איז גאר ניט אזא חשוב'ע מעלה? יעמאלט וועלען מיר אין אונזער נאציאנאלער ערציהונג זיין געצוואונגען, צו ק ע מ פ ע ן אנטקעגען דער דאזיגער נייגונג מיט די מיטלען פון דער ערציהונג, וויל נ א צ י א־

נ א ל ע ערציהונג מוז זיך קודם כל רעכענען מיט די נ ו י ט ע ן פון דעם אידישען פאָלק.

ניט אויף א ווייַלע צו, אז עס ליגט אין די נ ו י ט ע ן פון אונזער פאָלק צו ענטוויקלען אין איהם וואָס מעהר ו ו ע ל ט־ל י כ ק י י ט און וואָס מעהר ו ו ע ל ט ל י כ ע אינסטינקטען און נייגונגען, און די טהעזען פון העררן ח. ליעבערמאן וועלען פיהרען צו רעזולטאטען, וואָס זענען פונקט דער היפּך פון יענע, וועלכע ער וויל ארויסברענגען.

„דער קאמף צווישען דער אידישער אמונה און דער וועלטליכקייט איז שוין בייַ אונז לאנג אויסגעשטיגן," פערזיכערט הערר ליעבערמאן. יע! אָבער הערר ליעבערמאן הויבט איהם מיט זיינע טהעזען וויעדער אויף.

„די נאציאָנאל־ראדיקאלע שוהלע טאָר ניט פארזייהען קיין הערנער פין דיסהארמאָניע אין דעם האַרצען פון אידישען קינד צו זיין פאָלק" (ז. 6).

אָן אלטער ריין־שאָוויניסטישער כלל! און אויב דאָס נאנצע לעבען פון דעם פאָלק איז אין דיסהארמאָניע מיט די באָדערונגען פון דעם ראדיקאלען נעראנק טאָרען מיר אויך יעמאָלט ניט אוועקשטעלען אונזערע קינדער אין דיסהאָרמאָניע מיט זיין לעבען? וואָס דען זאָל זיין די אויפנאבע פון אונזער נאציאָנאל־ר א ד י־ק א ל ע ר ערציהונג, אויב ניט די אויפציהונג פון א דור, וואָס זאָל קעמפען פאר די פאָדערונגען פון דעם מענשליכען פּראָגרעס אין דעם לעבען פון דעם אייגענעם פאָלק, וואָס זאָל נעהמען אויף זיך די א ח ר י ו ת פאר דאָס אייגענע פאָלקס־לעבען, אז עס זאָל ניט געהן להיפּך צו די העכסטע אידעאָלען פון דער מענשהייט?

היינט קומט צו אונז א רעליגיעזער ראָמאַנטיקער, דער־קלעהרט, אז די טבע פון דעם אידישען פאָלק איז א רעליגיעזע, און פאָדערט, אז די אידישע ערציהונג זאָל ניט געהן אין דיסהארמאָניע מיט דער אידישער רעליגיע. מאָרגען וועט צו אונז קומען א שאָוויניסטישער נאציאָנאל־עקאָנאָם און וועט צו אונז רעדען אין דעם סטיל פון העררן ליעבערמאן בזה הלשון:

— דאָס אידישע פאָלק איז בענאבט מיט א שטארקער

עמפּפינדלעכקייט פאר דאָם אלטע־הויזען־הענדלערישע און דאָם סאָ־ דאָ־וואסער־שטענדלעכע אין דעם געזעלשאפטלעכען לעבען און איז דעריבער בטבע גענייגט צו א סוחר'ישען, מקח־ומכר'דיגען פער־ טיעפען זיך אין דעם זין פון אלע סאָציאלע פראָבלעמען. מיר טאָהרען ניט פערזייהען קיין קערנער פון דיסהארמאָניע אין דעם האָרצען פון אידישען קינד צו זיין פאָלק, און דעריבער — אַוועק מיט די סאָציאליסטישע ארבייטס־אידעאלען און מיט דער סאָציא־ ליסטישער קריטיק פון דעם מקח וממכר!

און דאָס רופט זיך „ראדיקאל"!

אונזערע קינדער דאַרפען ערצויגען ווערען אין דעם חוב צו דיענען זייער אייגענעם פאָלק אין דעם זין פון אונזערע ראדיקאלע אידעאלען. זיי וועלען אין א סך פונקטען מ ו ז ע ן אַוועק גע־ שטעלט ווערען אין דיסהארמאָניע צו דער גאַנצער הערשענדער וועלט און אויף צו דעם אידישען פאָלק.

„נאָך גרעסער ווערט די נאציאָנאלע בעדייטונג פון דער אי־ דישער רעליגיע ווען מען בערעכענט, אז זי איז געווען אַן אָרי־ גינעלע שעפּפונג פון דעם אידישען פאָלק, פון איהם אליין געשאפען און ענטוויקעלט, ניט ווי קריסטענטום, למשל, ביי די קריסטליכע פעלקער, וואָס זיי האָבען אויפגענומען פון דרויסען" (ז. 10)

אודאי צום הונדערטסטען מאָל אין מיין לעבען הער איך אָט דעם ארגומענט, פאר וואָס מיר אידען, דארפען זיך שטעלען צו דער אידישער רעליגיע אנדערש, איידער די איבריגע פעלקער צו זייערע רעליגיעס: אונזער רעליגיע איז ביי אונז אן אייגענע און זייערע רעליגיע האָבען זיי „אויפגענומען פון דרויסען".

איך ווייל זיך דאָ ניט אריינלאָזען אין דער היסטאָרישער חקירה, אויף וויפיעל די אידישע רעליגיע איז, אין איהר איצטיגער געשטאלט, דורכאוים „אָן אָריגינעלע שעפּפונג פון דעם אידישען פאָלק" און אויף וויפיעל דאָס קריסטענטום ביי די קריסטליכע פעלקער איז, לויט זיין איצטיגען אינהאלט, דורכאוים „אויפגע־ נומען פון דרויסען."

איך ווייל נאָר, מען זאָל מיר געבען צו פערשטעהן איין זאַך: איידער די קריסטליכע פעלקער האָבען אויפגענומען פון דרויסען דאָס קריסטענטום, האָבען זיי דאָך געהאט זייערע אָייגענע נ א־

צ י א נ א ל ע רעליגיעס, פון זיי אליין „געשאפען און ענטווי־קעלט". ווי אזוי האָבען זיי זיך דאָס געקאָנט אָבזאָגען פון אזא נאציאָנאַלען הייליגטהום? ווי אזוי האָבען זיי געקאָנט אריבער נעהמען עפעס פרעמדעס? און אויב זיי האָבען געקענט זיך ניט רעכענען מיט דער נאציאָנאַלער בעדייטונג פון זייער רעליגיע, פאר וואָס מוזען מיר זיך רעכענען מיט דער נאציאָנאַלער בעדייטונג פון אונזערער?

וואָלט איך געווען א פרומער איד, וואָלט איך נעהאט דערויף א פשוט'ן תירוץ: יענע האָבען נ ע מ ע נ ט זיך אָבזאָגען פון זייערע גלויבענס, ווייל די גלויבענס זייערע זענען געווען פ א ל־ש ע. מיר אָבער טאָהרען זיך ניט אָבזאָגען פון אונזער אמונה, ווייל זי איז אן אמת'ע. דאָס וואָלט נעווען אן אויסגעצייכענטע דערקלעהרונג, אָבער אויך זי וואָלט אין נאָנצען צוקלאפט די פאָ־זיציע פון העררן ח. ליעבערמאן, און די וואָס דענקען אזוי, ווי ער.

ניט דערפאר איז דעם אידען טייער זיין גלויבען, ווייל דאָס איז „אן אָריגינעלע שעפּפונג פון דעם אידישען פאָלק": „מתחלה עובדי עבודה־זרה היו אבותינו". די ערשטע אָריגינעלע שעפּפונג פין דעם אידישען פאָלק איז געווען א נעצענדריענסט. נאָר דערפאר איז זיין אמונה דעם אידען טייער, ווייל ער גלויבט, אז זי איז דער א מ ת, דער ריכטיגער אויסדרוק פון דעם נעטליכען ווילען. דער אידישער גלויבען איז ניט דערפאר א מיוחס ביי אונז, ווייל דאָס אידישע פאָלק האָט איהם אויסנעארבייט, נאָר דאָס אידישע פאָלק איז דערפאר ביי דעם רבונו של עולם אזא מיוחס, וואָס ער איז אויסערוועהלט געווארען צו זיין דער טרענער פון דער אידישער רעליגיע.

מיר וויסען נאָנץ גוט, אז די אידישע רעליגיע איז א פראָ־דוקט פון דעם אידישען פאָלק און אז אין איהר האָבען זיך אָבגע־שפיגעלט זיינע מענשליכע נויטען און זיינע נאציאָנאַלע נויטען. אָבער אויך ביי די אנדערע פעלקער האָבען די נאציאָנאַלע רעלי־גיעס נעשפיעלט די זעלביגע ראָליע. דאָס האָט זיי, די נאציאָנאַלע רעליגיעס, מיין איך, ניט נעמאכט צו אזא קודש קדשים, אז דער פראָגרעסיווער געדאנק זאָל תמיד דארפען שטעהן פאר זיי אויף די קניה.

פאר וואָס מ ו ז ע ן מיר זיין אן אויסנאהם אין דעם פרט?

„עס וועט קיין געשיכטס־שרייבער אוֹן קיין געשיכטס־געלעהרטען ניט איינפאלען, צו איגנאָרירען קריסטענטום אלס קראפט אוֹן פאקטאָר אין דעם לעבען פון דיעזע פעלקער, נאָר דערפאר וואָס ער, דער געשיכטס־שרייבער אָדער געלעהרטער איז אליין ניט קיין רעליגיעזער. לאָמיר אקאָרשט פרובען, אויף ציקאוועסט, זעהן וואָס עס פאסירט, ווען מיר פערדרענגען די רעליגיאָן אין אונזער ערציהונג אָדער אפילו ווען מיר נעהמען נאָר צו עטוואָס פון איהר חשיבות אלס ווירקענדע קראפט אין אונזער לעבען" (ז. 11).

מיר וועלען דאָס באלד „פרובען, אויף ציקאוועסט זעהען". דערווייל וואָלט איך בעטען, מען זאָל מיר פאר־איין־וועגס דערקלעהרען נאָך א זאך:

קיין געשיכטס־שרייבער א. ז. וו. איגנאָרירט ניט דאָס קריסטענטום אלס קראפט אוֹן פאקטאָר אין דעם לעבען פון פעלקער. אָבער פאר וואָס איז דאָס אזוי, אז קוים איז דער געשיכטס־שרייבער אליין ניט קיין רעליגיעזער מענש, קעמפט ער, אין איינעם מיט אלע אנדערע פראָגרעסיוו מענשען, א ז ד י ר ע ל י ג י ע ז א ל פ ע ר ד ר ע נ נ ט ו ו ע ר ע ן פ ו ן ד ע ר ע ר צ י ה ו נ ג? פאר וואָס טרעט ער ארוים, אין איינעם מיט זיי, אזוי שארף אנטקעגען דעם ק ל ע ר י ק א ל י ז ם, וואָס וויל אז די רעליגיע זאָל ניט פערליערען „פון איהר חשיבות אלס ווירקענדע קראפט אין לעבען"? פאר וואָס וויים מען ביי די אומות העולם גאנץ גוט די נפקא מיניה צווישען „ראדיקאל" און „קלעריקאל"? פאר וואָס זאָל הערר ח. ליעבערמאן זיך ניט בעסער רייכען: „נאציאָנאל־קלעריקאל" און די ערציהונג וואָס ער וויל געבען אונזערע קינדער — „די נאציאָנאל־קלעריקאלע"?

און איצט „לאָמיר אקאָרשט פרובען אויף ציקאוועסט, זעהען, וואָס עס פאסירט, ווען מיר פערדרענגען" וכו'

„קודם כל, וואָס וועט דאן זיין, אין די אויגען פון אונזער קינד, דער בריטער שטריך, די גרונדלאגע פון דעם כאראקטער פון

דעם אידישען פאָלק?... ביי דעם אידישען פאָלק איז דיעזער כאַראַקטער־שטריך זיין רעליגיעזע נאַטור... פערדרענגען (מיר) דעם רעליגיעזען עלעמענט... ווי אזוי וועט עס ווייטער, וואָס מיר זענען אין אמת'ען, אין אונזער טיפער, טיפער נאַטור?" (ז. 11—12).

אקוראט, ווי הערר ליעבערמאַן, אַדער ווי וועד עס איז אַן אַנ־דערער קאָן אין דער אמת'ען וויטען, וואָס איז אונזער „טיפע, טיפע נאַטור!" די וויסענשאפט פון די פעלקער איז נאָך אזוי יונג, אז וועגען קיין פאָלק אין דער וועלט קאָן נאָך קיינער ניט וויסען אויף קלאָר, וואָס דער גרונד־שטריך פון זיין כאַראקטער איז.

מעהר, אייראר אינדיווידועלע היפאָטהעזען קאָן מען אויף דעם פעלד נאָך ניט האָבען. מיין אינדיווידועלע היפאָטהעזע איז, צום ביישפיעל, אז דער גרונד־שטריך פון דעם אידישען פאָלק איז ניט זיין רעליגיעזע נאַטור, נאָר זיין סאָציאַל־עטי־ש ע, וואָס ווייזט זיך ארויס סאי ביי דעם פרומען ישעיה, סאי ביי דעם אטאאיסטען קאַרל מארקס.

דער געדאַנק פון דעם אידישען פאָלק האָט תמיד געארבייט אויף דעם פראַבלעם, ווי אזוי מאַכט מען, אז מענשען זאָלען לעבען ווי ברידער אין די גרעניצען פון איין פאָלק, און אלע פעלקער זאָלען לעבען ווי ברידער אין די גרעניצען פון איין מענשהייט.

אָט דער „שבת־אחים"־אידעאַל איז א ריין אידישער פראָ־דוקט, און איז א סך כאראקטעריסטישער פאר אונזער פאָלק, אייר־דער זיינע ריין רעליגיעזע פראָדוקטען, אין וועלכע ער איז ניט בעזונדערס אריגינעל.

איך וואָלט געקאָנט אויפווייזען אויף נאָך אנדערע כאראק־טער־שטריכען פון אונזער פאָלק, וואָס האָבען אן אומגעהויערען ווערטה פאר דער מענשהייט און האָבען גאָר ניט צו טהאָן מיט דער איבערנאטירליכער מיסטיק.

אָבער — ווי גענוגט: דערווייל זענען דאָס אלץ אינדיווי־דועלע היפאָטהעזען. קיינער איז ניט מחויב צו גלויבען אין זיי, און דאָס אידישע קינד וועט אקוראט אזוי וועניג אַדער אזוי פיעל פערלירען, ווען די שוהלע וועט איהם ניט קאָנען אנטפלעקען „דעם גרונד־שטריך פון דעם אידישען פאָלק" (א קלייניגקייט, וואָס

הערן ליעבערמאנען האָט זיך פערוואלט!) ווי וועניג אָדער ווי־פיעל עס פערלירט יעדעס קינד פון יעדען אַנדער פאָלק, וועז ניט נאָר די פאָלקס־שוהלע, נאָר אפילו די גאַנצע וויסענשאפט פון זיין צייט קאָן איהם ניט אויסזאָגען יענעם סוד.

איך לאָז דורך א פּאָר שטעלען, וואָס זענען ניט מעהר ווי א ווצריאַציע אויף דעם זעלביגען פאלשען געדאַנק, אז דאָס אידישע פאָלק איז אן אָרגאַניזם, וואָס אַרבייט אויס אזא מין באלזאם, וועלכען קיין אַנדער פאָלק קאָן ניט אויסארבייטען: די רעליגיע.

איך גיבע איבער צו יענע שטעלען, וואו עס ווערט ארויסגעזאָגט עפעס נייעס.

„וואָס איז דאָ נאָך שעהנערס וכו' ווי דער קדוש השם, אָט דיעזער ענטהוזיאזם פאר אן אידעע וכו? ווי אזוי וועט מען דאָס קענען ערקלערען אויף א ראציאָנאלען שכל'דיגען אופן, א דער שכל קען עס גאָר ניט בענעהמען? (!) דער ראציאָנאליזם וועט אייך לערנען פונקט פערקעהרט, אז אזא זאך איז אונמעגליך (!), ווייל עס איז א נאטור־געזעץ פאר יעדער לעבעדיגער זאך איבערצוגעהן אלע גרעניצען, זיך צו דערהאלטען, אבער ניט לאזען אויסדריקליך זיך אומברענגען, אבער דער קדוש השם איז פאָרט א פאקט אין דער אידישער נעשיכטע." (ז. 15).

קיין מענש וועט ניט קאָנען בענעהמען מיט זיין שכל, וואָס הערר ליעבערמאן ווייל דאָ ארויסברענגען מיט דעם פונקט. מען קאָן ניט דערקלעהרען דעם פאקט פון מסירות נפש פאר אן אידעע, כאידען מען גיט צו, אז עס איז דאָ א גאָט אויף דער וועלט? מסירות נפש, ווי א נייער גאָט־בעווייז? אָדער זאָל דערפון גע־דרונגען וועלען, אז נאָר פאר רעליגיעזע אידעען קאָן זיך איינער מוסר־נפש זיין? און וואָס וועט איהר טהאָן מיט די דזשיאָרדאַנאָ ברונא'ס און מיט פיעל אַנדערע רעווא'לוציאָנערען און אטעאיס־טען, וואָס זענען פאר זייערע אידעאלען פרייידיג געגאנגען אין טויט?

און — דוכט מיר — דער ניט־רעליגיעזער מסירות־נפש איז א סך, א סך ערהאבענער אייידעל דער רעליגיעזער, ווייל פאר דעם גלויביגען איז דער גאנצער קודש השם, ניט מעהר ווי א קליינע אפּעראציע, אן ע פ י ז א ד אין דעם זיין פון זיין אייביגער

נשמה, בעת פאר דעם ניט־גלויביגען איז דאָס „דער סוף־כל־סוף׳י־גער סוף" פון זיין לעבען און זיין.

כדי צו דערקלעהרען, ווי אזוי מענשען גלויבען אין טויט פאר זייערע אידעאַלען און גלויבונגען, — דערצו דארף מען ניט האָבען קיין רעליגיעזען עלעמענט. דער „ראציאָנאַליזם" געהט אבסאָלוט ניט להיפך צו דעם, און יעדער מענשליכער מוח קאן דאָס בענעהמען.

„אָהן דעם רעליגיעזען עלעמענט וכו׳ ווי וועט זיך ערקלעהרען, לאָמיר אָנכאפען אזא זאַך, ווי דער קאמף פון די חשמונאים?"

וועט איהר ענטפערן העררן ליבערמאנען: אפשר, דערקלעהרען דאָס, ווי א קאמף פאר נאציאָנאלע פרייהייט און אונאבהענגיגקייט פון דעם אידישען פאָלק? חלילה וחס! „וואָס איז דען געווען דער פונקט, ביי וועלכען עס האָט געפלאצט די גערולד פון פאָלק אין דעם מאקאבייער אויפשטאנד?... וועו דער שונא האָט זיי געוואָלט צווינגען צו פעלשען אין זייער גאָט און מקריב זיין א חזיר פאר א קרבן, דאָ איז שוין די מאָס פארפול געווארען און א רעוואָלוציאָן האָט זיך צופלאקערט" (ז. 16).

איך ווייל זיך דאָ ניט אריינלאָזען אין א ויכוח, וועגען די ווירקליכע אורזאכען און פאקטארען פון דעם חשמונאים־אויפשטאנד. איך גלויב, אז אויך דאָ האָט די רעליגיע געשפיעלט א סך א קלענערע ראָלע, איידער די אָפיציעלע קוועלען, וואָס שטאמען פון קלעריקאלע הענד, בעשרייבען דאָס.

אָבער דאָס איז א סכסוך אין דער געשיכטס־פילאָסאָפיע, וועלכען מיר קאָנען לאָזען אָן א זייט. א ו י ב עס זאָל זיך ארוים־ווייזען, אז דער טרייבענדער מאָמענט אין דעם אויפשטאנד איז געווען דער חזיר פאר א קרבן, ד. ה., דער ריין רעליגיעזער, און ניט די פרייהייט און זעלבסטשטענדיגקייט פון פאָלק און לאנד, וועט טאקי דער חשמונאים־קאמף אראָבפאלען פון יענע מענשליכע הויף, אויף וועלכע די פאָרשונג האָט איהם אין דער לעצטער צייט אויפגעהויבען, און וועט אראָבזינקען צו דער מדרגה פון א פאנאטיקער־רעוואָלט, מיט וועלכען מיר קאָנען סימפאטיזירען נאָר אויף אזוי וויים, אויף וויפיעל ער האָט געקעמפט אנטקעגען פערגוואלטיגונג פון דעם אנדערענם איבערצייגונגען.

צו דעם ערציהונגס־פראָבלעם האָט דאָס קיין ברעקעל שיכות ניט. מיר קאָנען ניט וועלן רעליגיעז אָדער נתפעל וועלן פון דער אידישער רעליגיע בלויז דערפאָר, וואָס אונזערע עלטערן איז רעכט געווען צו לעבען ווי שקלאָווען, אבי מען זאָל זיי ניט צווינגען צו וועלן אונטרייי זייער גלויבען.

„נעהמט מען אוועק דעם רעליגיעזען כאראקטער פון אזא קאמף, ווי דער מאקאבייער אויפשטאנד, איז מעג מען עס אפילו ערקלערען פאר א פרייהייטס־בעווענונג אין מאדערנעם זין, וועלט דאָך דורכדעם די העבערע (?) אידעע פון דער געשעהעניש אוועק־געגומען... וועלן מיר ציהען... ארונטער דעם מאקאבייער קאמף צו דער ניעדער (!) פון אזא קאמף, וועלט די אידעאלע זייט פערלאָ־רען, (?) וועלט דורך דעם א גרויסע הילינג בעווענונג — פ א ר ב ר ו ט א ל י ז י ר ט (!!), (ז. 17).

קומט איהר אין דעם ביכעל פון הערן ח ליעבערמאן צו אָט דער שטעל, יעמאָלט בלייבט אייך שוין גאָר נישט איבריג, וויי... א שמיץ צו טהאָן דאָס ביכעל אונטער'ן טיש.

ניט דערפאר וועלט איהר אזוי נערווועז, וואָס הערר ליעבער־מאן האָט אזעלכע אנשויאונגען: עס זענען ביי אלע פעלקער דאָ קלעריקאל־געזאָנענע פארשוינען, וואָס האלטען, אז אבהיטען אונזיניגע רעליגיעזע געבאָטען אין גאָט'ס נאָמען איז א סך אן ערהצבענערע זאך איידער דער מענשליכער קאמף פאר פרייהייט. מעג אויך דער נאציאנאל־קלעריקאלער הערר ליעבערמאן גלויבען, אז ניט־וועלען מקריב זיין א חזיר פאר א קרבן איז גאָט וויים, וואָס פאר א טיעפע הויליגקייט, בעת קעמפען פאר רעכט און פרייהייט איז „ב ר ו ט א ל.“ (!)

אָבער דערפון פלאצט אייער געדולד, וואָס אזעלכע אנשוי־אונגען וועלן ארויסגעזאגט אויף א צוזאמענפאָהר פון נ א צ י א־נ א ל־ר א ד י ק א ל ע ש ו ה ל ע ם, וועלן ארויסגעזאגט ווי א רעפעראט, אויף דעם גרונד פון וועלכען עם וועלן אָנגענומען רעזאָלוציאָנען און פרינציפען־ערקלעהרונגען.

צו דער עהרע פון דעם צונויפפאַהר מוזען מיר אבער מיטטיילען, אַז די רעזאָלוציע, וועלכע זי האָט אָנגענומען, שפּיגעלט לחלוטין ניט אָב די קלעריקאל־שאוויניסטישע אנשויאונגען פון העררן ח. ליעבערמאן.

„די נאַציאָנאל־ראַדיקאלע ערציהונג," זאָגט די רעזאָלוציע, דארף ענטוויקלען אין די קינדער א געזונטען בליק אויף דער אידישער רעליגיאָן, בעטראכטענדיג איהר (זי) פון א קולטור־היסטאָרישען שטאנדפונקט. די לעהרער דארפען זיך בעמיהען ארויסצוברענגען פאר די קינדער די נאציאָנאל־עטישע און פּאָעטישע זייטען פון דער אידישער רעליגיאָן." (ז. 32).

ווי אזוי הערר ליעבערמאן האָט געקאָנט קומען צום שלום, אז די רעזאָלוציע, וואָס וויל נאָרנישט ניט וויסען פון דעם רעליגיעזמיסטישען אינהאלט אין אונזער רעליגיע און בעטראכט זי נאָר פון א קולטור־היסטאָרישען שטאנדפונקט, — אז אזא רעזאָלוציע איז אָנגענומען געוואָרען „אויפ'ן גרונד פון דעם אָביגען רעפעראט", איז פאר מיר א חרוש נפלא.

די אַרבייטער און דאָס פּאָלק.

אויב ס'איז אמת וואָס מיר גלויבען, אז דאָס אידישע פּאָלק איז אקוראט אזא פּאָלק, ווי אַלע אנדערע פעלקער, — ניט קיין „אתה־בחרתנו", אָבער חלילה אויך ניט קיין פערשאָלטענע אומה, — איז יעמאָלט האָבען מיר א רעכט צו האָפען, אז די אידישע ארבייטער־שאפט וועט שפּיעלען דיזעלביגע פּראָגרעסיווע ראָליע אין דער אי־דישער געשיכטע, וואָס יעדע ארבייטערשאפט שפּיעלט אין דעם לע־בען פון א מאָדערנעם פּאָלק. אויך ביי אונז וועט דער ארבייטער־קלאס איבערנעהמען די פיהרער־ראָליע אין דער פּראָגרעסיווער ענט־וויקלונג און צוציהען צו איהר פּאָלע דעמאָקראטישע עלעמענ־טען פון דער אידישער בעפעלקערונג. אויך ביי אונז וועט די אר־בייטערשאפט וועלען אקוראט אזוי טריי צו די אינטערעסען פון דעם גאנצען אידישען פּאָלק, צו די אינטערעסען פון „כלי־ישראל", ווי די דייטשע ארבייטער זענען טריי צו דעם פרינציפּ פון „כלאשכנזי" און די פראנצויזישע ארבייטער זענען איבערגעבען צו דער אידעע פון „כלי־צרפתי".

מיט אנדערע ווערטער הייסט דאָס, אז אויך די אידישע אר־בייטער וועלען וועלען אקוראט אזוי נאציאָנאל, ווי די ניט אידישע; אז אויך זיי וועלען קעמפען פאר דער עקזיסטענץ און ענטוויקלונג פון זייער פּאָלק, ווי דאָס טהוען די ארבייטערשאפטען פון אַלע אנ־דערע אומות; אז אויך זיי וועלען האָבען גלעמיינזאמע אויפגאבען מיט דער אידישער בורזשואזיע, נאָר זיי וועלען יענע אויפגאבען פערשטעהן אין די וויכטיגסטע פּרטים גאנץ אנדערש, אידער דאָס טהוט די בורזשואזיע און זיי וועלען זיך אפט פאנאנדערגעהן מיט דער בורזשואזיע אין די מ י ט ל ע ן, ווי אזוי צו דערגרייכען די בשותפות'דיגע ציעלען.

בנוגע צו די אומות העולם איז אט דער געדאנק שוין א ברע־קעל ניט ניי. ער איז דער אלף־בית פון פּראָלעטאריישער פּאָליטיק.

„די פּראָלעטאַריער קעמפֿען־מיט דעם קאַמף פון דער בורזשואַזיע, אָבער זיי טהוען עס אין אייגענעם גייסט", שרייבט א בר׳סמכא אין דעם פּראָלעטאַרישען נאַציאָנאַליזם, קאַרל רענער (זעה זיין ארטיקעל: „דער קריעג און דער פּראָלעטאַרישער נאַציאָנאַלער נעראַנק", אין דעם „אידישען סאָציאָליסט" פון דעם 1טען מארטש). „עס איז ניט אמת", זאָגט ער אין דעמזעלביגען ארטיקעל, „אז דער פּראָלעטאַריאַט איז אין זיין מאַסע וועג עס איז געווען אוננאַציאָנאַל"; „ביים פּראָלעטאַריאַט איז דער נאַציאָנאַליטעטען־פּרינציפּ נאָך ער היום א ווירקענדע קראפט".

ביי אונזערע סאָציאָליסטען איז דער נעדאַנק נאָך ניט אריין אין פֿליש און בלוט, און דאָס רוב סאָציאָליסטישע פּיהרער אונזערע בעטראַכטען איהם נאָך, ווי א געפּעהרליכע אפּיקורסות. אין דעמזעלביגען נומער „אידישער סאָציאָליסט", וואו עס איז אָבגעדרוקט קאַרל רענער׳ס ארטיקעל, פערזיכערט הערר אָלגין, „אז אין אונזערע רייהען איז ניטאָ קיינער, וואָס זאָל שטעלען אזא אויפנאַבע פּאר דעם ארבייטער־קלאַס", ווי „דערהאַלטען די אומה ביים לעבען" (זעה זיין ארטיקעל: „וועגען א אידישען קאָנגרעס").

ליידער זאָגט אונז ניט הערר אָלגין, וועמען ער מיינט דאָ מיט „אונזערע רייהען" („אנשי שלומנו"). די אידיש־סאָציאָליסטישע פּערשאַציע דער „בונד"? אָבער אין ביידע קערפּערשאַפּטען זענען דאָ נעניג מענשען, וואָס שטעהען אויף דער הויך פון דער מאַדערנער פּראָלעטאַרישער ענטוויקלונג און וווייסען גאַנץ גוט, אז די וויכטיגסטע פּאָדערונג פון דעם „נאַציאָנאַליטעטען־פּרינציפּ", וואָס „איז נאָך עד היום א ווירקענדע קראפט ביי דעם פּראָלעטאַריאַט", דאַרף זיין דער „קיום הלאום", דאָס „דערהאַלטען די אומה ביים לעבען". בעסער פון אַלעמען וואָלטען צו הערן אָלגין׳ס „אנשי שלומינו" געפּאַסט יענע אסימילאַטאָרישע סאָציאָליסטען אונזערע, וואָס גרופּירען זיך ארום דעם „פּאָרווערטס".

על־כל־פּנים קאָנען מיר אָבער געווים צוגעבען העררן אָלגין׳ען, אז דאָס רוב פון אונזערע בעוואוסטזיניגע סאָציאָליסטען וויל ניט אָנהויבען זיך צו אינטערעסירען זיך מיט אזוינע נאַציאָנאַלע פּראָבלעמען, וואָס האָבען אין זיך די עקזיסטענץ און די ענטוויקלונג פון דעם נאַנצען אידישען כלל, און אז די מאַיאָריטעט פון דער אידי־

שער ארבייטערשאפט שטעהט אלץ נאָך אונטער דער גייסטיגער השפּעה פון יענע פיהרער, ביי וועמען עס גענהט דורך א שוידער איבער'ן לייב, וועו זיי דערהערען פון פּראָבלעמען וואָס האָבען א שייכות צו „כלי־ישראל".

ווי אזוי איז דאָס צו דערקלעהרען? פאר וואָס שטעלט זיך די אידישע ארבייטערשאפט אנדערש צו דעם אידישען פאלק, אויב דער דייטשער פראָלעטאריאט צו דעם דייטשען, איידער דער פראנצויזישער צו דעם פראנצויזישען? זענען מיר אן „אתה־בחרתנו"־פאלק און אונזער פּראָלעטאריאט איז דער צריק צוויישען די פּראָלעטאריאטן, וואָס טראכט נאָר, — ווי דאָס שיקט זיך פאר יעדען „צריק", — וועגען דעם אייגענעם „ביטול היש"? אדער זענען מיר א פערשאָלטענע אומה, און דעריבער מוזען דוקא די פּראָגרעסיווסטע עלעמענטען אונזערע אומקעהרען זיך צו איהר מיט'ן רוקען?

לא הָן ולא הָן! אין די וויכטיגסטע פּרטים פון דער נעוועל־שאפט־ליכער ענטוויקלונג זענען מיר ניט קיין אויסנאהם פון אלע אנדערע פעלקער, ניט צום גוטען און ניט צום שלעכטען. די צרה מיט אונז איז נאָר, וואָס מיר זענען, א דאנק נעווייסע אומשטענדען, איינס פון די א ב ג ע ש ט א נ ע נ ס ט ע פעלקער פון דער ציוויליזירטער וועלט. ענטוויקלונגס־פּראָצעסען, וואָס האָבען ביי די פּראָגרעסיווע אומות העולם שוין דערגרייכט זייער ענד־פּאָזע, טרעטען ביי אונז ערשט אריין אין לעבען, און פּראָבלעמען, וואָס האָבען שוין אומעטום נעפונען זייער ענדגילטיגען ענטפער, וועלען ביי אונז ערשט נעשטעלט אויף דער טאָגס־אָרדנונג.

נעהמט יענעם פּראָצעס, וואָס האָט פאנאנדערגעשפּאלטען די נאציע לחוד און די רעליגיע לחוד, אדער יענעם פּראָצעס, וואָס האָט נעפיהרט דערצו, אז די נאציאָנאלע שפּראך פון א פאלק זאל זיין ניט יענער טויטער לשון, אויף וועלכען עס האָבען אמאל נעשריבען די נעלערנטע און אויף וועלכען עס קלינגען נאָך עד היום די ליטורגיעס אין די קירכען, נאָר דוקא די לעבעדיגע נערעדטע שפּראך פון די פאלקס־מאסען, — ווי לאנג־לאנג איז דאָס, וועו די פּראָגרעסיווע פעלקער האָבען אויף נעהאלט צו טהאָן מיט די דאָזיגע פּראָבלעמען; וויפיעל דורות זענען שוין אריבער, זינט יענע פּראָבלעמען זענען

פאַר זיי פערעכטפערט געוואָרען אויף אייביג. און מיר שטעקען נאָך אין רעכטען מיטען פון זיי, און דער קאַמף פאַר זיי ברענט זיך ערשט אויצטער פאַנאַנדער.

פאַר דעם, וואָס האָט נאָר א בויעקעל השגה פון די גרונד־געזעצען, וואָס בעהערשען דאָס היסטאָרישע לעבען און די פערווירקליכונג פון דעם מענשליכען פראָגרעס, קאָן קיין שום ספק ניט זיין, אז פרי־הער אָדער שפעטער, וועלען מיר אויך דאָ אָניאָגען די אומות העולם. אונזער נאציאָנאַלעס לעבען וועט לחלוטין און לגמרי בעפרייט ווערען פון וועלכע עס איז רעליגיעזע עלעמענטען, וואָס וועלען ווערען א ריינער „רשות היחיד" פון יעדען איינצעלנעם אידען, אין וועלכע קיין אַנדער איד וועט ניט האָבען קיין רעכט אריינצושטעקען זיין נאָז; און אונזער נאציאָנאַלע שפראַך וועט ווערען ניט יענער ספר־לשון, וואָס ווערט געברויכט פון דעם גלעכערנטען, און ניט יענער מחזור־לשון, וואָס ווערט אָנגעוענדעט אין די סינאַגאָגאַלע תפילות, נאָר יענע לעבעדיגע אידישע שפראַך, וואָס ווערט געדרעט פון די מאַסען. — דיזעלביגע פאָדערונגען פון דעם פראָגרעסיוון לעבען, וואָס האָבען ניט הונדערטער יאָהרען צוריק דאָס דורכגעפיהרט ביי אַלע אנדערע פעלקער פון דער וועלט, וועלען צווינגען אויך דאָס אידישע פאָלק צו פערענטפערען אויף דעמזעלביגען אופן זיינע פראָבלעמען פון „נאציע און רעליגיע" און „נאציע און שפראַך".

מחמת דעמזעלביגען טעם מוז אויך די שטעלונג פון דער אידישער ארבייטערשאפט צו דעם אידישען פאָלק דורכמאכען אן אינווענדיגסטע רעוואָלוציע, וואָס וועט זי אוועקשטעלען אויף דערזעלביגער הויך, אויף וועלכער עס שטעהען אַלע אנדערע ארבייטער־שאפטען פון אַלע אנדערע פראָגרעסיווע פעלקער.

די אידישע ארבייטערשאפט איז שוין איצטער אריינגעטראָטען אין יענער ענטוויקלונגס־פאזע פון דעם פראָלעטאריאט, וועו עס וואקסען אויס פאר איהם די פראָבלעמען פון נאציאָנאַליזם און קאָסמאָפאָליטיזם, און אויך אין דעם לעבען פון דער אידישער ארבייטערשאפט הויבען זיך שוין אָן אבצושפיעלען יענע פראצעסען, וואָס האָבען אומעטום געפיהרט צו דער נאציאָנאַליזירונג פון דעם פראָלעטאריאט.

אין דעם אָנהויב פון איהר פאָליטישער ענטוויקלונג איז די

אַרבייטערשאפט פון אַלע ציוויליזירטע פעלקער געווען צושפּאָלטען אין צוויי גרויסע לאָגערן: דעם רעאקציאָנערען, וואָס איז געשטאַנען אונטער דער השפּעה פון דער הערשענדער רעליגיע, און דעם פּראָגרעסיוון, וואָס איז געפיהרט געוואָרען פון א וועלכער עס איז עקסטרעם־רעוואָלוציאָנערער פּאַרטיי. די רעאקציאָנערע ארבייטער־שאפט איז געווען ניט נאָר קירכליך פרום, נאָר אויך נאציאָנאַל־שאָוויניסטיש. „נאָט, פּאָטערלאַנד און קיסר!" איז געווען איהר חיי־לינע דרייַ־אייניגקייט. די עקסטרעם־רעוואָלוציאָנערע ריכטונג, נאָך גאַנץ אונטער דער השפּעה פון דעם בורזשואַזען ראַדיקאַליזם, האָט געלייקענט ניט נאָר נאָט, פּאָטערלאַנד און קיסר, נאָר אויך יעדען נאציאָנאַלען געדאַנק אין וועלכער עס איז פּאָרם, געלייקענט יעדען נאציאָנאַלען מהות פון זייער פּאָלק, געלייקענט איבערהויפּט די איינטיילונג פון דער מענשהייט אין נאציאָנען און פעלקער. היינריך היינע, א האַלב בורזשואַזער, האַלב קאָמוניסטישער ראַדיקאַל, האָט אין די דריסיגער יאָהרען ריכטיג פּאָרמולירט די געדאַנקען פון די יעמאַלטדיגע רעוואָלוציאָנערע ארבייטער־קרייזלעך: „איצטער זען נען שוין ניטאָ קיין נאציעס", האָט ער געזאָגט, „עס זענען נאָר דאָ צוויי פּאַרטייען, וואָס קעמפען פאר זייער הערשאפט אין דעם געזעלשאפטלעבען לעבען: די פּאַרטיי פון דער היסטאָרישער טראַדיציע און די פּאַרטיי פון דער פערנופט".

אָבער שוין די ערשטע „מאַרקסיסטען" האָבען אין דעם סוף פון די פערציגער יאָהרען אָנגעמערקט יענע פּאזיציע, אויף וועלכער דער פּראָלעטאַריאָט איז געצוואונגען געווען צו שטעלען זיך אין דער נאציאָנאַלער פראָגע. אין דעם בעריהמטען „קאָמוניסטישען מאַניפעסט" האָט קאַרל מאַרקס געלערנט, אז דער פּראָלעטאַריאָט דארף קוקען אויף זיך, ווי אויף דער „אונגעהויערער מאָאָריטעט פון דער נאציע", אז ער איז „די נאציע". פון דער אנדערר זייט האָט ער דערקלעהרט, אז „דער קלאַסען־קאַמף איז א פּאָליטישער קאַמף", ד. ה. א קאַמף פאר א בעשטימטען ענטפער אויף אַלע יענע פּראָבלעמען, וואָס האָבען א שייכות צו דעם פּאָליטישען לעבען, צו דעם לעבען פון דעם גאַנצען נאציאָנאַלען כלל.

דער אויפבליה פון דעם אינטערנאציאָנאַל אין די זעכציגער

יאהרען, וואס איז געשטאנען אונטער דער גייסטינער שליטה פון קארל מארקס און וואס האט אפען פראקלאמירט, אז ער קעמפט פאר די זעלבסטשטענדיגע נאציאנאלע ענטוויקלונג אפילו פון דעם קלענסטען פאלק, האט דערלאנגט א טויט־קלאפ דעם הערשענדען קאמאפאליטיזם, וועלכער האט נאך מעלה־גירה געווען די שיריים פון דער בורזשואזער ראדיקאלעכיי.

פון יעמאלט אן האט זיך ביי די איראפעאישע פעלקער אנגעהויבען דער דאפעלטער פראצעס אין דעם לעבען פון דער ארבייטערשאפט. פון איין זייט זענען די קירכליך־פרומע מאסען בעפריים געווארען פון זייערע אלטע רעליגיעזע טראדיציעס און זענען געווארען מעהר און מעהר פרייזינניג, מעהר און מעהר ראדיקאל אין דעם סאציאלען און דעם פאליטישען לעבען. פון דער אנדער זייט האבען זיך אין די עקסטרעם־רעוואלוציאנערע רייהען גענומען אויפוועפען די ריחות פון דער אלטער קאסמאפאליטישער ראדיקאלעכיי. און די ארבייטערשאפט פון אלע פעלקער שטעהט איצטער אין דער נאציאנאלער פראגע אויף יענער פאזיציע, וואס איז אנגעמערקט געווארען אין דעם „קאמוניסטישען מאניפעסט" און וואס איז אזוי גלענצענד דערקלעהרט און פערטיידיגט געווארען אין די פרינציפען פון דעם אינטערנאציאנאל.

דער פראלעטאריאט איז אומעטום געווארען דער פראגרעסיווער קלאס פון זיין פאלק, וואס קעמפט קודם כל פאר דער עקזיסטענץ און דער פראגרעסיווער ענטוויקלונג פון זיין אייגענער נאציע און איז מסכים אויף אן אינטערנאציאנאלע פערבריderונג מיט אלע אנדערע פעלקער און זוכט די דאזיגע אינטערנאציאנאלע פערבריderונג נאר אונטער דעם תנאי, אז דערפון זאל ניט ארויסוואקסען קיין סכנה פאר דער עקזיסטענץ און דער פרייער ענטוויקלונג פון זיין אייגענעם פאלק.

די אידישע ארבייטערשאפט אבער, די קינדער פון אן אבגעשטאנענעם פאלק, האלט ערשט אין דעם אנהויב פון יענעם דאפעלטען פראצעס, וואס דארף ראדיקאליזירען די פרומע ארבייטער און נאציאנאליזירען די ראדיקאלע.

מארט—אפריל 1915

נאַציאָנאַליזם און קאָסמאָפּאָליטיזם ביי דער אידישער אַרבייטערשאַפט.

אין דעם אַרטיקל: „די אַרבייטער און דאָס פּאָלק" האָבען מיר אָנגעמערקט, אַז ביי די איראָפּעאישע פעלקער איז געווען א צייט, ווען אין זייער אַרבייטערשאַפט האָט זיך אָבגעשפיגעלט א דאָפּעל־טער פּראָצעס. פון אײַן זייט האָבען די פּרומע און נאַציאָנאַלי־טישע מאַסען זיך גענומען בעפרייען פון זייער רעליגיעזע און שא־וויניסטישע טראַדיציעס, ניט פערלירענדיג דערביי די איבערגע־בענקייט צו די אינטערעסען פון זייער פּאָלק. פון דער אַנדער זייט האָבען די עקסטרעם־רעוואָלוציאָנערע עלעמענטען געמומען פערלירען דעם „נאַציוועז קאָסמאָפּאָליטיזם", וועלכען זיי האָבען געהאַט בירושה פון דער ראַדיקאַלער בורזשואַזיע, בלייבענדיג דערביי טרײַ צו די אינטערעסען פון דעם אַלגעמיין־מענשליכען פּראָגרעס. אויף אזא אופן האָט די פּראָגרעסיווע אַרבייטערשאַפט אומעטום דער־גרייכט יענע פּאָזיציע, וועלכע זי פערנעהמט איצטער אין דער נא־ציאָנאַלער פראַגע, — א פּאָזיציע, וואָס קאָן אָנגערופען ווערען „נא־ציאָנאַל־ראַדיקאַל".

די אידישע אַרבייטערשאַפט, — האָבען מיר דאָרט ווייטער בע־מערקט, איז, א דאַנק דער אַלגעמיינער אָבגעשטאַנענקייט פון דעם אידישען פּאָלק, ערשט ניט לאַנג אריין אין דער פאָזע פון יענע גיים־טעם־קעמפען, וואָס פיהרען צו דעם זיעג פון דעם נאַציאָנאַלען רא־דיקאַליזם.

דער וואָס איז נאָר אביסל בעקאַנט מיט דער געשיכטע פון דעם אידישען פּאָלק און מיט די געזעצען, וואָס הערשען אין זיין לעבען, וועט מוזען צוגעבען, אַז מיר דאַרפען זיך ניט וואונדערען, ווען יענע גייסטעם־קעמפען וועלען ביי אונז זיין בעזונדערס שטור־רעמדיג און דער ענד־גילטיגער זיעג וועט קאָסטען צ היבשע סומע

ענערגיע און צייט. שוין ניט רעדענדיג וועגען דעם פּאָנאַטישען כאַראַקטער פון אונזער פּאָלק, האָבען די בעזונדערע אומשטענדען פון דער אידישער נעשיכטע און פון דעם אידישען לעבען געמוזט פיהרען דערצו, אז אונזערע פרום־נאַציאָנאַלע עלעמענטען זאָלען זיין נאָך מעהר פּער'עקשן'ט אין זייער רעליגיעז־נעפּאַרבטען שאָוויניזם, איידער דיזעלבּיגע עלעמענטען ביי א וועלכען עם איז אַנדער פּאָלק, און אז אויך דער קאָסמאָפּאָליטיזם זאָל זיך האַלטען ביי אונז מיט אזא איינגעשפּאַרטקייט, ווי ערגעץ ניט אין דער וועלט.

דער לעבען אין גלות, אָהן אן אייגען לאַנד, וואָס וואָלט פון זיך אַליין אויפגענהאַלטען די עקזיסטענץ פון דעם פּאָלק, האָט געמוזט אויסארבייטען א שמירה פּאַר דעם „קיום הלאום" אין דער פּאָרם פון א ריין נאַציאָנאַלער רעליגיע, מיט שאָוויניסטישע איבערנאַטירלעכע האָפנונגען. אין דער אידישער רעליגיע איז דער רעליגיעזער עלעמענט און דער נאַציאָנאַלער אזוי ענג צונויפגעבונדען איז אייגעם, אז עס דוכט זיך אויס, זיי קאָנען אייגער אָהן דעם אַנדערען ניט עקזיסטירען, און קוים לייקענט איהר אָב דעם „יודענטום", אזוי ווערט איהר אויך נאַציאָנאַל אויס איד, און צוריק: קוים קאָנט איהר זיך ניט אָבריסען פון אייער פּאָלק, קוים זענט איהר ניט מסכים צו דערווערגען אין אייער ברוסט אייער נאַטירלעכע צונעבונדענקייט צו איהם, אזוי מוזט איהר הייליג אָבהיטען אַלע זיינע רעליגיעזע טראַדיציעס און שאָוויניסטישע האָפנונגען.

די פרום־נאַציאָנאַלע עלעמענטען פון דער אידישער ארבייטערשאַפט מוזען דעריבער מעהר ציטערען פאַר יעדען פרייען געדאַנק, איידער דאָס האָבען געדארפט טהאָן די קירכליך־נאַציאָנאַלע עלעמענטען פון אַנדער פּאָלק. דער דייטשער אָדער דער פראַנצויזישער ארבייטער, וואָס האָט שוין פון לאַנג אָן געוואוסט, אז די רעליגיע איז לחוד און די עקזיסטענץ פון זיין פּאָלק איז לחוד, האָט ניט געדארפט מורא האָבען, אז, מיט דער צערשטערונג פון דעם רעליגיעזען גלויבען, וועט אויך צערשטערט ווערען יענער פונדאַמענט, אויף וועלכען עם האַלט זיך דער קיום פון זיין פּאָלק. דער פרומער אידישער ארבייטער אָבער, וואָס איז אינסטינקטיוו איבערגעבען צו די אינטערעסען פון זיין נאציע, וועט, אין זיין אומבעוואוסטען ציטער פאַר דעם „קיום הלאום", זיך אינסטינקטיוו אָנהאַלטען אָן

דער אידישער רעליגיע און וועט האַרטנעקיג קעמפען פאַר יעדען שפּאַן פון איהר שטח. אין דעם נאַטירליכען קאַמף פאַר זיין נאַציאָנאַלער עקזיסטענץ וועט ער אָנגעפיהרט ווערען פון בעזונדערע אידעאָלאָגען, וואָס וועלען, ווי א פּאַסטאָר נאָכמאַן אין דייטשלאַנד, קונציג שפּיעלען אויף די דרייַ סטרונעס פון דעם פרומען ארבייטערס נשמה: די טאָג־טעגליכע ארבייטער־אינטערעסען, די אידישע רעליגיע און דער שאַוויניסטישער נאַציאָנאַליזם.

די אידישע פרומע ארבייטערשאַפט האָט נאָך דערווייַלע ניט אָזעלכע אידעאָלאָגען און גייסטיגע פיהרער, ווייל אין אונזער איכטעליגענץ פעלען נאָך די פּובליציסטען, וואָס זאָלען זיין אי אייראָפּעאיש געביל־דעט, אי באמת אָרטאָדאָקס־פרום, אי ערנסט איבערגעגעבען צו די אינטערעסען פון דער ארבייטערשאַפט, אי זאָלען קאָנען שרייבען אידיש.

נאָר — זייט זיכער: זיי וועלען נאָך קומען, די אידישע פאַמטאָר נאָמאַנס. זיי וועלען נאָך קומען די מאָדערנע, א י י ר א־פּ ע א י ש ג ע ב י ל ד ע ט ע קעלמער מגידים, וואָס וועלען ע ר נ ס ט גלויבען אין זייערע פרומע רעד, וואָס וועלען גיסען אמת'ען ברענענדיגען פּאַך־אָן־שוועבעל פון זייער הארצען אויף אַלע פאַזיציעס פון דעם אידישען ראַדיקאַלען געדאַנק, און וועלען א לאַנגע צייט זיין אַן ערנסטע סכנה פאַר דער פּראָגרעסיווער ענטוויקלונג פון אונזער פאָלק.

און צקוראט אזוי איינגעשפּאַרט, ווי די פרום־אידישע מאַסע איז אין איהר רעליגיע, מוז, אויף דער עקסטרעם־ראַדיקאַלער פליגעל זיין פער'עקשן'ט אין דעם אנטי־נאַציאָנאַלען, קאָסמאָפּאָליטישען גלויבען זיינעם. ווידער א מאָל מחמת ריין אידישע אומשטענדען.

קודם איז דער ראַדיקאַלער אידישער ארבייטער א פ ר י י ד ע נ ק ע ר, וואָס זעהט די גאַנצע טומאה פון דער מענשליכער רעאַקציע קאָנצענטרירט אין דעם רעליגיעזען גלויבען און וואָס בעטראַכט די אידישע רעליגיע פאַר דעם אבי־אבות הטומאה, פאַר דעם ערנסטען פיינד פון דער פּראָגרעסיווער ענטוויקלונג. היות אָבער ווי דער אידישער נאַציאָנאַלער געדאַנק איז געווען פאַרבונדען מיט דער אידישער רעליגיע, מוז ער זעהן אין איהם, אין דעם נאַציאָנאַלען געדאַנק, ניט מעהר, ווי דעם טרייען דיענער פון זיין בלוטיגסטען שונא,

מיט וועלכען עס קאָן בשום אופן ניט געשלאָסען ווערען קיין שום שלום און קיין שום קאָמפּראָמיס. אויף אלע פערזוכען פאנאנדער־צושפאלטען די היסטאָרישע אידעען־פערבינדונג פון רעליגיע און נאציע, — ווי דאָס איז געשעהן ביי אלע אנדערע פראָגרעסיווע פעל־קער, — מוז ער קוקען ווי אויף א בעשטרעבען צו פערלענדען זיין ראדיקאל־קלאָרען בליק און אריינצושמוגלען אין זיין הארצען, אין איינעם מיט דער ליעבע צו דעם אייגענעם פאָלק, די דאָגמען און די פאָרמען פון דעם איהם פערהאסטען רעליגיעזען גלויבען.

דערנאָך זעהט ער, דער גלות־איד, ניט איין, אין וואָס עס זאָל זיך באמת אויסדריקען דער נאציאָנאלער זיין פון דעם אידישען פאָלק און צוליעב וואָס זאָלען מיר עס פערטיידיגען, אז קיין אייגען לאנד האָבען מיר ניט, און קיין באלעבאטים אויף דעם אייגענעם שיקזאל קאָנען מיר אויך ניט זיין, און אז יעדער טאָג פון אונזער גאנץ איבערפליסיגער נאציאָנאלער עקזיסטענץ איז פערבונדען פאר אונז מיט אזוי פיעל אומפערדיענטע ליידען, מיט אזוי פיעל באר־בארישע בעליידיגונגען און רדיפות. א מעהר, לאָמיר בעסער מיט אלע אונזערע כחות קעמפען אנטקעגען יענע טענדענצען, וואָס זאָ־גען א גוט וואָרט פאר דער עקזיסטענץ פון פעלקער בכלל און פאר דעם „קיום הלאום" פון דעם אידישען פאָלק בפרט.

די צוויי טעמים וועלען פערשטאַרקט נאָך דורך א דריטען מא־מענט, וואָס מאכט דעם קאָסמאָפּאָליטיזם ביי דער אידישער רא־דיקאלער ארבייטערשאפט א סך האַרטנעקיגער, איידער ביי דער ארבייטערשאפט פון א וועלכען עס איז אנדער פאָלק.

שוין די טהעאָרעטיקער פון דעם ערשטען אינטערנאציאָנאל האָבען גאנץ קלאָר ארויסגעבראכט די אינוועניגסטע שייכות, וואָס עקזיסטירט צווישען די דריי פּרינציפיעלע שטעלונגען צו דעם נא־ציאָנאלען פראָבלעם און די דריי הויפּט־קלאָסען, אין וועלכע עס איז פאנאנדערגעטיילט די איצטיגע געזעלשאפט. דער נאציאָנאלער ש א ו ו י נ י ז ם, האָבען זיי געלערנט, איז דער יידעאל פון דעם פּריצישען, „יונקערשען" קלאָס, וואָס טראכט נאָר וועגען דער גרויס און דעם רוהם פון זיין פאטערלאנד, וועמען ער דיענט מיט זיין שווערד און וואו ער וויל דערפאָר האָבען די ערשטע דעה אין דער פאָליטיק. דער ק א ס מ א פ א ל י ט י ז ם איז דער אני־מאמין

פון דעם ליבעראַלען, סוחר'ישען און אינדוסטריעלען קלאַס, וועמען דער „וועלט־מארק" האָט אריינגעבלאָזען אין דער נשמה די אידעען פון דעם „וועלט־בירגערטום", און דער א י נ ט ע ר נ א צ י א נ א ל י ז ם (אָדער ווי איך רוף איהם דאָ אין דער „נאציאָנאַלער ראדיקאַליזם") איז דער אויסדרוק פון דעם סאָציאַליסטישען פראָלעטאַריאַט, וואָס קעמפט פאַר די פערבריידערונג פון אַלע פעלקער צו איין מענשליכער משפחה, וואו איין ברודער זאָל ניט וועלען נאציאָנאַל איינגעשלונגען פון דעם אַנדער ברודער.

אָט די באמת שעהנע טעאָריע איז אין די זעכציגער יאָהרען געווען א טרייע קאָפּיע פון דער וירקליכקייט. איצטער אָבער האָט זיך פיעלעם געענדערט אין דער לאָגע און אין דער פסיכאָלאָגיע פון די דריי הויפט־קלאַסען, און זי מוז אין א סך פונקטען רעווידירט ווערען.

דער אינדוסטריעלער קלאַס און א טייל פון דער סוחר'ישער וועלט זיינען איצט געוואָרען ניט נאָר אויס קאָסמאָפּאָליטען, נאָר אין א סך פונקטען נאָך שאָוויניסטישער, איידער די פעאָדאַלע פּריצים. אָבער בנוגע צו דעם פערמיטלענדען וועלט־האַנדעל איז נאָך ער היום ריכטיג, אז די קלאַסען, וואָס בעשעפטיגען זיך מיט איהם, האָבען על פּי טבע א שטארקע נייגונג צום קאָסמאָפּאָליטיזם. דער הויפט די א י ד י ש ע האַנדעלס־וועלט, מיט איהרע באַטאַליאָנען פון באַנקירען, גראָס־וועקסלער און האַנדעלס־רייזענדע, וואָס שניידען דורך די וועלט אין אַלע איהרע ריכטונגען אזוי, אז ביי וועלכען פאַלק געטאָגט, ביי דעם ניט געזעכטיגט. זיי זעהען בחוש, אז דער „ד י י ט ש" ראָטשילד פון פראַנקפורט און דער „ע נ ג ל ע נ ד ע ר" ראָטשילד פון לאָנדאָן און דער „פ ר א נ צ ו י ז" ראָטשילד פון פּאַריז זענען מענשען פון אַבסאָלוט דעמזעלביגען מין, און קומען צו דעם רעזולטאַט, אז די פערשיידענע נאציאָנאַלע אייגענטימליכקייטען פון די פעלקער האָבען ניט מעהר ממשות, איידער די פערשיידענקייטען פון דעם קורס־צעטעל, און אז זיי קאָנען איינע אויף די אַנדערע אויסגעביטען ווערען אקוראַט אזוי לייכט, ווי לייכט מען קאָן אויסבייטען דייטשע טאָלערס אויף ענגלישע שילינגס און ענגלישע שילינגס אויף פראַנצויזישע פראַנקען.

דאָס אידישע פאַלק איז אין זיין גרעסטער מאַריטעט אר־

מעטום געווען א האַנדעלס־פאָלק. אין זיין גייסטיגער וועלט, דער־הויפּט אין דער פּראָגרעסיווער, — מוזען דעריבער בליהען ניט לפּי ערך מעהר קאָסמאָפּאָליטישע בלומען, איידער ערגעץ־וואו אַנדערש. זייער וואָרצעל איז דער מקח־וממכר־גייסט, דער קורס־צעטעל גייסט, וועלכער אפילו די בלומען אַליין קאָנען ארויסגעבען פון זיך די איידעל־סטע ראָמאַנטישע ריחות.

נאָר — ווי שטאַרק עס זאָל ניט זיין יענע ריין־אידישע אומ־שטענדען, וואָס מאכען אזוי פער'עקשן'ט דעם פרומען אידישען אַר־בייטער אין זיין פרומקייט און דעם ראַדיקאַל אין זיין קאָסמאָפּאָ־ליטיזם, — איבער זיי, איבער אַלעמען איז דאָ אַן אויבער־האַרר, וואָס איז זיי אַלעמען גובר: די געזעצען פון דעם אַלגעמיין־מענש־ליכען פּראָגרעס. ער, דער פּראָגרעס פערלאַנגט, אז די ארבייטער־שאפט זאָל אויספירען זיינע בעפעהלען ביי אַלע פעלקער, און זי וועט דאָס מוזען טהאָן אויך ביי דעם אידישען פאָלק. ער צווינגט ארויף אויך יעדער ארבייטערשאפט דעם קאמף פאר דער נאציאָנאַ־לער עקזיסטענץ פון דעם פאָלק, — דאָרטען, וואו זי שטעהט אין סכנה, — און פאר פרייער ענטוויקלונג פון דעם פאָלק דאָרטען, וואו עס ווערען געמאכט שטערונגען אין איהר וועג.

אויך די אידישע ארבייטערשאפט וועט מוזען אונטערשטעלען איהרע אקסלען אונטער דערזעלביגער אויפגאבע — צו ווערען דער פיהרער פון דעם אַלגעמיין־מענשליכען פּראָגרעס ביי דעם אייגענעם פאָלק. און צוליעב דעם רופט דער פּראָגרעס ארויס ביי דער אידי־שער ארבייטערשאפט, — ווי ער האָט דאָס געטהאָן אומעטום, — די דאָפּעלטע טענדענץ: דאָס שטרעבען פון דעם פרומען ארבייטער צו ווערען ראדיקאַל, און דאָס שטרעבען פון דעם ראַדיקאַלען אר־בייטער צו ווערען נאציאָנאַל.

די אידישע אַרבייטער אָרדענס

די צוויי וויכטיגע פּראָצעסען, וואָס קומען איצט בײַ בײַ דער אידישער ארבייטערשאפט, — די ראַדיקאַליזירונג פון דעם פרום־נאַציאָנאַלן ארבייטער און די נאַציאָנאַליזירונג פון דעם ראַדיקאַל־אסימילאַטאָרישען, — שפּיגלען זיך ערגעץ ניט אָב אזוי בולט, ווי אין די ארבייטער־אָרדענס: דער עיקר דעם „ארבייטער־רינג“ און דעם „נאציאָנאַלן ארבייטער־פערבאנד“.

אין פלוג קאָן איינעם אויסקומען קשה: וואָס עפּעס זאָלען גראָד יענע אָרגאַניזאַציעס זיין דער שלאַכט־פעלד פאר די גייסטיגע קעמפען פון דעם אידישען פּראָלעטאריאט?

די ביידע אָרגאַניזאַציעס זענען דאָך ניט מעהר ווי געווען־ליכע „אָרדענס“ אָדער „לאָדזשעס“, וואָס „שוויבלען און גריבלען“ אין אמעריקא סיי ביי אידען, סיי ביי גוים; ניט מעהר, ווי די צאָהל־רייכע „קראַנקען־און־שטערבע־קאַסעס“, וואָס געפינען זיך אומעטום, וואו עס איז דאָ א מאָדערנע ארבייטער־בעוועגונג; אין תוך אָריין ניט קיין אנדער זאָך, ווי די „חברה־קדישא׳ס“ און „בקור חולים׳ס“ פון די אלטע אידישע שטעדט און שטעטלעך: וואָס איז זייער אַלע־מענס צוועק, אויב ניט מקיים צו זיין די מצוה פון העלפען איינעם אין פאַל פון קראַנקהייט אָדער טויט? היינט פאר וואָס זאָלען גראָד די „חברה־קדישא׳ס“ און „בקור־חולים׳ס“ זיין בעזונדערס פער־בונדען מיט די גרויסע פּראָבלעמען פון דעם אידישען לעבען?

לאָגיש זיינען זיי טאַקע ניט פערבונדען. לאָגיש איז ניטא קיין ברעקל סמיכת הפּרשה צווישען זעקס דאלאר א וואָך קראַנקען־בע־נעפּיט און דעם „קיום הלאום“; אפילו ניט צווישען די פיער אייל־קרקע אויף א קבר און דעם נאציאָנאַלען טויט פון דעם אידישען פאלק. אָבער היסטאָריש האָט זיך עס אזוי געמאכט, אז קיין אנ־דער אָרגאַניזאַציע, א חוץ דער „קראַנקען־און־שטערבע־קאַסע“, האָט

ניט נעקאָנט ווערען דער פּלאַץ, ווו דער אידישער אַרבייטער זאָל קעמפען זיין קאַמף פּאַר פּראָגרעס.

דער פּאַקט איז, אז די ביידע אַרבייטער־אָרדענס, — דער „אַרבייטער־רינג" און דער „נאַציאָנאַלער אַרבייטער־פערבאַנד" האָבען אין זייערע קאָנסטיטוציעס אריינגענומען א פונקט, וואָס האָט גאָר א קנאַפּע שייכות צו די אויפגאבען פון א „חברה־קדישא" און א „בקור־חולים", — דעם פונקט פון בילדונג, אויפקלעהרונג, קולטור־אַרבייט.

דערמיט האָבען זיי אריבערגעשריטען די גרעניצען פון א געוואָלכער „קראַנקען־און־שטערבע־קאַסע" און זיינען אַרויפגעטראָטען אויף דעם וועג פון אן עפענטלעכער טעטיגקייט, וואָס איז איינע פון די וויכטיגסטע פּאַר דאָס גאַנצע לעבען פון אונזער פּאָלק: די קולטור־טעטיגקייט איז דאָס בעלד, וואו עס שטויסען זיך צונויף ברוסט אנטקעגען ברוסט דאָס אלטע און אבגעלעבטע מיט דעם נייעם און פּראָגרעסיוון.

שוין יענע ענטהוזיאַסטישע ראדיקאַלע יונגע לייט, וואָס האָבען, מיט א יאָהר צוואַנציג אָדער מעהר צוריק, אַוועקגעלייגט דעם פונדאַמענט צו דעם, באמת, מעכטיגען געביי, וואָס רופט זיך דער „אַרבייטער־רינג", האָבען זיך ניט געווואָלט בענוגענען מיט די רייַן־מאַטעריעלע אויפגאבען פון זעלבסט־הילף. זיי האָבען געווואָלט, אז דער אידישער אַרבייטער אָרדען זאָל ווערען דער טרעגער פון דעם פריַיען נעדאַנק ביי אונזער פּאָלק, די פּאַרווערטס־טרייבענדע ראַדיקאַלע מאַכט אין דער אידישער גאַס, דער פּייער־זייל, וואָס זאָל פערטרייבען די פינסטערניש פון די מוחות, וואָס זאָל אויסברענען דעם שימעל אין דעם אידישען לעבען און בעלויכטען דעם וועג צו א בעסערע צוקונפט.

דאָס איז די זעלבינע גרויסע היסטאָרישע אויפגאבע, וועלכע ווערט דורכגעפיהרט פון יעדען פּאָלק ביי דער מענשהייט, — דער קאַמף פון פּראָגרעס אנטקעגען פערגלייווערטקייט און זומף, — דער קאַמף פון פּראָגרעס, אין וועלכען די ארבייטער נעהמען אומעטום אזא גרויסען און וואָגיגען אנטייל. ביי אונז אָבער האָט יענע גרויסע אויפגאבע געמוזט ארויפפאַלען נאָר אויף די אקסלען פון דער ארבייטערשאפט און קיין אנדער אָרגאַניזאַציע האָט גיט געקאָנט פּאַסען דערצו, ווי נאָר א קראַנקען־קאַסע.

עס איז ניט שווער צו פערשטעהן, פאר וואס דאס האט געמוזט זיין אזוי.

ביי די אומות־העולם בלייבט די פראגרעסיווע בורזשואזיע און די ראדיקאלע אינטעליגענץ אין דער היים. דער ליבעראלער פאברי־קאנט און סוחר, דער פריוואטגעלערנטער פראפעסאר, שרייבער, קינסט־לער, לעהרער און פרעדיגער נעהמען אויף זיך די אויפגאבע צו קעמפען דעם היסטאָרישען קאמף פאר פראגרעס, אויפצודעקען דעם שווינדעל פון דער קירכע און האלטען אין צוים די שטאאטליכע מאכט פון די פריצים. זיי זענען אומעטום פעראינטערעסירט אין פאלקס־שוהלעס, גימנאזיעס, אוניווערזיטעטען; קונסט־מוזעאומס, וויטער־בילדונגס־קורסען פאר די מאסען, עפענטליכע ביבליאטעקען און לעזע־האלעס. די ראדיקאלע ארבייטערשאפט און די רעוואלו־ציאנערע סאציאליסטישע אינטעליגענץ נוצען אויס די אלע קוואלען פון בילדונג און פראגרעסיווער קולטור און קריטיקירען די פריוואט־זאנענע קלאסען, אויף וויפיעל זיי בלייבען שטעהן אויפ'ן מיטען וועג, אויף וויפיעל זיי בלייבען שטעקען אין די גרעניצען פון דער קאפי־טאליסטישער וועלט־אנשויאונג.

ביי אונז געהט דער ליבעראלער סוחר און דער ראדיקאלער אינ־טעליגענט אוועק פון דער אידישער גאס. דער קאמף פאר פראגרעס קעמפט ער אויף אן אנדער פעלד, וואס ער האלט פאר וויכטיגער, אידער דאס אידישע, אדער פאר בעקוועמער צוליעב פערזענליכע אורזאכען. די בורזשואזיע, וואס בלייבט אין דער היים, איז דאס רוב רעאקציאנער און געהט האנד אין האנד מיט אלע אבנעלעבטע כוחות פון דעם אידישען פאלק. די ארמעע פון פראגרעס מוז זיך דעריבער ביי אונז רעקרוטירען נאר פון די פאלקס־מאסען, מיט דער פראגרעסיווער ארבייטערשאפט בראש און פון יענעם קליינעם הייפעלע נעבילדעטע מענשען, וואס זיינען געצוואונגען אדער וויליג צו בלייבען מיט די פאלקס־מאסען אין דעם אידישען קוואַרטאל.

און אויך דאס קאן לייכט קלאר געמאכט ווערען, פאר וואס דוקא די אדרעסנס און ניט די אידישע נעווערקשאפטען, און ניט די סאציאליסטישע פארטיי האבען געמוזט ווערען דער באזיס פאר דעם אלנעמיין פראגרעסיוון קאמף אין דעם אידישען לעבען.

לאמיר פריהער ניט פערגעסען דעם גרויסען חילוק צווישען אונ־

זער פראָגרעסיוון קאמף און דעם קאמף פון די פרייגעזאָנענע עלע־
מענטן ביי די אומות העולם. די פרייגעזאָנענע עלעמענטן פון די
אומות האָבען געדארפט קעמפען, — ווי זיי דארפען דאָס נאָך איצ־
טער טהאָן, — דער עיקר פאר דער פערשפרייטונג פון
דעם פרייען גע דאנק. אונזער ארבייטערשאפט האָט אין אַנ־
הויב געדארפט קעמפען,—און איז נאָך איצטער ניט גאנץ פריי פון
דעם קאמף, — ניט נאָר פאר דעם פרייען געדאנק, נאָר אויך פאר
א פרייען לעבן.

ביי די אומות העולם שיידט זיך דאָס לעבען פון די פרייגעזאָ־
נענע ניט זעהר שטאַרק אָב פון די ברומע, און די אפטרופסות פון דער
רעליגיע איבער דאָס לעבען פון די מאסען איז שוין דאָרטען געבראָ־
כען פון לאנג אָן. ווארפט מען אראָב די קירך, אין וועלכער קיינער
איז ניט געצוואונגען צו געהן, — דערהויפט אין די ציוויליזירטע
לענדער, — בלייבען נאָר א פאָר רעליגיעזע צערעמאָניעס ביי דער
געבורט, דער חתונה און דעם טויט, וואָס אין זיי דריקט זיך אויס
דער חילוק צווישען דעם פריידענקער און דעם פרומען, און דער מא־
דערנער שטאַאט גיט דעם פריידענקער די מעגליכקייט אין גאנצען
אויסצוקומען אָהן דער הילף פון די רעליגיעזע אינסטיטוציעס.

גאנץ אנדערש איז דאָס געווען אויף דער אידישער גאס, ווען די
רעליגיעזע אפטרופסות האָט געהערשט ביד חזקה. דאָס אידישע לע־
בען פון די מאסען איז געווען ארומגענומען פון וויעגעלע ביז'ן קבר
מיט א געדיכטער נעץ פון מצוות, עבירות און מנהגים, און דער אי־
דישער פריידענקער האָט געדארפט ביטער זיך ראנגלען ניט נאָר פאר
דאָס רעכט צו האָבען זיין אייגענע מיינונג וועגען די אלע תרי"ג
קניפלאָך, מיט וועלכע מען האָט ארומגעשנורט זיין גאנצען לעבען,
נאָר אויך פאר דאָס רעכט אראָבצואוואַרפען פון זיך די גאנצע נעץ,
און ניט נאָר דענקען פריי, נאָר אויך לעבען נאָך דעם אייגע־
נעם שכל און יושר. דאָס האָט געפאָדערט א שטענדיגע ארנאני־
זאציע פון אלע פריידענקער, וואָס זאלען פיהרען א געמיינזאמען ארט
פרייען לעבען, און ניט די גענוערקשאפט, ניט די פארטיי האָט ניט
געטוויגט פאר יענעם ציעל.

די גענוערקשאפטען ניט, וויל איהר הויפט אויפגאבע איז דער
קאמף אנטקעגען דעם קאפיטאליסט פאר דער פערבעסערונג פון דעם

ארבייטער'ס עקאָנאָמישער לאָגע. זי קאָן און טאָר זיך ניט דערלויבן לוקסוס אַרויסצואוואַרפן פון דער עקאָנאָמישער ארמעע יענע ברידער־ארבייטער, וואָס זענען נאָך אין זייערע געדאַנקען צוגעבונדען צו דעם אַלטען אידישען גלויבן און ווילען פיהרען אַ לעבען, ווי זייערע טאַטעס און זיידעס האָבען געפיהרט. פון דער אנדער זייט קאָן געהערען צו דער געווערקשאפט נאָר אן ארבייטער, אין נאָר פון דער בראַנזשע, וואָס איז אָרגאַניזירט, און נאָר פון א יוניאָן, וואָס האָט כחות צו לעבען. די פריידענקער־ארמעע נעהמט אָבער אריין אין זיך מענשען, וואָס קאָנען סימפּאַטיזירען מיט דעם אַרבייטער, וועלכע זענען אפילו זייער אַליין ניט פער'משפט צו פערקויפען זייערע הענד אָדער זייער מארך צו א פרעמדען באַלעבאָס, און זי נעהמט ארום ארבייטער פון אַלערליי מינים, אויך פון די, וואָס קאָנען זיך לעת עתה נאָך ניט אָרגאַניזירען אָדער וואָס האָבען קיין כחות ניט אויסצוהאַלטען די פאַדערונגען פון א געווערקשאפט.

אָבער אויך די סאָציאַליסטישע פּארטיי האָט ניט געקאָנט נעהמען אויף זיך די אָרגאַניזאַציע פון דעם אידישען ראַדיקאַלען פרייהענקערטום, פּשוט דערפאַר, וואָס ביי אונז איז ניטא קיין אייגענע אידישע סאָציאַליסטישע פּארטיי, וואָס זאָל זיך בעשעפטיגען מיט די אינוועניגסטע אנגעלעגנהייטען פון דעם אידישען לעבען. די הערשענדע סאָציאַליסטישע פּארטיי צווישען אידען איז ניט מעהר ווי א באַטאַליאָן אין דער אַלגעמיין־אמעריקאַנישער ארמעע, וואָס מוז אָנווענדען איהר גאַנצע קראַפט אויף דעם פאַליטישען קאַמף אנטקעגען דער רעגירונג. צ חוץ דעם האָט די אידישע ארבייטערשאפט אין יענער צייט געפונען פאר זיך ניט איין פּארטיי, נאָר עטליכע סאָציאַליסטישע און אנארכיסטישע ריכטונגען, וועלכע האָבען געפיהרט אן אינערליכען אידעען־קאַמף צווישען זיך און פאַנאַנדער־געשפאַלטען די אנהענגער אין פּארשיידענע גרופּען, לויט זייערע פערשיידענע פאַליטישע אידעאַלען.

די אויפגאבע צו פ ע ר א י נ י ג ע ן אַלע פריידענקער פון אַלע פאַליטישע שאטירונגען אין א געמיינזאמען קאַמף אנטקעגען דער אַלטער אידישער וועלט האָט געמוזט דעריבער בעשאפען פאר זיך א גאַנץ נייע אָרגאַניזאַציע. ניט דער עקאָנאָמישער קאַמף פון דער ארבייטער־נויט אנטקעגען דעם באַלעבאָס און ניט דער פאַליטי־

שער קאמף פון דעם סאָציאַליסטישען אידעאַל אנטקעגען דער רעגיערונג, נאָר די עקאָנאָמישע זעלבסט־הילף פאר די צייטען פון אַלגעמיין־מענשליכער לעבענס־נויט האָט געמוזט ווערען דער מאָטאָר־ריעלער באזיס, אויף וועלכען עס האָט בעדאַרפט אויפגעבויט ווערען דער טעמפּעל פון דעם פרייען געדאנק און דעם פרייען לעבען.

דער „ארבייטער־רינג" איז אין אָנהויב געווען א ריין אסימילאַטאָרישער, ראַדיקאַלער אָרדען, וואָס האָט א לאַנגע צייט אָבגעשטוסען פון זיך די אָנגעוואקסענע, יונגע, נאַציאָנאַל־ראַדיקאַלע כחות, וועלכע זיינען דאָס רויב אַריבערגעקומען אהער אין די לעצטע צעהן יאָהר.

אָבער וועז די יונגע כחות האָבען זיך אביסעל איינגעלעבט אין לאַנד, וועז פאר זיי איז קלאָר געוואָרען די נויטוועניגקייט צו לאָזען וואָרצלען אין דער אידישער ארבייטער־מאסע, האָבען זיי אויך קיין אַנדער וועג ניט געפונען פאר זיך, ווי איינצופונדעווען זיך אויף דעם יסוד פון דערזעלביגער עקאָנאָמישער זעלבסט־הילף.

די „סאָציאַליסטען־טעריטאָריאַליסטען" געהען אריין אין דעם „ארבייטער־רינג" אין בילדען דאָרטען זעלבסטשטענדיגע „בראַנטשעס". די „פועלי־ציון" האָבען איינצעלנע אנהענגער אין דעמזעלביגען ארבייטער־רינג", אָבער אין זייער מאסע בעשאפען זיי אן אייגענעם ארבייטער אָרדען, דעם „נאציאָנאַלען ארבייטער־פערבאַנד", וואָס צעהלט שוין עטליכע טויזענד מיטגליעדער. די אידישיסטישע „גלות־נאציאָנאַליסטען", וואָס האָבען זיך נעגרופירט אַרום „דאָס נייע לעבען", געהען אריין א טייל אין דעם „ארבייטער רינג", א טייל אין דעם „פערבאַנד".

פאר זיי, פאר אלעמען איז די בעשטימטע עקאָנאָמישע זעלבסט־הילף ניט מעהר ווי א פ ו נ ד א מ ע נ ט פאר א וויכטיגערען גבי, א נויטוועניגער בעדינג פאר דער נאציאָנאַל־ראַדיקאַלער טעטיגקייט צווישען די ארבייטער.

אט פאר וואָס די אידישע ארבייטער־אָרדענס מוזען צוציהען צו זיך די פולע אויפמערקזאמקייט פון יעדען אידישען טהוער, וואָס איז פעראינטערעסירט אן דעם פראָגרעס פון זיין פאלק.

אפריל 1915.

דער אַרבייטער רינג

אויף אייניר פון די „קאָנווענשאָנס" פון דעם „אַרבייטער־רינג" האָט הערר אב. קאהאן, דער רעדאקטאָר פון „פֿאָרווערטס", אַמאָל אין א בעגריסונגס־רעדע אַרויסגעבראכט זעהר א ריכטיגען געדאנק וועגען דעם אויפטהו, וואָס דער „רינג" האָט אויפגעטהאָן פאַר דער אידישער אַרבייטערשאפט. דער „אַרבייטער־רינג", האָט ער געזאָגט, האָט בעשאפען דאָ אין אמעריקא א ה י י ם פאַר דעם פערוואָרגעלטען, פער'יתום'טען אידישען אַרבייטער, און דערפאַר איז ער אזא מיוחס.

דאָס איז א טיף אמת'ער געדאנק, און איך בין שטאַרק מספק, צו די צוהערער און רעדנער אַליין האָבען פערשטאַנען די גאנצע וויכטיגקייט פון דעם פאקט, אויף וועלכען ער האָט אָנגעוויזען, און דעם גאַנצען טיעפען זין, וואָס לייגט אייניעוויקעלט אין איהם.

דער אידישער אַרבייטער איז געקומען פון דער היים אין א פרעמדען לאַנד, און האָט זיך געפיהלט פערוואָגעלט און פער'יתום'ט. אָבער, — ווי שטימט דאָס מיט יענעם פסוק פון תנ"ך, — פֿאַרדאָן! —פון דעם „קאָמוניסטישען מאניפעסט", — וואָס זאָגט בפירוש, אז דאָס פראָלעטאַריאט האָט ניט קיין פאָטערלאַנד און אז ממילא איז, בנוגע צו איהם, ניט שייך אייניצוטיילען די לענדער אין אייניעניע און פרעמדע? מיט וואָס זיינען רוסלאַנד, גאַליציע און רומעניע געווען זיין „היים" און מיט וואָס איז אמעריקא פאַר איהם אין דער פרעמד? וואו עס איז דאָ א מארק פאַר דער אַרבייטס־קראפט און א פלאַץ פאַר זיין קלאַסען־קאמף, דאָרטען איז דעם אַרבייטערס היים. ווי קומט דאָס, אז ער זאָל זיך ערגעץ־וואו פיהלען פערוואָגעלט און פער'יתום'ט?

און אז שוין פער'יתום'ט, און אז א קראנקען־קאסע קאָן שוין בעשאפען א היים: ווי קומט דאָס, וואָס דער אידישער אַרבייטער האָט געזוכט און געפונען זיין היים צווישען אידישע צרבייטער און

ניט צווישען אמעריקאַנער? וועניג קראַנקען־קאַסטן, „לאָדזשעס", „סאָסייעטים" און „קלאָבס" זענען דאָ אין לאַנד, אין וועלכע דער אמעריקאַנער ארבייטער איז אַרגאַניזירט, וואָס דער איד איז נעצוואונגען נעוועז אויף זייַנע „אויפגעקלעהרטע", „קאָסמאָפּאָליטישע" יאָהרען גאָר אָנהויבען „מאכען שבת פּאַר זיך"? אָדער זענען די אָרעמסט פון דעם אמעריקאַנישען ברודער־ארבייטער ניט געווען בריידט געפּפּענט געווג, ער זאָל מיט זיי קאָנען בריידערליך אַרומנעהמען אויף דעם אידען? פּאַרוואָס?

איך קען דעם תירוץ, וועלכען מען גיט אויף דעם פּאַרוואָס: דאָ האָבען מיר, חלילה, ניט צו זוכען קיין נאציאָנאַלע פערשיידענקייטען צווישען פּאָלק און פּאָלק און נאָך וועניגער דאַרפען מען דאָ טראַכטען וועגען אַנטיסעמיטיזם. הם מלהזכיר! ווי קומען נאַציאָנאַלע פערשיידענקייטען צווישען ארבייטער! וואו האָט איהר ווען געזעהן, אז א גויאישער ארבייטער זאָל, לחבדיל ווי א בורזשוי, לייַדען אויף דער מחלה פון אַנטיסעמיטיזם!

דערקלעהרען דערקלעהרט עס זיך גאָר דורך דעם, וואָס דער אמעריקאַנער ארבייטער האָט, צו קיין ננאי זאָל איהם ניט זיין, פיינד א „ג ר י נ ע ם", נאָר וואָס אריבערגעקומענעם, נאָך ניט „יענקיזירמען; רופט ער דערפּאַר דעם אידען „שיני" און דעם איטאַליענער „גיני"און די אַנדערע מיט אַנדערע פּאַסענדע נעמען. קוים אָבער זענט איהר אויסגעגרינט און יענקיזירט, האָט איהר שוין אַליין א רעכט צו לאַכען פון דעם שיני" און דעם „גיני", און איהר ווערט מיט דעם אמעריקאַנעם ארבייטער א גאַנצער „שמעל'קע שבשמעל'קע".

הייסט עס, אז די אייגענע אידישע היים, וועלכע דער „ארבייטער־רינג" האָט בעשאַפען, איז נויטיג נאָר אויף דערווייל, ביז דער אידישער ארבייטער וועט „בעשמעל'קעט" ווערען מיט דעם צמעריקאַנער.

גוט, לאָז זיין אזוי. וואַקסט אָבער ארוים אַן אַנדער שאלה אָדער ריכטיגער: א גאַנצער פּעקעל שאלות.

פון רוסלאַנד זענען געקומען אהער ניט נאָר „גרינע" אידען, נאָר אויך „גרינע" פּוילען, ליטאַווצעס, פינלענדער, לאַטישען און מסתמא נאָך פון אַנדערע אומות, וואָס וואוינען אין יענעם לאַנד.

פון עסטרייך האָבען זיך אריבערגעפּעקעלט אהער וויעדער אמאָל ניט נאָר אידען, נאָר אויך פּוילען, טשעכען, רוטענער, סלאָוואקען און אנדערע. פון רומעניען, נעהם איך אָן, זענען אויך דאָ אין לאנד ניט נאָר אידישע „גרינע".

ווי קומט דאָס, וואָס די „גרינע" אידען פון רוסלאנד האָבען זיך ניט „צונויפגעשמעלקעט" מיט די „גרינע" פּוילען פון יענעם לאנד און מיט אלע איבעריגע „גרינע" לאנדסלייט, כדי אין אירן ענם צו בויען א דערוויילינג היים, ביז זיי וועלען זיך דאָ „אויסגרינען"? ווי קומט דאָס, וואָס די גאליציאנער אידען האָבען דאָס ניט געטהאָן אין איינעם מיט פערטרעטער פון אלע אנדערע עסטרייכישע פעלקער און די רומענישע אידען האָבען זיך צו דעמזעלביגען ציעל ניט צונויפגענאָסען מיט די רומענער?

פארוואָס זענען די רוסישע אידען, די גאליציאנער אידען, די רומענישע אידען, קינדער פון פערשיידענע לענדער און מדינות, זיך צונויפגעלאָפען אין איינעם, כדי צו בויען אן אייגענע היים און גאָר ניט א טראכט טהאָן וועגען די איבעריגע „גרינע" ארבייטער־ברידער פון זייערע רעספעקטיוע לענדער? אָדער איז דער פאקט פון „זיין־א־איד" סאציאלאָגיש א שטארקערער פאקט, איידער דער „זיין־א־רוסלענדער", „אן עסטרייכישער", „א רומענישער"? איז די בעהעפטונגס־קראפט, וואָס ציהט־צו א אידען צו א אידען, — פון וועלכען לאנד ער זאָל ניט שטאמען, — א סך אן אינטענסיוועלע מאכט, איידער די בעהעפטונגס־קראפט, וואָס פערבינדט א גאליציאנער אידען מיט א גאליציאנער פויל? רעכענט זיך דאָס לעבען מיט דעם נאציאנאלען מאגנעטיזם א סך מעהר, איידער מיט דעם מאגנעטיזם פון א בשותפות'שען לאנד, פון א בשותפות'שער מדינה? פאר וואָס לויפען דאָ די פעלקער, — ניט נאָר די אידען,— צו זייערע פאלקס־לייט און ניט צו זייערע לאנדס־לייט, ריכטיגער צו זייערע „שטאטס־גענאסען"? פאר וואָס זיינען אין די פוילישע קראנקען־קאסעס, וואָס זענען דאָ אין לאנד נאָך א סך מעכטיגער איידער די אידישע, ניטאָ קיין אידען?

אויף די שאלות קאָן נעגעבען ווערען נאָר איין תירוץ:

עס איז ניט אמת, וואָס מען וויל איינשמועסען די ארבייטער פון א וועלכען עס איז פאלק, אז זיי זענען נאָר א טייל פון דעם איין־

איינציגען אלוועלטליכען ארבייטער־קלאס. זיי זענען ניט נאר א טייל פון דעם ארבייטער־קלאס, נאר אויך א טייל פון א ב ע־ש ט י מ ט ע ן פ א ל ק.

דער אמת איז, אז די איצטיגע מענשהייט, — וואס עס זאל ניט זיין איהר צוקונפטיגער צושטאנד אין תרפ"ט אלפים יאהר ארום, — איז צוטיילט א י ן ד ע ר ב ר י ט א י ן ק ל א ס ע ן. וואס ליגען איינער אויף דעם אנדערען און אלע דריקען דעם ניעדע־ריגסטען, דעם פראלעטאריאט. זי איז אבער אויך צוטיילט א י ן ד ע ר ל ע נ ג, אין פעלקער, וואס שטעהען דאס רוב איינער ל ע ב ע ן דעם אנדערען, פון וועלכע נאר איניגע זענען אויסגע־קרימט געווארען אזוי, אז אין פאלק דריקט אויף דעם אנדערען.

די בריט־פאסען פון דער מענשהייט,—איהר קלאסען־איינטיי־לונג, — וועלען אנהאלטען אזוי לאנג, ביז דעם פראלעטאריער'ס רוקען וועט זיין וויליג זיי צו טראגען. קום וועט זיך יענער פיעל־געדולדיגער רוקען דאך צמאל אויסגלייכען, וועט ער זיי אלע ארבי־וואר־פען פון זיך און די קלאסען־איינטיילונג פון דער מענשהייט וועט פערשווינדען.

מיט דער אויסגלייכונג פון יענעם רוקען וועלען אויף פער־שווינדען די א ו י ס ג ע ק ר י מ ט ע לענג־פאסען. עם וועט זיין א סוף צו דער ה ע ר ש א פ ט פון איין פאלק איבער אן אנדערען. אלע לענג־פאסען וועלען זיך אויסגלייכען, וועלען בלייבען שטעהן אייגער ל ע ב ע ן דעם אנדערען און וועלען גלייך וואקסען אין הימעל ארײן.

פשוט'ער גערעדט: מיט דעם טריאומף פון דעם סאציאליזם, מיט דער דורכפיהרונג פון גלייכע בעדינגונגען פאר עקזיסטענץ און ענטוויקלונג פאר אלע גרופען פון דער מענשהייט, וועט אויפהערען יענער א י ב ע ר ו א ג, וואס איין פאלק האט איצטער איבער דעם אנדערען, יענע איינשלינגעניש און אסימילאציע, יענע פעלקער־פרעסעריי, וואס קומט נאך איצטער פאר. די ב ר י ד ע ר ש א פ ט פון פעלקער וועט געבען יעדען פאלק די מעגליכקייט פריי אויסצו־לעבען דעם אלגעמיין־מענשליכען פראגרעס אין י ע נ ע ם נא־ציאנאלען פאסאן. וואס איז בעסער צוגעפאסט צו דער נאטור פון יעדען פאלק.

ביז צו יענער צייט אבער, כל זמן די מענשהייט איז איינגע־
טיילט אי אין דער בריט (אין קלאסען), אי אין דער לענג (אין פעל־
קער), מוז יעדער קלאס זיין א טייל פון זיין קלאס, וואס איז
פערבונדען מיט אלע אנדערע קלאסען־טיילען פון זיין לענג־שניט.
און אלע היסטארישע בעוועגונגען פון א וועלכען עס איז בעשטימטען
קלאס מוזען אלע מאל זיין דיקטירט פון יענע צווייי שטרעמונגען,
וואס ווערען בעשאפען פון זיין דאפעלטער לאגע: ווי א טייל פון
זיין קלאס און ווי א טייל פון זיין פאלק.

די אידישע ארבייטער אין אמעריקא ווערען דערבייבער אין אלע
זייערע היסטארישע בעוועגונגען געטריבען, עהנליך צו אלע ארבייי־
טער אומעטום, דורך די „כל־פראלעטאריער"־טענדענץ פון זייער
קלאס און דורך די „כל־ישראל"־טענדענץ פון זייער פאלק. און, —
עהנליך צו אלע ארבייטער פון אלע פעלקער אויף דער וועלט, —
זיינען זיי טויזענד מאל מעהר אויסגעבונדען מיט אלע אנדערע קלא־
סען פון דער אידישער בעפעלקערונג, איידער מיט אלע אנדערע
פעלקער פון דעם אלגעמיינעם ארבייטער־קלאס: קעמפען קעמפט
מען אין איינעם מיט די ארבייטער פון די פרעמדע פעלקער, ל ע־
ב ע ן לעבט מען נאר מיט די ברידער פון דעם איינעם פאלק.

אט פאר וואס עס איז קיין חידוש ניט, נאר אדרבה, זעהר
נאטירליך, וואס דער אידישער ארבייטער, פערלאזענדיג זיין א י־
ד י ש ע היים, האט אין דער פרעמד געפונען בויען א נייע א י י־
ג ע נ ע היים, אין אייניעם מיט זיינע ברידער א י ד י ש ע אר־
בייטער, וואס האבען זיך, אקוראט אזוי ווי ער, געמיזט פיהלען
פרעמד, פער'יתום'ט, פערוואגעלט צווישען די ברידער ארבייטער
פון די פרעמדע פעלקער.

און דער „ארבייטער־דינג" איז א א י ד י ש ע וויים. דאס
נייע פראגרעסיוע לעבען, וואס ער האט שוין בעשאפען פאר זיינע
מיטנלייעדער, און וואס ער ענטוויקעלט אלע מעהר מיט יעדען טאג,
איז א א י ד י ש פראגרעסיוו לעבען, וואס שיידט זיך זעהר שארף
אב פון יענעם פראגרעסיוון לעבען, וועלכע די ניט־אידישע ארבייי־
טער פיהרען דא אין לאנד. דער נאציאנאלער אונטערשייד טרעט
דא ארויס ניט נאר אין דער אידישער ש פ ר א ך, אין וועלכער
עס שפיעלט זיך אב דאס נאנצע לעבען פון דעם אידישען ארבייטער,

נאר אויף אין דעם בעשטימטען כאראקטער פון זיינע אינטערעסען און פערווירקלונגען.

מיר וועלען וועז איז רעדען אויף דער טהעמא באריכות, דערווייל איז נענוג אנצואווייזען נאר אויף דעם איין פאקט, אז די גייסטיגע אינטערעסען און פערווירקלונגען שפיעלען ביי דעם אידישען ארבייטער א סך א נרעסערע ראלע, איידער דער פיזישער סטרוקטור, וואס פערנעהמט אזא בכבוד'ען אָרט אין די פערווירקלונגען פון דעם ניט־אידישען ארבייטער און אז שוין דורך דעם אליין מוז די אידישע ארבייטערשאפט זיין א סך מעהר אויסגעבונדען מיט דער קולטור־אטמאספערע פון דעם אידישען פאלק, איידער מיט דער קולטור־אטמאספערע פון זיינע „מיט־פעלקער" אין דעם ארבייטער־קלאס.

.ר"ת ox

Toronto Jewish Public Library

THIS BOOK MAY BE KEPT
21 DAYS

and may be renewed once, if no application has been registered for it.

A fine of 4 cents a day is charged, if the book is kept after the last date stamped below. No book will be issued while a fine remains unpaid.

SEP 19 '88

ספרייה

כ"י קאטלאוגים שונים

א. סל

ספרייה

001
ספרייה

2,239